UPT

WILHELM HÜNERMANN

REDOVNIK MEĐU VUKOVIMA

IVAN KAPISTRAN – APOSTOL EVROPE

Wilhelm Hünermann
REDOVNIK MEĐU VUKOVIMA
Ivan Kapistran apostol Europe

Knjižnica

U PRAVI TRENUTAK
257

Uređuje i odgovara
IVAN ZIRDUM

Izdavač
Karitativni fond UPT
NE ŽIVI ČOVJEK SAMO O KRUHU
ĐAKOVO

Tisak:
Novi Time d.o.o. Đakovo

Wilhelm Hünermann

REDOVNIK MEĐU VUKOVIMA

IVAN KAPISTRAN – APOSTOL EUROPE
POBJEDNIK NAD TURCIMA KOD BEOGRADA

Treće hrvatsko izdanje

ĐAKOVO, 2005

Naziv izvornika
EIN MÖNCH UNTER DER WÖLFEN
Johannes von Kapistran der Apostel Europas

Austrijski izdavač
TYROLIA VERLAG INNSBRUCK –
WIEN – MÜNCHEN

S njemačkog preveo
DAMJAN DAMJANOVIĆ

Knjiga se može naručiti na adresu
Knjižnica
U PRAVI TRENUTAK
31400 Đakovo, pp 51
Tel./fax: (031) 811-774
E-mail: u.pravi.trenutak@os.htnet.hr
www.upt.hr

PREDGOVOR

Iz vremena talijanske rane renesanse istovremeno se u tamnom i blistavom razdoblju pojavljuje lik siromašna franjevca koji je riječju i djelom snažno zahvatio u razvoj povijesti i u odlučnom času sačuvao Evropu i kršćanstvo od propasti.

Obdaren bistrim umom i željeznom voljom, nepopustljiv u svojim odlukama, hrabar do smionosti, spada u red onih jakih, dinamičnih osobnosti, koje su 15. stoljeću utisnule svoj biljeg. On bi sigurno i bez onog uzbudljivoga doživljaja u kuli Brufa u svijetu odigrao istaknutu ulogu, ali se, zahvaćen Božjom rukom, odrekao njegova sjaja i odabrao siromašno odijelo svetoga Franje.

Dakako da ga uska samostanska ćelija nije dugo držala. Njegova ga je borbena narav ponovno gonila u svjetsku vrevu. Strastvenom se gorljivošću borio protiv zloraba u svom Redu, protiv sablazni svoga vremena, protiv husita i protiv Turaka, te je svoje djelo konačno okrunio pobjedom kod Beograda.

Cjelokupno njegovo nastojanje bilo je usmjereno prema unutrašnjem jedinstvu Evrope i kršćanstva; neumorno je prošao Italiju, Francusku, Španjolsku, Nizozemsku, Njemačku, Austriju, Češku, Poljsku i Ugarsku, cijeli Zapad, kao Božji opunomoćeni glasnik koji je cijeli kontinent raspalio svojom vatrom.

Milijuni su slušali njegovu vatrenu riječ. Bio je on i ljubljen i mržen, bio je predmetom divljenja i prezira kao jedva tko drugi; oko njega se vodi borba sve do naših dana. U svom vremenu zasjao je poput meteora. Izišao je iz tame i ponovno je nestao u tami. Neizvjesno je njegovo podrijetlo, nepoznato je i samo ime njegova roda, nitko ne zna gdje počivaju njegove kosti.

Jasno je da se u tako pokretljivu životu, ispunjenu strastvenom aktivnošću, vanjska djelatnost probija u prvi plan i da se cijelo, u Bogu duboko ukorijenjeno, unutrašnje Svečevo biće u pripovijedanju povlači u pozadinu, a ipak je oboje međusobno povezano. Jurišnik Božji je istovremeno i pobožan sin serafskog Sveca.

No, naše vrijeme koje se, iako na drugim putovima, bori za jedinstvo u vjeri, za Novu Evropu, ne može ravnodušno mimoići Ivana Kapistrana. Jeka njegova glasa, koji je odzvanjao prije pol tisućljeća, neka i danas odjekne Zapadom i neka probudi uspavane savjesti.

PISAC

PUT U DAMASK

ZAKLETVA U PLAMENU

1386–1400

Zveckajući ostrugama, prekoračujući uvijek najednom po dvije stube, Ivan je silazio niz uvinute uske stepenice i u svojoj žurbi se sukobio s godinu dana starijom sestrom koja se samo teškom mukom mogla očuvati od pada.

»Ne možeš li ti, divljače, paziti?« uzbuđeno će djevojka.

»S puta, dugokosa kozo!« viknuo je četrnaestogodišnjak, sestru je odgurnuo na stranu i pojurio u prizemlje, gdje je, da nesreća bude potpuna, upravo naletio u ruke ocu. Barun od Kapistrana ga je zgrabio čvrstom rukom.

»Čuo sam s kako pogrdnim nadimkom si nazvao svoju sestru«, rekao je ozbiljno. »I to se desilo osam dana otkako ti je grof iz Čelana podijelio naslov štitonoše! Upotrebljavaš izraze koje ne bih trpio ni kod posljednjega konjušara. Uviđaš li da si zavrijedio kaznu?«

»Svakako, oče!« promuca mladić. »Ubuduće ću se svladavati.«

»Pouzdajem se u Boga«, uzdahnu plemić, Savojac, koji je prije mnogo godina s vojskom Luja Anžuvinca došao preko Alpa i u Abruzzima našao novi zavičaj. »Obuzdaj svoju divlju krv, svoj žestoki, bahati način, inače ćeš zlo završiti! Sam te neću kazniti. Idi k svom kućnom učitelju pa nek ti on da desetak udaraca šibom!«

Ivan je stisnuo zube i teškom mukom savladao svoje neraspoloženje. Tada zamoli, gledajući netremice ocu u oči:

»Oče, sam me kazni! Bilo bi manje časno!«

»Moja zapovijed ostaje. Uostalom, šiba neće ništa povrijediti tvoju čast. Odlazi sada!«

Jao, to je bio težak put! No Ivan se pokorio, kućnom je učitelju saopćio očev nalog i prignuo se, iako vrlo nerado, pod udarcima. Kad je mjera bila potpuna, stresao se poput psa koji je pao u vodu i bez riječi je htio napustiti sobu.

»Namjeravate li, mladi gospodine, izjahati?« zapitao je učitelj.

»Zašto ne?«

»Po Abruzzima se skiću kojekakvi ratnici«, uzdahnuo je učitelj. »Sukobi ne prestaju otkako divlji plaćenički vođa Braccio Fortebracci iz Montone sa svojim hordama krstari po zemlji. Barun je veoma zabrinut.«

»Ja se jednako tako bojim bandita kao i vukova koji su u Abruzzima«, omalovažavajući je rekao Ivan. »Ne zaboravite da sam ja štitonoša! Imam brza konja i dobar mač. Tome ću smeću slomiti vrat.«

»Ipak vam moram zabraniti jahanje«, izjavio je učitelj. »Pođite u svoju sobu i učite slijedeće poglavlje iz Donatove 'Ars gramatica'!«

»Suhoparni latinski može čekati, zato uvijek ima vremena«, promrsio je mladi plemić, snažno je za sobom zalupio vratima, zajahao konja i nestao.

Poput zlatne zastave vijorila mu je žuta kosa u smionu kasu. Još je uvijek bio pun srdžbe zbog poniženja, premda je jedva osjetio udarce učitelja, suhonjava, boležjiva čovuljka. Očevi bi bili jači, barun nije kažnjavao svojih sinova, pa ni najmlađega, Ivana.

»Bijesan sam što me je tuklo to piskaralo«, škripao je zubima mladi plemić. »Da sam velik kao moja braća, ne bi se on to usudio. Do vraga, kad sam usprkos svojih četrnaest godina tako malen!«

Njegov niski stas bio je glavna nevolja njegova mladenačkog života. Uvijek mu je to tjeralo krv u lice,

ako bi ga braća, snažni stasiti momci, nazvali patuljkom. Već je gdjekada zbog toga došlo do vilje tučnjave i stariji su imali muke da se od njega obrane, ako bi ih napao poput divlje mačke.

Ivan je oštro podbo svoga konja i letio poput vjetra preko siva kamena prema bijelom vrhuncu Gran Sassa.

»Bit će kod kuće neugodnosti«, procijedio je kroza zube kasajući polagano usponom. »Dakako da k prvima nadolaze nove batine. Ali piskaralo neka se pazi! Jednoga ću dana i ja njemu odbrojati. Neću ja uvijek ostati patuljak!«

Oko podneva se pojaviše dvije stvari koje su ga jednako uplašile, a to su glad i grižnja savjesti. S glađu je za nevolju obračunao, a savjest je bilo teže umiriti. Znao je da se svom učitelju ima pokoravati kao svojim roditeljima i on se u ovu svoju dužnost teško ogriješio. A da li se poslušnost nalazi među viteškim krepostima? Nikako! Ivan je u svijest dozvao još jednom sedam viteških kreposti.

A ljubav prema Bogu? Naravno! Bio je konačno kršćanin, a majka ga je odgajala u strahu Božjem. Svakog je jutra prisustvovao svetoj misnoj žrtvi, a od vremena do vremena se ispovijedao kod kapistranskog župnika. Dakako da nebo s time može biti zadovoljno.

Težiti za slavom? No, da! Jednom će od štitonoše postati vitez i tada će svijet slušati kad se bude govorilo o njegovim ratnim podvizima.

Vjernost? Da li u to spada i poslušnost? Ma što! Vjernost ipak ne znači ništa drugo, nego biti pri ruci svom lenskom gospodaru u nevolji i opasnosti, i štit sačuvati od ljage. Istinoljubivost? Zaista! Bojao se lagati. A Ivan nije bio kukavica. Ostadoše samo tri posljednje: poniznost, milosrđe i umjerenost. One su se naduvenom, jogunastom mladom plemiću najmanje sviđale. »Milosrđe? Što se mene tiče!« promrmljao je za sebe. »A poniznost i umjerenost? Grom i pakao! To mi je mučno.«

Ipak je bilo dobro da u »viteškom zrcalu« nije posebno bila spomenuta poslušnost. Tako je, dakle,

Ivan umirivao svoju savjest; ali mu je zato sada jače zavijao želudac. Kad je upravo mislio na to kako je mogao sa sobom ponijeti nešto što bi se moglo prigristi, prispio je do jednog planinskog pašnjaka, gdje je stari Petar čuvao stado ovaca svoga gospodara.

»Hej, stari!« dovikne mu mladić. »Gladan sam kao vuk. Imaš li za mene komadić kruha?«

»Mislim da će zaliha biti dovoljna za obojicu«, kimnuo je čoban. »Samo siđi sa svoga visokoga konja, Ivane!« Mladić sjaši, pusti konja da pase i prisloni se uz pastira.

»Na blagdan svetog Ivana Krstitelja sam primio srebrene ostruge«, reče, rasrđen starčevom familijarnošću.

»Tako, tako!« smiješio se Petar. »I ti misliš da bih te morao osloviti s 'vi' i zvati te mladim plemićem?«

»Dobro znaj da se to dolikuje!« promrmljao je Ivan. »Lako možeš izračunati. Rođen sam 24. lipnja 1386. Sada je 1400. godina. Četrnaest mi je, dakle, godina i zato smijem zahtijevati da se sa mnom govori kako dolikuje.«

»Šteta!« smiješio se starac. »Upravo sam vam htio dati komadić kruha i krišku sira k tomu. No, mladom plemiću, komu je već četrnaest godina i kojemu treba govoriti 'vi', siromašni čoban ne smije ništa ponuditi.« Uzdahnuvši je stavio hranu natrag u pastirsku torbu. »Ne, to zaista ne dolikuje.«

Ivan je srdito gutao. Nekoliko časaka su se u njemu borili dostojanstvo i glad, ali je glad pobijedila.

»No, dobro!« konačno će on. »Zaboravi da sam štitonoša i zovi me kao što si me do sada zvao!«

»Ako je tome tako«, nasmijao se pastir, »ništa ne stoji na putu izdašnu zajutarku. Uostalom, jedva bih vjerovao da si ti već star četrnaest godina.«

Mladić se skoro zagušio od zalogaja što ga je, užasno gladan, progutao; srdito je pogledao starca i promrmljao:

»Samo me još nazovi patuljkom pa neću od tebe uzeti više ni zalogaja.«

»Tješi se, Ivane! Nisam mislio zlo. Ne ovisi sve o dužini tijela. Gdjekoji div ima vrapčji mozak, a gdjekoji niski čovjek ima bistar um.«

Mladi plemić je udobrovoljen žvakao punih usta. Pri tom je velikom psu ovčaru, koji se povjerljivo prislonio uz njegovo koljeno, bacio zalogaj.

»Zašto on o vratu ne nosi bodljikavu ogrlicu?« upitao je.

»Čemu? Nosi je samo zimi da bude zaštićen od vukova. A sada je proljeće. Sada se zemljom povlače samo dvonogi vukovi. Moglo je biti prije sat vremena kad sam ondje dolje na Tirinu vidio kako jaše neka plaćenička horda.«

»Poznaješ li ti njihove znakove?« uzbuđeno će mladić.

»Ako me moje stare oči ne varaju, na zastavici su nosili željeznu ruku.«

»Znak Fortebraccija! Braccio iz Montone! Najopasniji siledžija između Milana i Napulja! Uzima plaću od svakoga gospodara koji ga plaća i zato nema nijednoga. Na svoju ruku otima i pljačka. Otac mi je pripovijedao da je on najopasniji neprijatelj grofa iz Čelana. Eto velike zabave! Na njegovoj utvrdi će si istrošiti zube. Čelano ima čvrstu bodljikavu ogrlicu protiv vukova.«

»Na salašima i selima će proći bez štete. Takav način primjenjuju kondotijeri.«

»Do vraga, nitkovi!« škripao je mladi plemić.

»Njegov zavičajni grad Peruđa ga je prije nekoliko godina protjerao, kaže otac. Sada vodi rat na svoj račun. Što bi htio taj pas? Njuška tako sumnjivo.«

»Sada i ja to osjećam«, reče starac. »U zraku se osjeća požar. Sigurno su divlji vitezovi kojem siromašnom seljaku na krov postavili crvenoga pijetla.« Ivan je skočio uz kletvu.

»Vidiš li ondje iza šume dim? Grom i pakao! Ondje se nalazi Kapistrano.« Ne očekujući odgovora, skočio je na sedlo i jezdio dolinom da su sve iskre frcale ispod kopita.

To paklensko jahanje je trajalo jedva nešto više od sata. Konj se od znoja upario, dahtao je raširenim nozdrvama. Na posljednjem zavoju vatra i dim zapuhnuše jahača. Zastro je oči, jer nije mogao vjerovati u taj užas. Mislio je da sanja, ali se slika nije dala izbrisati. Njegova roditeljska kuća, divni dvorac njegova oca bio je u plamenu.

Uz oštar krik podbo je ostrugama u slabine svoga konja; on se propinjao i kao strijela je jurnuo naprijed. Upravo se uz kišu iskara stropoštao krov. S opaljenom odjećom, ogarena lica teturao je jedan čovjek iz ruševina. Ivan je prepoznao svoga učitelja. Jednim skokom je bio izvan sedla.

»Što se dogodilo?« povikao je, boreći se za dah. Učitelj je u nj buljio kao da je bio neki stranac.

»Sve je izgorjelo«, mucao je. »Sve, moje knjige, moji rukopisi, sve!«

»Do vraga, vaši rukopisi!« prokleo je mladić. »Što je s mojim ljudima?« Kad učitelj nije ništa odgovorio, napao ga je njegov učenik, zgrabio ga je i protresao. »Želim znati što je s mojim roditeljima, braćom i sestrama.«

»Sve je izgorjelo! Sve!« Strah je učitelja izbezumio. Mladić je jurnuo prema kući, u dvorištu se namjerio na jednog mladog konjušara i konačno je doznao što se dogodilo.

»Došao je jedan konjanički odred, moglo ih je biti stotinjak. Izgledali su kao da su ravno stigli iz pakla«, izvjestio je momak, koji je od užasa razrogačio oči. »Barun se sa svojim sinovima i namještenicima borio. No, premoć je bila odviše velika. Jedan za drugim su padali u borbi.«

»Jesu li mrtvi? Svi mrtvi?« kriknuo je mladi plemić. »Otac i sva četiri brata, svi?«

»Svi!«

»Gdje su im tjelesa?« promucao je Ivan, blijed kao smrt.

»Tražite ih ondje!« Neutješivim izrazom lica sluga je pokazao prema gorućim ruševinama.

»A majka? Moja sestra?«

»S one strane su u stambenoj kući!«

Ivan se žurio u obližnju kolibu, a prsluk mu je bio posut varnicama. Ugledao je majku koja se od bola skamenila. Bez suza je čučala na jednoj klupi, a pokraj nje je bila izbezumljena sestra koja je jecala.

»Tko je to učinio?« zaviknuo je.

»Braccio iz Montone sa svojim đavlima«, odgovorio je zakupnik. »Među njima je bilo nekoliko takvih koji bijahu još mahnitiji nego li on, plemenitaši iz Peruđe. Sve ih poznam, jer sam ondje odrastao.«

»Njihova imena! Kaži mi njihova imena!« dahtao je mladi plemić.

»Baglioni, Oddi, Ermanni, Arcipreti! Bio ja proklet, ako bih ova imena zaboravio. Ona se moraju poput ražarena željeza užeći u moj mozak.« Mladi plemić je i divljem bolu stiskao pesnice i zaviknuo: »Tako mi Bog pomogao, ja ću se osvetiti za ovo što su nam učinili.«

»To mrtve neće oživjeti«, prostenjala je majka.

»Ali to ubija žive!« škripao je sin. »Želim ih pred svojim nogama vidjeti u njihovoj krvi; želim biti proklet, budem li mirovao prije nego što se to dogodi.«

Što je od pokojnika nađeno, sahranjeno je na domaćem tlu. Uz pomoć čelanskog grofa kuća je nanovo podignuta iz ruševina, ponovno se povratilo skromno blagostanje.

Kad se na krajinu spustila jesen, majka je svoga sina poslala na glasovitu visoku školu u Peruđu gdje je imao studirati pravo. Kroz Porta Sole, južna vrata, ujahao je Ivan iz Kapistrana ubrzo nakon blagdana Sviju Svetih u grad, iz kojega je njegovoj obitelji došla tako strašna bol.

SLIKA U OGLEDALU

1400–1409

Stari Gašpar, koji je u kući bio sluga za sve, »faktotum«, u kući imućna trgovca svilom pokraj gradskih vrata San Angelo, teško zadihan se po stepenicama uspeo na sprat i unišao u studentsku sobicu, u kojoj je već tri godine prebivao Ivan iz Kapistrana.

»Donio sam vam ugljenu grijalicu, mladi gospodine«, kašljucao je starac i bakrenu posudu stavio pod noge sedamnaestogodišnjem mladiću.

»Hvala, Gašpare!« kimnuo je Ivan i preko svojih knjiga i papira ga letimično pogledao. »Imaš pravo, ovdje pod krovom je hladno.«

»Dakako! Previše hladno za ovo doba godine, ako imamo na pameti da je danas već 1. ožujka, blagdan našega svetog biskupa Herkulana, zaštitnika grada Peruđe. No, vas nimalo ne privlači najveća svečanost od vaših knjiga.«

»Valja studirati«, uzdahnuo je Ivan, puštajući iz ruke pero. »Pravo je sasvim lijepa gnjavaža. Naslućuješ li ti, starče, što sve čovjek mora strpati u tu lubanju: iznimke, definicije, razdiobe, opaske, dvostrukosti, cijelu hrpu koječega, u što se današnji pravnik mora razumjeti.«

»Prestanite, prestanite!« zastenjao je Gašpar. »Od toga čovjeku šumi u glavi. Baš si zato morate priuštiti nešto odmora, napose na takav dan kao što je današnji. Upravo na trgu pred stolnom crkvom počinje »Battaglia dei Sassi« – borba kamenjem – koja se na čast Svecu priređuje svake godine. U mladim godinama sam i sam u tom sudjelovao. Svoje sam kamenje prebacivao preko cijeloga trga, nikada se nisam povratio kući bez kvrga i povreda. Kasnije sam bio među »armatima« – naoružanima – i navaljivao sam na protivnika sa štitom i buzdovanom. Gdjetko je ti tome loše prošao, tu i tamo je bilo čak i mrtvih, ali je to uvijek bila snažna šala.«

Ivan se protegnuo zijevajući.

»Vi Peruđinci na osebujan način častite svoje svece. Vi ste uopće najveći razbijači u cijeloj Italiji.«

Starac je, smješkajući se, povrh ugljevlja grijao ukočene ruke.

»Bit će to dobro. Ovdje uvijek ima sukoba i bilo ih je, otkako ja pamtim. Plemićki se rodovi međusobno tuku, sa svojim »bravima« – plaćenim razbijačima – priređju prave ulične bitke.«

»Za čim se zapravo ide pri takvim tučnjavama?«

»Za čim? Ni za čim! Razbijaju se glave, jer se nekome ne sviđa boja čarape što je nosi drugi. Onda opet plemići napadaju na građane, ili se građani međusobno mlate i bodu, raspanti beccherine, tj. viši staleži niže. Da, i onda još ima studentskih kravala. Onda gdjekoji momak prođe sasvim loše, jer ga drugi gleda prijekim okom, malne svake noći dođe do okršaja između pripadnika različitih narodnosti. Jednom je neki crvenokosi Nijemac stanovao u ovoj sobici, kojemu sam, bogzna kako često, morao rashlađivati razbijenu lubanju, kad bi se vratio kući s kakve tučnjave. A gdjekada ga je ranar morao ponovno krpati. 'Tedesko' se nije loše mačevao, ali se ni vi ne mačujete slabo.«

»Od vremena do vremena odlazim na mačevalište da ne iziđem iz forme.« Ivan posegne za svojim mačem koji je visio na zidu i načini nekoliko munjevitih udaraca u prazno. »Znaš, Gašpare, studentske tučnjave mi se ne sviđaju, dječačke budalaštine i ništa drugo! Ali jednoga ću dana je trgnuti svoj mač, a onda će se raditi o životu ili o smrti!«

»Ja vas, mladi gospodine, ne prepoznajem!« reče starac, zgražajući se. »Kako može tako dobar čovjek kao što ste vi biti tako krvoločan?«

»Moram izravnati još jedan stari račun. Iz godine u godinu se kamati povećavaju.« Student je razjareno vratio mač u korice. Starac se zamišljeno počešao po glavi.

»Morao bih se čuditi, kad barun kao što ste vi ne bi imao nikakvih razmirica! Razumijem, razumijem! Ako zaista imate kakav spor, učinite poput peruđinskih plemića. Najmite sebi jednoga 'brava'! Tako će kakav vražji momak za nekoliko dukata oboriti svakoga koga želite poslati na drugi svijet. Momci imaju svoje ustaljene tarife za umorstvo i smrtonosni udarac. Svoj posao svršavaju općenito dobro i pouzdano.«

»Ne, prijatelju!« reče Ivan potišteno. »Ako se o tome radi, tada s otvorenim vizirom, čovjek protiv čovjeka i bez zasjede.«

»O, jao, tada se samo ne dajte uhvatiti! To bi vas moglo, ako samo preživite, stajati glave. Tada gradski

sudac mnogo ne čita spise. Uvijek možete računati na smaknuće kakvo dolikuje staležu. Pripadnici viteškog roda se običaju smaknuti sa svim počastima između crkve San Lorenzo i Fonte Maggiore na crvenu sagu, dok se, međutim, s pripadnikom građanskog staleža postupa manje svečano. Prije nekoliko godina je, npr., nekom cipelaru Antoniju glava odsječena seljačkim srpom, koji je nataknut na željezno držalje. Ocu je bilo potrebno sedamnaest udaraca, a njegovu sinu deset. Tako obojica umriješe u strahovitu bijesu.«

»To je razumljivo.«

»Sada je Peruđa postala papinskom, ali zato u našem gradu nije ništa mirnije. Bonificije IX se u Rimu ne može mnogo brinuti za jedno tako bodljikavo gnijezdo kao što je Peruđa, napose zato što ima suparnika u Avinjonu. Tko je sada zapravo pravi papa? Možete li mi reći? Običan kršćanin se tu ne snalazi.«

»Što nas briga, koga biraju francuski kardinali. Onaj u Rimu će sigurno biti pravi, jer onamo pripada nasljednik Petrov.«

»Tako će to biti!« uzdahnuo je starac. »Uostalom, ja se držim Boga i svetaca kao što sam to uvijek činio. I zato sada idem da pogledam borbu s kamenjem na čast našega dobrog biskupa Herkulana.«

»Po tom se vidi, kako si ti dobar kršćanin!« nasmijao se Ivan, dok se kućni poslužnik udaljivao.

Teško je bilo ponovno se sabrati za učenje. Razgovor je otvorio staru ranu koja je od onog užasnog dana u Kapistranu pekla u njegovu srcu. Premda je teških sjena, koje su mu od tada pritiskale dušu, pomalo nestajalo, strašna zakletva što ju je načinio kraj pougljena tijela svog oca, nije bila zaboravljena. Izvadio je neki listić i još jednom je čitao imena što ih je na nj napisao, iako bi ih mogao i u snu izreći. Ubojice njegove obitelji su još uvijek pripadali »fuoruscitima«, koji su iz Peruđe prognani, a prije ostalih odvratni Braccio iz Montone. No, jednoga dana će ih on udesiti, pa neka onda Bog bude milostiv njihovim dušama!

Već se smrkavalo kad su stranci, koji dođoše na svečanost u Peruđu, smijući se i galameći odlazili kroz

Anđeoska vrata. Ivan je zapalio svijeću, stavio je preda se kruh i sir, kad je zakucalo na vratima. Unišao je mladić, vitak, visoka stasa, s plemenitim, posve skladnim crtama lica.

»Julijan Cesarini!« Ivan pođe u susret prijatelju i kolegi sa studija raskriljenih ruku. »Kolike li radosti što te vidim u svojoj ćeliji!«

»Nadam se da te ne smetam«, odgovori posjetilac, potomak jedne osiromašene plemićke rimske obitelji. »Htio sam doći u zgodnije vrijeme, ali me zadržala nevjerojatna stiska u gradu.«

»Da li si gledao borbu s kamenjem?«

»Prisiljeno! Na trgu pred crkvom svetoga Lovre bio je prolaz nemoguć. Odvratan prizor kao i uvijek! Naravno da je i ovaj puta bilo teško ranjenih koje je trebalo odnijeti na nosilima. Bogzna kakvo zadovoljstvo Preruđinci nalaze u tome što im se na lubanju baca kamenje!«

»Sve veću slavu njihova sveca, hrabroga borca protiv Gota!« smijao se Ivan. »To je sada narodna veselja. No, dođi, sjedni k meni i podijeli sa mnom moju skromnu večeru! Sir mi je poslala majka. Ovčji sir iz Abruzza! Pri svakom zalogaju osjećam milinu zavičaja!«

Cesarini se nije dao dugo moliti; pohlepno je jeo i time pokazao da cijeli dan nije u zube stavio ni zalogaja. Uz to su pili umbrijsko vino kojega kod Kapistranaca nije nikada nedostajalo.

»No sada reci što te vodi k meni!« poticao je Ivan prijatelja.

»Mislio sam da bi mi ti možda mogao dati jedan savjet«, odgovori Rimljanin oklijevajući. »Ti znaš da se sam moram usavršavati, jer mi moji roditelji jedva mogu poslati nekoliko škuda.«

»Znam kako ti je teško«, reče Ivan samilosno. »Na žalost ni ja sam upravo ne plivam u novcu, ali jednom malenkošću ti ipak mogu pomoći.«

»Ne, ne!« Cesarini je naglo odbio. »Samo sam mislio da možda poznaš kojega gospodina, za koga bih mogao prepisivati knjige. Ima, na žalost, mnogo stude-

nata koji moraju živjeti od takva posla i zato nije lako pronaći takav posao.«

»Imaš pravo, prijatelju! Nedavno sam vidio jedan kodeks vrlo uredno napisan, a znaš li tko ga je napisao? Kardinal Kuzma de Migliorati koji je kao slabokrvan Napolitanac prije nekoliko desetljeća studirao u Peruđi. Tko zna, nećeš li i ti, budeš li slijedio njegov primjer, jednoga dana još nisiti grimizni šešir!«

»Vi iz Abruzza se rado gurate«, smiješio se Cesarini. »Ja dakako želim, kad svršim pravo, prebaciti se na bogoslovlje, ali ni najmanje ne očekujem neku drugu čast nego samo to da postanem dobar svećenik. No, nisi mi odgovorio na moju molbu.«

»U Peruđi ćeš teško naći tražeći posao«, rekao je Ivan. »Bit će najbolje da se obratiš na glasovitog izdavača Vespazijana Bisticci u Firenci, koji uvijek zapošljuje mnoštvo prepisivača.«

»Dakako, ti imaš pravo!« reče živahno Cesarini. »Samo je Firenca prilično daleko.«

»Na dobru konju ćeš to svladati za dva dana. Rado ću ti ustupiti svoga bijelca. On ionako previše stoji u štali. Ali uzmi sa sobom i dobar mač! Ceste upravo vrve kljusinama i divljim vitezovima.«

Ivan je zapalio novu svijeću, jer je prva za vrijeme razgovora gotovo izgorjela.

»Nemoj baciti taj komadić!« molio je Rimljanin. »No da, ti ih strastveno skupljaš.«

»Svijeća ne mogu kupiti«, uzdahnuo je Cesarini. »Zato se moram zadovoljiti s ostacima. Crkvenjak svetog Lovre mi ih uvijek ponešto sačuva.«

Ivan, smiješeći se, zahvati punu ruku svijeća u pretincu.

»Uzmi to! Svjećar iz Kapistrana će mi poslati nove.«

Cesarini je oklijevajući uzeo dar, ali nije mogao sakriti svoju radost zbog tako bogata imanja.

»Hvala ti, prijatelju«, rekao je isrdačno. »To će biti svjetlo u mojoj bijednoj sobici!«

Ivan je još dugo razmišljao kad je prijatelj otišao. Volio je on pametnoga Rimljanina, koji je usprkos svojim sjajnim duhovnim i tjelesnim odlikama bio jedan od najtiših i najskromnijih studenata u Peruđi. Nije za to ništa mario što su djevojke za njim okretale svoje dražesne glavice i uza svu revnost nije se moglo u njega opaziti častohleplje.

»On je iz drugačijega drveta izrezan nego što sam ja«, rekao je sin Abruzza zamišljeno, promatrajući u zidnom ogledalu svoj lik. »Zaboga, ja bih radije umro od gladi nego da budem rob prepisivanja i da od peruđinskog crkvenjaka prosim ostatke svijeća.«

»A što bi ti učinio kad bi tvoja kesa bila tako siromašna kao što je njegova?« izgledalo je kao da tako pita ogledalo.

»Studij bih objesio na klin.«

»A onda?«

»Šta ja znam? Možda bih bio kondotjere. Već se gdjekoji ovakav smioni momak domogao i kneževske krune.«

»Ti kondotjere?« podrugljivo će mu ogledalo. »Patuljak kao što si ti?« Opet je to bila odvratna riječ, koja ga je poput mača uvijek ubadala u srce.

»Do vraga! Zašto ne rastem?« škripao je student i pun zavisti je mislio na jednako stara posjetioca koji ga je nadvisivao za glavu. Koliko god se propinjao i protezao, ostajao je čovuljak, iznad kojeg su peruđinske ljepotice prčile svoje ohole nosiće.

»Najbolje će biti da odeš u samostan«, savjetovala mu je njegova vila. »U redovničkoj halji visina tijela nije važna.«

»Fuj, pauk u samostan!« dahtao je Ivan i s puno odvratnosti se sjetio fratičela što ga je jutros sreo pred crkvom svetog Lovre. Posvuda su se povlačili ovi raskolnici, iz franjevačke zajednice izdvojeni redovnici-prosjaci, koji su se smatrali to svetijima što je odvratnije zaudarala njihova zamazana redovnička halja.

»Ne moraš baš biti fratičel«, predložila je slika u ogledalu. »Ima i drugih doista pobožnih redovnika kao što su opservanti u samostanu Monteripido, sto koraka ispred Anđeoskih vrata.

»Nije li to besmislica?« progunđao je mladi plemić. »Redovnik ostaje redovnik, a habit ostaje habit! Imam ja drugačije planove.«

»Što veliš ti? Tko je u Peruđi promoviran, tome stoje otvorene i najviše državne službe.«

»Ti si zanešenjak!« iscerila se na nj slika u polutamnu ogledalu. »Sanjariš o svojoj osveti, goniš paragrafe, snatriš o častima i dostojanstvima i na kraju ćeš postati bijedno piskaralo, usahnuti stari momak. Ta gdje ima kakva djevojka koja bi se udostojila da te samo pogleda? Pogledaj se, ti patuljče, sa svojim dugim nosom i naprčenim usnama! Misliš li da ti je kosa lijepa? Naravno da je lijepa, ali tko ti jamči za to da ćeš je sačuvati? Zamisli jednom samoga sebe sa ćelom, tada će to biti gotova odvratna ptičja glava.«

Ivan je bijesno okrenuo ogledalo prema zidu, izgubio je volju da se dalje zabavlja sa svojom slikom.

»Ipak ću to učiniti!« odlučio je u sebi. »Jednog će dana svijet slušati kad se bude spominjalo moje ime i o meni će se govoriti kao o divu.«

Zbog svoje tjelesne zaostalosti razvijao je u sebi bolesno častohleplje. Duboko u noć je sjedio nad svojim knjigama, mučio se kao opsjednut strahovitom željom za znanjem, sjajno je polagao ispite, izvrsno je u učenim raspravama umio pokazati svoju bistrinu.

»Ivane, ti pretjeruješ!« upozoravao ga je njegov prijatelj Cesarini koji je na svoju veliku radost kod nakladnika Bisticcija našao unosan posao. »Izgledaš sasvim bijedno.«

»Ne može svatko biti Adonis kao što si ti«, odvratio je Ivan zajedljivo.

»Nisam te htio žalostiti«, uvjeravao ga je Julijan, bolno dirnut. »Samo sam za tebe zabrinut.«

»Oprosti, prijatelju, moj neuljudan odgovor!« molio je Ivan postiđeno. »Znam da mi dobro želiš. Ali ne brini se! Doskora ćemo kući na praznike. Onda ću se već odmoriti!«

»Ti moraš sebi i u Peruđi priuštiti potreban odmor.«

»Dobro! Kako bi bilo da danas popodne malo izjašemo? Ako hoćeš, do Asiza? Moje kljuse bez daljnjega opet treba malo kretanja, i tebi ću lako pribaviti konja.«

»Vrlo rado!« nasmijao se prijatelj.

Nije to bilo prvi puta što je Kapistranac jahao u Asiz. Rodno mjesto svetoga Franje ga je na poseban način privlačilo. Premda nije u sebi osjećao ni najmanje sklonosti prema duhovnom životu, viteška veličina svetoga Prosjaka iz Asiza nije ga ostavila ravnodušnim. I ovaj puta je dugo klečao u divnoj bazilici, bez riječi. Nije ni molio, ali je klečao s tolikom sabranošću da ga je pobožni Julijan pun divljenja sa strane promatrao.

Štoviše, i na povratku je upadno bio tih i odgovarao je jedva kojom riječju, ako je Julijan nešto pitao.

»Ne znam što je to«, reče napokon. »Odvratan mi je svaki koji nosi redovničku halju, ali se svetoga Franje ne mogu osloboditi. On me svaki puta ulovi kad jašem u Asiz.«

»Možda je tvoja duša, a da ti to ni ne slutiš, ugođena na isti ton kao i njegova«, primijetio je Rimljanin.

»Kakve li misli!« promrmlja Ivan. »Ništa toliko ne mrzim kao siromaštvo i prosjačenje, pa makar ono bilo poradi Boga.«

Bilo je divno opet biti kod kuće podno svijetlih vrhunaca Abruzza. Za sretnih prazničkih dana student je do mile volje jahao u kasu kroz klance i ravnicu, uživajući punim plućima mirisni zrak zavičaja. Većinom ga je, dakako, nešto vuklo u mali gradić Abruzza, u kojem je u ponosnom dvorcu boravio grof od Svetog Valentina. Kad se vratio, oči su mu sjale od sreće.

»Kad te čovjek vidi, mogao bi vjerovati da si zaljubljen«, bockala ga je sestra jednoga dana.

»Zaljubljen sam, ludo zaljubljen«, priznao je brat. »Najljepša djevojka u Abruzzima će biti moja.«

»A tko je ta sretnica?«

»Kći grofa iz Svetog Valentina! Mi smo se danas jedno drugom obećali. Pogledaj zlatni prsten na mojem prstu.«

»Moram ti reći da posižeš za nečim visokim!« smijala se sestra.

»Sve do zvijezda!« uvjeravao ju je Ivan pun ponosne samosvijesti. »Ona, naravno, mora još čekati, još mnogo godina! Najprije želim u Peruđi biti promoviran, a zatim ću potražiti državnu službu. Kad jednom konačno dospijem do časti i dostojanstva, od grofa ću zaprositi njezinu ruku, i ako Bog da, on mi je neće uskratiti.

Tako je pridošao još jedan novi razlog koji je dao krila njegovu častohleplju. Budući da je pridobio srce grofove kćerke, njegovo je samopouzdanje sada poraslo. On, patuljak, na koga se nije nitko osvrtao, jednoga dana bi se imao oženiti s gospođicom iz jedne od najplemenitijih obiteji Italije. Ponos i ljubav učiniše da je gdjekada zaboravljao na strahovitu zakletvu što ju je načinio na grobu svog oca i braće, da će se naime osvetiti.

Godine su upravo letjele, ali još uvijek presporo za burnu studentovu vatrenost. U Peruđi su još uvijek bješnjele stare razmirice, galama na ulicama je kao i nekoć građane lišavala noćnoga mira, ali su se ljudi u glavnom gradu Umbrije na to navikli.

Bilo je još gore, kad je strašni Braccio iz Montone htio iznuditi povratak u rodni grad. Sa svojim paklenskim hordama pustišio je posvuda šareći i paleći cvjetnu krajinu. U proljeće 1406. mu je, štoviše, uspjelo provaliti u grad kroz vrata San Ercolano, ali mu se nisu suprotstavili samo muškarci u tijesnim ulicama, nego su se borile čak i žene. Kroz prozore su vrelom vodom polijevale divlje ortake, u oči su im bacale kante pune pepela. Konačno se »bravi« obuzeti divljim strahom raspršiše. Tako je Peruđa još jednom bila oslobođena i spašena od plaćeničkoga vođe, koga je prije trinaest godina prognala izvan svojih zidina.

No, i dalje su ljudi ostali svjesni smrtne opasnosti i, jer su Peruđinci smatrali da pod papinskom vlašću nisu dovoljno sigurni, na brzu ruku su proglasili

napuljskoga kralja Ladislava svojim gospodarom, iako je Fortenbracci upravo u isto vrijeme bio u njegovoj službi.

Rim je bio preslab da spriječi odmetništvo pa je Napuljac radosno prihvatio neočekivano proširenje svoga područja. U jesen 1409. sam je s velikim sjajem došao u Peruđu da primi poklonstvo stanovnika, upravo u vrijeme kad je Ivan na sveučilištu dovršio svoj studij, napustivši ga sa stupnjem licencijata.

Bila je to prilika koju častohlepni pravnik jamačno nije htio propustiti. Brzo je odlučio. Predstavio se mladome kralju i zamolio ga za neku službu. Ladislav, kojem se svidjela takva smionost, nije dugo oklijevao, nego ga je pozvao u kraljevsko sudsko vijeće u Napulj.

Ivan se srdačno oprostio od svoga prijatelja Cesarinija, koji je odlučio prijeći na glasovito sveučilište u Bolonju da ondje bude promoviran za doktora prava.

»Ne kaniš li i ti najprije položiti doktorat?« upitao ga je Rimljanin.

»Još uvijek ima vremena za to!« odgovorio je Ivan. »Mjesto kao što je ovo u Napulju ne nudi se svaki dan.«

»Nadam se da ću te doskora vidjeti«, rekao je prijatelj i srdačno mu je na rastanku stisnuo ruku. Slijedeći dan je Ivan s kraljevom pratnjom jahao ususret svome novom cilju.

KRALJEVSKI SAVJETNIK

1409–1412

Daleko od ludačke buke na gradskim cestama i ulicama napuljski dvor je u Castel Nuovo slavio poklade. U svjetlu tisuća svijeća blistale su sjajne dvorane raskošnim mramorom, zlatom srebrom, baršunom i skupocjenim brokatom. Gusle i flaute su svirale za ples. Iz vrtova je kroz otvorena vrata dopirao miris badema, u daljini se na ugodnoj mjesečini ljeskalo more.

Već je davno prošla ponoć kad su glazbari plesačima konačno pruštili odmor. Livrirani poslužnici natakli su srebrne vrčeve žarkim vinom s obronaka Vezuva. Gospođe i gospoda su, smijući se i brbljajući, stajali u

skupinama ili su izlazili da malo rashlade topla čela po sjenovitim stazama parka između vodoskoka.

U svečanim dvoranama se zabavljalo različitim šaljivim pitanjima i zagonetkama pri čemu je svatko nastojao, koliko mu je uspijevalo, pokazati bistrinu svoga duha.

»Recite mi, gospodine Ivane, koje biće zaslužuje najveću samilost pod suncem Božjim?« upitao je jedan od fine gospode kraljevskoga savjetnika iz Kapistrana, a da nije čekao na odgovor nego je sam uza zloban smijeh odgovorio nazočnima: »Pravnik! On se hrani paragrafima kao što se magarac hrani slamom.«

»Veoma duhovito, moj gospodine«, odgovorio je izrugivani. »Ipak smatram bjednijim siromašnu budalu koja pod svojom kapom nema ništa drugo nego samo praznu slamu i želi je prodati pod suho zlato.«

»Ide li to mene?« razbjesnio se nacifrani dvoranin.

»Kako to? Zar da je u vas slama gdje je u ostalih mozak?«

»Dobro uzvraćeno, izvrsno odgovoreno!« snažnim se basom smijao kralj Ladislav koji se neopazice približio skupini. »Žao mi je, predragi! Nemojte ubuduće napadati moga vrlo umnoga pravnika! Izvući ćete kraći kraj.« Podrugljivac je posramljen iščeznuo.

»Drugo pitanje, gospodine Ivane«, htjela je da bude opažena jedna već više nego ocvala dvorska gospođa. »Kažite mi koje su osobe trojstva! Kladim se da ih ne znate!«

»U Abruzzima ih zna najmanji pastirić.«

»Vama je možda poznato nebesko Trojstvo, a ne zemaljsko, koje sačinjavaju božanska trojica, Grgur, Benedikt i Aleksandar. To je zaista najveće čudo stoljeća.«

»To ću vam, dijete moje, kazati ja«, odgovorio je kralj. »Pravi papa je od vremena do vremena onaj koji izlazi u susret mojim željama. Upravo sada je to Grgur XII u Rimu. On je imao izvrsnu ideju, htio me učiniti »gonfalonijerom« – zastavnikom svete Crkve.«

»Sinoda u Pisi je bila prava nesreća«, uzdahnuo je jedan prelat u purpurnoj sutani. »Ona je od opakoga dvojstva načinila prokleto trojstvo.«

»Da li vam je zapravo poznato pismo što ga je napisao neki prijatelj unije, nadbiskup Dominici iz Dubrovnika, jednom od najpovjerljivijih savjetnika rimskoga pape?« zapitao je doktor lijepih umjetnosti. »On mu je pisao u ime Sotone i njegova paklenoga dvora i predskazao da mu je osigurano najtoplije mjesto u najdonjem krugu pakla. Ondje mu je čekati ostale prijatelje raskola.«

»Šutite mi o Pisi!« progunđao je Ladislav. »Već mi samo ime tjera žuč u krv. Dođite, gospodine Ivane! Imam s vama nešto razgovarati.« Sa svojim mladim savjetnikom se povukao u jedan udaljeni kut.

»Htio bih s vama razgovarati o procesu što ga sada vodite protiv grofa Artusa iz Sant'Agatha i protiv njegova sina zbog veleizdaje.«

»Ja sam kod toga samo prisjednik, a nisam predsjednik, veličanstvo«, podsjetio je Kapistranac.

»Ali vaš je glas važan, i ja sam čvrsto uvjeren da ćete prilikom donošenja presude izići u susret mojim željama.«

»Oprostite, veličanstvo!« odgovorio je savjetnik. »Vi ste me postavili da izričem pravicu i primili ste moju zakletvu da neću dopustiti nikome da na mene utječe, da ću služiti pravednosti.«

»Naravno! Obojici je dokazano. Očekujem smrtnu kaznu i za oca i za sina.«

»Erkolesova krivnja nije ničim dokazana. Zato ga se ne može osuditi.«

»Može i hoće!« nestrpljivo je Ladislav tapkao na mramornu podu.

»Smije li se reći za vaše veličanstvo da želite svoje suce prisiljavati da izriču nepravednu presudu? To bi bilo pravo umorstvo kad bi se mladi grof izveo na stratište.«

»Vi mi svojim skrupulima dosađujete. U Napulju postoji samo jedan zakon, a to sam ja.« Ivan je veoma dobro prozreo kraljevu namjeru. Bilo mu je naime stalo do toga da se domogne bogatih grofovskih dobara i zato se odlučno suprotstavio njegovim željama pa je Ladislav konačno popustio.

»No, dobro! Ercole može biti oslobođen!« dahtao je srdito. »Ali on mora biti tako kažnjen da ne zaboravi.« Uglavio je s vrhovnim sucem da mladi grof treba da bude prividno osuđen i da sa svojim ocem ima biti odveden na stratište.

»Sin treba da vidi kako se i starcima skida glava. Onda ga se može pustiti na slobodu.«

»Bit će, kako zapovijeda vaše veličanstvo«, izjavio je sudac.

»Vidim ja, vi ste pametan čovjek«, smijuljio se Ladislav, »niste onakav tvrdoglavac kao onaj mladi savjetnik iz Abruzza. Uvijek mi se sviđa otvorenost i zato ću mu tu nespretnost oprostiti, premda ne ide na ruku mojim željama.«

Dogodilo se kao što je kralj zahtijevao. Oba su velikaša bila poradi veleizdaje osuđena na smrt. Barun iz Kapistrana je samo uz žestok otpor pristao, jer mu je zajamčeno da će Ercoles biti oslobođen.

Teturajući od užasa, gledao je sin kako pod krvnikovim mačem pada glava njegova oca. Istom mu je tada rečeno da je slobodan i da može otići kamo hoće. Ivan je nekoliko dana kasnije saznao da je pretrpljeni strah mladića nakon teške groznice skončao.

»Tako je to ipak bilo umorstvo!« promucao je zaprepašten. »Nisam smio pristati na opaki plan. Ubuduće me neće ništa na svijetu zavesti, pa ni kraljeva volja, da se od prava i pravednosti udaljim samo za prst.«

Njegov odnos prema mladome monarhu je bio neobičan. Odbijao ga je kraljev cinizam, njegova moralna lakoumnost, ali se ipak divio njegovu oštru duhu, jakoj ruci kojom je vladao u svojoj državi, njegovim vrtoglavim planovima koji nisu išli ni za čim manjim nego da se cijela Italija ujedini pod njegovim žezlom. Da taj cilj ostvari, svako je sredstvo smatrao pravednim. Nijedan nenadani udarac nije obeshrabrio kralja puna snage. Napose kad je u svibnju 1411. kod Rocca Secca od Luja Anžuvinca morao pretrpjeti teški poraz i kad je vidio da mu je prijestolje vrlo ugroženo, sačuvao je srčanost.

»Što znači jedna izgubljena bitka?« rekao je kad se kući povratio s bojišta. »Imam dovoljno novaca da u svoju službu privučem Lujevu ratnu gomilu. Oni neprestano mrmljaju, jer im škrtac ne plaća vojnike.«

Došlo je ono što je on unaprijed rekao. Anžuvinčevi kmetovi prebjegoše k Ladislavu. Francuz se s rugom i sramotom povukao.

Ladislav je slijedeće godine učinio da padne papa Grgur XII, jer je to išlo u prilog njegovim političkim ciljevima, i sklopio je mir s Ivanom XXIII, nasljednikom Aleksandra V, koji je izabran u Pisi.

»Spoznao sam da je on zakoniti nasljednik Petrov, izabran po Božjem nadahnuću«, izjavio je pobožnim prevraćanjem očiju svojim dvoranima i službenicima. Kao nagradu za svoju nevjernost od Pisanaca je primio u papinskoj državi četiri grada. Ivan XXIII se njemu u korist odrekao svojih zahtjeva s obzirom na Peruđu.

Dvor je bučnim svečanostima proslavio tako velike uspjehe. S kraljevom zvijezdom zablistala je i Kapistranova. Ladislav ga je smatrao jednim od svojih najvjernijih pouzdanika i uveo ga je u svoju najbližu okolinu. Sin Abruzza obučen u skupocjenu odjeću od, zlatom i srebrom protkana, brokata, sudjelovao je u balovima, komedijama, lovovima i ostalim sjajnim zabavama dvora i, jer se znalo za veliku naklonost što ju je uživao kod kralja, brižljivo je traženo njegovo prijateljstvo. Dvorske gospođe su se divile njegovim dosjetljivim upadicama, a od gospode se nitko nije usudio izvrgavati ga ruglu zbog njegova niska stasa.

Dobro je vidio koliko se ponor pokvarenosti sakrivao iza sjajne dvorske fasade: odvratna kraljeva sestra Ivana, svim porocima odana udovica nadvojvode Vilima Austrijanskoga, upravo mu se gadila, i usprkos tome joj je s otmjenim naklonom ljubio tustu ruku. Svom častohleplju, da pod svaku cijenu ostvari karijeru, podložio je sve druge osjećaje.

Što nije i sam bio uvučen u moralnu iskvarenost, to je dugovao svojim plemenitim osjećajima i ljubavi prema zaručnici čiji je lik nakon tako mnogo godina

nosio vjerno u svom srcu. U ono je doba bila manja njegova vjerska gorljivost. Sačuvao je doduše vjeru svoga djetinjstva, ali je sada daleko rjeđe negoli u Peruđi polazio na ispovijed, a još se nikada nije približio stolu Gospodnjem. Neka odbojnost, o kojoj sam sebi nije mogao položiti račun, držala ga je daleko od sakramenta ljubavi.

Gdjekada je, dakako, dok je u crkvi klečao, bio svjestan svoje praznine i ništavnosti svoga života. Bilo mu je tada kao da ga neki tajanstveni glas pozivlje u službu nekoga višega, ali je ipak takve misli uvijek nanovo odbijao. Bio je upravo opsjednut žarkom željom da bi se što više uspeo po stepenicama zemaljskih časti i dostojanstva.

Malo su ga zabrinjavale strahovite smutnje pod kojima je stenjalo kršćanstvo. Nije bilo lako shvatiti tko je tada stvarno bio pravovaljani gospodar Crkve, onaj u Rimu, onaj u Avinjonu ili onaj u Pisi, Ivan XXIII, čiji je nemoralni način života sam za sebe predstavljao veliku sablazan! Stanje bijaše tako beznadno zamršeno da ni školovani pravnički um nije nalazio rješenja. Stvari su se mogle razvijati kako su htjele. Kapistran je imao malo vremena da o tome razmišlja.

U svojoj težnji za ugledom i moći nije on svom gospodaru bio sasvim nesličan. Bez razmišljanja je Ladislav, koji se u jesen 1412. povukao u Peruđu, sada žrtvovao i svog vođu plaćenika Braccio-a iz Montone.

»Vaši neprijatelji su i moji neprijatelji«, uvjeravao je on Peruđince, koji su mu klicali na trgu ispred stolne crkve. »Ne želite li povratak emigranata, za to ću se ja pobrinuti da vas ne uznemiruju.«

»I Braccio?« doviknulo mu se. »Što je s njim?«

»Tako mi Bog pomogao, izručit ću vam ga živa ili mrtva.«

Premda je Kapistran, koji je bio u kraljevoj pratnji, kondotijera mrzio kao kugu, zgrozio se nad hladnokrvnom lakoćom, kojom je njegov gospodar izručio ratnog druga. Tko je konačno bio siguran za svoj život kad je Ladislav poradi prestiža žrtvovao i svoje najodanije sluge poput šahovskih figura!

Usprkos tome se on sunčao u milosti svoga kneza. Ladislav je postavio čovjeka svoga povjerenja, a bio je to Coluccio iz Chietija, za kapetana grada i sam ga imenovao da bude Maggior Sindaco, vrhovni sudac u Peruđi.

To je bila velika čast za dvadesetšestogodišnjega pravnika. I on je s radošću prihvatio visoko odlikovanje, iako je znao koliki se teret svalio s novom čašću na njegova pleća. No, on je poznavao »orlovsko gnijezdo Umbrije« s njegovim neprestanim razmiricama i svađama. Zato je bila potrebna željezna snaga i čelična ruka, ako se htjelo uspostaviti mir i red.

Peruđinci su klicali svom sucu kojega su često gledali kako na trgu stolne crkve u učenim raspravama pobjeđuje i svatko ga je s poštovanjem pozdravljao, ako je »gospodin Ivan« – Messer Giovani – prolazio u grimiznoj odjeći, a bujna mu žuta kosa bila fino ukovrčena i povezana zlatnim nitima.

Postigao je prvi cilj. Vršio je dvostruku najvišu službu u glavnom gradu Umbrije, a sada je pomišljao da prema svom položaju uredi prikladnu kuću da se konačno oženi svojom zaručnicim. Njegov ponos nije podnosio da bi grofovska kći u bilo čemu, s obzirom na uobičajeni sjaj, oskudijevala.

SA SVATOVSKE GOZBE U OKOVE
1412–1415

Ivan Kapistran je sjedio zadubljen u odeblji svežanj spisa u svom uredu kad mu je bio najavljen posjet jednoga građanina.

»Dobro nastojte, gospodine, da ga prijateljski primite i da njegovim željama iziđete u susret«, preporučio mu ga je sudski pisar. »On je jedan od najutjecajnih trgovaca u gradu, teški trgovac vinom, prior moćne stranke 'raspanti'.«

»Što ti to ne kažeš!« progunđao je sudac. »Daj da uđe moćni gospodin!«

Zagrijan od brza hoda, unišao je debeli trgovac, obrisao je znoj s rumena lica i utonuo u fotelju što mu je sudski poslužnik primakao.

»Dolazim poradi procesa protiv bijednoga Antonija Beccherino«, izjavio je. »Vi poznate, gospodine Ivane, tu stvar?«

»Dakako, prijatelju, upravo sam proučavao spise. Pravda će krenuti svojim tijekom.«

»Svakako! Svakako! Ali se mora paziti da pravda ide kako treba. Moja su kola napadnuta i najbolji tovar je ugrabljen, bez obzira na to što su moji vozari teško oštećeni.«

»To je vrlo žalosno, moj gospodine. Ja s vama iskreno suosjećam zbog vašega gubitka.«

»Hvala, gospodine Ivane! Vidim da nas shvaćate. Vi ćete sigurno ovom Antoniju zato dati odrubiti glavu. On je bio vođa bande, to je jasno kao sunce. K tome bodež što je nen na mjestu zločina, taj na sebi nosi znak njegove radionice. On je naime oružar, to morate znati.«

»I on kao takav običaje svoje oružje prodavati, to je njegov posao i u najmanju ruku dokazuje da nije on sam nosio bodež.«

»Vi ga, gospodine, ne poznate, vi ga ne poznate!« žestio se trgovac. »Već je njegov otac bio jedan od najopakijih razbijača u Peruđi. Njegov je djed bio smrtni neprijatelj moga djeda. Cijeli taj rod nije vrijedan jednoga naboja baruta.«

»Mi ne sjedimo ovdje da izričemo sud njegovim pređima, nego Antoniju. Ako se kod vas radi o starom obiteljskom neprijateljstvu, valja primijeniti dvostruk oprez. Kroz pokoljenja nasljeđivana mržnja lako dovodi do lažna okrivljavanja i zamračuje pogled na pravednost.«

»Ja mogu dovesti svjedoke da je ova vucibatina prigodom napadaja bila vođa. Gostioničara 'K zlatnoj bazgi' i krčmara 'Kod posljednje škude'.«

»Znam, znam!« Kapistran je zamišljeno prelistavao spise. »Ali ovdje je jedna točka koja mi se manje sviđa.«

»A to bi bilo?«

»Oba su krčmara prilično duboko umočeni u krivnju.«

»Nije vrijedno da se pripovijeda!«

»Vi ste im uvijek prijetili pljenidbom.«

»Utoliko su oni vjerodostojniji kao svjedoci, jer se sigurno ne ubrajaju mu moje prijatelje.«

»To se može i drugačije tumačiti. I meni se čini uvijek sumnjivim svjedočanstvo što ga vi u njihovu položaju pružate u svoju korist. Uostalom, i Antonio ima svoje svjedoke. Oni prisižu da su ga u vrijeme toga slučaja vidjeli u njegovoj kovačnici.«

»Kao da se svjedoci ne mogu potkupiti!« podrugljivo se nasmijao trgovac.

»Tako, to se može? To je zanimljivo.«

»Zašto mi okolišamo, gospodine Ivane!« nastavio je trgovac vinom. »Kriv je bijedni Beccherino.«

»Pred zakonom su svi jednaki, moj gospodine!« odgovorio je oštrim tonom Kapistran.

»No, ipak se mora voditi obzira o različitosti staleža!« dahtao je debeljko. »Uostalom bih vam i ja mogao ugoditi, gospodine Ivane. Govori se da se mislite skoro ženiti. Rado bih vam poslao svatovsko vino, a da vas to ne bi stajalo ni jedne škude.«

»Pazite se, gospodine!« zagrmio je Kapistran. »Sudac grada Peruđe se ne može kupiti kao vaša roba!«

»Svaka stvar ima svoju cijenu; bilo bi mi čudno kad bi od toga bilo izuzeto pravo. Vaši predšasnici su se u svakom slučaju dali potplatiti, to zna svako dijete u Peruđi. Bio bih spreman i na to da me ta stvar stoji i nekoliko dukata.«

»Ni riječi više, ili ću vas zbog pokušaja podmićivanja baciti u zatvor!« viknuo je sudac razjaren.

»Vi mi se prijetite? Meni, glavi družbe raspanti? Samo se čuvajte, gospodine Ivane! Noću su u Peruđi ulice tamne. Tu se gdjekada događa da u kasnim satima banditi koga napadnu i dobro izmlate. Gdjekada, ako je nesretnik patuljak kao što ste to, na primjer, vi, gospodine načelniče!«

»Znam, znam i zato treba ljude, koji se prijete ovakvim nesretnim slučajevima, strpati u zatvor.« Kapistran skoči i odlučno se postavi pred trgovca i reče: »Mi više nemamo što razgovarati. Samo još ovo znajte, gospodine! Od pravde neću odstupiti pa makar mi se ponudi brdo novaca. I još nešto promislite, ako mi se u skoro vrijeme dogodi nezgoda, kao što ste je opisali, vi ćete slijedeći dan biti u okovima! Mislim da smo se razumjeli. Dobro jutro, gospodine!«

Debeli trgovac je razjareno dišući ostavio ured. Kapistran je pozvonio i rekao sudskom poslušniku koji je ušao:

»Ako bi se ovaj gospodin još jednom usudio potražiti me, baci ga niza stepenice!«

»Ali, gospodine!« pentrao je starac prestrašeno. »Ta on je prior družbe raspanti, jedan od najmoćnijih ljudi u gradu.«

»Ništa ne smeta ako prilikom pada niza stepenice slomi nogu. On bez sumnje može sebi pribaviti najboljega ranarnika grada Peruđe. A sada otvori prozor! Moj ured smrdi kao kuga.«

Kapistran je nezaveden obećanjima i prijetnjama pustio na slobodu oružara Antonija. Usprkos tome ostao je pošteđen od svake nesreće. Debeli trgovac nije imao ni najmanju želju da sjedi iza željeznih rešetaka gradskog zatvora.

Ipak je Kapistran proslijedio dalje u slučaju napada, bandite je konačno pohvatao i strogo ih po zakonu kaznio. Pri tom se ispostavilo da s cijelom tom stvari Antonio nije imao baš ništa.

Od tada su Peruđinci s još većim poštovanjem pozdravljali svoga nepodmitljivog suca.

U neprestanim razmiricama i sukobima Kapistran je imao pune ruke posla da u gradu ponovno uspostavi red. No, on je zahvatio s toliko strogosti, ne gledajući na ugled osobe, da je na ulicama Peruđe polako uspostavljen mir. Ako se nekoć gdjekoji plemićki ili građanski razbijač za neku svotu novca iskupio od kazne, sada je znao da bezuvjetno mora u zatvor, pa makar pripadao naodličnijim porodicama grada.

A bilo je procesa koji su mladom sucu bili daleko odbojniji. Kao što su se nekoć u Napulju tako su se saa i u Peruđi naokolo povlačile skupine nitkova, koje su osjetljivo narušavale mir u gradu kao što su to činile mlade napržice svojim noćnim tučnjavama. Bilo je fratičela koji odvojeni od malobraćanskog reda nisu nigdje više provodili svoje nepodopštine nego samo još u glavnom gradu Umbrije. Pod vidom istinskog siromaštva mamili su narod, na ulicama i trgovima su propovijedali svoje evanđelje o »slobodi duha«. Sve pape posljednjih stotinu godina su proglasili krivovjercima, provaljivali su u crkve, odvlačili svećenike od oltara, tjerali ljude od ispovjedaonica i među vjernim pukom su izazivali najveću smutnju.

Pri tom su postepeno dobivali mnoštvo pristalica, mnogi su priprosti ljudi vjerovali da u njima moraju gledati prave Gospodinove apostole. Kakvo čudo u žalosnome moralnom padu koji se razmahao čak i među pastirima Crkve!

Drugi su opet fratičelima, usprkos njihovu prividnu siromaštvu, predbacivali najgori razvrat, koji su, štoviše, opravdavali vjerskim motivima. Jednom riječi, ni Crkva ni društvo nisu mogli njihovo opasno haračenje gledati skrštenih ruku. To je najprije bila stvar duhovnog suda da postupa protiv njih, ali se krivce izvodilo i pred svjetovni sud da budu kažnjeni. Tako dospješe pred sudačku stolicu velikoga načelnika koji se zvao »Maggior Sindaco«.

Ako je tako pred njima stajao koji zaslijepljeni nosilac redovničke halje, Kapistran je najprije pokušavao sa svom strpljivošću da ga izliječi od njegove zablude, a ako bi se taj pokazao tvrdovratim i nepoučljivim, snašla ga je stroga kazna.

»Mora se stati na kraj toj opasnoj družbi koja pod izlikom pobožnosti do skrajnosti uznemiruje naš grad«, objašnjavao je Kapistran jednoga dana kapetanu Peruđe. »Oni predstavljaju opasan otrov ne samo za Crkvu, nego i za državu. Ako ih se tako pusti, konačno će potkopati svaki i božanski i zemaljski poredak.«

»Imate pravo, gospodine Ivane«, odobravao je poglavar grada. »Ali ne zaboravite da oni imaju moćne zaštitnike čak i među najuglednijim plemstvom.«

»Utoliko su opasniji i zato mi moramo biti budniji.« Kapistran je napokon uspio da je kapetan takve rušitelje mira javnom naredbom protjerao iz grada i za sva vremena im zabranio povratak. Ako se u kakvom skrovištu pronašao koji od njih, taj je bio najstrože kažnjen. Dakako da su to žešće od tada fratičele gonili u susjednim mjestima i pokrajinama, u cijeloj Umbriji, Toskani i Markama.

Upravo je u isto vrijeme vlastohlepni kralj Ladislav Napuljski ponovno navalio na srednju Italiju. Nevjeran kao i uvijek, raskinuo je mir što ga je prije dvije godine sklopio s papom Ivanom XXIII. Sa svojim konjaničkim eskadronima je provalio u papinsku državu i 8. lipnja 1413. unišao je kao pobjednik u Rim. Baziliku svetoga Petra pretvorio je u štalu za svoje konje. Papa, koji je izabran u Pisi, sa svojim je kardinalima navrat-nanos pobjegao u Firencu gdje je primljen bez ikakva oduševljenja. U svojoj se nevolji obratio njemačkom kralju Sigismundu, koji se upravo nalazio u gornjoj Italiji, i obećao mu da će iz zahvalnosti za njegovu pomoć upriličiti koncil da bi se nesretnom raskolu stalo nakraj.

Slijedećeg je proljeća Ladislav sa svim svojim vojnim snagama pošao na Toskanu. Idući onamo, u Peruđi je bio primljen na najsvečaniji način.

»Bogatu ću Firencu, koja se usudila prihvatiti lažnoga papu, prisiliti da poklekne«, izjavio je na jednoj gozbi. »Kad već budem imao Toskanu, tko će mi se moći suprotstaviti? Tada ću ja biti prvi koji nosi krunu cijele Italije.«

Pokazao se veoma zadovoljnim sa službovanjem mladoga suca i obećao mu je sjajnu karijeru, čim ostvari svoj cilj, gospodstvo nad cijelim poluotokom.

Ali tada je netko viši samosvjesnog monarha zgrabio za ruku.

Kralj je, zagrijan vinom, teturajući otišao u kaštel koji mu je uređen za stanovanje. Uzeo je hladnu kupelj da bi rashladio krv u svojim žilama. No, ujutro je ležao u teškoj vrućici.

»Malo ima nade«, izjavili su liječnici koji bijahu pozvani. »Kraljeve snage su osjetljivo iscrpljene.« Puštanje krvi što su oni odredili, još ga je više oslabilo. Cijeli je dan ležao u dubokoj nemoći.

»Hoću natrag u Napulj«, konačno je, teško dišući, izjavio pri punoj svijesti. »Ondje ću ozdraviti. Peruđinski liječnici su šeprtlje i neznalice.«

»Neka vaše veličanstvo ne krivi nas«, branio se jedan od njih, glasoviti profesor medicinskog fakulteta. »Krivnju morate tražiti u divljem i neobuzdanom životu, koji je prije vremena istrošio vaše zdravlje.«

»Još mi i to treba da me nekažnjeno kori jedan nadriliječnik«, uskipio je Ladislav. »U zatvor s besramnikom! Hej, čujete li, gospodine Ivane?« doviknuo je Kapistranu, koji je uzbuđeno stajao na svome mjestu. »Bacite ga u okove!«

»Umirite se, dragi gospodaru!« opominjao je sudac. »Liječnici čine ono što najviše mogu da vam pomognu. Za to zaslužuju zahvalnost, a ne kaznu.«

Kralj je htio nešto odgovoriti, ali ga je izdao glas, ništa nije mogao izraziti osim nerazumljiva krkoljenja.

Malo dana nakon toga krenuo je kući. U Peruđu je unišao ponosno na konju, a sada je ostavio grad sjedeći u nosiljci. Odnijeli su ga u Rim gdje je ukrcan na brod. No ipak nije nikada prispio u svoj glavni grad. Dana 6. kolovoza 1414. umro je u napuljskom zaljevu u strašnim bolima.

»Neka nam sada Bog bude u pomoći!« uzdahnuo je Kapistran, kad je saznao za svršetak svoga suverena. Sada bi mogla nositi krunu njegova sestra Ivana, žena tupoglava, opterećena svim porocima.

Posljedice promjene na prijestolju nije trebalo dugo čekati. Krunsko je vijeće pozvalo čete sa sjevera da osiguraju jezgru države. Posvuda je došlo do ustanaka i pobuna. Peruđa se ponovno smatrala ugroženom od opasnih bandi Braccija i ostalih prognanih.

U proljeće slijedeće godine se na svu nesreću pojavio s jakom vojskom još i Karlo Maltesta, gospodar Riminija, koji je našao utočište kod pape Grgura XII. Strah je obilazio Peruđom poput smrtonosne sablasti. Mnogi su plemići napustili ugroženi grad i sam kapetan, gospodin Coluccio, se po mraku i magli uklonio.

Gradsko vijeće je, ne čekajući nikakva rješenja kraljevske vlade, Kapistrana imenovalo »kapetanom naroda« i trijumfalno ga uvelo u palaču njegovih prethodnika.

»Sada je kucnuo čas, na koji sam čekao tolike godine«, uskliknuo je novi kapetan, blistajući od sreće. »Sad se konačno mogu oženiti svojom zaručnicom.«

U prvim danima srpnja obavljena je sjajna svadbena svečanost. U svojoj državnoj odori iz skupocjena brokata, sa zlatnim službenim lancem oko vrata i pripasanim mačem kapetan je klečao pred velikim oltarom stolne crkve pokraj svoje zaručnice, obučene u snježnobijelu svilu, i s njom je izmijenio prstenje. A nadbiskup je to popratio svojim blagoslovom.

»To je najsretniji dan moga života«, prišapnuo joj je, kada su uz klicanje puka i brujanje zvona ostavljali stolnu crkvu San Lorenzo.

»Na to smo dosta dugo čekali«, uzdahnula je zaručnica. Kapistran joj je neprimjetno stisnuo ruku.

»Ti znaš zašto! Htio sam postati dostojan tebe prije nego što te dovedem pred oltar.«

Svečanost je obavljena s najvećim sjajem. Ali još nije svadbena gozba bila ni dovršena, kad je glasnik vijeća uletio u dvoranu i donio užasnu vijest da se Karlo Maltesta nalazi samo nekoliko milja sjeverno od grada, na Tiberu.

Tada je svečanost dobila neočekivani svršetak. Gosti su se razbjegli, a Kapistran na brzinu sazvao veliko vijeće i vođe gradske milicije. Vijesti su o Malatestinoj snazi bile tako strašne da je skupština ovlastila kapetana da bezodvlačno odjaše u neprijateljski tabor i da poradi oko mira.

»Zašto nećete braniti Peruđu? protiveći se, viknuo je kapetan. »Zidine su našegà grada dovoljno jake da odole svakom neprijatelju.«

»Da su zidine jake, nema sumnje!« odgovorio mu je zapovjednik milicije. »Sa svojom zalihom streljiva stojimo bijedno. Kakva korist od tvrđavskih topova, ako nam nedostaju naboji i barut? Vaš se predšasnik usprkos svim mojim izvještajima nije brinuo. A sada su prije žetve i žitnice prazne. Štoviše, ako bismo grad branili od neprijatelja, glad bi nas prisililà na predaju, a gdje je glad, pridruži se i pošast. Ne, gospodine kapetane, bezizgledno je. Mi moramo pregovarati.«

Kapistran je teška srca pristao na zaključak.

S najvećom žurbom se oprostio od svoje zaručnice, tješio ju je skorašnjim povratkom. Vinuo se na konja, a nije uzeo ni toliko vremena da samo promijeni svečanu odoru, i s malom pratnjom je odjahao.

»Svoju sam svadbu sebi drugačije predstavljao«, s ljutitim podsmjehom je rekao mladom zastavniku, koji je jahao uza nj.

»Zaboga, to vam rado priznajem!« nasmijao se plemić.

Već se počelo smrkavati, kad je najednom iz guste šume, na obali Tibera, izletio odred konjanika. Prije nego što je to malena skupina opazila bila je opkoljena sa svih strana.

»Naprijed, naprijed!« vikao je kapetan. »Probit ćemo!«

Mačem je jurišao na neprijatelja, ali je sva njegova hrabrost bila uzaludna. Za nekoliko časaka su Peruđinci podlegli jačima. Na tratinu su padali rasječeni i probodeni, čovjek za čovjekom. Kapistran je pao s konja i prije nego što se podigao bio je zarobljen i svezan.

»Tako mi Boga, to smatram dobrim plijenom!« smijao se vođa horde. »Alaj će se zapovjednik radovati.«

»Duše mi, na vješala ću s vama«, škripao je kapetan u bespomoćnom bijesu.

»S tim ćete još morati malo počekati«, rugao se vođa. »Najprije ćemo mi vas spremiti u siguran stan.«

Bila je već duboka noć, kad je povorka prispjela pred neki tamni dvorac, utvrđen s osam kula. U njemu je Kapistran prepoznao razbojničko gnijezdo jednoga prognanog Peruđinca.

»Dobro došli, plemeniti gospodine, u kaštel Brufa«, podrugljivo ga je pozdravio zapovjednik zamka. »Budite sigurni da smo se među ovim jakim zidinama pobrinuli za vašu sigurnost!«

»Ja sam kapetan Peruđe i zahtijevam da me pustite bez odlaganja!« viknuo je Kapistran tresući se od bijesa.

»Ta što kažete, mladi gospodine! To je izvrsna lovina. U gornju prostoriju kule s njim!«

Uz podrugljivi smijeh su ga uza stepenice ugurali u neku bijednu izbu, u kojoj se nije ništa drugo nalazilo nego samo smrdljiva slamnjača, stol i klupica. Na ležaju ga protegnuše, noge mu svezaše lancem koji mu je omogućivao jedva koji korak načiniti i dobaciše mu neki pljesnivi pokriva. Tada se zatvoriše hrastova vrata. Zacvilio je zasun. Kapistran je bio zarobljenik, izručen samovolji nemilosrdnih ljudi.

Zdvojno je udarao po vratima dok ga nisu zaboljele pesti, klupicom je udarao po drvetu dok mu se nije ukočila ruka. Dok je on bijesnio, nije bilo čuti ni glasa.

Nisu mu priuštili ni svjetla. Kroz malen prozorčić je ulazila tama. Njegovu svadbu je slijedila noć patnje.

U KULI BRUFE 1415

Sporo se vukao dah noći. Ivan Kapistran je otvorenim očima, ležeći na svom bijednom slamnatom ležaju, buljio u tamu. Ništa drugo nije čuo osim šuštanja vjetrokaza i krika sova u starim zidinama. Premda je prošlo već nekoliko dana otkako je zarobljen, ipak nije mogao shvatiti žalosnu sudbinu koja ga je iz blistava života bacila u tamnicu.

Gospodar Brufe ga je uzdržavao samo kruhom i vodom. Bez preslušavanja, bez obrazloženja je bačen u zatvor. Vjerojatno je vitezu pljačkašu bilo stalo samo do obilne otkupnine.

Ili je možda netko drugi umiješao svoje prste u tu igru? Možda davao, koji je htio osujetiti njegov pothvat u pravcu mira? Prilično paklenski se odigrao prepad na Tiberu. Ili je možda sve to bilo djelo nekog višega koji je njegovu konju zgrabio uzde i oborio ga na zemlju?

»Ne, nisi ti, nisi ti, Bože moj«, prostenjao je zarobljenik. Ti ne možeš biti ovako okrutan. Kako bi me tvoja ruka mogla baciti u tako tešku nevolju?«

Misli su u njemu sve dublje svrdlale da bi protumačio ovo neshvatljivo stanje.

Cijeli dotadašnji život je prošao ispred njega u neumornu izmjenjivanju sreće i nesreće, najteže nevolje i veličanstvena trijumfa. Ponovno je buktio plamen koji je spalio njegovu roditeljsku kuću, ponovno je čuo osvetničku zakletvu na pougljenitom lešu svoga oca. Promatrao je sebe kao studenta u Peruđi, obuzeta samo jednim ciljem: uspeti se, što je moguće brže, po stepenicama službi i dostojanstva.

Sve se ispunilo za čim je težio. Postao je savjetnikom vikarije u Napulju, sudac u Peruđi, pučki kapetan. Oženio se djevojkom iz najplemenitije kuće, u sjajno rasvijetljenoj stolnoj crkvi se vjenčao s grofovskom kćeri, svi su ga štovali, mnogi su ga ljubili, a malo ih ga je mrzilo. Našao je što je tražio, postigao je ono čemu se jedva usudio u najvrtoglavijim snjarenjima ponadati.

Sreća je svoje obilje na nj rasipno izlila i punim je srcem pjevao Tebe Boga hvalimo, što je nakon njegova vjenčanja odzvanjao stolnom crkvom. A sada bijedni pad u provaliju!

Samo zašto? Zašto?

Pa što je on to tako kažnjivo učinio da ga je tako nečuvena nevolja otrgnula s najvišega neba! Očuvao se čistim usred dvora puna poroka. Izricao je pravedne presude, bio je nepodmitljiv, nije gledao tko je tko. Bio je strog sudac, ali njegova odluka nije nikada pogodila nedužna, pa ni krivcima nije nikada uskratio posljednju blagost. Prigodom preslušavanja nije nikada dopuštao mučenje, jer je dobro poznavao besmisao iznuđenih priznanja. Nemilu sudbinu zatočenika olakšavao

je, koliko god mu je bilo moguće. Zašto je sada upravo njega snašao tako nemio udes?

Očajno je prekapao svoju savjest u ovoj mučnoj tami, tragajući za smislom svoje sudbine.

»Nisam svjestan nikakve krivice«, uzdahnuo je žarkim uzdahom.

Nemaš nikakve krivnje? Zaista nemaš? Nije li tvoje srce upravo izgaralo od čežnje za osvetom i od častohleplja? Nisi li uvijek i svagdje samo sebe tražio? Jesi li Bogu davao što bijaše Božje, kao što si davao kralju ono što je pripadalo kralju?

A kada je on tražio Boga? Nije prošla nijedna nedjelja, a da se nije Svevišnjemu u njegovu hramu poklonio. Svoja je koljena prigibao pred Hostijom i Kaležom, iako gdjekada rastreseno i bez pobožnosti. Od vremena do vremena je priznavao svoje grijehe u sudištu pokore. Pred svojim se Bogom, dakle, pokazivao ispravnim, kao što je bio ispravan u svom životu i u izvršivanju svoje službe.

A da li je to dovoljno? Je li to dovoljno, da pred Bogom bude ispravan? Nije li Svevišnji zahtijevao ništa više, nije li tražio srce raspaljeno ljubavlju?

»Gospodine, ja sam te ljubio!« htio je Kapistran zavapiti, ali ga je izdao glas. Iz tamničke se noći spustila trnjem okrunjena glava njegova Otkupitelja. Osjećao je na sebi njegov pogled, koji je istovremeno i pitao i optuživao. Slušao je njegovu riječ sumornu i prepunu bola:

»Ti si me ljubio, Ivane? Ti si me doista ljubio? Zašto si onda bio gluh za moj poziv? Zašto se nisi približavao mojem svetom stolu? Ta, kada bi ti prečuo poziv svoga kralja, ako te je pozvao k svom stolu? Stotinu i tisuću puta sam te pozivao na gozbu ljubavi, ali se nisi odazvao, prolazio si pokraj mene i ispričavao si se svojim poslovima. I sada se tužiš da te moja ruka kažnjava.«

»Spasi me iz ove provalije«, povikao je zatočenik, »i dokazat ću ti svoju ljubav!«

Blijedo jutarnje svjetlo se uspinjalo preko gora kad je konačno pao u nemiran drijem. Probudilo ga je

škripanje brave i snažno povlačenje zasuna. Unišao je stražar, pravi gorostas, boginjava lica. Mrzovoljno mu je gurnuo vrč vode i komad suha kruha, jedinu hranu za cijeli dan. Kapistran je uza zveket lanaca ustao sa svoga ležaja i neprijateljski pogledao poslužitelja.

»Voda je bljutava, a kruh je tvrd kao kamen«, viknuo je protiveći se.

»Možda gospodin očekuje vino iz Falerna i slatku tortu?« iskreveljio se stražar. »Onda mi je žao što sam morao razočarati vašu milost.«

»Prištedi svoje ruganje!« viknuo je zatočenik, zgrabio kruh i bacio ga na pod. »To je suviše loša krma za svinje.«

»Kako želite, gospodine! Onda postite! To me se slabo doimlje.«

Kapistran je promijenio ton.

»Nemoj, prijatelju, još otići! Želim s tobom razgovarati.«

»Ali ja nisam raspoložen za brbljanje! Moram nahraniti još mnogo gavranova.« Stražar je krenuo prema vratima.

»Neće ti biti na štetu, ako me saslušaš. Čuj, dakle! Ako bi netko otišao u Peruđu i dojavio gdje se drži zatvoren kapetan, takva će poruka biti nagrađena punom pregršti dukata.«

»Ili užetom! To bi nekoga moglo stajati glave.«

»Ja bih glasniku dao pismo koje će ga zaštititi od takve opasnosti i jamčiti mu za nagradu.«

»Neka gospodskoj riječi povjeruje tko hoće!« Gorostas je, kreveljeći se, pokazao svoje crne zube. »Ne znam čitati što vi pišete. Osim toga nemate ni tinte, ni pera, ni papira.«

»To se lako da pribaviti za drugu nagradu, a ja ću ti riječ po riječ pročitati što pišem.«

»A tko jamči, da ispravno čitate i da ne izvrgavate ruglu siromašna čovjeka?«

»Zaklinjem se spasom svoje duše!«

»Pa što je to već! Ne bi to bila prva zakletva koju je tako otmjen gospodin pretvorio u krivokletstvo.«

»Pazi na svoj jezik, momče!« viknuo je Kapistran, sijevajući od bijesa.

»Ma što! U kaštelu Brufa imam što mi treba za život i ne čeznem za vješalima u Peruđi.« Stražar je nepovjerljivo otišao. Zatvorio je vrata, zaključao ih i zasunuo.

Tako je zatvorenik bio prepušten samoći za jedan novi, beskonačno dug dan. Jecajući se složio na svom ležaju, zdvojno je svoje lice prekrio rukama. Znao je da ga samo čudo može spasiti iz ovoga bijednog zatvora. A smije li on računati na čudo? Je li zaslužio da mu se nebo smiluje?

Sve što je tijekom noći premišljao, ponovno mu se vraćalo i mrcvarilo ga. U sljepoočicama mu je preko svake mjere kovalo. Najednom se uspravio. Zar njegova vlastita ruka nije mogla učiniti što je Vječni zabranjivao?

Dok se topli ljetni dan uspinjao na svoj vrhunac i njegovu ćeliju ispunjao zagušljivom vrućicom, počeo je razmišljati o pokušaju bijega. Konačno je načinio očajan plan.

Zubima je razderao svoj pokrivač na uske trake i iz toga je nadovezivanjem načinio nešto kao uže. To mu je imalo poslužiti da se domogne slobode. Nakon toga je nestrpljivo čekao podne. Pod žarkim suncem je pažljivost stražara sigurno slabija, oni tada u hladovini ulaznoga svoda sjede i spavaju, ako uopće izvan kaštela drže straže. U to vrijeme ima bijeg više izgleda negoli noću, kada oko zidina kruže krvoločni psi.

Kad je sunce bilo na zenitu, pomaknuo je stol i klupicu do ispod prozora. Usprkos okovima na nogama uspeo se i pomoću svoje trake se spustio u vrtoglavu provaliju. Ali nasred puta mu se prekine slaba traka. Kapistran se survao u provaliju i svom težinom pao na tlo. Uz bolan krik se srušio kad se pokušao podići. Desna mu je noga bila slomljena. Poput ranjene zvijeri otpuzao je u obližnji grm.

Navečer su ga ondje pronašli oružnici te su ga sa zadirkivanjem i porugama odnijeli natrag u kaštel. Pred vratima ga je dočekao upravitelj zamka i viknuo:

»Gle, gospdin Ivan se vraća natrag s izleta. Kako je bilo na šetnji? Što to vidim? Vi ste ozlijeđeni? Budite mirni, za to ću se ja pobrinuti da vas ubuduće ne snađe nikakav sličan udes – odnesite ga u najdonju tamnicu!«

Grube šake su zatvorenika odvukle niz kamenite stepenice u tamnicu, koja je do visine lakta bila puna muljevite vode, željeznim lancima ga prikovaše za zid tako čvrsto da nije mogao nijednim udom ni maknuti.

»Molite Boga da Tiber ne nabuja, inače ćete se potopiti kao parcov!« vikao je kapetan dvora. Još je odzvanjao njegov grohotan smijeh, kada su se za zatočenikom zatvorila vrata.

Kapistran bijaše sam u neprodornoj tami, prepušten okrutnu mučenju. Nalazio se u najdonjem krugu svoga pakla.

NOĆ MILOSTI

1415

Tri dana i tri noći je odolijevao bolima. Groznica mu je palila žile, a slomljena noga mučila ga do ludila. Nitko mu nije ništa donio da jede i pije. Mučila ga je strahovita žeđ, a ipak mu nije bilo moguće domoći se vode, koja mu je sizala do kukova.

Stražare je hvatala jeza, kad su slušali kako zatočenik zapomaže u prekomjernim bolima, kako njegov luđački smijeh užasno odjekuje iz ove grobnice.

Sati su se vukli u beskonačnost, u beznadnost. Više nije znao da li je dan ili noć. Grlo mu se osušilo, jezik mu je bio kao komadić mrtvoga drveta, njegovo se zapomaganje pretvorilo u hroptanje.

Najednom se protegao u vis, ne znajući da li sanja ili je budan. Vidio je svjetlo, jasno, sjajno svjetlo tako kao da se podnevno sunce probilo kroz mračne zidine. I u sjaju mu se ukazala osoba u sivom redovničkom habitu i prema njemu ispružila ruke. Pokušavao je uzdići ruke, koje su bile omotane lancem i opet ga je nanovo ovila strahovita tama.

»Što to bi?« promucao je sam sebi. »Je li to bila neka utvara ili bijaše stvarnost? Neko budalasto obmanjivanje ili neko viđenje? Možda neko čudo?«

Možda je to zaista bilo neko čudo. Tako je uvijek sebi, i nikako drugačije, predstavljao Siromaška iz Asiza, čiji je zavičaj svaki dan pred sobom gledao s peruđinske uzvisine. Nije li možda Serafski Svetac došao da ga oslobodi?

Ali zašto se svjetlo ugasilo? Zašto je iščezla ona divna svjetlost i ostavila ga u tami i okovima? Konačno, to je ipak bio samo san što se rodio iz grozničava bunila. Zdvojno je zatvorio oči i ponovno pao u bespomoćnost.

Drugoga jutra su se vrata prvi puta otvorila. Oružnici su razriješili njegove spone, odnijeli su ga, jer nije mogao načiniti ni koraka, u poviše smještenu sobu. Svjetlo, što je sjalo kroz rešetke prozora, zabliještilo ga je nakon duge noći. Bilo mu je tako kao da vidi krv i vatru. I dugo je to potrajalo dok je kroz crvenu maglu upoznao barem obrise svoje ćelije.

»Vi ste se, gospodine Ivane, silno izmijenili«, narugao se kapetan dvora. »Gdje ste ostavili svoje lijepe, žute uvojke? Tako mi neba, već dugo nisam vidio tako divne ćele.«

Izobličena lica je Kapistran opipavao svoju glavu. Užasnuto je ustanovio da je ćelav, posve ćelav.

»Ćelav poput kakva monaha«, promucao je. »Sveti me je Franjo ošišao.«

»Čini se da vam je i um malo stradao«, narugao se kapetan, »ili vas je zaista posjetio sveti Franjo?«

»To ja ne znam, zaista ne znam«, promucao je zatočenik.

»Nemojte samo vjerovati da smo vas iz samilosti ili milosrđa donijeli iz vaše tamnice! To se dogodilo samo poradi otkupnine. Moj gospodar misli da će Peruđa više platiti za živoga kapetana negoli za kakva mrtvoga.«

Konačno mu pružiše da nešto pojede i ispije, iako je jedva mogao progutati koji zalogaj. Liječnik mu je pregledao slomljenu nogu, stavio je u daščice, te je odredio pomnu njegu i krepku hranu.

Groznica se polagano povlačila, ali je zatočenik ponovno razmišljao o viđenju, što ga je imao u noći svojih najvećih muka. Nije mogao shvatiti da je izgubio svoju divnu kosu koju je uvijek njegovao s najvećom pomnjom.

»Pa makar sam i ošišan, nikada neću postati redovnik!« osorno je promrmljao sam za sebe. »Ne želim se ukiseliti u zagušljivoj ćeliji. Živjeti želim, živjeti, živjeti!«

Pa ipak je tu bio neki glas, koji je u njemu kopkao i nije mu dao mira ni danju ni noću: »Što još sve želiš pretrpjeti prije nego što mi se predaš?«

Prošlo je osam dana u užasnoj muci. Tada ga je ponovno vidio u pol bijela dana. Sasvim jasno je stajao pred njim Svetac iz Asiza i rekao mu:

»Kako ćeš se još dugo opirati ostanu Božjem? Tvoj put više ne vodi natrag u bljutavu ništetnost. Ti si pozvan na više. Bog će ti pokazati koliko ćeš pretrpjeti za njegovo Ime!«

I opet je nestalo nebeske slike. Kapistran se potresen prenuo. Ponavljao je riječi koje su bile slične onima što ih je nekoć Gospodin izrekao Savlu. U ovom je času znao da je i čas njegova Damaska došao, da ga je ruka Božja oborila kao što je nekoć oborila mrzitelja kršćanstva, da se on, koji je okušao njegovu pesnicu, više ne smije opirati njegovoj milosti.

Dakako da su ga još mučile varljive slike. Gledao je svu divotu koju je morao ostaviti; svoju odličnu službu, svoju sjajnu kuću, svoju mladu ženu koja je s bolom očekivala njegov povratak.

»Ne mogu, ne mogu!« jecao je drhtavim usnama. »Svijet me treba, Peruđa me treba u danima svoje krajnje nevolje.« Ali tu se našao glas koji mu je doviknuo: »Bog te treba, Ivane iz Kapistrana. Svijet ide svojim putem i bez tebe! Peruđa te više ne treba!«

»A moja žena, s kojom sam se vjenčao pred Božjim oltarom?« uzviknuo je zatočenik.

»Tko ljubi oca ili majku, brata ili sestru, ženu ili dijete više nego mene, nije mene dostojan!« odzvanjalo

je bez milosrđa. »Ako Bog zove, svaki drugi glas mora umuknuti!«

U krajnjoj bespomoćnosti prekrio je Kapistran lice rukama. I rvao se s Bogom kao Jakob s anđelima. Tražio je jasnoću, gdje nije bilo ničega osim beznadne tame. Bolan se uzdah istrgnuo iz njegovih grudi.

Strahovita bura je pomalo jenjala. U njegovoj je duši bivalo sve tiše i sve svjetlije. Ponovno je ugledao oči Sveca, koji je svoju odjeću bacio ocu pred noge, da se gol i bos baci u naručaj Božji.

»Dođi i slijedi me! čuo je njegov glas. »U svim ćeš svojim patnjama iskusiti kako je Gospodin sladak, kako je njegov jaram ugodan, kako je njegovo breme lako!«

Tako se Kapistran predao. Božja ga je strelica pogodila i prikovala uz njegov križ. Znao je da se od toga nikada neće moći osloboditi. Sve su se sumnje i predomišljanja raspršila kao noćne sjene pred jutarnjim svjetlom. Toga je časa zatočenik odlučio da sve ostavi što mu je život do sada pružio sreće, sjaja i radosti i da se zauvijek preda dobroti svoga Gospodina.

Zaželio je zaokrenuti kormilo svoga života te u zajednici Sveca iz Asiza započeti iznova s predanjem cijeloga svog srca.

Tako duboka radost mu je prostrujala dušom da je mogao klicati. Iskusio je kakav mir može dati Bog, ako mu se čovjek bez pridržaja preda u naručje kao u kakav dubok ponor.

Bilo je to 22. srpnja 1415, na blagdan svete Marije Magdalene Pokornice, koja je u noći svojih grijeha našla ljubav svoga Spasitelja. Taj mu je dan ostao u sjećanju sve tamo do duboke starosti.

Odsada je Kapistran bio kao preobražen. Činilo se kao da svoje boli jedva osjeća. Nitko iz njegovih usta nije čuo ni najtišu jadikovku. Umjesto toga je pjevao duhovne himne i psalme, a ako je unišao koji od stražara, primio ga je prijateljski.

»Tako mi se, gospodine Ivane, više sviđate«, kazao mu je upravitelj zatvora koji mu je jednoga jutra donio hranu i piće. »Dosada se trebalo plašiti srditog lica, a

sada ste raspoloženi kao da se ne nalazite u zatvorskoj ćeliji, nego uz svatovski stol. Ili vam se bila pomiješala pamet, ili ste doživjeli nešto izvanredno.«

»Prihvati mirno ovo posljednje!« vedro je odvratio zatočenik. »Nije loše gađano. Istom sada počinjem shvaćati što znači živjeti.« Stražar je kimao glavom.

»Ne znam pravo što s tim mislite. Kad vas ovako promatram, morao bih pomisliti da to nije zavidan način života što ga ovdje provodite. Izgledate kao... No, počekajte, donijet ću vam ogledalo pa ćete se moći pogledati.«

Tad je Kapistran, ostavljen nasamo, promatrao svoje lice u staklu što ga je stražar smiješeći se donio. Rukom je prešao preko iscrpljena lica, preko ćelave lubanje i nasmijao se:

»Doista, kao operušana ptica! Dug, šiljat nos, upali obrazi, ćela, doista, posve rijetka ptica. Samo jedno uz to ne pristaje, šareno perje. Potrebna mi je druga odjeća.«

»Da, gospodine, vo nosite najskupocjeniju odjeću, što sam je ikada vidio, premda je u vodi malo stradala.«

»Možda bi tvoja žena iz toga mogla skrojiti kakvu haljinu. Kako će se ljudi čuditi, kad bude pripovijedala da je to načinjeno od vjenčane odjeće kapetana Peruđe!«

»Govorite li, gospodine, ozbiljno, ili se sa mnom samo šalite?«

»Nipošto, prijatelju! Ne šalim se. Vi treba da dobijete moju odjeću. Ali uz jedan uvjet. Nabavite mi sive tkanine. Mirne duše može to biti kostrijet. Što bude grublja bit će bolja! Osim toga mi još treba igla, konac i škare.«

»Želite li, gospodine, naokolo lunjati u prosjačkoj kostrijeti?« upitao je zbunjeni upraitelj zatvora.

»Da, upravo je prosjačka kostrijet ono, za čim čeznem. Što veliš o toj promjeni?«

Stražar je prstima ocjenjivao tkaninu.

»To je najfiniji brokat sa skupim ukrasima, protkan zlatom i srebrom.« Nešto je požudno sijevnulo u

njegovim očima, a onda je žalosno rekao: »Ne ide, gospodine, doista ne ide.«

»Što ne ide?« nestrpljivo je upitao zatočenik.

»Ne mogu vam donijeti škare. Vi biste si mogli prerezati žile, i ja bih dospio u vražju kuhinju.«

»Ti misliš da sam se htio usmrtiti, kad sam upravo počeo živjeti? Neću sebi nanijeti nikakvu nevolju, a ti mi u mojem poslu možeš pomoći.«

»Dobro, dakle, odvažit ću se!« odlučio je gorostas. Malo kasnije je donio što je Kapistran zaželio. Kapistran se odmah dao na posao, a stražar ga je, vrteći glavom, promatrao. Kapetan Peruđe, koji se nikada u životu nije bavio iglom i koncem, krojio je sebi halju, koju bi prezreo i najsiromašniji prosjak; no, činilo se da je u tome nalazio veće zadovoljstvo negoli u skupocjenoj dvorskoj odjeći. Dok je tako šivao grubu tkaninu pjevao je »Pjesmu Bratu Suncu« svetoga Oca Franje.

Konačno je redovnička halja bila dovršena. Kapistran je zatim brzo svukao s tijela svjetovnu gizdu i dobacio je upraitelju zatvora, koji je pohlepno uze. Kad je preko glave navlačio novu odjeću, gorostas se na sav glas smijao.

»Nikada u životu nisam vidio tako smiješna odijela. Želite li možda u tome ići na karneval?«

»Ne na karneval, nego u samostan manje braće!« odgovorio je zatočenik radujući se.

»Vi želite u samostan? Kažem vam, vi ste izgubili pamet.«

Dođoše i ostali dvorski službenici da se nagledaju čuda. Od zadovoljstva su se udarali po bedrima i vikali: »Sada je gotov, plemić-prosjak. U tome može na vražjoj svadbi plesati.«

»Iza toga se krije neka vragolija«, rekao je kaštelan, kad je za to saznao. »Želi pobjeći iz zatvora i kao nepoznat nestati u prosjačkoj odjeći.« U svojoj sumnjičavosti je naredio da se straže podvostruče i danomice je dolazio da sam pregleda zatvorske rešetke.

»Možete si pribaviti taj posao«, rekao mu je zatočenik. »Ja ću kaštel napustiti kroz vrata, a vi sami ćete mi dati pratnju.«

»Ni časa prije nego što stigne otkupnina!« promrmljao je kaštelan.

»Koliko vaš gospodar zahtijeva?«

»Četrdeset dukata i ništa manje.«

»Za jednoga kapetana je to premalo, a za prosjaka previše!« nasmijao se Kapistran. »No, ipak mi kažite tko treba da u tom poslu posreduje!«

»U tom se krije glavna teškoća. To bi lako moglo stajati glave glasnika, ako bi s takvim zahtijevom došao u Peruđu.«

»Ja imam bolji prijedlog! Dovedite k meni jednoga franjevca iz obližnjeg samostana, čovjeka, koji uživa vaše povjerenje! On bi taj posao mogao obaviti bez opasnosti.«

»Nije loš savjet!« mislio je kapetan. »To ćemo promisliti.«

Dan iza toga je u ćeliji unišao pater franjevac. Kad je opazio zatočenika u neobičnoj odjeći, nije se mogao suzdržati od smijeha.

»Kojega je Reda ta redovnička halja?« upitao ga je začuđeno.

»Mislim da je to odijelo svetoga oca Franje«, odgovorio je Kapistran veselo. »Želim živjeti i umrijeti kao njegov sin.« Patru je ispripovijedao svoju neobičnu povijest i otkrio mu svoju nepokolebljivu volju da stupi u Franjevački red. Redovnik je sumnjičavo promatrao zatočenika.

»Ono što ste vidjeli, nije bilo ništa drugo, nego posljedica žestokih grozničnih priviđenja«, rekao je. »Osim toga, vi ćete se doskora pokajati zato što ste se u tako izuzetnom slučaju na to odlučili.« Ali se Kapistran suprotstavio s tolikom ozbiljnošću da je pater ipak konačno povjerovao u ispravnost zvanja.

»Svijet ide svojim osebujnim putem«, rekao je zamišljeno. »Zato se meni ne treba čuditi što nebo posiže za znamenjima i čudesima.« Kapistran je istom sada doznao da je koncil u Konstancu spalio češkoga

krivovjerca Husa i da se nakon tako okrutna prizora svojski trudi da dokrajči raskol i da Crkvi da jednog jedinoga papu kojega će svi priznavati. »Ako vam se Svetac zaista ukazao«, rekao je svećenik, »to Bog s vama ima u planu nešto veliko. Možda vas je predvidio da u ovim zamršenim vremenima, koja su ispunjena tolikim okrutnostima, budete njegovim glasnikom«

»Ne želim biti ništa drugo nego samo posljednji i najmanji brat u redu svetoga Franje«, odgovorio je Kapistran smiješeći se.

»Ali polako!« najednom će redovnik. »Mislim da sam čuo da se kapetan Peruđe oženio. Kako onda želite poći u samostan?«

»Odveden sam od svadbenoga stola«, objasnio je Kapistran. »Ženidba nije izvršena.«

»To je, dakako, nešto sasvim drugo«, uzdahnuo je pater. »Neizvršena ženidba nije smetnja za ulazak u samostan. Ali vi najprije morate biti slobodni.«

»Iz Peruđe ću vam donijeti svjetovnu odjeću«, nadodao je. »Ne smijete dopustiti da vas vide ondje u ovom odijelu.«

»Onda mi pribavite pravo redovničko odijelo!« molio je zatočenik.

»Vi ga ne biste smjeli nositi vani prije nego što stupite u našu redovničku zajednicu.«

»A ovdje u zatvorskoj ćeliji?« Kapistran je tako usrdno molio da mu je redovnik konačno obećao redovničku halju koju bi mogao nositi do svoga otpusta iz kaštela. Donio mu ju je jedan samostanski brat iz obližnjega samostana Monteripido.

Čekao je još nekoliko tjedana dok mu nisu bila otvorena vrata slobode. Peruđa je položila traženu otkupninu i zatočenika dala dovesti kolima. Primljen je sa zanosnim oduševljenjem, iako ga se teško moglo prepoznati.

Slijedećega dana je Kapistran sazvao sjednicu velikoga vijeća. Tu je istom doznao da je opasnost Peruđu mimoišla. Pred gradskim vratima je Karlo Malatesta doznao da je zloglasni Braccio iz Montone provalio u njegovo područje i da se šareći i paleći

usmjerio prema Riminiju. Tad je Malatesta napustio svoju odluku i svoj mač okrenuo protiv harambaše.

»Vi ste si, dakle, mogli prištedjeti putovanje koje vas je svalilo u toliku nesreću«, rekoše kapetanu.

»Vi to zovete nesrećom?« odgovorio je Kapistran smješkajući se. »Ja to smatram milošću. U kuli Brufe postalo mi je jasno da sam bio na krivu putu. Napuštam svoju službu i postajem redovnik Franjevačkoga reda.«

Da je pred vjećnike udario grom, ne bi se većma uplašili nego što se uplašiše kad čuše ovu izjavu. Sa svih su strana na nj navaljivali, zaklinjali ga da se okani svoga nauma, jer će se sigurno pokajati. Kapistran je bio postojan i, opirući se o svoju štaku, napustio je vijećnicu.

Dakako da je najteži bio rastanak od njegove žene koja ga je dočekala s velikom radošću, a sada se tako gorko razočarala.

»Ti me ne smiješ prepustiti ljudskom preziru i porugi, iako sam već izgubila tvoju ljubav!« jadikovala je ona sa suzama.

»Tko ti kaže da ostaješ lišena moje ljubavi?« odgovorio je Kapistran. »Nosit ću je u svom srcu do svoga posljednjeg dana. Ali baš ti mi ne smiješ priječiti, kad me zove Bog.«

»Daj, Ivane, osvijesti se!« vapila je nesretnica. »To je sigurno bila neka utvara koja te je smuvala u tvojim teškim bolima. Mirno stvar promisli, i ja sam sigurna da ćeš se osvijestiti!«

»Nema više predomišljanja! Vrati se u svoju roditeljsku kuću! Naravno da ti vraćam tvoj miraz.« Bila je tada uzaludna svaka riječ. Konačno je grofovska kći teška srca popustila njegovoj odlučnoj volji.

»Dobro, ja te puštam«, konačno je izjavila. »No, prije nego što se po zavjetima zauvijek sjediniš s Redom, još ću te jednom pitati. Dotle će proći godina dana. Pouzdajem se u Boga da ćeš mi se vratiti.«

Kapistran se svoje očevine odrekao u korist svoje sestre. Svoj imetak je unovčio, vratio je otkupninu, a ostatak je razdijelio siromasima.

I na kraju je Peruđa bila svjedokom rijetka prizora. Kapistran je odlučio da se po herojskom činu vlastitoga poniženja zauvijek odrekne svijeta. Poput zločinca, kojega vode na sudište, sjeo je natraške na magarca i jahao preko trga, imajući na glavi neku smiješnu kapu. Bila je to mitra od papira na kojoj su bili napisani prekršaji za koje se on smatrao krivim.

»Poludio je«, šaptali su njegovi prijatelji koji su ga gledali u toj odjeći. Bilo im je neugodno zbog njega i zato su mu se uklanjali s puta. Studenti su ga ismjehivali, dječurlija su za njim tulila i na nj se nabacivala kamenjem i uličnim blatom. Jedan redar ga je konačno odveo pred vlast. Bio je odbijen s obzirom na svoj neprilični zanos. Do skrajnosti ponižen, sav prekriven uličnim blatom, kapetan Peruđe je dovršio svoje ponizujuće jahanje. Slijedeći dan je pokucao na samostanska vrata franjevaca-opservanata samostana San Francesco na Monteripido i zamolio da bude primljen u samostan.

S vidljivim nepovjerenjem ga je primio gvardijan Marko iz Bergama. Ipak mu je bilo teško vjerovati u istinitost njegova zvanja. No, napokon ga je pripustio u novicijat. Dana 4. listopada 1415, na blagdan Sveca iz Asiza, obukao je Kapistran redovničko odijelo.

MEĐU VUKOVIMA

U NAPORNOJ ŠKOLI

1415–1417

Sobica, u koju je brat laik Onufrije, učitelj novaka u samostanu Monteripido, uveo novaka, bila je krajnje siromašna. Osim drvena propela nikakvog više uresa. Slamnjača, stol, umivaonik i stolac predstavljali su cjelokupni namještaj. Učitelj novaka je kriomice promatrao novoga aspiranta, ali nije mogao opaziti ni najmanji znak razočaranja.

»U Peruđi si, dakako, brate Ivane, sasvim drugačije stanovao«, kopkao je on, »imao si svilene tapete, tapecirane stolice, istočnjačke sagove, kristalne lustere i pokrivala od svile i brokata«.

»I sajno brušena ogledala od mletačkoga stakla«, nadopunio je Kapistran smiješeći se.

»Od mletačkoga stakla! Tako, tako! A naravno i mnogo posluge, vlastita kuhara i napokon dvorsku budalu?«

»Budala sam bio ja sam.«

»Taj si bio ti sam, da, da! Svijet je već sa svim svojim budalastim prnjama postao prava ludnica. Budi veseo što si umakao ludačkom kavezu! Ili možda će se uzvišeni gospodin kapetan i kraljevski sudac zaželjeti svega blistava sjaja kojim je bio okružen? Možda će poželjeti svilena odijela, konjušnicu i otmjene zaprege, obilne gozbe i pune vrčeve?«

»Ni najmanje!«

»Mogu misliti da si se zasitio površnog načina života«, odobravao je brat Onufrije. »Ali pazi samo, to se lako promijeni. Doskora ćeš požaliti za svom svjetovnom stareži, za moći, bogatstvom i čašću. Svijet nikoga tako brzo ne ostavlja, on, štoviše želi ponovno uloviti ptičicu koja mu je odletjela. Tada čovjek najprije počne slušati njegova slatka obećanja s pol uha, zatim s cijelim i konačno s oba uha. Počne sanjariti o onome što je ostavio, najprije noću, a onda i danju, te konačno prokune čas u koji je obukao prosjačko odijelo siromašnoga Franje.«

»To se neće nikada dogoditi«, odlučno je odgovorio Kapistran.

»To ti, brate, veliš sada. Ali pazi, to će brzo biti drugačije! Bio si moćan i ugledan čovjek u ponosnoj Peruđi. Svi su s poštovanjem pozdravljali gospodina Ivana i duboko se klanjali pred njegovom sudačkom stolicom. A što si sad? Sada si ništa, pravo pravcato ništa, prosjak koji prosi u ime Isusovo. Možeš li ti to podnijeti?«

»S Božjom milošću sigurno. Ja ništa drugo ne želim.«

»Sjaj je prošao. Moraš stanovati u krajnjem siromaštvu; jer, konačno, ne nalaziš se u kakvom raskošnom samostanju što ih danas sebi grade redovnici, nego se nalaziš među opservantima koji ozbiljno shvaćaju Kristovo siromaštvo, siromaštvo onoga Krista koji nije imao ni gnijezda ni jazbine, pa ni kamena nije imao da na nj nasloni svoju glavu.«

»Upravo sam zato i došao k opservantima, strogom ogranku Franjevačkog reda.«

»Naravno, gospodin Ivan ide odmah na sve, ne u kakav samostan, u kojem se živi udobno, ne, to mora biti upravo najsiromašniji samostan u cijeloj Italiji. Iza te odluke se sakriva, dakako, više potajne oholosti.«

»Tko zna? Možda! Odmah ću priznati da sam po naravi oholiji od Lucifera i lukaviji od đavla.«

»I nešto takvo ja moram odgojiti da bude ponizan mali brat po srcu svetoga Franje«, uzdahnuo je učitelj novaka. »To će biti težak zadatak. Ali ti toga moraš

odmah biti svjestan, brat Onufrije ti toga neće olakšati. On će te uzeti u strogu školu, ali ako je svladaš, u što ja prethodno još ne vjerujem, postat ćeš pravi sin Serafskoga Sveca.«

Ne, novome novaku to brat Onufrije nije olakšao. On je u sebi bio plemenit čovjek. Nije doduše bio neko veliko duhovno svjetlo, ali je bio pun svetoga žara. Bio je uvjeren da mora u svom novaku spaliti i posljednji gram svjetovnoga duha. Na poseban način je poduzeo obrađivanje negdašnjeg svemoćnoga kapetana Peruđe i zaista nije s njim postupao nježno.

Uvijek mu je dodjeljivao najniže poslove. Dao mu je da riba podove, pri tom bi kao slučajno prevrnuo kabao kad je novak dovršio svoj posao. Korio ga je da je namjerice kabao stavio na put i naredio mu da cijeli posao nanovo obavi.

»Baš si pravi brat nespretnjaković«, vikao je učitelj, »nisi baš ni za što, pa ni za ribanje podova. Htio bih samo znati tko te je postavio na sudačku stolicu u Peruđi!«

»Kralj Ladislav Napuljski«, odgovorio je mirno Kapistran.

Učitelj novaka mu je povjerio službu sakristana. Imao je voditi brigu o najvećoj čistoći. Morao je čistiti sveto posuđe, držati u redu crkvu i oltar, paziti na vječno svjetlo i obavljati mnoge druge poslove. Ako je uz najveću pažnju koji puta razbio misni vrčić, ili ako je razlio i samo kap ulja, uvijek ga je učitelj novaka zasuo grdnjom i glasnim ukorima te mu je za nepažnju zadavao oštru pokoru.

»Onda je jedno spadalo uzvisilo drugo!« promrmljao je učitelj novaka. »Kad svoj posao dovršiš, otiđi u svinjac i očisti ga! To ćeš konačno znati.«

Kapistran je dobro prozreo da ga je brat htio samo iskušati, ali ipak nije bilo lako podnositi njegovu osornu i nepravednu narav. I samo je teškom mukom progutao neki oštri odgovor kad je bio pred svom braćom omalovažen. No, uvijek je nadvladao svoje neraspoloženje, mislio je na poniženje svoga božanskoga Gospodina, koji je bez protivljenja podnosio mnogo teže stvari i potiskivao je ponos i srdžbu u svom srcu.

Gdjekada se znalo dogoditi da je novak bio pozivan u govornicu, jer je netko u zamršenu pravnom slučaju tražio njegov savjet. Iskusni pravnik bi tom rado pružio pomoć, a ako bi se nakon toga sreo s učiteljem novaka, naišao je samo na ruglo i prezir.

»Čini se da je gospodin Ivan osobito uvažen kao savjetnik u pravnim postupcima«, omalovažavao ga je brat Onufrije. »Mogao si baš ostati u svijetu kad u takvim poslovima nalaziš užitak! Idi i očisti zahod, tako ćeš učiniti nešto pametno!«

»Sigurno, brate učitelju!« odgovorio je novak i izvršio je najsavjesnije nalog, koji je do krajnosti bio suprotan njegovoj naravi.

Jednoga je dana dovršio svoje majstorsko djelo u pitanju poniznosti. Novaci su imali oprati samostansko rublje, ali su još besposleni stajali pokraj lužnice, čekajući da se vrela voda malo ohladi. Nato je došao brat Onufrije. Sve ih je pustio osim Kapistrana, a njega je bijesno napao:

»Zoveš li to poslom? Stojiš ovdje i prodaješ zjake. Naučit ću ja tebe kako treba raditi.« Pri tom je posegnuo u kotao, zgrabio komad uparena rublja i njim je novaka udario po licu.

Kapistran je jedan tren stajao kao ukočen. Krv mu je šiknula u glavu, a pesti su mu se od bijesa stisnule. Ali se već u slijedećoj sekundi ponovno svladao. Bez ijedne riječi protivljenja uronio je svoje ruke u vruću lužinu i počeo prati.

»Pa što?« upitao je učitelj novaka. »Udario sam te po licu. Zar kapetan Peruđe nema više časti te dopušta da mu se to desi?«

»Zašto ne bih to trebao?« upitao je novak. »Moj je Gospodin podnio ipak veću sramotu kad su ga bičevali i trnjem okrunili.«

»Izvadi ruke iz lužine, ofurit ćeš ih!« upozorio ga je učitelj novaka izmijenjenim tonom. Zadovoljan je ostavio praonicu. Kapistran je izdržao i najtežu kušnju. Od tada je Onufrije s njime postupao blaže.

Jedini svećenik u kući bijaše gvardijan Marko iz Bergama, pravi sin svetoga Franje, jednostavan, poni-

zan i pun sunčane vedrine. On je puštao da učitelj novaka tako postupa, jer je strog odgoj smatrao nužnim, ali je ipak dobro pazio, da ta tvrdoća nikoga ne ozlojedi.

Sam je Kapistrana uvodio u smisao Pravila svoga Reda, govorio mu je o Serafskom Svecu i o njegovim prvim drugovima, pripovijedao je o hrabrim franjevcima koji su svjetlo evanđelja odnijeli u najudaljenije misijske zemlje, od Laplandije do Konga, od Azora do Kine. Prije svega mu je tumačio ideal siromaštva što su ga opservanti htjeli uspostaviti u njegovu prvotnom sjaju.

»Pohlepa za bogatstvom i čašću smrtonosan je otrov našeg vremena«, rekao je on. »Ona je zarazila i Crkvu Božju sve do koštane moždine i nanijela joj strahovitu štetu. Nesretni raskol, koji razdire kršćanstvo, u njoj ima svoj najdublji razlog i temelj. To se zlo ugnijezdilo čak i u mnogim samostanima te ni samostani svetoga Franje nisu od toga pošteđeni. Naš je Red bio osnovan da svijetu, koji od toga stradava, napose daje vidljiv primjer. Međutim, tijekom dva stoljeća je mnogo toga od starog ideala propalo. Smatralo se da se treba prilagoditi vremenu. U Rimu su se isposlovali oprosti – dispenze – i povlastice koje su stvorile takav život koji nema ništa zajedničko s prosjačkim siromaštvom svetoga Franje. Unutar Reda je došlo do žestokih borbi za stari ideal. Ti sigurno nešto znaš o tome, moj sinko.«

»Da, znam«, kimnuo je Kapistran glavom, »pokret 'duhovnjaka' se podigao i zahtijevao je potpuno odvojenje od Reda. Točno prije stotinu godina je tome stao na kraj papa Ivan XXII.«

»Ipak je borba potrajala. Fanatični strančari su se od zajednice odvojili i upali u sektaštvo. Oni su Ivana XXII i sve njegove nasljednike smatrali krivovjercima i tvrdili da samo oni sakramente podjeljuju dostojno. Tako su u kršćanstvu načinili zbrku, a i na svjetovnom području.«

»Vi govorite o 'fratičelima'. Kao sudac sam u Peruđi imao s njima dosta posla. Jedan se od njih, štoviše, predstavljao svijetu kao jedini pravi papa. Peruđinci su ih konačno iz grada protjerali kamenjem.«

»Ponovno uspostaviti ideal siromaštva, daleko od svakog pretjeranog zanesenjaštva, unutar Reda započeti 'opservaciju' – opsluživanje – kao obnoviteljski pokret. Dragovoljno smo se odrekli sviju dispenza, zemaljskih dobara i stalnih prihoda te živimo samo od rada svojih ruku, od propovijedanja i milostinje, kao što nas je učio naš otac Franjo. Naš je broj u cijelome Redu još malen, no doći će vrijeme, kad ćemo napuniti cijeli svijet.«

Novak je malo doznavao o bučnim zbivanjima svijeta, ali je gdjekada zveket oružja dopro i u njegovu mirnu sobicu. U proljeće 1416. je zloglasni Braccio iz Montone ponovno ugrozio Peruđu. Prodro je u srce grada, ali je bio izbačen. Toga ljeta je potukao vojsku Malatestinu, koji je bio gospodar Riminija, a Peruđinci su ga u svojoj tjeskobi pozvali u pomoć. Sada mu se otvoriše gradska vrata. S ostalim prognanicima je i on unišao kroz Porta Sant' Angelo.

Brat Ivan je s prozora svoje sobice vidio divlje konjanike kako kasaju, vidio je zastavu sa željeznom rukom Fortebraccija, zastavice Baglionija, Oddija, Ermannija, Arcipretija, vidio je sve one znakove koje je tako užasno mrzio. Kako su ga često digli iz njegovih snova, a kako je često on kad bi se, okupan u svom znoju, probudio usred noći uzviknuo osvetničku zakletvu upravljenu prema ubojicama svog oca i braće! A sada, kad se pobjedonosno vraćaju u svoj grad, mirno ih je promatrao dok nisu iščezli ispred njegovih očiju. Svojim najljućim neprijateljima je oprostio i molio za one, koji su mu nanijeli tako užasnu bol.

Za vrijeme svoga novicijata se pod gvardijanovim vodstvom pripravljao na prvu svetu pričest. Molitvom i žrtvom se naoružavao za taj veliki dan. Bezobzirno je u sebi suzbijao svaki pokret oholosti i sjetilnosti, svoje tijelo je podvrgavao oštroj trpnji. Kroz tri posljednja dana nije uzeo ni najmanju količinu hrane. S velikim

žarom je primio Gospodina, čijem se stolu tako dugo uklanjao.

Prevelika revnost mu je konačno oštetila zdravlje, tako je teško obolio da su mu podijeljeni sveti sakramenti umirućih. Učitelj novaka, koji je s nji, često tako okrutno postupao, preuzeo je dvorbu. Danju i noću je bdio uz njegovu postelju tako dugo dok bolest nije prešla svoju krizu. Još ga je čekala posljednja teška kušnja pošto je jedva bio ozdravio. Njegova žena ga je potražila u samostanu i sa suzama ga molila da joj se vrati.

»Znam da sam ti dala dopuštenje«, uzdisala je ona, »zato ne zahtijevam niti se poziva na svoje pravo. Ali svom srcu ne mogu zapovijediti. Smiluj se mojoj zapuštenosti i vrati se!«

»Nisam bio ja onaj koji je raskinuo naše veze«, odgovorio je novak. »Sam Bog ih je razriješio. Ovo odijelo je ratna oprema u kojoj se moram boriti pod njegovom zastavom. Kakav bi to bio vojnik koji bi se dao zaustaviti suzama jedne žene kad kreće u borbu?«

»Robijanje u Brufi ti je pomutilo pamet«, jadikovala je žena. »Ipak dolazim k tebi da saznam zašto si se u stvari odlučio!«

»Varaš se! U kaštelu Brufi mi je po Božjoj milosti postalo jasno za što sam pozvan. Za mene više nema povratka, ja moram naprijed onom cestom na koju me je Gospodin doveo.«

A kad nesretnica nije uz mnoge suze prestajala moliti ga, odgovorio joj je Gospodinovim riječima:

»Čovjekovi neprijatelji su njegovi ukućani. Tko njih ljubi više nego mene, nije mene dostojan. – Podloži se, dakle, u poniznosti njegovoj svetoj volji! Nitko na ovome svijetu, pa ni ti, nema nikakva prava na mene.«

Žena je otišla plačući. Znala je da ga je za ovaj svijet izgubila.

Kapistran je na blagdan svetoga Franje godine 1416. pred oltarom samostanske kapele položio svoje zavjete i posvetio se po trostrukoj žrtvi, siromaštva, čistoće i poslušnosti, doživotnoj službi Božjoj u redu Serafskoga Sveca.

Kad je Kapistran dovršio godinu novicijata, započeo je studij bogoslovlja na sveučilištu u Peruđi. Danomice je prolazio kroz vrata Sant' Angelo u grad i skromno je zauzimao mjesto u školskoj klupi među mladim studentima. Smetenim suosjećanjem su promatrali jedni, a drugi s otvorenim podsmjehom ćelavca u sivoj redovničkoj halji, koji je zbog loše sraštene noge, služeći sa štakom, šepao. Jedva se moglo vjerovati da je on nekoć kroz iste ulice ponosno prolazio obučen u baršun i svilu, a bujna žuta kosa mu bila privezana zlatnim nitima.

Još prije godinu dana su ga s najvećim poštovanjem pozdravljali, sada mu se dječurlija ruga i zabavlja se na račun »šepavca«.

Prvenstveno se posvetio studiju Svetoga pisma i crkvenih otaca, između kojih je najviše cijenio svetoga Jeronima. Udubljivao se i u djela svetoga Tome Akvinskoga, čija je jasna i strogo logična nauka odgovarala njegovoj naravi. Inače su opseranti malo polagali na znanstveno proučavanje, i tako je on već u kasnu jesen slijedeće godine primio sveti svećenički red.

Desilo se to u isto vrijeme kad je na koncilu u Konstancu dokrajčen nesretni raskol i kardinal Oton Colona kao Martin V bio izabran za papu.

Bilo je to veoma veliko oduševljenje u cijelom kršćanstvu. Nakon četiri desetljeća podvojenosti Crkva je konačno ponovno imala nesumnjivo o općenito priznatoga vrhovnog poglavara. Radost novoposvećena svećenika se pomiješala sa zanosnim klicanjem cijeloga svijeta.

Kad je Kapistran doznao da je papa u Mantovi, otputovao je onamo da mu se u ime svoje redovničke subraće pokloni i da zamoli blagoslov za opservante.

KAO OVCE MEĐU VUKOVIMA

1418–1422

Bio je hladan, tmuran dan mjeseca studenoga godine 1418. Jesenska bura je bijesno sipala kišu na

prozorska stakla. Vatra umjetna ognjišta je u biskupskom dvoru u Mantovi jedva mogla ugrijati prostranu sobu. Papa Martin V je trljao hladne ruke.

»Zaželio sam da bi mi donio tračak ubrijskoga sunca, što ga je sveti Franjo bratski ljubio!« rekao je redovniku, koji je u svojoj sivoj halji pred njim ponizno pokleknuo.

»Pođite u Rim, sveti Oče!« odgovorio je Ivan Kapistran. »Na Tiberu sunce sja toplije negoli na Minciu. Glavni grad kršćanstva vas očekuje!«

»Kad se sjetim Rima, ne mogu zaspati«, uzdahnuo je papa. »Prema Jeremijinoj riječi je knez sviju gradova postao prosjakom. Vene od bolesti i bijede. Dok su pape živjele u progonstvu u Avinjonu, on je izgubio svu svoju ljepotu i sjaj. Trava raste između pojedinih kamenova crkve, pastiri iz Kampanje uvečer utjeruju svoju stoku u baziliku svetoga Petra, Lateran je postao ruševinom.«

»Zato, sveti Oče, požurite i ponovno sagradite što je porušeno! Došao je čas da se iz ruševina i prošlosti probudi nov život.«

»Već je malne godina dana otkako sam u stolnoj crkvi u Konstancu okrunjen, ali mi je put u Rim još uvijek zakrčen. U Umbriji se nastanio okrutni harambaša Braccio iz Montone sa svojim divljim plaćeničkim hordama. Rim je u rukama pokvarene napuljske kraljice. Bit će potrebna velika i bolna žrtva da se skupo plati put u papinski grad.«

»Nijedna cijena nije za to, sveti Oče, previsoka. Samo na grobu svetoga Petra možete upravljati Crkvom, možete liječiti rane od kojih krvari kršćanstvo. One su daleko teže negoli opustošene kuće Božje. Pođite u Rim i ozbiljno započnite obnovu koja je osramoćenome Tijelu Kristovu toliko potrebna!«

»Cijeli svijet govori o obnovi, ali s tim nitko ne počinje«, umorno je odgovorio Martin V. »Odmah u početku ću imati dosta posla. Treba obnoviti Rim i ponovno dobiti papinsku državu.«

»Nemojte misliti samo na zemaljsko!« upozorio je franjevac. »Ne samo na posjede i na mrtvo kamenje!

Mislite na duše kojima je potreban milosrdni Samarićanin. Krvoločni vukovi su upali u Božje stado. Dođite u pomoć, inače je stado izgubljeno! Sveti Oče, budite srčani! Oboružajte se kršćanskom postojanošću! Dignite svoju ruku protiv grabežljive zvjeradi koja razdire vaše stado. Učinite kao što rade pastiri u mojem zavičaju, u Abruzzima! Oni hrabro jašu protiv vukova koji ugrožavaju njihova stada. Njihovi psi nose oko vrata bodljikavu ogrlicu da bi se zaštitili od vučjih ugriza. Smatram da bi i vama trebala takva ogrlica.«

»Neobična usporedba!« nasmiješio se papa. »Koga smatraš grabežljivim vucima?«

»Najamnike u vašem stadu, sveti Oče! Sve one kojima su novac i imanje, moć i čast vredniji od spasa duša. To su oni koji sami sebe pasu, umjesto da pasu povjerene im ovce! To su samostani u kojima je nestalo svete stege, svećenici i redovnici koji izgubiše gorljivost i zaboraviše svoj ideal koji je nekoć tako bio svijetao. Vratite se jednostavnosti apostola vi i vaši kardinali, te stupajte tragovima našeg siromašnoga Gospodina!«

»Na siromaštvu nećemo oskudijevati u svom opustošenome gradu«, s bolnim smiješkom je odgovorio papa.

»Onda ga podnosite u ime Kristovo! Posvjetovnjačenje klera je najveća sablazan našega vremena. Kršćanstvo čezne za dobrim i nesebičnim pastirima, koje vi pasete u vjernosti i siromaštvu apostola. Očajanje onih, koji uvijek nanovo doživljavaju razočaranje, veliko je. Ono vapi u nebo, i zato nikakvo čudo da se priklanjaju onima koji dolaze u odjeći siromaštva, a iznutra su grabežljivi vuci.«

»Mislite li na 'fratičele'?«

»Da, sveti Oče! Oni postadoše opasnost, koja prijeti cijelome kršćanstvu. Oni doduše nagone u sektaštvo kao što i sami postadoše sektaši. Jednostavan čovjek gleda u njima utjelovljen ideal, o kojem sanja, a oni su ipak najljući neprijatelji duša, jer ih odvlače od zajedništva Crkve. Oni Božji narod vode u bezvlađe, anarhiju.«

»Pa ipak imaju za se moćne pokrovitelje: knezove, gospodu, pa i biskupe koji se daju zavarati njihovim poniznim držanjem te im daju kuće i crkve.«

»Tako je to, sveti Oče. Šta to koristi, ako ih istjeraju iz jednoga grada, a susjedni grad ih primi! Samo papin ugled može stati na kraj njihovu opasnom harađenju. Izdajte proglas protiv sektaša i njihovih pomagača!«

»To će se i dogoditi!« odobravao je papa. »No, poduzet ću i nešto više. Borbu protiv fratičela stavljam u tvoje ruke, sine moj. Dobit ćeš punomoći da posvuda protiv njih nastupaš s apostolskom vlašću, da privedeš natrag zalutale i da kazniš tvrdovrate. Postavljam te za inkvizitora.«

»Opterećujete me sudačkom službom koju sam upravo nedavno laka srca sa sebe zbacio«, uždahnuo je Kapistran. »Obukao sam siromašno odijelo 'Poverelovo', jer sam tražio mir Božji u samotnoj sobici. Vi me sada gurate natrag u svjetovnu buku. Ipak se podlažem vašoj volji poradi časti Božje i poradi spasa duša. Dajte mi, sveti Oče, svoj blagoslov!«

Ponizno je kleknuo pred namjesnika Kristova, a zatim je odlučno ostavio Mantovu da se prihvati borbe protiv vukova, koji su nasrnuli na stado Božje.

Istoga je dana diktirao svome tajniku okružnicu upravljenu svim biskupima i inkvizitorima kojom ih je obvezivao na najstroži postupak prema fratičelima.

»Obaviješteni smo«, kaže se unutra, »da fratičeli svoje vješto zavođenje nastavljaju ne samo među običnim pukom, nego i prkose pod zaštitom svjetovnih knezova. Pozivamo biskupe i inkvizitore da postupaju protiv zaštitnika ovih krivovjeraca pa makar oni bili nosioci i biskupskog ili kraljevskog dostojanstva.«

Kapistran se svetom revnošću posvetio zadatku koji mu je povjeren. U cijeloj je srednjoj Italiji propovijedao protiv lažne braće koja pod krinkom evanđeoskoga siromaštva zbunjuju kršćanstvo, da se protiv njih i njihovih zaštitnika nastupa sa svom strogošću, premda je znao kako je takav pothvat opasan. U njemu

je proključala borbena krv što ju je naslijedio od svoga oca. U zgodno i nezgodno vrijeme izvršivao je svoju dužnost, bio je spreman i na mučeništvo. On koji nije ništa drugo tražio nego samo samoću i mir, postade Božjim borcem. Svakoj smutnji i svemu što je štetno unutar Crkve navijestio je neumoljiv rat.

Samostan San Giuliano kod Akvile u Abruzzima je izabrao da mu bude glavnim stanom, odakle je uvijek nanovo polazio u sveti rat. Na njemu se ispunila riječ, što ju je jednom Gospodin rekao svojim učenicima: »Evo, ja vas šaljem kao ovce među vukove!«

Mržnja njegovih neprijatelja mu se suprotstavila poput vatre, većma nego što su mu nekoć prijetili tamnica i smrt. A on je nesmetano išao od grada do grada da čupa opasan korov na Božjem pšeničnom polju i da zalutale duše privede natrag na pravi put. Poštapajući se, putovao je od mjesta do mjesta, neustrašivo se suprotstavljao moćnicima ovoga svijeta i vatrenom revnošću ih je podsjećao na njihovu dužnost da dokrajče sablazan. U čemu nekoć nije uspio papin edikt, to je postigao čovjek u prosjačkoj odjeći svetoga Franje. Mnogi kršćani, koji su se dali prevariti, prozreli su prijevaru sektaša i smireno su se vratili natrag u zajedništvo Kristova stada.

Bio je siromašniji od posljednjega fratičela. Na svojim apostolskim putovanjima često nije imao ni kamena da na nj nasloni svoju glavu, a ipak je učio narod da siromaštvo nije samo sebi svrhom, nego da je izvrsno sredstvo za nasljedovanje Krista Gospodina.

Njegova je riječ bila puna snage i svete strogosti, a uza sve to je bila dobrostiva kao opomena milosrdna oca. Čak su i među samim sektašima mnogi spoznali svoju zabludu i našli nov i siguran dom u samostanima opservanata.

RAZBOJNICI, POKVARENJACI I BANDITI 1422–1424

Tisuće Rimljana i hodočasnika iz cijeloga svijeta su se tiskali jednoga sparnog dana godine 1422. na Campo dei Fiori oko propovjedaonice franjevca Ivana

Kapistrana. Martin V, koji je dvije godine nakon svoga povratka objavio jubilejsko oproštenje, ovoga je opservanta pozvao u Rim da mnoštvu naviješta riječ Božju.

Propovjednik je govorio o gnusobama na svetim mjestima, o ruševnim crkvama, o otrovnoj baruštini u koju se prometnula cijela gradska četvrt, o opustošenom papinskom sjedištu u Lateranu.

»U Rimu zaudara trulež i raspadanje«, snažnim glasom je uzviknuo redovnik asketskoga izgleda. »Dah smrti teško pritišće ovaj grad. Prastara svetišta se nalaze u ruševinama, kužni zadah se diže iz kaljuže. Kraljevski plašt, kojim je bio zaodjeven knez među gradovima, zamazan je, razderan. Kralj svijeta postade prosjakom. Mi pritišćemo svoja čela na golemi zid naricanja, na ruševine negdašnje divote, i plaćamo. Ali što je vanjski pad prema onom opustošenju što je snašlo duše, prema podivljalosti morala, prema beznadnom razaranju svega dobra?«

Kapistran je govorio o osnovnom zlu onoga vremena, o posvjetovnjačenju klera, o nepoštenoj trgovini s duhovnim službama i častima, o bijednom lovu na sjajno zlato, o ruglu kukavnih najamnika u stadu Božjem. Njegova oštra riječ nije štedjela nikoga.

»Optužujem«, viknuo je širom prostrana trga, »optužujem plemiće koji se međusobno mrcvare u beskonačnim razmiricama, optužujem lihvare, koji svoju bespomoćnu braću hvataju za grkljan i nemilosrdno ih guše; optužujem one nesavjesne banditske vođe što za volju svakom gospodaru, koji ih plati, s ovim bezdušnim ortacima od grabeža i umorstva načiniše sramotan obrt. Opružujem bijedne trgovce koji za novac prodaju lažne relikvije i prazne vam džepove svojim bijednim prijevarama. Optužujem i tebe, katoličke puče, što vjeruješ da ćeš svoje spasenje postići po činima lažne pobožnosti! Što koristi na koljenima se uspeti po Svetim stepenicama, ako se za svoje grijehe zbiljski ne kaješ! Što koriste svijeće što ih pališ pred svetačkim oltarima, ako svom bratu, s kojim živiš u

svađi, od srca ne opraštaš! Što koristi hodočašćenje u Rim, ako se tvoje srce nije skrušilo po pravom obraćenju! Vrata milosti su otvorena, ali samo onome, koji je spreman istinski se popraviti i obratiti.«

Tada se u širokom krugu oborilo pogdjekoje lice, koje nije više moglo izdržati propovjednikov vatreni pogled.

»Mnogi se od vas«, nastavio je propovjednik, »tuže na razbojničke bande koje ugrožavaju putove prema vječnom Gradu. A da li si ti bolji od njih, ti nesretniče, koji tlačiš udovice i sirote; jesi li bolji, ti lihvaru i gulikožo; jesi li bolji, ti čije srce mržnja, zavist i neprijateljstvo učiniše spiljom razbojničkom? A nema li razbojnika i bandita i usred ovoga grada? Što da reknem o igračnicama u kojima nastojite ostvariti svoju sreću, a na kraju sve izgubite; a što da kažem o kockanju i kartanju kojim pljačkate mešetare željne dobitka? Da, odgovarate mi, hazardne su igre u rukama rimske kamere! A zar zlo zato manje zaslužuje osudu što se događa na svetim mjestima? Ne stoji li napisano: 'Moja kuća je kuća molitve, a vi je pretvoriste u spilju razbojničku?' Ne mora li Gospodin ponovno posegnuti za bičem da očisti svoje svetište?«

»Ovaj pogađa u glavu i hvata za guše«, šapnuo je njemački student svom sunarodnjaku. »Ako se radi o novcu, Rim ne zna šale.« Redovnik kao da je čuo šapat, zaviknuo je gromkim glasom:

»Vi mislite, on govori opasno po svoj vrat, ali što me briga za moj vrat, ako moram kazati istinu? Ili zar nemam pravo? Ne čini li vam se kao da je od svih apostola preostao samo jedan jedini, za novcem pohlepni Juda Iškariot koji je svoga Gospodina prodao za trideset srebrnika? Nisu bolji ni za dalaku, trgovci sitničari, koji trguju i s Božjom milošću kao oni koji vam naturavaju svoje lažne relikvije. Prevara ostaje prevara, a simonija ostaje simonija. Ona u Rimu daleko teže okužuje zrak negoli baruštine na Trastevere.«

Propovjednik je završio s potresnim pozivom na obraćenje.

»Sada je čas o kojem je u pustinji govorio Krstitelj. Sjekira je položena na korijen drveta. Gospodin je zgrabio vijaču da očisti svoje gumno. Pšenicu će odnijeti u svoju žitnicu, a pljevu će spaliti u neugasivoj vatri. Donesite, dakle, dostojne plodove pokore da se nebo smiluje vašoj bijedi!«

Na propovijed se nadovezala procesija u obližnju crkvu San Lorenzo in Damaso. U velikim skupinama narod je grnuo u napola porušeno svetište i tisuće puta je zazivao Božje smilovanje poklikom »Milosrđe«.

»On nam kvari sav posao«, tužili su se trgovci koji su pred vratima bazilike nudili na prodaju svoje lažne relikvije: pera iz krila arkanđela Gabrijela, ugalj sa roštilja svetoga Lovre, komadiće kostiju iz katakomba.

»On nanosi štetu Crkvi«, prigovarao je kler koji je vodio papinske igračnice. »Mogao je običnom puku predočivati njihove grijehe, ali tko ga je ovlastio da svoj otrov bljuje na ustanove Kurije?«

I do pape stigoše takve tužbe te je već nekoliko dana kasnije Kapistran bio pozvan u palaču kod bazilike Santa Maria Maggiore, gdje ga je Martin V žestoko napao.

»Ti osjetljivo nanosiš štetu papinskoj kameri, ako udaraš na igračnice«, razjareno je vikao. »Od njih dobivamo prihode kojih se u svom teškom položaju ne bismo mogli odreći. Kako nanovo mogu izgraditi Rim, ako su naše blagajne prazne? Kako ću isušiti močvare iz kojih izlazi groznica i smrt?«

»Obratite se, sveti Oče, na dobrotvornost svoje djece!« mirno je odgovorio Kapistran. »Pomoći ćete si, ali nemojte posizati za sredstvima koja preziru i sami Saraceni! Ili zar vi ne znate da i sam Kuran zabranjuje igru na sreću? Ne sramote li vaše igračnice ime našega Gospodina? Jeste li vi onda bolji od onih krvnika koji su u času Isusove smrti bacali kocku za njegovu haljinu?«

»Ali ja trebam novaca!« viknuo je papa nestrpljivo. »Sjetite se husita! Žiškine horde već prodiru u Moravsku gdje su se udomili poput đavla. Pljačkaju crkve i samostane, uništavaju slike, orgulje i oltare, a

katoličke svećenike progone. Kod Njemačkog Broda su porazili križarsku vojsku koja im se suprotstavila te se napokon dala u divlji bijeg. Nova vojska stoji novaca, a papa je mora pribaviti. Sjetite se razbojničkog harambaše kojemu je zloglasno ime Braccio iz Montone! Dao sam mu kao leno, da kupim put do Rima, Peruđu, Asiz, Todi i Jesi, ali njegove se bande kreću prema jugu i ugrožavaju crkvenu državu. Dok sam još boravio u Firenci, pred mojim su prozorom vikali uličnjaci: 'Braccio valente vince ogni gente. Papa Martino non vale un quattrino!' – 'Braccio, junak hrabri, sav svijet pobijedi. Za Martina papu nitko ne da ni pare!' Ta rugalica mi i danas odzvanja u ušima. A kako se mogu otresti bahatog harambaše, ako su moje blagajne prazne?«

»Zar vi zbilja vjerujete da ćete spasiti crkvenu državu novcem što vam pritječe iz vaših igračnica? Vjerujete li da Božji blagoslov počiva na tako sramotnu dobitku? Dokrajčite bijednu trgovinu i Bog će vas spasiti rukom vaše djece! Protjerajte odavde svoje opake savjetnike. Otjerajte odavde bijedne trgovčiće, frivolne književnike koji se šepire po vašim palačama! Za svoju službu izaberite ljude dostojne, a u kardinalski zbor pozovite svete pastire! Onda vam neće nedostajati pomoć neba! Nemojte dalje trpjeti gnusobu na svetim mjestima jer vam je propast blizu i iz ruke vaših neprijatelja neće vas spasiti nijedna vojska koju plaćate ogavnim prihodom.«

Opservantovo asketsko lice plamtjelo je tolikim žarom, riječ njegova karanja tako je prodorno odjekivala da papa nije više mogao izdržati.

»Onda dobro!« reče napokon. »Igračnice ću zatvoriti, njihove ću stolove spaliti i na području cijeloga grada ću zabraniti pod prijetnjom teške kazne igru na sreću. A u sveti kardinalski zbor ću pozvati ljude dostojne.«

Neumoljivom opominjaču nije sustegao svoje naklonosti. Imenovao ga je provincijskim vikarom Abruzze i dopustio mu da za opservante preuzme pet novih prebivališta. I pozvao ga je na slijedeći koncil koji je imao biti otvoren u Paviji da ondje propovijeda.

Kad se Kapistran slijedećeg proljeća vratio u Akvilu, ponosnu gorsku tvrđavu na proplanku Gran-Sassa, našao je orlovski grad u krajnjoj nevolji. Bracciove plaćeničke bande su opsjedale posljednju utvrdu na putu prema Rimu. Stanovnici su se borili očajnički i svaku su navalu odbili žilavom otpornošću. Ipak se Akvila smatrala izgubljenom, ne prispije li nikakva pomoć.

»Uništavanje se mora dokrajčiti«, objašnjavao je Kapistran tjeskobnim redovnicima. »Sam ću otići u neprijateljski tabor i pozvat ću neprijatelje da se povuku.«

Uzalud su mu braća savjetovala da odustane od tako smiona pothvata, uzalud su ga podsjećala na to da je jednom vođa bande sve redovnike jednog samostana dao pobacati kroz prozor samo zato što mu se nije svidalo njihovo pjevanje.

»Nije to ono najgore, umrijeti kao mučenik mira«, odgovorio je Kapistran i slijedećeg jutra je poduzeo put k okrutnom harambaši, čijim su imenom majke strašile djecu.

Uz podrugljiv smijeh su ga plaćenici otpratili do svoga vođe. Braccio je podrugljivo pogledao malena čovjeka u sivoj redovničkoj halji i zapitao ga:

»Šta hoćeš ti, patuljče? Jesi li poslan da ponudiš predaju grada?«

»Tko govori o predaji?« neustrašivo je odvratio Kapistran. »Vi Akvilu nećete nikada nadvladati, jer se grad većma pouzdaje u Boga negoli u vlastito oružje. Pozivam vas u ime Svevišnjega da se povučete! Inače ćete umrijeti prije nego što prođe godina dana!«

»Naložite mi, gospodaru, i ja ću ovoga sivog miša nabiti na kolac!« viknuo je Gattamelata, jedan od podređenih zapovjednika.

»Nemojte prljati svoga mača!« uzvratio je Braccio smijući se. »Mi još uvijek umijemo peći ćelava parcova, ako nam to godi. Ti možda misliš da sam se pobojao tvoga žalosnog proročanstva?« prezirno se okrenuo prema franjevcu. »Mora da Akvila stoji loše, kad si

poslan da me zastrašip svojim redovničkim prokletstvima.«

»Mene ne šalje grad, nego me šalje Bog da navijestim njegov kazneni sud ukoliko prezreš njegovu volju«, odgovorio je Kapistran.

Na silnikovu čelu je nabreknula žila od bijesa.

»Tko si ti da se usuđuješ sa mnom tako razgovarati? Ne bih se veselio da te bacim svojim psima da te požderu!«

»Gospodaru, nemojte s tim čovjekom dangubiti!« promrmljao je harambaši neki drugi podčasnik podrijetlom iz Peruđe, imenom Malatesta Baglioni. »Ja ga poznam. On je bio kapetan moga rodnoga grada prije nego što je obukao redovničko odijelo. Ondje ga mnogi štuju kao sveca. Nije dobro podići ruku na izabranika Božjeg.«

»Zatvori usta, praznovjerna budalo!« otrese se na nj Braccio. »Bio on svetac ili vrag, ne bojim ga se, i ako hoću, smrvit ću ga pod svojim čizmama.«

No, ipak prijetnja ovog franjevca nije sasvim promašila. Braccio je pristao na to da se s njim porazgovori i obećao je povlačenje, ako grad svoja vrata otvori njegovu kapetanu Nikoli Piccinino.

»Ni tebi ni tvom kapetanu se Akvila neće predati«, izjavio je Kapistran. »Ili ti zbilja misliš da ćemo ti dati slobodan prolaz prema Rimu?«

»Uklonite mi ga ispred očiju!« viknuo je harambaša, plamteći od bijesa. »Neka onima tamo gore poruči da se ne uklanjam dokle god se orao ne preda, pa makar budem morao i cijelu godinu dana ležati pred njegovom kamenom tvrđavom!«

Tako je pritiješnjeni grad i dalje podnosio svoju tešku nevolju, ali ni glad ni juriš ne mogoše upokoriti prkosne sinove Abruzza.

U proljeće 1424. napustio je Kapistran grad i zaobilaznim putovima otputovao u Sijenu kamo je koncil zbog kuge u Paviji prenio svoja vijećanja. Pred ocima i pukom je naviještao riječ Božju. I makar su mu propovijedi često trajale više sati, nitko se nije ni maknuo s mjesta, tako snažno je zahvaćao srca.

Ovdje se prvi puta susreo sa svojim redovničkim subratom Bernardinom Albizzeschi, velikim propovjednikom, koji se putem iz Firence prema Rimu svratio u svoj rodni grad. Redovnici su se srdačno pozdravili, a obojica su pripadali opservantima.

»Ti govoriš kao onaj koji ima vlast«, pohvalio ga je Bernardin koji je slušao njegovu posljednju propovijed. »Bog je u tvojim riječima!«

»Ma što sam ja prema tebi, najglasovitijem propovjedniku u cijeloj Italiji?« skromno je odgovorio Kapistran. »Dopusti da te pratim, da od tebe učim!«

»Mi ćemo uvijek govoriti različitim jezikom«, smješkao se Bernardin, »i to je tako dobro! Zato smatram da ćeš ti od mene moći malo naučiti. Nastoj kao i ja tu i tamo u svoju propovijed unijeti kapljicu humora. Neka se siromašni narod malo nasmije pa će te radije slušati, ako govoriš o ozbiljnim stvarima!«

»Šala u propovijedi? To mi je strano!« začuđeno je odgovorio Kapistran.

»Ti ćeš već to polako shvatiti. Ta i ti si sin svetoga Franje koji je od vremena do vremena svoje slušatelje razveselio kakvom veselom zgodicom. Ni Bog ne grmi uvijek, to manje bi njegov blagovjesnik trebao to činiti, pa makar poziva svijet na pokoru.«

Obojica se dogovoriše da će Bernardin čekati u Sijeni, dok se Kapistran za kratko vrijeme ne navrati u Akvilu.

Baš je stigao u pravi čas da doživi svršetak strahovita opsjedanja. Martin V je mudrim zahvatima protiv harambaše pridobio moćne saveznike. Papinske čete, zatim čete Viscontija iz Milana i kraljevske iz Napulja su zajednički udarile na Braccioa. Još je harambaša prkosio triput jačoj sili, a kad su 2. lipnja 1424. Akvilanci navalili i njegovoj vojsci došli za leđa, propao je. Poraz je bio potpun. Braccio je teško ranjen ostao na bojištu i bio prenesen u šator napuljskog vojskovođe. Nekoliko dana kasnije ga je ondje snašla smrt. Bilo je to malne točno na dan kad je prošla godina dana nakon Kapistranova posjeta u njegovu taboru.

Tijelo mu je preneseno u Rim gdje je pokopan u jednom vinogradu.

Kapistran se požurio natrag u Sijenu i s Bernardinom je otputovao u Vječni Grad.

BITKA ZA ZASTAVE

1424–1427

Zlatne zrake su jednoga kasnog ljetnoga jutra osvjetljivale visoki grad Peruđu. Već se satima tiskalo silno mnoštvo naroda na trgu između stolne crkve i Palazzo del Municipo da bi slušalo velikoga propovjednika Bernardina iz Sijene. Sada su se uspeli dostojanstvenici grada na tribine koje su načinjene za njih, biskup s kanonicima i cjelokupnim klerom, kapetan, vrhovni sudac, vijećnici, dekani cehova, plemići iz najuglednijih porodica.

Sve je obuzela silna napetost kad je Bernardin progovorio i kad im je zorno predočio đavla. Kad su napokon zabrujala zvona s tornja San Lorenzo, došao je najčeznutljivije očekivani, mršavi, slabunjavi redovnik u sivoj halji, ošišane glave, sve do bijeloga vijenca od kose. Snažan brat laik iz samostana Monteripido mu je krčio put do propovjedaonice podignute na otvorenu, a pokraj nje se vijorila zastava modre boje sa zlatnim IHS, monogramom Imena Isusova, koji je bio okružen zlatnim zrakama.

Nakon posljednjeg udarca zvona jenjao je glasni žamor i nastala grobna tišina.

»Obećao sam, dragi moji Peruđinci, da ću vam pokazati đavla«, započeo je propovjednik čiji je metalni glas bez teškoće svladao široki prostor. »Ne vidite li ga? Pogledajte jedan drugom u lice! Svi ste vi đavli; jer ne ljubite, i ne tražite, i ne činite ništa drugo nego samo djela Zloga!«

Prestrašeni slušatelji su se stresli, jedni druge su zbunjeno promatrali, kao da su tražili jedan u drugoga rogove i konjska kopita.

»U cijeloj Italiji vas nazivaju đavlima koji se ne plaše ni svete vode«, nastavio je pučki misionar. »I

imaju pravo. Đavao vas sve drži za gušu, đavao pohlepe, đavao bludnosti, svađe, lihve, bogohulstva i strasti igranja.«

Neštedimice im je predbacivao njihove poroke.

»Stoljećima ste poznati kao opasni razbijači, vaši plemići u beskonačnim razmiricama jedni druge kolju. Bog zna koliki su Oddi i Baglioni na kamenju ovoga trga već raskrvavljeni! Ali i obični puk radi jednako kao i sinovi plemenitih porodica. Ili zar vi sami sebe ne obeščašćujete i onda kad slavite godišnju uspomenu na svoga biskupa, mučenika Herkulana, u okrutnoj borbi s kamenjem, pri čemu ne bude na glavama samo kvrga i rana, nego često i smrtonosnih povreda? Ne obeščašćujete li spomendan svoga zaštitnika divljim plesanjem po svim ulicama i trgovima?«

Peruđinci su zablenuto promatrali jedan drugoga. Propovjednik se snalazio u njihovu gradu kao da je bio jedan od domaćih.

»Da, znam ja što se kod vas događa«, odzvanjalo je trgom. »Poznate su mi sve vaše vragolije, vaša sklonost prema igrama na sreću, vaša gramzljivost, vaša taština.«

Ženama je predbacivao njihovo dotjerivanje, tijesne prslučiće, metar dugačke povlake na haljinama, bojadisanje kose, obrijane obrve, cipele s visokim potpeticama, kojima tjeraju u laž riječ Gospodinovu da nitko svome stasu ne može nadodati ni lakta. Njegov bijes pogađao je i muževe, dangube, koji svoj novac zapiju ili proigraju, okrutnike koji svoje žene tuku, besposličare, bludnike i brakolomce.

Nevrijeme se tu i tamo stišalo. Sunčana zraka se probila kroz tmaste oblake. Vesela šala je potištenima omogućila da odahnu i često je trgom odjeknuo smijeh, ako je možda propovjednik slabe upravljaće usporedio sa strašilom za ptice pred kojim vrane isprva prestrašene odlijeću.

»Ali kasnije se dogodi da koja, hrabrija, dođe posve blizu; i kad vidi da se slamnati čovjek ne kreće, doleti mu na luk i kad vidi da on ne strijelja, izgubi

svaki strah, popne mu se na šešir i nešto na njemu načini.«

Onda opet nastupi ozbiljnost. Na redu su gramzljivci i lihvari.

»Vi mislite da gramzljivost nije smrtni grijeh? I to je posve težak grijeh! Imetak što ga čvrsto držiš u svojim pandžama nije tvoj nego Božji. Bog Ti ga je dao da ublažuješ bijedu siromaha. Gramzljivcu nikada dosta. A da li je koji između vas zadovoljan s onim što ima? Taj neka digne ruku! O, pa vi ne dižete ruke? Ne vidim nijedne! Svi ste, dakle, gramzljivi, pa i žene. Podajte siromasima od svoga preobilja; vi koji imate više pokrivača nego što luk ima ljusaka, pokrijte golotinju siromaha, jer je njegovo tijelo jednako tvome!«

Još je neumoljivije osudio lihvara koji se tovi na račun siromaha, pije krv Kristovu i Gospodina prodaje za komadić luka. Plemiće je opominjao da prekinu svoja neprijateljstva i da se izmire.

»Otjerate li mir od svojih vrata, on vas neće naći u vašem posljednjem času i na vaš se grobni kamen ne bi smjelo napisati 'Requiescit in pace!' – Počiva u miru! – nego: 'Requiescit in pece!' – Počiva u paklini!«

Napokon je podigao uvis ploču na kojoj je kao i na zastavi stajalo Ime Isusovo – IHS – i sav se narod bacio na koljena da iskaže poštovanje svetome znaku.

Ivan Kapistran, koji je velikoga propovjednika dopratio u Peruđu, bio je za vrijeme misija njegov najvjerniji pomagač. Mnogo je sati ustrajao u ispovjedaonici da grešnike izmiri s Bogom. On, koji je nekoć u ovom umbrijskom gradu izvršavao sudačku vlast, sređivao je najrazličitije pravne poslove i dokrajčio prastaru svađu.

Na svršetku misija se na katedralnom trgu desio uzbudljiv prizor. Peruđinci su na golemoj lomači spalili svoje ispraznosti, pomodarske tričarije, vlasulje, posudice rumenila, igraonike, kockarski pribor, nepristojne knjige i slike, zlatne mrežice za kosu, srebrne pojaseve. Među praskanje vatre se umiješalo odjekivanje iz tisuću grla: »Milosrđe!« – vapaj pokajničkog grada za Božje milosrđe.

»Gledaj tamo Peruđince!« šapnuo je Bernardin svom redovničkom subratu Kapistranu. »Cijela ih Italija zove đavlima, od sada će on svim gradovima biti uzorom.«

»Poznam ih«, smiješio se negdašnji kapetan. »Oni znaju biti veliki kako u zlu tako i u dobru. Nijedan drugi grad nije jednako sposoban kao Peruđa kako za skretanje s pravoga puta tako i za najveće žrtve. Neka bi plamen u kojem su danas uz klicanje spalili svoje ispraznosti bio Božji požar, a ne vatra od slame u čijem će pepelu možda već sutra prekapajući tražiti svoje drągocjenosti!«

»Plašiš li se toga?« upitao je Bernardin.

»Poznam ja svoje Peruđince«, odgovorio je Kapistran.

Ipak se činilo da su stanovnici glavnog grada Umbrije stvari uzeli ozbiljno. Gradski oci su udarili zabranom nemoral, borbu s kamenjem, kockanje i za svaki prekršaj su se prijetili oštrim tjelesnim kaznama. Velik broj obitelji se izmirio da je Bernardin u čudu pitao svoga redovničkog subrata kako je u jednom jedinom gradu moglo biti toliko zavađenih.

Ipak propovijedi velikog pučkog misionara nisu naišle samo na odobravanje nego i na oporu kritiku. Bilo je mnogo svjetovne i duhovne gospode kojoj nikako nije bilo drago što ih se smeta u njihovu udobnu miru. Drugi su se sablaznili zbog čašćenja Imena Isusova i jednostavno su to proglasili krivovjerjem. Humanist Poggio Bracciolini, koji zaista nije spadao među one pobožne, uzrujao se zbog toga što su Ime Isusovo i Krist bili jedno od drugoga odijeljeni; sljedbenici prave vjere su se odvajkada nazivali kršćani, a ne »jezuani«.

Bura koja se oborila na Bernardinovu glavu, slegla se kad je slijedeće godine držao korizmene propovijedi u Viterbu. I u ovom gradu je imao silan uspjeh. Od njegove vatrene riječi se rastopio prkos grijeha. Povrh plamena u kojem su izgarale sjajne ispraznosti visoko je blistao znak Imena Isusova. Kartaški stol i jazbine opačina su tonule u plamenu.

Početkom Svetoga tjedna se spustila teška oluja. Papa je posebnim pismom Bernardinu zabranio svako daljnje propovijedanje i naredio mu da dođe u Rim da se opravda. Ništa strašnije nije moglo pogoditi pučkog misionara. No on je ipak bez oklijevanja poslušao i na Uskrsni utorak se dao na put u Rim.

Papa Martin V mu je zabranio, dok se slučaj konačno ne raščisti, propovijedanje i odredio da ne smije ostaviti Rim. Bernardin se ponizno podložio nalogu. On, koga je često okruživalo oduševljeno klicanje naroda, sada je sebe gledao osuđena i prezrena kao krivovjerca, idolopoklonika i kao preteču Antikrista. Mržnja njegovih neprijatelja i prezir bestidnih humanista su ga nemilo udarali. Negdašnji prijatelji su mu se ugibali s puta, ako bi ga sreli. Ulićnjaci su se na nj nabacivali kamenjem i galamili: »Pazi, fratriću, doskora ćeš biti spaljen!«

U toj velikoj napuštenosti mu je priskočio u pomoć njegov prijatelj. Čim je Ivan Kapistran, koji je propovijedao u Rijetiju, dočuo za nevolju svoga prijatelja, sve je ostavio te s velikom pratnjom otputovao u Rim. Da ne bi ostavio mjesta kakvoj sumnji, na kojoj je on strani, krenuo je na čelu procesije, noseći zastave sa znakom Imena Isusova, u baziliku sv. Petra.

Nekoliko dana kasnije pred Svetim je Ocem održana rasprava u kojoj su protivnici protiv Bernardina iz Sijene iznijeli najteže optužbe. Ponajprije su napali čašćenje Imena Isuova kao nedopušteno i kao nešto sektaško. Već se vjerovalo da su opservanti izgubili, kad li uskoči Kapistran.

»Kako možete osuđivati ono što dopušta Sveto pismo?« viknuo je raspaljen svetom revnošću. »Zar u poslanici svetoga Pavla Filipljanima ne stoji napisano: 'Bog ga je uzvisio i dao mu ime koje je nad svakim imenom, da se Imenu Isuovu poklone sva stvorenja koja su na nebu, na zemlji i pod zemljom'? Ne stoji li i u Djelima apostolskim: 'Nema nijednoga drugog imena pod nebom danog ljudima u kojem bismo mogli biti spašeni'? I ponovno u istoj knjizi: 'Svaki koji zazove ime Gospodnje bit će spašeni'?

Gdje bismo drugdje u svom tjeskobnom vremenu trebali tražiti pomoć nego u njegovu Imenu? Zar nevolja nije dosta velika, a da nas ona ne sili da se pred njim bacimo na koljena? Husitske horde su već preplavile Ugarsku, Moravsku, Šlesku, Austriju i Njemačku. Čak i oklopljeni vitezovi bježe pred njima. Utisnite križarima u ruke zastavu Imena Isusova i oni će odolijevati! U njegovo Ime će pobjeđivati kao što je car Konstantin pobijedio kod Milvijskog mosta.

Neka u Ime Isusovo izgore opačine svijeta kao što izgorješe opačine i ispraznosti na lomačama u Milanu, Firenci, Sijeni, Peruđi, Viterbu i Aleksandriji. Ne radimo li ispravno kad častimo Ime Isusovo, gdje se sotonska oholost uzdiže do neba? 'Borimo li se u Ime Isusovo sa Sotonom', piše sveti Justin, 'Isus se bori za nas, s nama i u nama! Neprijatelji moraju uzmaknuti kad čuju njegovo Ime.' Nije li već sveti Franjo naredio da se na putu ne smije ostaviti da leži komadić papira, jer bi na njemu moglo biti napisano Ime Isusovo? Stavimo, dakle, Ime našega Gospodina na svoje zastave, prikujmo ga na vrata svojih gradova, na zidine svojih tvrđava, i bit ćemo sigurni. Postavimo ga na nadvratnike svojih kuća i Duh će Božji prebivati u njima! A učinimo li, što hoće neprijatelji Bernardinovi, odbacimo li Ime Gospodinovo, pogazimo li njegov znak, kao što sam vidio da se dogodilo, u uličnom blatu, naše će spasenje biti izgubljeno, i mi ćemo sami biti pregaženi kao i obeščašćeni simbol. Ne prihvaćajmo, dakle, njihova pogubna savjeta, poslušajmo riječ što nam je upravlja sveti Ivan Zlatousti: 'Ime Isusovo je strah zlih duhova. Njime se želimo nakititi, s njim želimo oko sebe izgraditi zidine'!«

Tako je bio snažan dojam ovoga obrambenoga govora da je Bernardin otišao s ovog postupka sjajno opravdan. Martin V mu je dopustio da svagdje propovijeda, da nastavi promicati čašćenje Imena Isusova i da ponovno uspostavi zastave. Samo je zahtijevao da se monogramu Imena Isusova doda križ kako nitko ne bi mogao kazati da se puk baca na koljena pred tri mrtva slova. I sam je sa svojim klerom sudjelovao u

jednoj procesiji pred kojom je Ivan Kapistran nosio zastavu s Imenom Isusovim. Osim toga je papa Bernardina ovlastio da propovijeda u Svetom Petru i u drigim crkvama grada Rima.

»Kad sam došao u Rim«, nekom zgodom je rekao veliki pučki misionar, »najradije bi me skuhali i spekli. Ali kad su kasnije slušali moje propovijedi, jao onome, tko bi se usudio protiv mene kazati ma samo jednu žalnu riječ! Svijet je tako prevrtljiv!«

Bernardin je odlučno odbio kad mu je papa ponudio biskupsku stolicu u Sijeni i kad ga je, štoviše, pozvao u kardinalski zbor.

»Ma, brate Anđulečo«, pripovijedao je u svom samostanu Aračeli u Rimu priprostom, jednostavnom bratu vrtlaru, »htjeli su me načiniti biskupom.«

»Oče, čvršće pritegnite svoj pokornički pojas! Nemojte se u to upuštati!« odgovorio je brat i motikom udario u gredicu. Malo zatim je Bernardin počeo iznova:

»Hoće me učiniti nadbiskupom.«

»A što to ima značiti?« promrmljao je Anđelučo. »Vrtlari su vrtlari, a propovjednici su propovjednici! Ostanite kod svog posla.«

»Hoće me učiniti patrijarhom.«

»Ne, ne, ne!«

»Hoće me učiniti kardinalom!« Tada vrtlar pusti motiku da padne pa reče:

»Ako stvar stoji tako, onda odložite pokorniči pojas!«

»E, ludoga li Anđeluča, pristaješ da me iskuša grimiz!« nastavio je Bernardin. »Vidiš li me jednoga dana bez ove halje, možeš biti miran da to nisam ja!«

Ivan Kapistran jse iz Rima vratio u Akvilu i svečanim očitovanjem je proslavio pobjedu Imena Isusova. Slušaoci su za vrijeme večernje propovijedi na trgu u rukama držali zapaljene svijeće i klicali svetom znaku IHS što ga je redovnik podigao na posebnoj ploči.

Kapistran je u San Đulijanu živio u velikom siromaštvu. Sa svojom braćom je prosio milostinju, noseći prosjačku torbu na leđima. Kod samostanskoga stola

je bio najumjereniji, sasvim se odrekao uživanja mesa, a svoje vino je toliko vodom razređivao da se jedva moglo zvati vinom.

Doskora ga je novi zadatak pozvao iz tišine njegova samostana. Gradovi Lančano i Ortona su već dugo živjeli u ogorčenu neprijateljstvu. Jednu milju u unutrašnjosti smješteni Lančano htio je imati luku na jadranskoj obali da tako postane neovisan o Ortoni. Ortona je u tome gledala nanošenje štete svojoj trgovini pa se žestoko branila. Da bi dokrajčili stare razmirice, oba grada se obratiše na Kapistrana i zamoliše ga da među njima bude posrednikom.

Sredinom zime je opservant bosonog otputovao preko vrlovitih Abruzza te je 8. prosinca 1426. u crkvi San Frančesko u Lučanu potresnom propovjedu o miru započeo djelo izmirenja.

»Nagodite se, oče, s Ortonom!« doviknuše mu građani. »Neka bude sve onako, kako vi smatrate da je dobro. Sve stavljamo u vaše ruke, svoj grad, kulu i luku.«

Kapistran je neumorno vodio pregovore koji su dovršeni u crkvi svetoga Tome u Ortoni. Negdašnji pravnik je izradio deset paragrafa po kojima su oba grada sklopila mirno zajedništvo i uzajamno su jedni drugima osigurali građanska prava. Svečano su se nagodili i to je dokrajčilo njihovu svađu.

Kapistran je otputovao u Napulj da ugovor podnese kraljevskoj vladi da ga ona potvrdi. Za grad koji je volio sjaj bilo je to veliko uzbuđenje, kada je u njemu ponovno viđen nekoć sjajan kavalir, otmjen plesač, jahač i lovac, u sivoj redovničkoj halji. I ovdje je narod grnuo na njegove pokorničke propovijedi kojima je prisustvovala i sama postarija kraljica Ivana II sa cijelim svojim dvorom. Kapistran je u tišini molio da bi Bog ovu grešnu ženu priveo na put pokore i obraćenja.

IZAZVANI OKRŠAJ 1427–1431

Jednog vrućeg ljetnog dana žega je plamtjela nad gradom Rimom. U blagavaonici San Frančesko u Tra-

stevere sabraše se ugledna braća Franjevačkog reda, da bi sa svijeta uklonila onu svađu koja je njihovoj zajednici već desetljećima prijetila da je rastrga. Već su se po samoj vanjštini dobro prepoznavale dvije skupine. Protivnici reforme su se okupljali oko jednoga subrata koji je među njima dostojanstveno sjedio u ljubičastom ornatu, dok se šačica opservanata, gotovo potisnuta njihovom nadmoćnošću, stisnula na nekoliko klupa. Tri su nosioca grimiza prisustvovala raspravama, kardinal Đordano Orsini je predsjedao.

Kao protivnik neprijatelja reforme uzeo je riječ jedan franjevački biskup. Tri sata je oštro napadao opservante.

»Sva su krivovjerja započela sa sličnim novotarijama kao što ih vi uvodite«, viknuo je zvonkim glasom. »I mi ljubimo siromaštvo kao najdragocjeniju ostavštinu svog Oca, ali se čuvamo onih pretjeranosti što ih vi sebi prisvajate. Zašto idete bosi kad je i naš Gospodin nosio obuću? Kako bi inače Ivan Krstitelj mogao reći da nije dostojan odriješiti remenje na njegovoj obući? Čemu gruba redovnička halja kojom se zaodijevate? Nemoguće je da je Kristova haljina bila tako bijedna, jer inače stražari kod križem ne bi za nju bacali kocku. I zabrana da se dotiče novac! Zar nije i Gospodin uzeo u ruku novac kad je dopustio da mu farizeji pruže porezni novac? Sve to ne služi ničemu drugom, nego vodi u opasno krivovjerje.«

Bogati, dosjetljivi kardinal Orsini, komu je dugi govor bio dosadan, zijevnuo je prekrivši rukom usta. Radije bi on sjedio uza svoje latinske kodekse što ih je vrlo marljivo sakupljao i čuvao kao najdragocjenije blago. Osim toga se teško osjećao još i zagušljiv zrak zbog prepune dvorane i štetnih isparivanja koja su dopirala s tiberskih močvara! »Da ovaj barem skrati!« promrmljao je od dosade.

»Ali naravno«, grmio je biskup dalje, »naš se jednostavni puk divi takvom privjesku siromaštva, premda naš Gospodin uzvisuje nutarnje, a ne vanjsko odvajanje od bogatstva ovoga svijeta. Ljudi se zgrću sa svih

strana, kad se opservanti uspinju na propovjedaonicu. Što oni drugo traže nego samo odobravanje slaboumnoga mnoštva, koje svojom silnom galamom izmjenice tjeraju sada na plač sad opet na smijeh? Traže li spas duša, čast Božju? Ništa takvo! Idu samo za vlastitom slavom u kojoj se sunča njihova taština.«

»Čovjeku se čini kao da sluša humanistu Poggija«, prišapnuo je Orsini ostalim kardinalima.

»Svi su oni sajamski vikači, duhovni šarlatani, neškolovani blesavci, koji ne poznaju svetoga bogoslovlja. Prazni lonci upravo zvone najglasnije. Pogledajmo njihove nastambe! Mnogi hodaju naokolo poderani. Primaju sve, koji im se samo jave: seljačke sluge, koji su prelijeni da idu za plugom, odbjegle plaćenike i vojnike koji su jedva oprali ruke od krvi.«

»Ponovno čujem ismjehivača Poggija«, smiješio se Orsini.

»To raste i množi se poput gamadi! Tjerate nas iz samostana. Već ste zaposjeli Porcijunkulu i, štoviše, samostan na La Verni, ona časna mjesta gdje je sveti Franjo primio Isusove rane. Onda opet prebivate u pustinjama i samotištima, u kojima ne stanuje više od trojice ili četvorice braće. Kako tu može uspijevati zajednički život, kako se Pravilo može savjesno opsluživati!«

Napokon se zaprijetio kaznenim sudom siromašnoj braći, koja su se šćućurila kao pod navalom tuče. Jedva što je biskup dovršio, kadli usta Ivan Kapistran i zamoli za riječ.

»Odgodimo to za kasnije!« rekao je Orsini, dosađujući se. »Vrijeme je blagovanja.«

Sada je Kapistranova strpljivost bila pri kraju.

»Tri sata smo pustili da biskup protiv nas iznosi prigovore«, viknuo je uzbuđeno, »i sad je najednom vrijeme blagovanja? Zahtijevam da se čuju i moji odgovori, sada i odmah!«

»Koliko sati želiš govoriti?« upitao je mrzovoljasto kardinal koji je potjecao iz moćne rimske plemičke porodice.

»Ni pola sata!«

»Onda dobro pa ćemo i tebe saslušati!«

Kapistran je točku po točku razglobio dobro pripravljen biskupov govor. Bez priprave je odgovorio s toliko oštrine duha da su kardinali zaboravili na glad i umor i napeto su ga slušali.

»Optužuje nas se s licemjerna siromaštva«, započe opservant. »Mi u tome samo nasljeđujemo način života i zapovijed svoga Osnivača, koji je i sam išao bos i obučen u prosjačku odjeću, i svojim je sinovima zabranio da se novaca ma samo dotaknu. Ako biskup u tome vidi neku pretjeranost, onda njegov prigovor pogađa i Serafskog Sveca. Ili možda subrat, koji toliko naglašava svoju učenost, ne pozna Pravilo našega svetog Oca?« Kapistran je iz džepa izvadio knjižnicu i počeo čitati:

»'Braća ne smiju sebi ništa prisvojiti, ni kuću, ni komad zemlje, upravo ništa. Neka na ovome svijetu poput putnika i tuđinaca u siromaštvu služe našem Gospodinu.' Tako to stoji u šestom poglavlju svetoga Pravila, a u osmom stoji: 'Neka nijedan od braće, gdje god bio i kamo god išao, uza se ne nosi novca ili novčanih vrijednosti i neka ih ne prima ni za odjeću, ni za knjige, ni kao plaću za neki posao, ni u jednom slučaju; jer mi ne smijemo od novca i novčanih vrijednosti očekivati veću korist nego od bezvrijedna šljunka.' Na jednom drugome mjestu naš Otac uspoređuje mamona s magarčevom izmetinom. Nije li to dosta jasno, gospodine biskupe?«

Crkveni knez, koji je malo prije bio uvjeren u svoju pobjedu, problijedio je i nije umio bilo što odgovoriti.

»Ali ne samo da prigovori moga predgovornika pogađaju našega svetog Utemeljitelja, nego i samog našega Gospodina. On je svojim učenicima naložio: 'Ništa ne uzimajte sa sobom na put, ni štapa, ni torbe, ni kruha, ni novca! Gddje vas ne prime, otresite prašinu sa svojih nogu!' – Dobro pripazite, gospodine biskupe! Sa svojih nogu! Obuća se tu ne spominje. Neću se s vama prepirati da li je Isus nosio obuću i kakvo bolje odijelo nego što mi nosimo. U svakom je slučaju naš Gospodin išao bosonog putem svoga trplje-

nja, pa zato tako činimo i mi koji ga nasljeđujemo u njegovu trpljenju.«

»Izvrsno, izvrsno!« smijuljio se Orsini. »U njegovoj dosjetljivosti se prepoznaje negdašnji pravnik.«

»Vi imate pravo, gospodine biskupe, ako duhovno siromaštvo pretpostavljate vanjskom. Ali svijet koji pogiba od čežnje za novcem i imanjem treba nekakav vidljivi znak, ako se hoće podići iz svoje zlatne močvare. Naš je Red osnovan zato da bude ovakav znak. Žalibože, da su se tako mnogi samostani udaljili od starog ideala i samo još po imenu pripadaju među Kristove siromahe. Na mnogo mjesta se više ne osjeća ni dašak od unutrašnjeg siromaštva; ili, kako se može govoriti o duhovnom siromaštvu, ako se samo o tome misli i samo za tim teži da se povećaju posjedi?«

Biskup je pokušao da mu upadne u riječ, ali borbeni sin Abruzza nije dopustio da ga prekine.

»Mi smo vas dosta dugo slušali, sada govorim ja. Vi naše propovjednike sumnjičite i podmećete im bijedne molitve. A što biste vi kazali kad ja iz vaših riječi ne bih ništa drugo izvukao nego samo nesklonost i zavist? Nije se nama svuda klicalo, pred nas se i pljuvalo, kamenje se na nas bacalo i za nama su se pjevale uličnjačke pjesme. Da smo išli za naklonošću mnoštva, mi bismo mu laskali; mi ga pozivamo na sud. Da smo na pravome putu, dokazuju naši uspjesi, masovna obraćenja, vraćanje otetih dobara, izmirenje nakon beskonačnih svađa.«

»Toga nitko ne može opovrći«, primijetio je jedan od kardinala. »Kako god je malen, redovnik se brani hrabro i s puno duha.«

»Predbacujete nam neznanja, ali nepravedno, jer mi nipošto ne preziremo svetoga bogoslovlja. Neka bude općenito da naš brat Bernardin uvijek sa sobom nosi svoje knjige. Ja bih, gospodine biskupe, mogao oštricu okrenuti prema vama i podsjetit vas na neke propovjednike iz kuća koje se protive reformi, kako bez najmanje duhovne spreme uzlaze na propovjedaonicu.«

»Jedan slučaj!« zahtijevao je biskup.

»Kada to tražite, možete čuti! Dosta je da samo spomenem brata laika Lovru iz provincije Apulije, koji naokolo obilazi zemljom, a ne zna pročitati ni jedno slovo. Pisao sam provincijalu neka ode u kuhinju i priprostom bratu Lovri opere noge, kad i laici propovijedaju.«

Biskup je problijedio od bijesa, ali je morao šutjeti, jer je i njemu bio poznat taj slučaj.

»Predbacujete nam da su naše kuće prenatrpane. To može odgovarati istini, ali mi ne gledamo da li je tijesno, nego to da li su oni, koji dolaze k nama dostojni poziva. Božji poziv može doseći i najsiromašnijega seoskog slugu, kao i posljednjega vojnika plaćenika. Ako je Sveti Otac neke od vaših kuća predao nama, to je učinio samo zato što u njima nije bilo podmlatka, premda vi tako lako primate svoju braću.

Optužba zbog krivovjerja nas baš nimalo ne pogađa, jer upravo mi opservanti vodimo neumoljivu borbu protiv fratičela, svoje zalutale sektaške braće. Mi ne želimo ništa drugo nego samo živjeti u zajedništvu svoga Reda, zajedno s vama, i nadamo se da će reforma, uz koju smo prionuli, obnoviti sve kuće. Nisu oporbenjaci oni koji vjerno žive prema Pravilu, nego oni koji su se od njega udaljili.«

Uzalud je biskup još jednom tražio riječ.

»Iscrpljivo smo saslušali oba stajališta«, rekao je Orsini. »Ovaj se okršaj odvijao dosta žestoko, ali od onoga što je rečeno, ništa ne smije izići na javu da bi se izbjegla sablazan. Zato svima o svemu ovome nalažem najstrožu šutnju.« Da bi zavađenima omogućio pomirenje, pozvao je biskupa i Kapistrana svome stolu.

Papa Martin V je konačno i sam zahvatio u tu prepirku i naredio da se za budućnost previše strpljivom genralu Reda Antunu iz Mase da kao pomoćnik pobožni prokurator Reda, Vilim iz Casale, bez čijega pristanka on ne smije ništa odrediti. Uostalom, reforma Reda je trebala biti provedena slijedeće godine na generalnom kapitulu u Asizu.

Iz sviju su zemalja grnula manja braća u rodno mjesto svoga svetog Utemeljitelja, gdje je na Tijelovo 1430. otvoren generalni kapitul. Užasne su stvari pripovijedala braća iz Češke, Ugarske, Saske i Franačke o nedjelima husita.

»Kamo upadne seljačka češka vojska, ondje ostanu samo smrt i ruševine«, pripovijedao je prestrašena lica jedan brat iz Saske. »Stotina zidinama utvrđenih gradova i tisuću sela nestalo je u plamenu. Neljudi su starce, žene i djecu bacali u njihove goruće kuće. Propala su neprocjenjiva umjetnička djela. Razbojnici su do tri tisuće kola punih plijena odvezli kući. Nijedan redovnik, nijedan svećenik, kojega uhvatiše, nije umaknuo okrutnom mučenju.«

»Ako križarska vojska?« upitao je Kapistran, blijed od užasa.

»Bijes krivovjeraca raspršio ih je kao pljevu.«

U tako tmurnim okolnostima španjolski je kardinal Juan Cervantes, kojega je papa postavio da bude reformator Reda, na Svečevu grobu otvorio generalni kapitul. Činilo se kao da je posvećeno mjesto raspalilo sve željom da prihvate reformu. Dotadašnji generalni ministar Reda dignut je sa službe, a preuzeo ju je Vilim iz Casale kao njegov nasljednik. Zato su se opservanti, koji su očekivali provođenje odlučnijega poboljšanja, odrekli vlastitih vikara, a oni drugi su obećali da će u svojim kućama ponovno uvesti stegu.

Prema kardinalovu nalogu poseban je odbor pod Kapistranovim vodstvom izradio obnovljene Konstitucije. Prema njima su samostani imali otuđiti postojeća dobra i obavezati se da će se odreći i posjedovanja gotova novca. Dakako da su neke strogosti, koje su se još nalazile u pravilu, bile ublažene.

Na Kapistranov zahtjev dodano je Konstitucijama da svaki franjevac u svakoj propovijedi ima napadati »đavolsko i prokleto krivovjerje husita«. Bila je to nečuvena novost, što je ova goruća potreba vremena unesena među propise, koji su prema staroj predaji uređivali samo redovnički, unutrašnji život Reda.

Konstitucije su jednodušno prihvaćene. Činilo se kao da je Siromašak svojim sinovima ulio nov polet i novu gorljivost. Svi su s vatrenim oduševljenjem povikali: »Kod toga želimo ostati, želimo u Redu zajedno živjeti i umirati.« Posebnom su se zakletvom obvezali da će provoditi reformu; novi generalni ministar imao je proputovati Provincije da posvuda uspostavi stegu i red, a Kapistran ga je imao pratiti.

Generalni kapitul je završen svečanim Tebe Boga hvalimo. Činilo se da je tako spašeno jedinstvo Reda.

Doskora se za opservante pojavilo nenadano razočaranje. Mnoga su braća, koja su se zaklela da će prihvatiti reformu, potajno tražila oprost od svoje zakletve. Što je na Svečevu grobu zaključeno, samo se teškom mukom provodilo u praksi. Mnogi samostani, koji su živjeli od pamtivijeka od stalnih prihoda, morali su se postaviti na posve nove gospodarske temelje. Martin V je, umoran od neprestanih jadikovki, konačno dopustio manjoj braći posve općenito da mogu zadržati postojeća dobra i stalne prihode te da ih mogu i ubuduće stjecati. Time bijaše – jedva dva mjeseca nakon generalnog kapitula – franjevačko siromaštvo, srce i jezgra Reda, predano na milost i nemilost.

Vilim iz Casale se, doduše, iskreno trudio prigodom svoje vizitacije da ukloni najgrublje zlorabe, ali je njegova dobra volja doskora malaksala pred suprotstavljanjem što ga je posvuda susretao.

»Naše putovanje je izgubilo svoj smisao«, izjavio mu je Kapistran već nakon nekoliko mjeseci. »Ja više ne mogu zatvarati oči pred izdajstvom našega svetog Pravila. Pustite me da se vratim u svoj samostan!«

»Moramo spasiti što se može spasiti«, uzdahnuo je general.

»Što mi spavamo osim prividnosti? Kad okrenemo leđa, samostani postupaju gore negoli prije. Sveto siromaštvo, što ga je Franjo nazvao svojom ljubljenom zaručnicom, nema više zavičajnosti kod njegovih sinova.«

Budući da ga Vilim iz Casale nije mogao preokrenuti – teška srca ga je otpustio. Duboko razočaran otputovao je Kapistran u svoj samostan u Abruzzima.

Odsada je sve nade polagao u koncil što ga je Martin V sazvao u Bazel, iskreno se obradovao kad je doznao da je njegov prijatelj iz vremena studija, Julijan Cesarini, koji je usprkos svojoj mladosti već nosio kardinalski grimiz, bio određen da predsjeda tom crkvenom skupu.

»Ovaj puta je Sveti Otac odredio pravoga čovjeka«, oduševljeno je uskliknuo Kapistran. »Njega sjaj grimiza nije zablještio. I kao kardinal nosi na sebi kostrijet, svakoga petka posti o kruhu i vodi; sjećao se darežljivi dobrotvor siromaha svoje nevolje u Peruđi. Kad mu je obolio konjušar, njegovao ga je s toliko brige i ljubavi kao da mu je vlastiti sin. Sve svoje pouzdanje stavljam u njega.«

»Ali on je ipak upravo imenovan legatom Apostolske stolice za novi križarski rat protiv husita«, podsjetio ga je jedan manji brat.

»Doista! Ipak će on doći u Bazel, čim se koncil sastane. Molimo, moja braćo, usrdno molimo da se ondje sada Božje djelo izvrši, velika obnova u glavi i udovima, koju cijeli svijet željno očekuje!«

Nakon sretne vijesti uslijedila je doskora druga, koja je sve duboko pogodila. Dana 20. veljače 1431. umro je od izljeva krvi u mozak Martin V.

»U njemu gubimo svog dobrog oca«, rekao je tiho Kapistran. »Molite da Gospodin svom stadu daruje novoga dobrog pastira!«

Uveliko se obradovao, kad je u konklavama 3. ožujka izabran Mlečanin Gabrijel Condulmer, augustinac, koji je sebi nadio ime Eugen IV. Već ga je dugo poznavao kao pobožna i revna čovjeka koji je živio kao monah i sudjelovao u svim nastojanjima oko obnove.

Već tri dana nakon izbora pokleknuo je Kapistran pred novim papom, iznio mu je tužbe s obzirom na nestajanje revnosti među franjevcima i postigao to da su opeservantima ponovno bili odobreni vlastiti vikari. Njemu samome je bio povjeren nadzor nad svim reformnim samostanima u cijeloj Italiji, ali je odlučno otklonio kad mu je papa htio povjeriti biskupsku stolicu u Akvili.

PREKO PIRINEJA

1431–1434

Sredinom zime Kapistran je u pratnji samo jednoga brata putovao kroz snježne gorske klance Pirineja u Španjolsku. Prije pol godine imenovao ga je kardinal Orsini, genralni pokrovitelj Reda, svojim zamjenikom u borbi protiv fratičela i težinu obnove natovario na njegova pleća.

Ledena je bura zavijala kroz duboke gorske provalije, a noću je samotne putnike u njihovu siromašnu skloništu plašilo zavijanje vukova. Ali napor putovanja nije bilo ono glavno što je tištalo Kapistranovo srce; razmišljao je o velikoj nevolji koja je zadesila Crkvu. Husiti su pod vodstvom Prokopa kod Tausa porazili križarsku vojsku. Više od četrnaest tisuća Nijemaca pokrilo je bojište.

»Već prigodom prvoga juriša križarska se vojska dala u bijeg«, pripovijedao je Kapistran svom pratiocu. »Raspršili su se poput pljeve na vjetru, kako obični vojnici tako i teško oklopljeni vitezovi, pred divljom seljačkom ruljom, koja je navaljivala naoružana vilama i sjekirama. Iza njih su jurišali husiti uz jezivu pjesmu i dreku. U svom su bijesu izgledali kao đavli.«

»Zaboga, ne ide mi u glavu da dobro oboružana vojska bježi pred seljačkom ruljom koja pjeva«, primijetio je brat vrteći glavom.

»Ipak je tako! Jedini čovjek među sinjim kukavicama bio je kardinal Julijan Cesarini, papin legat. Izdržao je usred ratnog meteža. Česi su mu s vrata otrgli zlatni prsni križ i na zemlji ga zgazili. Njegov grimizni plašt, njegov crveni šešir, bili su raskomadani, a vlastiti ljudi opljačkali su mu kola. Čudo da je iznio živu glavu! U Bazelu se pojavio poput prosjaka da otvori koncil.«

»A što se dogodilo u Bazelu?«

»Pozvani su Česi da dođu onamo da se s njima raspravlja!« rekao je Kapistran srdito. »Kao da se s đavlom može paktirati! Sada se očekuje njihov dolazak sa više strana nego nade. Uostalom, papa Eugen IV

raspustio je koncil pošto se jedva bio sastao. Sada se čini da će sakupljeni oci koji su se suprotstavili ediktu iz Rima i sami postati krivovjerci. Na jednoj sjednici u veljači prošle godine, kojoj dakako Cesarini nije više predsjedao, izjavili su da sveopća sinoda ima svoju vlast neposredno od Krista, svatko, pa i papa, mora joj se pokoriti. I njega treba kazniti, ako bi se suprotstavio njihovim zapovijedima i odredbama. Tko drma Petrovu stijenu, propast će.«

»Zato je Sveti Otac dobro učinio što je raspustio koncil.«

»Ipak su ga Cesarini i kralj Sigismund molili da povuče edikt, jer prijeti opasnost od novoga raskola i cijele njemačke pokrajine bi mogle prijeći u husitsko krivovjerje. Papa još uvijek uskraćuje svoj pristanak. I tako vlada beskonačna zbrka pa zato moramo moliti da se Bog smiluje kršćanstvu.«

»Da, imate, oče, pravo!« odobrio je pobožni brat.

»Ne prijeti opasnost da samo Njemačka podlegne husitizmu, nego i druge zemlje, pa čak i najkatoličkija Španjolska. Naša nesretna braća, fratičeli, i tu provode svoje nepodopštine i naginju tome da se priključe Česima. Štoviše, i u nekim se samostanima španjolskih opservanata opažaju slična, veoma opasna nastojanja. Svrha našega putovanja jest da ih osvijestimo.«

Žestok udar vjetra prekinuo je Kapistranu riječ. Šuteći su gazili do koljena dubok snijeg. Teško dišući borili su se s olujom, od koje su lepršale njihove redovničke halje.

Nekoliko dana kasnije prispjeli su na svoj cilj, u bijedno boravište opservanata usred gorja. Gvardijan Filip Berbegall izrekao im je dobrodošlicu, a nakon pozdrava odmah rekao:

»Mogao si, brate Ivane, sebi prištedjeti ovo putovanje! Primio sam tvoje pismo koje me nije razuvjerilo. I sada, kad stojiš preda mnom, nećeš me zbuniti.«

»Dolazim k tebi s vlašću Svetog Oca koji tvoj stav najoštrije osuđuje«, odgovorio je Kapistran s dubokom ozbiljnošću.

»Koliki su pape kažnjivom blagošću izdali ideal našega Reda!« planuo je Berbegall. Tamna je vatra plamtjela u njegovim crnim očima. »Ja sa svojom braćom slijedim svetoga Franju, u stvarima Reda ne priznajem nikakve druge vlasti.«

»Uzmimo slučaj, naš sveti Otac Franjo nosio je kapucu upravo kao i ti, zato ipak ne smiješ držati da je on time papi postavio neki zakon, od kojega papa ne bi nikada smio odstupiti. Iznad siromaštva stoji poslušnost. Zašto nećeš ti, koji toliko cijeniš siromaštvo našeg Utemeljitelja, nasljedovati ga i u poniznoj podložnosti namjesniku Kristovu?«

»Moja me savjest sili da svakoj vlasti osporim obaveznu snagu, pa makar ona potjecala od pape, ako nije u skladu sa čistim Pravilom.«

»Čini mi se da hoćeš ustvrditi kako Pravilo ne mora služiti Crkvi, nego Crkva Pravilu. A ipak je Serafski Otac opetovano tvrdio protivno. Ne vodi Crkvu naše Pravilo, nego ona vodi njega.«

»Crkva!« Španjolac se gorko nasmijao. »Pokvarena joj je i glava i udovi, bolesna je sve do moždine.«

»Prestaje li bolesna majka biti majkom? Ne bih bio sin svetoga Franje kad ne bih htio poštovati Crkvu.«

»Ja je štujem i ljubim. Ali je ne gledam u njezinim častohlepnim i gramzljivim prelatima, ni u pokvarenim kardinalima i crkvenim knezovima, ni u papi koji se većma brine za svoju zemaljsku državu negoli za spas duša.«

»Papa Eugen je strogo moralan čovjek. Živi kao monah, a u senatu Crkve sjede hvalevrijedni ljudi.«

»Uza sve to sve je puno truleži. Crkva koju ja ljubim i priznajem, jest zajedništvo pobožnih duša, koje se čuvaju čistima od ovoga svijeta i žive po Evanđelju.«

»Tako je, i oni su Crkva! No, ipak se moraš podložiti onome poretku, što ga je Krist dao svojoj ustanovi, papi kao svom namjesniku na zemlji i biskupima kao pastirima svoga stada.«

»Pred Bogom postoji samo jedna hijerarhija, ona što je predstavlja pobožnost i krepost. Što je kršćanin

savršeniji, zauzima viši položaj u ovoj nevidljivoj hijerarhiji.«

»Osvijesti se, brate!« zaklinjao je Kapistran Španjolca. »Ti naginješ opasnu krivovjerju. Zbog takva i slična naučavanja spaljen je Hus.«

»Ja nisam krivovjerac!« u najvećem uzbuđenju izjavio je Berbegall. »Ali spreman sam za sveto Pravilo, od kojega se ne želim udaljiti ni za dlaku, ići i u vatru.«

»Ti ideš u krivovjerje, jednako kao i naš negdašnji generalni ministar Mihael iz Cesene koji je zbog svoje oporbe papi umro kao prognanik. Fratičelsko krivovjerje ima u njemu svoga početnika, a čini mi se da ti od njih nisi daleko.«

»Ja ne želim ništa drugo, nego samo prema našem Pravilu živjeti u siromaštvu«, promrsio je Španjolac. »Kako ti, sin svetoga Franje, to možeš nazivati krivovjerjem?«

»O, brate«, uzdahnuo je Kapistran, »ja siromaštvo ne ljubim ništa manje nego ti, ali me ono nikada neće otrgnuti od stijene Petrove, jer više nego siromaštvo ljubim poslušnost. Uniđi u sebe i priznaj, što si zavjetovao, kad si na svoja ramena uprtio jaram poslušnosti! U poniznosti se podloži volji Oca kojega ti je dao Krist!«

»Moj otac je Franjo, a moj putokaz su Evanđelje i sveto Pravilo. Ne priznajem neku vlast koja bi me u tome priječila.«

»A tko te u tome priječi? Papa sigurno ne! To je želja njegova srca, Red ponovno uspostaviti u njegovu prvotnom sjaju. Pred njim u vjernosti i poniznosti poklekni kao što je to učinio naš sveti Utemeljitelj! Ti si buntovnik, osporavatelj i izdaješ svoj Red, ako ostaješ uporan u svom nesretnom prkosu protiv najviše vlasti.«

Sve je to bilo rečeno u vjetar. Užasno razočaran, Kapistran je ostavio subrata i nastavio svoje putovanje po Španjolskoj. No, u mnogim opservantskim samotištima našao je sličan duh, koji ga je teško zabrinjavao. Samo je malo njih spoznalo svoju zabludu te su se u poniznosti podložili odlukama Rima.

Putovanje po Španjolskoj trajalo je gotovo godinu dana. Kad se Kapistran u kasnu jesen 1433. vratio u Italiju, doznao je, međutim, što se dogodilo u Bazelu. Početkom godine pojavila se na koncilu jaka češka skupina, a da se nije došlo do nekog jedinstva, napose su se sami husiti razdijelili u dva tabora: radikalni taborićani i umjereni utrakvisti. Slijedećega proljeća se htjelo nastaviti u Pragu.

Nekako u isto vrijeme poslao je Filip Marija Visconti, vojvoda milanski, svoje strahovite harambaše Nikolu Fortebraccio i Frančeska Sforza protiv crkvene države. Za tri tjedna Sforza je osvojio Marke, dok je Fortebraccio, kojega je potpomogao Colonna, stigao pred vrata Rima. Da kupi mir, papa je Frančeska Sforzu imenovao vikarom u Markijskoj Ankoni i zastavnikom Crkve. Ali Fortebraccio, s kojim se istovremeno pokušavao sporazumjeti, odbio je sve prijedloge i opustošio okolicu Vječnoga Grada.

Neprijatelji pape Eugena iskoristili su taj teški položaj da bi u Rimu podigli ustanak. Kapitolij je bio osvojen na juriš, proglašena republika, a papin nećak kardinal Frančesko Condulmer bi zatvoren. A sam je papa umakao 4. lipnja 1434. zarobljeništvu, poslužívši se bijegom. Nekom bijednom barkom je odjedrio obučen u monašku halju niz Tiber. Kad su ga ipak prepoznali, puk je na nj sasuo tuču kamenja i strelica; na dnu čamca, pokriven nekim štitom, umaknuo je bijesnim navalama prema Ostiji. Ondje ga je dočekala galija i odvezla u Livorno, odakle je otišao u Firencu.

Sva su ova zbivanja Kapistrana duboko potresla. Ponovno se prihvatio svojih pokorničkih propovijedi da bi kršćane u tako pogibeljnu vremenu potaknuo na obraćenje srca, dok mu nije papa početkom slijedeće godine povjerio nov značajan zadatak.

KRUNA NA JUGU

1435–1436

Jednoga proljetnog dana godine 1435. primio je papa Eugen IV Kapistrana u audijenciju u svom boravištu, u dominikanskom samostanu Santa Maria

Novella u Firenci. Opservant se prestrašio njegova pogleda. Papino asketsko lice postalo je još mršavije, kosa mu je posijedila, iako je jedva prekoračio pedeset godina života. Duboko trpljenje što ga je podnio zamaglilo mu je krupne oči.

»Dao sam te pozvati, moj sine, jer su mi potrebne tvoje usluge«, rekao je Eugen svojim teškim, muklim glasom. »Znam, odvlačim te iz tvoga misionarskoga posla. Drugom zgodom ga možeš ponovno preuzeti. Sada ima za tebe važnijih poslova koje treba da prihvatiš. Želim te poslati kao svoga glasnika u Napulj.«

Kapistran je pogledao iznenađeno.

»Poznato ti je da je Ivana II na Svijećnicu ove godine umrla bez djece«, nastavio je papa umornim tonom. »Oko njezine ostavštine natežu se kralj Alfonz V Aragonski i vojvoda Réné Anžuvinski. Ona ih je obojicu, pošto ih je adoptirala, proglasila nasljednicima prijestolja, najprije Alfonza, a zatim malo prije svoje smrti Réné-a. Ali Apostolska Stolica ima donijeti odluku, jer je Napulj od vremena Normana papinsko leno. No, ja ne mogu trpjeti da moćna Aragonija, koja je već dosta davno zaposjela Siciliju, sada stavi nogu i na kopno. Pogibao bi za crkvenu državu, koja je u svakom slučaju tako teško ugrožena, bila preteška.«

»Nema sumnje da veće pravo imaju Anžuvinci; Réné je postao kao posljednji nasljednikom.«

»Pravo donošenja odluke je u mene«, odgovorio je Eugen nestrpljivo. »Do daljnjega sam imenovao biskupa Ivana Vitelleschija kraljevskim namjesnikom, ali on ovaj čas ima pune ruke posla da brani crkvenu državu od razbojničkih harambaša. Pozvao je obadvije stranke da odustanu od ratovanja i da čekaju moju odluku. Tvoj je zadatak, moj sine, da u Napulju zastupaš papinska prava što ih je u međuvremenu sebi prisvojio Alfonz.«

»Težak teret postavljate na mene, sveti Oče!« uzdahnuo je Kapistran. »Oholi će se Aragonac jedva udostojiti da sasluša siromašna franjevca.«

»Nikome drugom osim tebi ne mogu povjeriti ovo poslanje.« Papa Eugen je nervozno gnječio svoje kosto

bolne prste koji su mu sigurno zadavali velikih boli. »Redovnik-prosjak najlakše će pronaći pristup do mogućnika ovoga svijeta, a osim toga ti si bio pravnik prije nego što si stupio u Red te bolje poznaš prilike u Napulju nego itko drugi. Primi, dakle, moj blagoslov i kreni na svoj trnoviti put!«

Kapistran je pristao teška srca. Po najvećoj žegi je pješice putovao prema Kapui koju je Alfoz upravo osvojio i pred povjerenstvom od dvanaest pravnika dokazao je papina prava. »Aragon nema valjana potraživanja s obzirom na Napulj«, izjavio im je. »Rat što ga Alfonz vodi sa savezničkom Đenovom, protiv Anžuvinaca, nepravedan je.«

»Nepravedan?« podrugljivo je upitao jedan od odvjetnika. »Zar vi, oče, ne znate da je Ivana II već prije četrnaest godina posvojila kao sina kralja Alfonza i imenovala ga nasljednikom prijestolja?«

»Dakako! Ali što vrijedi opozvana oporuka? Konačno, Ivana je posinila Réné-a Anžuvinca i odredila ga za nasljednika. On, dakle, ima veće pravo.«

Réné Anžuvinac nije uopće u stanju da svoje pravo ostvari, jer se upravo sada nalazi u jednom burgundskom zatvoru.«

»To nije razlog da mu se ne prizna pravo na baštinu. Uostalom, odluku ima donijeti papa kao gospodar lena kraljevine. Ili možda hoćete to, moja gospođo, pobijati?«

»Papin se suverenitet temelji na prastarim, požutjelim papirima koji trunu u arhivima. Što oni još danas vrijede? Odluka o napuljskoj kruni ne ovisi o komadu papira, bio on star ili nov, nego jedino o sili oružja.«

»Jesmo li mi ovdje zato da razgovaramo o pravnim pitanjima ili se pravo ima pokloniti pred sabljom?« nastavio je Kapistran neraspoloženo.

»Ta u kojem svijetu vi, oče, živite?« suprotstaviše mu se podrugljivo. »Prošla su vremena u kojima su sudbine svijeta bile određivane paragrafima, ako su oni ikada postojali. Tu su pravnici samo za to da nak-

nadno pravno sankcioniraju ono što je postigao mač.«

»To je jasan i otvoren odgovor«, primijetio je Kapistran ogorčeno. »Vi me uvjeravate da ovdje nemam što tražiti. Svoju ću poruku priopćiti samome kralju.«

Za njim je odjekivao podrugljiv smijeh kad je ostavljao vijećnicu.

Kapistran se brzo odlučio i otputovao u primorsku tvrđavu Gaeta koju je kralj Alfonz opsjedao. Neustrašivo ga je opomenuo da posluša papu i da položi oružje, jer nema nikakva prava na Napulj.

»Što ti to, fratriću, govoriš o pravu?« nasmijao se Španjolac. »Smatra li se papa zbilja mojim lenskim gospodarom? Ja ti mogu dokazati da i prava Apostolske Stolice stoje na veoma klimavim nogama. Tijekom stoljeća su pape svoje pravo na crkvenu državu dokazivale takozvanom Konstantinovom darovnicom za koju je upravo u naše vrijeme dokazano da je ona prosta krivotvorina. Moj učeni prijatelj, humanist Lovro Valla, može te o tome poučiti.«

»Prijevara je bjelodana i ne može se pobijati«, tvrdio je otmjeni humanist koji je pratio kralja na bojište. »To vam je, međutim, otkrio sam pouzdani Nikola Kues.«

»To može stajati kako hoće!« odvratio je Kapistran. »Apostolskoj Stolici nije potrebna krivotvorina. Pravo na crkvenu državu počiva na darovnicama franačkih kraljeva i careva. U najmanju se ruku nećete usuditi njih nijekati. Zahtjev Aragonaca s obzirom na Napulj nema baš nikakva temelja.«

»On se jasno temelji na mojem posinjenju po Ivani II. Ako je kasnije, kad joj se pomračila staračka pamet, oporuku poništila, to nema vrijednosti. Uostalom, ja se manje pouzdajem u stare listine i paragrafe nego u oštricu svoga mača koji će smlaviti svakog protivnika.«

»Ne budite, gospodaru, odviše sigurni!« nastavio je Kapistran. »Sjetite se riječi Psalmistine: 'Pravednost i pravo su potpornji tvoga prijestolja!'«

Jedva što je to izrekao, kadli u šator stupi glasnik te javi da jedna đenovska flota krstari pred lukom Gaete, koja opkoljenom i izgladnjelom gradu dolazi u pomoć.

»Sad ćeš, fratriću vidjeti kako španjolski brodovi i bez papina blagoslova potapaju đenovske galije!« viknuo je kralj samosvjesno.

»Zaklinjem vas, odustanite od borbe!« rekao je Kapistran s gorljivom revnošću. »Ona bi vas mogla koštati slobode i krune.«

»Poštedi me, fratriću, od svojih prijetnja!« smijao se Aragonac. »Imam sada važnijega posla nego da tebe saslušavam.«

Nekoliko dana kasnije, 25. kolovoza 1435, došlo je kod otoka Ponza do strahovite bitke. Najprije je španjolska premoć potisnula Đenovežane, ali kad se vjetar promijenio, preokrenula se ratna sreća. Bitka se završila odlučnim porazom Aragonaca. Kralj Alfonz je zarobljen i otpremljen k vojvodi milanskom.

Potkraj godine Kapistran je još jednom morao po papinu nalogu u Napulj. U međuvremenu je Izabela, majka zarobljenoga Réné-a, zaposjela kraljevinu i 18. listopada bila je svečano uvedena u Napulj. Ali se papa još sustegao od formalnog prenošenja na Anžuvince. Prije svega trebalo je da Vitelleschi koji je međutim promaknut na kardinalsku čast, kao namjesnik uspostavi mir. Eugen je, da kraljici majci priopći svoju odluku, ponovno poslao opservanta u glavni grad južnotalijanske države.

Pred krunskim vijećem u Napulju Kapistran je u nazočnosti Izabelinoj s tolikom uvjerljivošću iznio poruku da je naišao na spremnu susretljivost. 19. prosinca mogao je o tome izvijestiti papu. Istovremeno je poticao kardinala da više ne oklijeva, jer ga Napulj očekuje kao anđela mira.

Njegovo je požurivanje imalo svoj razlog. Kralj Alfonz je umio uvjeriti vojvodu Filipa Mariju Viscontija o tome kako će Milano dospjeti u najveću pogibao, ako Napulj dospije u ruke Anžuvinaca, francusko bi natezanje za vojvodstvo moglo imati smrtonosne

posljedice. Filip je shvatio opasnost te je na sam Božić svog zarobljenika pustio na slobodu.

Dana 2. veljače Alfonz se iskrcao pred Gaetom i ponovno se upustio u borbu za krunu. Kapistran se još jednom odvažio da pođe u njegov tabor te mu je odlučno predbacio njegovu nepravednost.

»Jesi li mi opet došao s prijetnjama?« upitao je Aragonac podrugljivo. »Dakako, bio sam nesretan u pomorskoj bitki kod Ponze, ali, kako vidiš, stojim tu pred tobom zdrav i nepovrijeđen. Na mom putu prema Napulju neće me zaustaviti nikakva redovnička kletva.«

»To nije u vašoj nego u Božjoj ruci«, odgovorio je Kapistran ozbiljnim glasom i napustio kraljev šator.

Duboko razočaran, otišao je u Bolonju kamo je Eugen IV premjestio svoje sjedište i obavijestio ga o neuspjehu svoga poslanja.

»Nesretna zvijezda stoji nad mojim pontifikatom«, uzdahnuo je papa. »Čini se da je Češka usprkos svim stvorenim sporazumima zauvijek izgubljena. Na Istoku stoji Turčin i ugrožava bizantinsko carstvo. Istočnorimski car Ivan VIII Paleolog sav zdvojan vapi za pomoć. A da nesreća bude još veća, koncil u Baselu krenuo je lošim putem. Čini se da se cijeli svijet rasklimao. Samo Bog zna kako će se sve to jednom svršiti.«

»Možda će ipak iz svega tog zla izniknuti spas«, tješio ga je Kapistran. »Bizant više neće u svojoj tjeskobi odbijati sjedinjenja. Prodor Osmanlija bi mogao ujediniti Evropu kao što se to događalo i u prijašnjim vremenima.«

»Vrijeme križarskih ratova je prošlo«, odgovorio je papa beznadno. »Kako se Evropa može ujediniti kad samu sebe razdire u beskonačnim borbama? Više od sto godina traje rat između Francuske i Engleske. Njemačka krvari u unutrašnjim borbama, u Italiji svaki drski »kondotiere« – harambaša – zahtijeva krunu i državu. Jedinstvo Evrope je lijep, ali nikada ispunjiv san.«

»Nismo pozvani da sanjarimo, nego da radimo«, odlučnim je glasom odgovorio Kapistran. »Bog kršćan-

stva neće ostaviti, ako se ono samo ne preda. Stvoriti jedinstvenu Evropu usprkos svim oporbama i beznadnostima zahtjev je sadašnjega časa. Dao Bog da se kršćanski narodi osvijeste, da svađama učine kraj i da svoju jedinstvenu snagu suprotstave neprijateljima vjere!«

»Pobožna želja!« rekao je papa s usiljenim smiješkom. »Ona će se slomiti na gruboj stvarnosti.«

»Vi ste, Sveti Oče, pozvani da je ostvarite, jer vi ste pastir i čuvar svijeta!« uskliknuo je Kapistran, plamteći od svetoga žara. Eugen IV je svoje lice prekrio rukama i zašutio.

JEDINSTVO I RASKOL

1436–1439

Za vedre, zvjezdane zimske večeri zvonila su zvona sa zvonika stolne crkve u Veroni. Sav je narod grnuo da sluša velikoga Božjeg propovjednika Ivana Kapistrana, koji je tu držao adventske propovijedi. Mučno se uspinjao stepenicama na propovjedaonicu. Njegovo lice bijaše upalo i blijedo, jer su ga već dosta dugo mučile žestoke boli u želucu, a u njegovim je žilama palila groznica. Kardinal Antonije Correr, kod koga je stanovao, savjetovao mu je da se štedi i da otkaže propovijed, ali neumorni propovjednik nije mogao dopustiti da vjerni uzalud čekaju.

Toga je dana govorio s dubokim ganućem o svom zaštitniku, Krstitelju na Jordanu, vodiču k jaslicama božanskoga Djetešca, i njegovu siromaštvu suprotstavio je raskoš i gramzljivost tako mnogih kršćana.

»Pogledajte ga u svem njegovu pustinjskom dostojanstvu!« doviknuo je slušateljstvu koje ga je slušalo bez daha. »Devina koža pokriva golotinju njegova tijela, bokovi su mu opasani konopcem, hrani se onim što pruža divljina, a to su skakavci i divlji med. I sada se postavite pokraj njega u svojoj paunskoj taštini, raz-

mećući se u svili i kadifi, s metar dugom povlakom na haljini, s velikim narukvicama, koje jedva možete nositi. Pretvoreni ste zlatnim nakitom i biserjem za čiju bi se vrijednost mogla prehraniti cijela jedna obitelj više tjedana. Hoćete li u svim tim prnjama poći k jaslicama, u svoj toj sjajnoj ispraznosti postaviti se uza siromašne pastire, pokraj Marije i Josipa? I vi još mislite da bi vas Dijete koje ondje leži u bijednim pelenama na sijenu i slami sa zadovoljstvom pogledalo i blagoslovilo svojim božićnim blagoslovom?«

Gospode bogatih veronskih trgovaca zbunjeno su pogledale jedna drugu, tu i tamo je gdjekoja između njih skinula zlatni lančić s vrata i postiđena ga spustila da nestane u torbi.

»Za ljubav Božjem milosrđu mislite na svoju braću koja trpe siromaštvo! Sjetite se riječi što vam je dovikuje neumoljivi propovjednik pustinje: 'Tko ima dvije haljine, neka jednu da onome koji nema nijedne! Tko ima kruha, neka učini isto tako!' Krstitelj nije znao kako je tečan plod vinove loze, svojim zubima nije zagrizao tečno meso, a vi se naslađujete uz obilan stol. Svom bližnjemu jedva priuštite mrvice kruha što padaju s vašega stola. Zar će i vaš svršetak biti jednak svršetku onoga gavana iz Evanđelja?«

Kapistran je neštedimice šibao velike poroke svoga vremena: pohlepu za uživanjem, gramzljivost, lihvu i škrtost.

»Blagovjesnik nije u pustinji pod žarkim suncem imao ničega osim spilje u kojoj je dočekivao jutro, osim kamena na koji je naslanjao svoju glavu. A vama nikada dosta! Kad biste posjedovali brda zlata, ne biste bili zadovoljni i potajno biste prijekim okom zavidno gledali svoga susjeda koji još nešto malo više posjeduje. Svoju novčarku držite zatvorenom pred bijedom svojih bližnjih, vaše se srce ne otvara pred nevoljom vaše braće, vaša ruka umije samo čeprkati, a ništa ne zna dati od suviška iako su vam sanduci puni blaga. A ako date zajam, pozajmljeno tražite s kamatima na kamate, šezdeset i osamdeset posto, nemilosrdno i bez ikakva obzira. Dužnik vam mora dati i posljednju

krpu, a ako nema ništa više, ne razbijajte si glavu. U kulu s huljom jer ne može platiti! I vi vjerujete da će vam se Gospodin smilovati u vašem posljednjem času koji će vam sva zemaljska dobra istrgnuti iz ruku?«

Tada je gdjekoja glava poniknula od srama. Lihvari postadoše posve maleni, a inače su samosvjesno i oholo dizali svoje glave. Ne, s propovjedaonice nije dolazila nijedna riječ poštede i pomirenja. Propovjednik je jednako kao i Ivan na Jordanu zahtijevao korjenito obraćenje srca, odricanje i bratsku ljubav. Živu je vatru ubacio u duše, kad je na svršetku uzviknuo zvonkim glasom:

»Sjekira je položena na korijen drveća. Svako drvo, koje ne donosi dobra ploda, bit će podsječeno i u vatru bačeno! Donosite, dakle, dostojne plodove pokore i nemojte se usuditi reći da vam je Abraham otac! Bog može iz kamenja podići Abrahamovu djecu. Promijenite svoje kamenito srce, jer ćete samo onda biti dostojni da pođete k jaslicama i doživjet ćete kako je dobar Gospodin. Amen!«

Kapistran je svoju propovijed dovršio posljednjom snagom. Teturajući od iznemoglosti, povratio se u svoj stan. Jedva što je prekoračio prag, od iznemoglosti se srušio.

Mnogo je dana i noći preležao u teškoj groznici. Nije ništa čuo od milozvučne božićne zvonjave, ništa od galame, kojom je Verona slavila Novu godinu. Mučen utvarama, okretao se po svom ležaju, kupao se u svom znoju, oko sebe je buljio utonulim očima.

Kad se konačno povratio k punoj svijesti, vidio je staroga kardinala, koji se zabrinutim pogledom nadvio nada nj. Prestrašen se uspravio i promucao promuklim glasom:

»Zašto ja ovdje ležim u pol bijela dana? Ja moram propovijedati. Veronezi čekaju u crkvi. Došašće je.«

»Polako, brate, samo polako!« mirio ga je crkveni knez, koji je i u grimizu živio kao što je nekoć živio u Mlecima kao monah. »Bio si bolestan, teško bolestan, ali te je sada Božansko Dijete opet ozdravilo.«

»Božansko Dijete? Zar je već Božić?«

»Sutra je svetkovina Sv. Triju kraljeva. Gospodin će doći k tebi i ti ćeš mu se pokloniti zajedno s Mudracima od Istoka.«

»Sveta Tri kralja? Moram u Ferraru. Sam papa me je pozvao da ondje propovijedam prije nego što započne koncil.«

»Najprije se moraš oporaviti, a onda će se moći i sve ostalo.«

»Svijet propada, a ja ležim besposlen!« jadikovao je franjevac. »Gdje je moja redovnička halja? Želim ustati, moram propovijedati. Bog me je za to poslao.« Već malne osamdesetgodišnji kardinal jedva ga je mogao zadržati, a zatim je Kapistran ponovno pao na svoj ležaj i utonuo u dubok san.

I opet je prošlo nekoliko dana, kad je u sobu unišao jedan posjetilac koga je bolesnik pozdravio radosnim usklikom. To bijaše njegov negdašnji školski drug i Peruđe, kardinal Julijan Cesarini.

»Ti dolaziš k meni?« uskliknuo je Kapistran i prema njemu ispružio obje ruke.

»Svakako, moj prijatelju!« odvratio je kardinal smiješeći se. »I tako sam putujući iz Basela u Ferraru morao preko Verone, pa sam želio vidjeti kako se osjeća moj siromašni brat. Poznato ti je da je papa premjestio koncil u Ferraru, jer je car Ivan Paleolog htio raspravljati samo u kojem talijanskom gradu.«

»Hoće li doći do sjedinjenja s Grcima?« živahno je upitao franjevac.

»Svi mi to očekujemo svim srcem. Opasnost od Turaka uklonit će prastari jaz između Istoka i Zapada.«

»Opasnost od Turaka!« ponovio je Kapistran. »Bog uvijek mora najprije posegnuti za bičem, ako hoće da kršćanstvo shvati njegovu volju.«

Cesarini je još mnogo toga istoga dana priopćio prijatelju svoje mladosti. Govorio mu je o koncilu u Baselu, a prkosnom držanju mnogih otaca, koji su papi, kad ih je pozvao da dođu u Ferraru, uskratili poslušnost; o nastojanjima da se sinod uzdigne iznad pape; o opasnosti novoga raskola.

»Novi raskol?« upitao je bolesnik s velikim bolom.

»Da, prijatelju! Sigurno je da će u Bazelu biti biran novi papa.«

»Neka se onda Bog smiluje svome kršćanstvu«, zajecao je Kapistran. Kardinal mu je pripovijedao i o raspravljanju o husitima.

»Ono najteže je prošlo, otkako su usmjereni utrakvisti u krvavu sukobu porazili taborićane. Zloglasni je Prokop izgubio život i prokrčen je put prema miroljubivoj nagodbi.«

»Znam, praški kompaktati! Koncil ih je konačno potvrdio, ali jako sumnjam da li je jaz pomoću ustupaka uklonjen.«

»Barem je dovršen rat. Morali smo načiniti ustupke da sve ne propadne. Sve ostalo se nalazi u Božjim rukama.«

Kapistran se ponovno vratio na svoju omiljelu temu da, naime, progovori o ideji ujedinjenja Evrope protiv Turaka.

»To je još veoma daleko«, odgovorio je kardinal sliježući ramenima. »Kako će se kršćanstvo naći na okupu, ako narodi jedni druge razdiru poput krvoločnih vukova, a nisu li samo jednom bili nesložni pastiri Crkve?«

»Da, ti imaš pravo«, uzdahnuo je Kapistran. »Vukovi su navalili na Božje stado. Svuda, kamo god se čovjek okrene, vlada mržnja i svađa! Nekoć je i u mojem vlastitom Redu vladao mir, a sada još imamo i protupapu! Ipak ne smijemo prestati raditi na velikom planu, da se kršćanstvo sjedini; jer na tom se temelji sav naš spas. Radosno želim dati svoju krv i život, surađujući na izmirenju Evrope.«

Nekoliko tjedana kasnije Kapistran je toliko prizdravio, da je ponovno mogao preuzeti svoje propovijedi u Veroni. U međuvremenu se prihvatio pera da na poticaj kardinala Correra jednom raspravom obrani papinsku vlast protiv napadaja bazelskog koncila. Samo je uz protivljenje ispunio zadatak, jer se malo pouzdavao u svoju vlastitu učenost. U predgovoru, što ga je upravio kardinalu, napisao je:

»Natovareno mi je breme koje ne mogu nositi. Kad sam od vas otišao i kad sam u noćnoj tišini na svom slamnatom ležaju razmišljao, rekao sam samome sebi: Ti siromašni, neuki čovječe, kako si se dao uhvatiti da se odvažiš na takav posao?«

Za vrijeme koncila u Ferrari, gdje se radilo na ponovnom sjedinjenju s Grcima, Kapistran je propovijedao u Tridentu. Odatle je s gorljivim sudjelovanjem pratio pokušaje sjedinjenja, ali ga je duboko razočaralo ono što je doznao. Govorilo se o smiješnoj zavisti između koncilskih otaca i grčkih poslanika, o pitanjima postupaka – a ta je rasprava sve zavlačila – o besplodnim razilaženjima u pitanjima vjere. Grčki car, koji je doduše žurno trebao pomoć Zapada, nije pokazivao ni najmanje zanimanje za raspravljanje, umjesto toga se dao na lov naokolo i glumio je bolesnika, kad mu se nije iskazivalo poštovanje što ga je za sebe očekivao.

Konačno je Eugen IV na poziv bogatoga Kozima de' Medici premjestio koncil u Firencu, jer je dospio u tešku novčanu krizu, a morao je snositi sve troškove za uzdržavanje Grka. I ovdje su se rasprave razvlačile u beskonačnost, a da se nije mogao vidjeti nikakav rezultat.

Nitko nije tako bolno doživio obeshrabrujući razvoj koncila kao Kapistran. Jednom svom subratu rekao je duboko razočaran:

»Da spasimo nožni prst, napokon ćemo još izgubiti i oko. Kad bi bar mogla ostati povezanost Zapadne Crkve jaka i nepovrijeđena! Prema svemu što čujem malo možemo očekivati od sjedinjenja s Grcima pa makar se ono i ostvari.«

Umjesto da sjedi za raspravljačkim solom, smatrao je važnijim vratiti mir gradu Tridentu, koji je živio u teškim razmiricama sa svojim gospodarom knezom-biskupom Aleksandrom iz Masovije. Odvažno je predbacio posvjetovnjačenom natpastiru:

»Budite svom narodu svijetao knez, a ne okrutan tiranin. Budite dobrostiv biskup, a ne divlji vepar!«

S propovijedaonice stolne crkve molio je pomilovanje, da pokaže svoju blagost prema jednome mladom čovjeku, koji je kao oporbenjak imao biti smaknut.

»Smilujte se, biskupe, ovom siromašnome mladiću iz ljubavi prema Kristu koji je za grešnike podnio porugu križa! Oprostite mu, neiskusnom i zavedenom, kao što nek i vama oprosti Bog u vašem posljednjem času!« U pismenoj molbi za pomilovanje iznova je zaklinjao kneza-biskupa da presudu poništi, napose zato, što je mladi čovjek odlučio da nakon svog oslobođenja stupi u Franjevački red pa da u tihoj sobici čini zadovoljštinu za svoj prestupak.

Nakon duga oklijevanja natpastir je pristao i želju ispunio i sam je sudjelovao na svećeničkom sastanku što ga je Kapistran držao na dijecezanskoj sinodi. Franjevac je svojim predavanjima kao temelj postavio riječ Pisma: »Svećenici koji se posvećuju Gospodinu, moraju biti sveti da ih on ne udari.« Zaklinjao je svoje slušaoce da žive dostojno svoga poziva, da budu dobri i milosrdni pastiri, a napose da ustraju u poslušnosti prema papi.

»Doklegod bude između glave i udova sačuvano jedinstvo«, doviknuo im je, »može cijelo tijelo ozdraviti. Ako je glava odijeljena, onda je uništena svaka nada i sav život. I klerički se stalež može srozati, ali dok bude jedinstva i poslušnosti, ima nade da će uspjeti obnova i poboljšanje morala. Ako su udovi od glave odijeljeni, ako vjernici otkažu poslušnost, nužno mora pretrpjeti štetu cijelo tijelo Crkve. To se nedavno dogodilo u kraljevini Češkoj, gdje je tristo tisuća ljudi palo kao žrtva mača poradi krivovjerja husita, koji su pastirima Crkve otkazali poslušnost.«

U vatrenoj zaključnoj riječi poticao je svoju subraću da s najvećim oprezom čuvaju svoj stalež, da paze na svoje dostojanstvo i posvećenje pa da pružaju svom puku primjer pobožnosti, pastirske ljubavi i kreposti.

Ljeti 1439. pozvao je Eugen IV Kapistrana na zaključnu sjednicu na kojoj se konačno imalo provesti sjedinjenje s Grcima.

Ujutro 6. srpnja sabraše se koncilski oci pod veličanstvenom Bruneleschi-jevom kupolom u stolnoj crkvi Santa Maria del Fiore da svečano objave prestanak crkvenog raskola. Kardinal Cesarini je pročitao ispravu na latinskom jeziku, a nadbiskup Bessarion pročitao je grčki tekst. Firentinci su s golemim oduševljenjem saslušali riječi:

»Eugen biskup, sluga slugu Božjih, na vječnu uspomenu, uz pristanak našega u Kristu ljubljenog sina Ivana Paleologa, uzvišenoga cara, kao i zamjenika naše časne braće, patrijarha i ostalih predstavnika Grčke Crkve.

Raduje se nebo i kliče zemlja, jer je uklonjen zid koji je razdvajao Zapadnu i Istočnu Crkvu. Mir i sloga se povratiše, jer ih onaj ugaoni kamen Krist, koji ih je sjedinio, obadvije povezuje čvrstom vezom mira, po ljubavi vječnoga jedinstva povezuje ih i drži na okupu.«

»Veličanstven dan!« rekao je kardinal Cesarini svom negdašnjem kolegi sa studija. »Konačno se postiglo ono za čim smo tako dugo čeznuli. Jaz je između Istoka i Zapada uklonjen.«

»Svim srcem se radujem s tobom«, odvratio je franjevac, »ali se jako bojim da će sjedinjenje s Grcima ostati samo list papira.«

I doista sjedinjenje nije na Istoku nikako općenito prihvaćeno. Oporba je bila tako velika, napose sa strane fanatičnih monaha, da se car nije usudio objaviti ga u Carigradu. Što se u Firenci izborilo, ostalo je samo kao prividan uspjeh, a ubrzo je slijedilo razočaranje. Usprkos svim ispravama, potvrđenima sa zakletvom, jaz je i dalje ostao.

U onim danima pobjedničkoga slavlja stigla je iz Basela zastrašujuća vijest. Koncilski oci, koji su se odmetnuli, svrgli su Eugena IV i izabrali su vojvodu Amadeja Savojskoga, svjetovnjaka, udovca i oca dvojice sinova, za protupapu. Knez, koji nije posjedovao ni najnužnije bogoslovsko znanje, nadjenuo je sebi ime Feliks V.

»Kakve li nesreće za cijelo kršćanstvo!« promucao je Kapistran kad je za to saznao, ali ga je kardinal Cesarini tješio:

»Ne vidim opasnosti. Bio sam zabrinut, ako bi u Baselu bio izabran kakav siromašan, učen i pobožan čovjek, no sada imamo bojažljiva i škrta protivnika. Budi siguran da nam on neće biti na štetu! Ovaj izbor predstavlja pobjedu za Crkvu.«

U KAŠTELU VISCONTIJA

1439–1441

Filip Marija Visconti, vojvoda milanski, bio je veoma zlovoljan. Već je jutro započeo s lošim znakovima. Kod oblačenja je tjelesni vojvodin paž zamijenio čarape, bijelu mu je navukao na lijevu, a onu ametistove boje na desnu nogu. Bila je to nesmotrenost koju je njegov praznovjerni gospodar protumačio kao veoma nesretan znak. Knez je osim toga čuo i kreštanje gavrana, premda je najstrože zapovjedio da se te ptice pobiju u cijelom vojvodstvu. Osim toga bilo je tako sparno da se moralo računati s nevremenom prije kojega je on uvijek osjećao neku paničnu tjeskobu.

»Žedan sam, daj mi da pijem!« rekao je svom peharniku koji je spreman stajao s vrčem vina i srebrnom čašom. »Stani! Da li je nadglednik bio nazočan kad si natakao vino, i nadglednik sviju nadglednika?«

»Dakako, svijetli gospodaru!«

»Ipak uzmi prvi gutljaj! Do vraga! Ne meni iza leđa! Pred mojim očima! Želim vidjeti da li ti zaista piješ!« Istom kad je peharnik kušao vino, srčući i dahćući iskapio je čašu. Jecajući je utonuo u svoj naslonjač i rukavom svoje kućne haljine obrisao je znoj sa čela.

»Što ima novo?« upitao je svoga tajnika Ivana Aretino.

»Stigao je iz Vlaške par novih sokolova za lov i nekoliko hrtova iz Engleske«, izvijestio je dvorjanin.

»Dobro, dobro! Kasnije ću ih pogledati. Kako je inače?«

»Humanist Kirijak čeka u prednjoj dvorani za audijencije i htio bi vam predati pjesmu kojom veliča vašu slavu.«

»Do vraga piskarala. Danas ne želim slušati nikakvih stihova. I ništa drugo ne znaš?«

»Jučer je u stolnoj crkvi propovijedao franjevac Ivan iz Kapistrana. Ovaj puta je prije svega napao advokate koji za novac pravo preokreću u nepravdu i pred sudom se ponašaju kao nakostrušeni purani!«

»To je dobro! To je izvrsno!« odobravao je vojvoda čije se raspoloženje vidljivo popravilo.

»Govorio je i o liječnicima i udarao po njihovoj uobraženosti i naduvenosti. Nadalje je rekao, kako ne dolikuje da kršćani traže zdravlje kod židovskih liječnika. To da je protiv crkvenih zakona.«

»Čuješ li ti, Ilija?« promrmljao je Filip, gledajući ispod oka svoga tjelesnog liječnika Židova. »Moram te otpustiti. Ti nisi dostojan da liječiš moju kršćansku jetru.«

»Gospodin propovjednik je posve zaboravio da i pape imaju liječnike moje vjere«, odgovorio je Židov ravnodušno.

»Nije on toga zaboravio, nego je, štoviše, spomenuo«, izvješćivao je Aretino. »Rekao je da nije hvalevrijedno, ali nitko da nema pravo da papama sudi.«

»Ali i kad se radi o vojvodi razvaljuju mantijaši svoju njušku«, nastavio je vojvoda. »Ili zar je Kapistran nešto drugo nego što je njegov redovnički subrat Bernardin iz Sijene? Umjesto da propovijeda poslušnost, podjarivao je moje podložnike da svom tiranskom gospodaru ne služe robovskim osjećajem i tvrdio je da moji zakoni nisu riječ Božja, a moji dekreti da nisu nikakve relikvije. Da li je možda propovjednik jučer rekao nešto slično?«

»Nijedne riječi o vama, svijetli gospodaru! To većma je dakako bjesnio na vašega tasta, na papu Feliksa V koji je izabran u Bazelu.«

»To se on usudio?« dahtao je vojvoda. »Što je rekao? Hoću to točno znati.«

»Osim toga, on je Amadeja Savojskog nazvao običnim glupanom koji će si dati nataknuti tijaru kao

što luđak sebi stavlja luđačku kapu. I kratko ga je nazvao užasom opustošenja.«

»Ono s luđačkom kapom nije baš tako strašno, jer je on i glupan. Fratrić ima pravo. Ali nema pravo da o mojem tastu nešto takvo rekne. Treba ga odučiti od takve drskosti.« U nanovo probuđenom bijesu ustao je, odgurnuo je stolicu da je pala na pod te je, držeći za ruku svog staroga slugu Scaramuccija, teškim koracima hodao gore-dolje.

»Tvoj bi brat, uzvišeni vojvoda Ivan Marija, drskog redovnika bacio svojim krvoločnim psima da ga požderu«, tvrdila je dvorska budala Frančesko, šepajući svojim krivim nogama pokraj vojvodine tjelesine. »Ali ti si, Filipe, previše human!«

»Dat ću da mu se kao tvrdoglavom kljusetu izbiju zubi, neka onda uzme konjsku žvalu!« dahtao je knez.

»Rekao sam ja da si ti, Filipe, previše human«, ponovio je dvorski luđak.

»Ja ću..., ja ću...!« vojvoda se teško spustio na svoju stolicu. »Neću baš ništa! Ipak sav svijet zna da to donosi nesreću, ako se digne ruka na onoga koji je redovnički ošišan. Ti, žapče, želiš da i ja prođem kao i moj brat, koji je na Sv. Gothardu proboden bodežom?«

»To se ne mora bezuvjetno dogoditi u nekoj crkvi«, iskreveljio se luđak. Visconti je razbješnjen prema drzniku bacio vazu, a on je mačjom spretnošću umakao udarcu. Vaza se uza zveket razbila na podu. Od prigušena treska vojvoda se prenuo.

»Jeste li čuli?« promucao je sav blijed. »Zagrmjelo je. Dolazi nevrijeme. Što stojite tu i buljite? Dovedite mog ispovjednika! Neka me odriješi. Do vraga, požurite se, ili zar se odavle moram preseliti u svojim grijesima?«

»To su samo bila teretna kola koja su prolazila pokraj kaštela«, umirivao ga je jedan od dvorana.

»Ne, ne«, zajecao je knez, »grmjelo je. Grom i pakao, gdje se zadržao ispovjednik?«

Nakon par časaka je unišao dominikanac Petar iz Alzare.

»Vi, uzvišeni gospodaru, trebate moju duhovnu pomoć?« zapitao je. Vojvoda je napeto osluškivao. A kad se nije mogla čuti nikakva tutnjava, laknulo mu je te je rekao:

»Doista su to bila samo teretna kola. Ti, redovniče, možeš otići. No, budi spreman, ako ipak naiđe kakvo nevrijeme! Tisuću puta sam ti rekao da moraš uvijek biti u mojoj blizini, a umjesto toga ti se povlačiš kojekuda, nema te tu, ako te trebam, i puštaš me da idem ravno u pakao.«

Redovnik se bez ijedne riječi protivljenja povukao. Na to je on već navikao da ga njegov čudljivi gospodar da pozvati u najnezgodnije vrijeme, često o ponoći, pa ga onda kao nepotrebna lakaja otpušta.

»Peharniče, daj mi vina!« promrmljao je vojvoda i nepovjerljivo je pazio da li će dvoranin i ovaj puta najprije vino kušati. »Ah, kako mi je dosadno«, promrsio je pošto je ispraznio čašu.

»Želite li vidjeti komedijaše iz Cipra koji su vas uvijek znali razvedriti svojim spretnim vještinama?« upitao je jedan od komornika.

»Ma i to je dosadno«, zijevnuo je knez. »Dovedite mi astrologa da mi rekne što se nalazi među zvijezdama! – Ne, čekaj! To ne želim znati! Moglo bi biti nešto zlo. Ali mi dovedite redovnika Ivana! Hoću s njime obračunati!«

»Treba li da donesem kliješta za lomljenje zubi?« upitao je dvorski luđak.

»Donesi, žapče, nož da ti odrežem tvoj drski jezik!« Vriskajući odgegao se dvorski luđak.

Bio je već mrkli mrak, kad se konačno pojavio Kapistran. Vojvoda ga je primio sa svim znakovima svoga negodovanja.

»Kako ti pada na pamet te puštaš da te tako dugo čekam?« započeo je on.

»Oprostite, svijetli gospodaru!« hladnokrvno je odgovorio franjevac. »Vaš je glasnik stigao upravo onda kad sam išao na propovjedaonicu. Nakon toga sam još pozvan k jednoj bolesnici, koja je zaželjela moju pomoć.«

»Do vraga sa ženom!« dahtao je vojvoda. »Bio si kod neke bolesnice? Kako, je li ona imala kugu? I ti si ravno odanle došao ovamo? Ostani stajati tu gdje jesi! Ni koraka bliže! Možda se kuga sakriva negdje u tvojoj halji.«

»Nije bilo ništa zarazno!« mirio ga je Kapistran. »Zašto ste me, gospodaru, dali pozvati?«

»Htio sam znati što si jučer u stolnoj crkvi propovijedao«, zarežao je silnik. »Je li istina da si svoj otrov izbacio protiv mojega tasta?

»Među ostalim bavio sam se i lažnim papom.«

»Odakle znaš da je on lažan? Bio je izabran i okrunjen upravo tako kao i Eugen.«

»Nekoliko raskolnika mu je dalo svoje glasove. Nigdje ga ne priznaju, ni u Francuskoj, ni u Engleskoj, ni u Burgundiji. U Njemačkoj se drže neutralno. Samo su mu Savoja, Danska i napuljski otimač prijestolja obećali poslušnost.«

»Ti zaboravljaš na vojvodu milanskoga! Ili zar sam ja nitko?«

»Bolje biste, gospodaru, učinili da ste se od te sramotne veze odvojili, ili možda želite biti sukrivac da se nedjeljiva Kristova haljina razdire? Grijeh raskolnika teško pritišće njihove duše.«

»Što ti to, redovniče, govoriš o grijesima!« radoznalo će vojvoda. »Nisam svjestan nikakve krivice; tri puta se tjedno ispovijedam i molim se svima svetim zaštitnicima u nevoljama. Čuj, Scaramuccia, reci redovniku koliko sam danas ja tog izmolio!«

Stari je sluga izvadio neku staru knjižnicu u koju je danomice morao ubilježiti molitve svoga gospodara, i rekao je svojim slabašnim staračkim glasom:

»Sedam psalama, pet himni i šest drugih hvalospjeva.«

»Sad vidiš!« hvastao se vojvoda. »Zašto me, dakle, nazivlješ grešnikom?«

»Zato što vam vaša knjižnica neće mnogo pomoći u posljednjem času. Bog važe vaše čine, a ne vaše riječi. Tlačite svoje podanike, vodite rat za ratom, a pri tome ne štedite ni baštinu Petrovu.«

»Ti se, redovniče, u to ne razumiješ! Moram zapošljavati svoje vojskovođe, inače će na me nasrtati kao gladni vuci.«

»Vi ste sami, gospodaru, takav vuk koji razdire stado Gospodnje!« neustrašivo je uzvratio Kapistran.

»Reci još samo jednu takvu riječ i dat ću da truneš u mojoj najdubljoj tamnici!« procijedio je vojvoda. U njegovim je žutim očima tinjalo nešto opasno.

Tri su stvari kojih se ne plašim, a to su progonstvo, zatvor i smaknuće, pa i pod najvećim i najokrutnijim mukama. Čime me, dakle, želite zastrašiti?«

»A čega se bojiš?«

»Raskola! On mi je zazoran kao najveća nevolja!«

»Ah, već opet raskol! Dosađuješ mi!« promrmlja vojvoda. »Ne želim o tome više ništa čuti. Ali ja imam još jednu stvar, o kojoj moram s tobom razgovarati. Poznato ti je da sam vojvodi Frančesku Sforza dao svoju kćer Blanku za ženu. Sada markgrof ferarski, Nikola d'Este, pobija valjanost te veze i naprtio mi je mrzak ženidbeni proces. On Blanku zahtijeva za svog sina Lionela samo zato što sam mu je, samo da razdražim prgavoga Frančeska, obećao kad sam bio dobre volje.«

»S tako ozbiljnim stvarima ne biste smjeli tjerati šalu«, oštro je odgovorio franjevac.

»Bilo mi je to zabavno da obojicu, Frančeska i markgrofa, zavaram. Sada stari Estonac zove u pomoć i ždere se te je morao mobilizirati više od stotinu pravnika.«

»Znam, i k meni je došao po stručno mišljenje.«

»Pa kako si stvar riješio?« radoznalo je upitao Filip.

»Da je ženidba, što je sklopiše Blanka i Frančesko, valjana.«

Vojvoda je zadovoljno trljao tuste, mesnate ruke.

»Izvrsno! Onda će se markgrof radovati! Zbilja, izvrsno! Zato ti opraštam ispad protiv moga tasta, koji je uostalom zaista glupan. Samo ga ubuduće u svojim propovijedima ostavi na miru, inače bih mogao zaboraviti tvoju uslugu što si mi je iskazao!«

»Svoje mišljenje nisam donio zato da poslužim vama, nego da obranim sveti sakramenat. Uostalom, više neću dugo boraviti u Milanu. Papa Eugen me je pozvao da otpratim armensku koncilsku delegaciju u njezin zavičaj i da ubuduće djelujem na Istoku.«

»Iz toga ne može biti ništa«, uzrujao se Visconti. »Sam sam te pozvao u Milano i ne puštam te. Još danas ću pisati papi Eugenu i tražit ću da svoj nalog povuče. A ako mu pri tom pružim nadu da ću mu obećati poslušnost, sigurno se neće skanjivati. Ne mogu se samo tako odreći tako razborita pravnog stručnjaka kao što si ti.«

»Slušat ću Svetoga Oca, neka on odluči kao i uvijek«, izjavio je Kapistran.

Sa suprotnim osjećajima ostavio je vojvodu. Licemjerni tiranin mu je bio odvratan, no to mu je išlo u prilog što je zahtijevao njegov boravak u Milanu. Bio je uvjeren da njegovo poslanje ima smisla za zapadne zemlje, a ne za Istok. Ovdje na Zapadu želio je on nositi Božju zastavu i ujediniti Evropu za rat protiv Turaka. Zbog toga je već pisao Bernardinu iz Sijene i generalu svoga Reda Vilimu iz Casale, i molio ga da kod pape isposluje promjenu njegove odluke. Pismo bi milanskog vojvode u Rimu jamačno pridonijelo prevagi.

I Kapistran je doista bio oslobođen od namjeravana zadatka te je još do svršetka 1441. ostao u Milanu, gdje je izmjenično doživljavao od strane vojvode sad gnjavažu sad umiljavanje, i neustraživo je propovijedao riječ Božju.

VIZITATOR

1442–1446

Dršćući od uzbuđenja, Kapistran je u rukama držao pismo iz Firence, koje mu je javljalo da je umro generalni ministar. Dana 22. veljače 1442. Vilim iz Casale je, ležeći u pokorničkoj odjeći na tlu, izdahnuo svoju pobožnu dušu, moleći posljednjim snagama svoje sinove, konventualce i opservante, da mu oproste njegove slabosti i pogreške.

»Što će sada biti od Reda?« uzdahnuo je Kapistran u velikoj boli. »Svi smo mi izgubili svog oca. Pastir je udaren, ovce će se raspršiti.«

Papa Eugen je imenovao opservanta Alberta iz Sarteana generalnim vikarom i s tim je spojio nadu da bi ga Red mogao izabrati za svoga vrhovnog poglavara. Ali se Kapistran s pravom pribojavao da konventualci neće nikada biti spremni da to prihvate.

Nekoliko mjeseci kasnije, pošto je nastupio u službu Albert iz Sarteana, naredio je Kapistranu da kao vizitator obiđe provincije koje se nalaze s one strane Alpa da u Redu osigura jedinstvo. Papa mu je dodao uputu da nastoji pristalice bazelskog raskola privesti u poslušnost i crkveno jedinstvo i da u samostanima ukloni zlorabe.

U kasnu se jesen Kapistran dao na dugo putovanje, putovao je kroz Savoju u Burgundiju nasuprot sjevernom vjetru. Bila je to naporna vožnja. Suprotstavljali su mu se led, snijeg i smrzavica, napadali su ga drumski razbojnici, temeljito su ga pretresali, a kad uza nj nisu ništa našli osim torbe s knjigama puštali su ga da ide dalje.

Praćen žestokom snježnom vijavicom, stigao je početkom prosinca u Dijon, gdje je upravo boravio bogati i moćni vojvoda Filip Dobri Burgundski. Manji brat je sumnjao da li je knez zaslužio svoj lijepi nadimak. O njemu je malo toga čuo što izgrađuje. Znao je da je naginjao na okrutnost i na silnu naprasitost te da se malo brinuo za bračnu vjernost. S druge ga se opet strane uzvisivalo kao dobrostiva zemaljskog gospodara. Sačuvao je vjernost papi Eugenu, ali je na njegovu dvoru bilo nekih koji su pristajali uz bazelski raskol.

Redovnik se u siromašnoj sivoj halji neobično osjećao usred dvorana u njihovim blistavim, krznom opšivenim brokatnim haljinama, ali su ga malo zabrinjavali naduveni pogledi, koji su ga prezirno mjerili. Sam vojvoda ga je primio s prijateljskim poštovanjem i uvjeravao ga o svojoj vjernosti prema papi Eugenu.

»Imate pravo, uzvišeni gospodaru«, odobravao je Kapistran. »Nema ni najmanje sumnje da je Eugen pravovaljani natpastir.«

»Treba počekati«, odgovorio mu je magister u dugoj učenjačkoj kabanici. »Ja u svakom slučaju držim s mudrim Gamalijelom: Ako je ono, što se dogodilo u Baselu, ljudsko djelo, raspast će se, a ako je od Boga, ne može biti uništeno.«

»Cijelom je kršćanstvu poznato da se u Baselu dogodilo previše toga ljudskoga. Nijedna se više muha ne brine za Savojca, a kamoli, dakle, jedan knez. Samo oni uza nj pristaju, koji su o njemu ovisni ili ih je sram priznati svoju zabludu.«

»Oho, oče, to je slab dokaz«, uzrujao se magiste. »To ne znači baš ništa, da li je njegova privrženost velika ili malena.«

Kad je Kapistran ponovno protuslovio, učenjak se razbjesnio. Skočio je kao izazvani slon, oborio se na manjega brata i vikao:

»Daj sada govori i odgovaraj, redovniče! Nije li Krist visio na križu ostavljen od sviju? Da li je on zbog toga bio manje Sin Božji što je samo jedan jedincati njegov učenik stajao do njegovih nogu? Odgovori, odgovori!«

»Doista, imaš pravo«, odgovorio je Kapistran. »Ali što nam to ovdje treba?«

»Ti tvrdiš da Feliks nije papa, jer ga ne priznaju knezovi.«

»Poštovani učitelju, usporedba je slaba. Feliks nije papa zato, što nije bio kanonski izabran. Što se dogodilo u bazelskoj plesnoj dvorani, bilo je nevaljano i bez svake vrijednosti.«

»I da je bio izabran u kakvoj štali, to ne bi značilo ništa za njegovu pravovaljanost!« dahtao je magister.

»Sigurno ne! Ali zar ćeš ti to nazvati valjanim konklavom u kojem je sudjelovao jedan jedini kardinal i jedanaest biskupa?«

»Ti si nestrpljiv i pristran«, zagrmio je učenjak. »Već sam s mnogim pametnim ljudima razgovarao o tom pitanju, ali nijedan od njih nije bio tako pristran kao što si ti.« Dahćući od uzbuđenja, svalio se u svoju stolicu.

»Ima pitanja u kojima čovjek mora biti odlučan, poštovani učitelju, a napose onda kad se radi o pravovaljanosti vrhovnog poglavara Crkve. Tu ne pomaže nikakvo čekanje i nikakav bijeg u neutralizam. Uostalom žalim, što te je moje stajalište tako raspalilo. Da sam to predvidio, šutio bih. Da sada nastavimo raspravu, čini mi se da zbog tvoje osjetljivosti nema smisla. Svoje ću ti razloge iznijeti pismeno i uvjeren sam da ćeš se sa mnom složiti kad sve to mirno promisliš.«

»I meni se čini da će to biti najbolje«, odobrio je vojvoda. »Razgovarajmo, dakle, o nečem drugom!«

Magister se ovio bijesnom šutnjom i manjega brata nije više počastio ni jednim pogledom. Nije mu toga mogao oprostiti što je na njegove dokaze umio odgovoriti samo uz provalu bijesa.

Kapistran je nastavio put kroz snježnu krajinu i vizitirao burgundske samostane. Bio je duboko preneražen zbog nevjerojatna stanja što ga je ponegdje pronašao.

»Gdje je gvardijan?« upitao je vratara jednog samostana u koji je došao neočekivano.

»Otišao je u lov na divlje svinje!« promrmljao je brat. »U ranu zoru je izjahao s čoporom svojih pasa.«

»Odmah nakon svete mise?« Vratar je začuđeno buljio u vizitatora.

»Pa danas nije nedjelja! Preko tjedna kod nas nema mise.«

»A gdje su ostala braća?«

»Naravno, isto tako u lovu. Divlje svinje su nam jesenas sasvim uništile tri jutra zobenog polja.«

»Tako osim tebe nema nikoga kod kuće?«

»Tu je otac Bonaventura, ali se s njim ne može govoriti, jer kuha zlato.«

»Šta on radi?«

»Kuha zlato. To je šašav starac koji cijeli Božji dan sjedi u svojoj alkemističkoj kuhinji pokraj svojih ćupova i retorti. Možda će mu jednoga dana poći za rukom da načini zlato i naš će samostan biti najbogatiji u Burgundiji.«

»I to biste vi rado htjeli?«

»Dakako, oče! Tko ne bi htio biti bogat u našoj divnoj Burgundiji?«

»Jesi li ti već položio zavjete?«

»Naravno! Bilo je to veoma svečano!«

»Da li si zavjetovao i siromaštvo?«

»Dakako! Pa mi smo franjevci.«

»Ali ti ne voliš siromaštvo.«

»Dapače, dapače! Svim srcem! Moraš naime znati da ljubim duhovno siromaštvo. Svi smo ovdje duhovno veoma siromašni.«

»Vjerujem tvojim riječima. Odvedi me u crkvu!«

»Vrata su otvorena. Oče, samo uđi!«

»Pođi sa mnom!«

Kapistran se od užasa prenerazio kad je brat otvorio vrata koja su strašno cviljela. Kuća je Božja bila puna nečistoće. Debela naslaga prašine prekrivala je klupe, slike i oltare. Vječno svjetlo bilo je razbijeno, kroz polupane prozore vjetar je unosio snijeg. Ispovjedaonice su očito služile za spremište svakakvih drangulija, iz škropionice se javljala mačka koja se u njoj smjestila sa svojim mladima.

»Kakve li strahote na posvećenom mjestu!« uzdahnuo je vizitator. »Da li je ovdje Presveto?«

»Nisam baš sasvim siguran«, odgovorio je vratar, stišćući vilice, »držim da nije, jer se mi pričešćujemo samo za Božić i za Uskrs.«

Sakristija je izgledala još užasnije. Na podu je usred hrpe crkvenog rublja ležala razderana misnica.

»To su razderali psi«, objašnjavao je brat.

»Psi? Koji psi?«

»Naravski, naši lovački psi. Zimi ne možemo životinje ostaviti u kavezu, onda ih zatvaramo u sakristiju.«

»Vidim to!« rekao je Kapistran i svratio pažnju na zamazani pod.

Kad su napustili crkvu, upravo su se braća vratila iz lova, svi na konjima, okruženi čoporom pasa.

»Šest divljih svinja i golem vepar!« doviknuo je slavodobitno gvardijan, sav ugrijan od lova, vrataru, a zatim je smeteno pogledao njegova pratioca koji je za njim izišao iz crkve.

»Što to ja vidim, imamo gosta!« uskliknuo je, skočivši sa sedla. »Baš dobro! Požuri, brate kuharu, sprži nam svinjskog mesa i ne zaboravi na papar! Obilno zapapri da bi na to dobro prijalo samostansko pivo!«

»Ja sam vizitator Reda«, izjavio je Kapistran.

»Vizitator?« prestrašeno je promucao gvardijan.

»Dobro si čuo! Odmah sazovi svu braću u kapitularnu dvoranu!«

Bio je to strog sud što ga je Kapistran održao braći. Treslo se i lomilo kao da na njih sipa munje i gromove. Iz zapanjenih lica pročitao je da su redovnici jedva svjesni svoje krivnje, jer su se toliko navikli na svoje nesređeno stanje. Nisu uopće mogli shvatiti da je Kapistran smijenio njihova gvardijana i da će im poslati drugoga, koji ima uspostaviti stegu i red.

»To dolazi odatle što nam je poslan vizitator strožeg opsluživanja«, jadikovala su braća kad je već minuo kazneni pohod.

»Oče Ivane, vi ste prema nama bili odviše tvrdi«, izjavio je gvardijan. »Mi ovdje živimo Bogu ugodnijim životom nego što se živi u većini drugih samostana.«

»To malo jahanja i lova ipak ne morate uzeti za zlo. Znam da nam sveto Pravilo to zabranjuje, ali što se tiče jahanja, predviđa iznimke u važnim slučajevima. A to je važan razlog. Divlje svinje su nam nanijele veliku štetu.«

»A strahovito stanje u vašoj crkvi? Kako ćeš, brate, to opravdati?«

»Da ste se najavili, sve biste našli na svoje najveće zadovoljstvo«, uzdahnuo je gvardijan. »No, sada zaboravite na ljutnju! Sjednite s nama za stol i podijelite s nama ručak!«

»Sami jedite svoju divlju svinjetinu!« rekao je Kapistran. »Ovdje neću uzeti ni zalogaja.«

Još uvijek izvan sebe od uzrujanosti s nekolicinom svojih pratilaca napustio je samostan. Šuteći se opirao o svoju štaku i gazio kroz dubok snijeg. Nakon malo vremena rekao je: »Žalosno!«

»Uvjeren sam da oni uopće ne vide, kako je njihov pad dubok!«

A moglo je doći do daleko gorega. Gdjekada se namjerio na žestoka protivljenja. Braća su stiskala pesnice kad im je izricao presudu, a tu i tamo su mu toljagama i štapovima spriječili pristup. Provincijal Burgundije dočekao ga je na pragu svog samostana s gomilom naoružanih redovnika, ali mu nije uspjelo izbjeći smjenjivanje.

U Nizozemskoj je Kapistran na svoju veliku radost našao bolji duh. Opservanti ga u Saint Omeru primiše sa strahopočitanjem i izjaviše da su spremni slušati papu Eugena i Alberta Sarteano. U istome mjestu su redovnice klariškog samostana spremno prihvatile obnovu. Uz plač su donijele u blagovaonicu sve suvišne stvari, srebrne šalice, skupocjena ogledala i kojekakve druge svjetovne tričarije; sve su to prikazale siromasima i povratile se životu franjevačkog siromaštva.

Težak je za Kapistrana bio put u Brugge. Ondje se nalazilo boravište konventualskog provincijala Simona Philomene, koji je u Italiji bio razvikan kao oporbenjak protiv Reda. Papa je vizitatoru izričito naredio da ga smijeni sa službe. Na njegovo veliko iznenađenje Simon se ponizno pokorio odluci, pred skupštinom od pedesetero braće predao je svoju službu i izručio pečat provincije. Istovremeno je izjavio da je sporazuman sa svime što je papa odredio.

»Od srca se radujem, što si, brate, tako uviđavan«, rekao je vizitator uzbuđeno. »Očekivao sam da ću vidjeti otrovnoga zmaja, a našao sam krotko janje. Mišljenja sam da bi to moglo odgovarati, da ti se služba natrag povjeri. Papa neće odbaciti raskajana sina.«

»Neka bude kako on hoće«, odano je izjavio Simon.

U Bruxellesu je Kapistran na izričitu želju vojvotkinje posjetio burgundski dvor i blagoslovio devetogodišnjeg kraljevića, koji je kasnije imao kao kralj Karlo Hrabri dovesti Burgundiju do najveće moći i sjaja. Ponizno je dječak, obučen u bijeli atlas, kleknuo pred redovnika-prosjaka.

»Neka te, sine moj, štiti Bog«, rekao je uzbuđeno Kapistran, »drži vjerno njegove zapovijedi i on će te učiniti velikim među knezovima zemlje!«

»U studenom će mi biti deset godina pa ću dobiti zlatno runo«, izjavio je dječak vedrim pogledom.

»A znaš li ti, na što te tako visoko odlikovanje obavezuje?«

»Dakako!« odgovorio je kraljević pun ponosa. »Moj otac je ustanovio Red na čast i slavu Spasitelja, blažene Djevice Marije i svetoga Andrije, kao i za obranu i promicanje kršćanske vjere i svete Crkve, za krepost i uzdizanje dobra ćudoređa.«

»Zato ti ja već sada želim da bi Redu služio s viteškim osjećajem i da bi dostojno njega živio do svoga posljednjeg dana!«

»Ja to obećajem«, odgovorio je dječak i svojim plavim očima gledao je odlučno i vedro manjega brata kao da već sada izgovara zavjet svoga Reda.

Budući da je Kapistran početkom lipnja već morao biti u Padovi gdje se imao održati generalni kapitul, u ožujku se dao na put kući. Svladao je put pun napora i opasnosti, a bio je još teži zbog toga što su ga izmjenično mučili želudac, slezena i jetra. Kad je stigao u dolinu Pada, imao je izdržati svoju posljednju vratolomiju.

Prijevoznik je odlučno odbijao da preko visoko nabujale rijeke besplatno preveze njega i njegove pratioce.

»Učini to Bogu za ljubav!« molio je Kapistran. »Mi opservanti naime običajemo putovati bez ijedne škude u džepu.«

»Šta se to mene tiče?« otresao se čovjek. »Platite, ili ostanite tu gdje ste!«

»Daj, oče, ipak ih prevezi!« rekao je dvanaestogodišnji prevoznikov sin.

»Bez novca nema prijevoza!« izderao se otac i otišao.

Dobar savjet je tada bio skup, ali je mladić ipak konačno našao izlaz.

»Ondje leži neki stari čamac, nalazi se u trski«, rekao je on. »Trošan je, dakako, i pun gliba. Ne znam da li se može stići preko vode.«

»Odvedi nas onamo!« zamolio je Kapistran. Ujedinjenim snagama oslobodili su čamac, očistili ga, koliko se dalo, od gliba i odvažili se na vratolomnu vožnju.

»Sretno se prevezli!« doviknu im je dječak. Zabrinuto je gledao kako su uronili vesla u vodu. Nekoliko puta je izgledalo kao da će ih odnijeti struja, ali su ipak konačno sretno prispjeli na drugu obalu. Dječak je digao kapu s glave i zadovoljno im je mahao. Malo je bio zabrinut poradi batina što će ih primiti od oca. Radosno je vrisnuo i otrčao sretan što je načinio dobro djelo.

Generalni kapitul, koji je 9. lipnja 1443. otvoren u Padovi, stajao je pod nesretnom zvijezdom. Nisu samo izostali njemački redovnici, koji su se pod vodstvom saksonskoga provincijala Matije Döringa opredijelili za bazelski raskol, nego su braća i međusobno bila nejedinstvena.

Protivnici obnove, koji nisu htjeli da general bude opservant, nisu dopustili da Albert iz Sartiana pročita papinu poruku. Pobunili su se i navalili na njega. Odvukli su ga sa govornice i izgurali pred vrata.

»Sloboda, sloboda!« orilo se kroz dvoranu. Opservanti, koji su htjeli generalnom vikaru pritći u pomoć, bili su izbatinani i oboreni na pod.

Teškom je mukom pošlo za rukom Bernardinu iz Sijene da uspostavi mir. Izjavio je da, što se njega tiče, ne mora ni Albert niti koji drugi opservant biti izabran za generala, a sam će svoj glas dati ocu Antunu Rusconi, umjerenom i učenom konventualcu.

Kapistran je bio jako uznemiren zbog nedoličnih scena kojima je bio svjedokom. Papi, koga je ubrzo nakon toga potražio u Sijeni, otvoreno je izjavio:

»Sveti Oče, s tom družbom mi ne možemo duže živjeti.«

»Ti, dakle, želiš odvajanje konventualaca i opeservanata?« upitao je Eugen.

»Smatram da je jaz neuklonjiv«, uzdahnuo je Kapistran. »U najmanju nam je ruku potrebna veća samostalnost. Nemam riječi da izrazim svoje bezgranično razočaranje i duboku bol zbog raspadanja Reda.«

Usprkos razmišljanju pristao je da jedinstvo Reda treba sačuvati barem po zajedničkom vrhovnom glavaru, ali je ipak zahtijevao vlastite generalne vikare sa širokim ovlastima za opservante. Eugen je izjavio da je s tim sporazuman i njega samog je postavio generalnim vikarom za provincije koje se nalaze s ove strane Alpa.

Na La Verni, onoj svetoj gori gdje je nekoć Franjo primio znakove Gospodinovih rana, Kapistran je napisao okružnicu kojom je opservante poticao na sveto siromaštvo, na duboku težnju za pobožnošću, ali i na temeljit studij. Znao je da time izaziva otpor mnoge braće koja su imala malo smisla za svete znanosti, ali je uza sve to upravo u toj točki ostao neumoljiv. Oštrim je riječima dao oduška svome srcu.

»Nećete li se možda znanost ubrojiti među darove Duha Svetoga?« pisao je svojoj braći. »O, neznanje, ti luda i slijepa majko sviju zabluda, tko te je zaslijepio? Kako netko može znati, ako ne uči? A kako može učiti bez učitelja? O, ti glupi i bljutavi odgovori neznalica! Težnja za spoznajom leži u čovjekovoj naravi. Tko, dakle, prezire znanost, griješi protiv ljudske naravi. Kako vaše svjetlo može svijetliti pred ljudima, ako ste i vi sami mračnjaci usred opće tame?« Na poseban način preporučio je studij propovjednicima Reda. »Ako je propovjednik naučio samo pripovijetke i to iznosi poput verglaša, neće li on postati ruglom na svim ulicama?« Na svršetku je punim svojim ugledom izjavio: »Volja je našega Svetog Oca Eugena IV i moja da se braća koja su za to sposobna daju na studij. Ne poslušate li, pada krivnja na vašu savjest, a ne na moju. Nalažem svim vikarima da ovo pismo braći pročitaju i da ga protumače.«

Usred njegovih poslova za Red stigao mu je papin nalog da dođe u Rim. Eugen IV se 28. rujna 1443. vratio u Vječni Grad, pošto su ga kako Alfonz Napuljski tako vojvoda milanski priznali kao pravovaljanog papu.

Nakon izbivanja od devet godina zatekao je glavni grad kršćanstva u bijednom stanju. Po uskim i nepopločenim ulicama pasle su krave, ovce i koze. Leonov je grad potpuno opustio, gotovo sve kuće bijahu porušene ili im je prijetilo da se sruše, nitko se više nije usudio u njih. Noću su prodirali gladni vuci sve do područja oko Vatikana i iskapali su lješine iz groblja oko Svetoga Petra.

»Velike brige bile su razlogom da sam te zamolio da bi došao ovamo«, objašnjavao je papa, kad je Kapistran pred njim pokleknuo. »Poznato ti je da sam već pred dvije godine upravio posebno pismo zapadnim vladarima u kojem sam im prikazao žalosno stanje kršćana na Istoku i pozvao ih na križarski rat protiv Turaka. Sam sam se ponudio da ću se odreći jedne petine sviju prihoda apostolske blagajne na naoružanje vojske i mornarice, a kardinala Cesarinija sam poslao u Ugarsku da na poseban način radi za sveti rat...«

»I nije bilo uzalud, Sveti Oče! Prošloga je ljeta križarska vojska pod vodstvom poljskog kralja Vladislava i vojvode sedmogradskoga Hunjadija ametice porazila Turke kod Niša, a kod Kunovice je pobijedila čete sultana Murata na sam Božić. U isto je vrijeme Albanac Skender-beg oslobodio svoj zavičaj.«

»Ipak opasnost još nije uklonjena«, uzdahnuo je papa. »Čini se da oduševljenje opada. Usprkos mojim snažnim poticajima jedva da su prstom maknuli za križarski rat, a Egipat već naoružava mornaricu protiv Rodosa, tvrđave kršćanstva.«

»Tko može u tolikoj nevolji pomoći?«

»Kralj Alfonz Napuljski! Kad sam ga nakon njegove pobjede nad Rénéom priznao, nije mi samo obećao poslušnost, nego i opremu mornarice protiv Turaka. Budući da on svoje priprave obavlja strašno nehajno, treba ga potaknuti; zato mu želim poslati tebe kao svoga poslanika.«

»Učinit ću što od mene zahtijevate, Sveti Oče«, odgovorio je Kapistran.

Nekoliko dana kasnije već je poduzeo put na Siciliju, gdje je Alfonz imao svoje sjedište. Kraljevski namjesnik Palerma priredio mu je sjajan doček i jednu milju ispred grada ga je pratio u svečanoj povorci. A sam Alfonz mu nije omogućio audienciju te je tako Kapistran imao malo nade u dobar ishod svoga poslanja. Iskoristio je vrijeme barem zato da propovijeda narodu, kad ga već vladar nije htio saslušati.

Bila je velika stiska oko njegove propovjedaonice, koju je postavio na otvorenu trgu. Oduševljeni Sicilijanci su trgali cijele komade od njegove redovničke halje.

Usred tako blagoslovljene djelatnosti stigla mu je vijest da mu je 20. svibnja u Akvili preminuo dragi subrat Bernardin iz Sijene. Duboko potresen, odlučio je prekinuti svoj boravak na Siciliji i povratiti se kući. Kad je sredinom lipnja stigao u Akvilu, Bernardin još nije bio sahranjen. Sam se brinuo za njegovu doličnu sahranu. Bilo mu je kao da je kršćanstvo po prijateljevoj smrti izgubio svaki spas.

Činilo se da je vijest u porazu kod Varne, koju je on primio nekoliko mjeseci kasnije, na neki način potvrdila njegova pribojavanja. Ondje su Turci ametom potukli križarsku vojsku. Kralj Vladislav je pao u borbi, Hunjadi se sa svojom razbijenom vojskom povratio, kardinala Cesarinija, koji je do kraja hrabro izdržao, ubiše janjičari.

Kapistran je u dubokoj žalosti oplakivao prijatelja svoje mladosti.

Jedini, koji nije izgubio hrabrost, bijaše papa Eugen. Ponovno je pozvao kršćanstvo na borbu protiv polumjeseca i u siječnju slijedeće godine imenovao je uz ostale i opservanta Kapistrana za križarskog propovjednika.

BOŽJI NADNIČAR

1447–1450

Bila je Pepelnica, 23. veljače 1447. Prijevremeno proljeće je otpustilo smrznutu zemlju i uklonilo snijeg s podnožja Gran Sassa. Tako su ponovno mogli biti

nastavljeni poslovi na izgradnji gostinjca što su građani Akvile obećali izgraditi na spomen velikog Bernardina iz Sijene. Nacrte je izradio sam Kapistran. Utočište za svaku nevolju i za svaku nesreću. To je imala biti bolnica, prijateljsko sklonište za sve patnike, a jer je opservant u njima gledao drage prijatelje i braću svoga Gospodina, nije htio ni u čemu štedjeti. Sklonište milosrđa trebalo je da bude sjajno i lijepo.

»Bolesničke sobe treba da budu pune svjetla i svetog uresa«, objašnjavao je Kapistran graditelju. »Hodnik na stupovima će okruživati prostrano unutrašnje dvorište, u njemu treba da posred cvjetnih gredica žubori vodoskok.«

»Želite li vi graditi bolnicu ili palaču?« pitao ga je arhitekt smješkajući se.

»Naravna stvar, palaču! Kraljevsku palaču! Ništa nije preskupo za našu gospodu, drage siromahe.«

»Jeste li mislili na troškove, oče? Ako se vaši nacrti imaju ostvariti u cijelosti, gradnja će iziskivati osamdeset tisuća dukata.«

»Pa ako! Građani Akvile neće škrtariti, jer se radi o kući na čast Bernardinu i o dobru njihove razapinjane braće.«

Kapistran se nije zadovoljio samo tim da izradi nacrte, nego se i sam prihvatio posla. Već je ujutro toga dana dovozio vapno i kamenje, i malo ga je smetalo što je njegova redovnička halja doskora bila posve pokrivena prašinom.

Uza nj je radio neki petnaestogodišnji mladić koji je uvijek bio prvi na gradilištu, a posljednji ga je ostavljao.

»Nije li to previše, moj prijatelju?« pitao ga je Kapistran, kad su za vrijeme kratke stanke jedan pokraj drugoga sjedili na preokrenutim tačkama.

»Kako bi mi moglo biti previše?« smiješio se Paškal iz Cicola. Pa mi gradimo kuću na čast Bernardinu po čijem zagovoru sam ja ozdravio. Vi, oče, znate da sam od rođenja bio bogalj. Ni za što drugo nisam bio sposoban nego samo za to da pred crkvenim vratima prodajem svijeće. Kad je veliki propovjednik umro i

bio izložen u crkvi, dopuzao sam do njegova odra i molio sam mu se.«

Sjajno svjetlo je blistalo u mladićevim očima kad je ponavljao riječ po riječ za što je u onom velikom času vapio.

»'Bernardine, znam da si svetac', mucao sam s najdubljim pouzdanjem. 'Pogledaj me, evo klečim pred tobom i preporučujem ti se! Moli se za mene bijednika kod našega Gospodina Isuaa!'«

»Znam!« potvrdio je opservant. »Ti si bio prvi na kome se očitovala moć moga velikog subrata. Kad si ispravio koljena i ustao, bio si izliječen, tvoji su udovi bili uspravni i snažni kao u zdrava čovjeka.«

»Na vijest o čudu obradovao se cijeli grad«, nastavio je Paškal, »jer su svi poznavali bogalja, prodavača svijeća kojega je majka svakog dana dovozila na kolicima pred crkvena vrata. Na svim zvonicima su zvonila zvona, blaženikovo je tijelo u trijumfalnoj povorci nošeno gradskim ulicama, zavađeni plemići su se izmirivali i pomireni su se grlili. Da, vi, oče, znate da je za vrijeme Svetoga tjedna u strašnom sukobu ubijeno sedam plemića.«

»Da, moj sine! Uime naknade za krvavo zlodjelo, kojim je oskvrnjena sedmica muke našega Gospodina, obećali su građani Akvile da će izgraditi ovu bolnicu i, kako vidiš, rade i sinovi iz najotmjenijih porodica kao obično sluge na ovom Bogu milom djelu.«

»Poradi njihove pokore oprostit će im Gospodin kao što je oprostio razbojniku na križu u času njegove smrti. No, recite mi, kada ću konačno smjeti zapaliti prvu svijeću pred Bernardinovom slikom?«

»Čim ga Crkva proglasi svetim!« uzdahnuo je Kapistran. »Postupak je u tu svrhu započet istom pred tri godine. Ni za čim ne čeznem više nego da on što prije bude dovršen. Čudesa što ih je moj subrat učinio na tebi i na mnogim drugima pokazuju da nebo već dugo odobrava za čime mi tako žarko čeznemo. Ali sada smo se dosta napripovijedali! Pođimo ponovno na svoj posao!«

»Od srca rado!« odgovorio je mladić radosno. »Ali i vi biste si, oče, trebali priuštiti mira. Vi ste bolesni i već starac. A ja sam mlad i radim za dvojicu.«

»Nije sada vrijeme mirovanja!« nestrpljivo je odgovorio Kapistran. »Uostalom, nikada se nisam bolje osjećao negoli sada, jer sada radim kao Božji nadničar. Radit ću do podneva, onda me čekaju drugi poslovi.«

Da mu se ne bi moglo prigovoriti, podigao je kabao s vapnom na glavu i odnio na gradilište.

Navečer istoga dana molio je s bratom Nikolom iz Fare Večernju. Kad su došli do molitve za papu, Kapistran je jedan časak zastao, a onda je rekao čvrstim glasom: »Pomolimo se za našega Svetog Oca, papu Nikolu!«

Brat je začuđeno pogledao prije nego što je on odgovorio: »Štitio ga Gospodin, učinio ga sretnim na zemlji i ne predao ga u ruke neprijatelja njegovih!« Kad su dovršili molitvu, zapitao je:

»A zašto vi, oče, molite za papu Nikolu? Pa naš Sveti Otac je ipak Eugen IV.«

»On je to bio«, odgovorio je Kapistran neobičnim pogledom. »Novi se papa zove Nikola.«

»Trebam li možda ja nositi tijaru?« smijuljio se brat koji je mislio da se radi o šali. »Postanem li papom, učinit ću vas kardinalom«

»Ti ne!« s velikom ozbiljnošću rekao je Kapistran. »Koji ima onamo doći, nosit će ovo ime. Eugen više nije.«

»A tko će biti izabran?« upitao je Fara, koji je konačno shvatio da se ni u kojem slučaju nije radilo o šali.

»Onaj, komu sam već prije nekoliko mjeseci predskazao, biskup bolonjski, kardinal Toma Parentucelli!«

Slijedećega je dana stigla vijest da je Eugen IV umro. Dva tjedna kasnije izabrao je konklave bolonjskoga kardinala koji je uzeo ime Nikola V. Cijelo se kršćanstvo uvelike čudilo, jer novi papa nije potjecao iz koje moćne prodice, nego iz siromašne, skromne obi-

telji koja je svom sinu omogućila školovanje samo uz najveće žrtve. Radost je i zato bila velika što je bio poznat kao pobožan i revan pastir duša, darežljiv prema siromasima, ali i kao veleučen humanist i prijatelj znanosti i umjetnosti.

U tjednu nakon Bijele nedjelje, otišao je Kapistran u Rim da novoizabranom papi izrazi svoju čestitku. Sa strahopočitanjem pokleknuo je pred ocem kršćanstva, ali ga je papa podigao, uzeo ga ispod ruke i odveo do stolice na koju ga je nježnom pažnjom smjestio. Dugo ga je promatrao svojim blještavim, crnim očima, a onda je rekao: »Ispunilo se, što si mi nagoviještio. Ipak se toga sjećaš! Smijao sam se tvom proročanstvu, a kada nisi popuštao, nazvao sam te, aludirajući na tvoje ime, 'Capo strano', nastranim čovjekom. Znaš li još, što si odgovorio?«

»Ono što sam rekao bolonjskom biskupu, ne mogu ponoviti pred papom«, zbunjeno je odgovorio Kapistran.

»Onda ću to učiniti ja. Rekao si da sam ono, na što upućuje moje ime, nevjerni Toma, ali ću sa svojim imenom doskora odložiti svoju tvrdoću u vjerovanju. Kako si mogao predvidjeti da će moja subraća u konklavu izabrati najsiromašnijega kardinala i još k tome čovjeka niska podrijetla?«

»Bog je dao meni nevrijednome u svom neshvatljivome milosrđu.«

»To je dakako veoma rijetko. Reci mi, ako imaš kakvu želju, koju bih ti mogao ispuniti!«

»Da, imam veliku molbu!« rekao je usrdno Kapistran. »Promičite postupak za proglašenje svetim moga subrata Bernardina iz Sijene! Samo je nebo već davno progovorilo po mnogim čudesima koja su se dogodila na pokojnikov zagovor. Budući da se više ne zovete Toma, sigurno ćete vjerovati u Bernardinova čudesa, a da ih i ne dotičete rukama.«

Nikola V nije nipošto uzeo za zlo lukavu opasku. Odgovorio je smješkajući se da će, koliko je u njegovoj moći, učiniti sve da postupak ide naprijed, ali da

pokojnik ima mnogo neprijatelja koji se protive njegovoj kanonizaciji.

»Proučavao sam spise«, uzdahnuo je. »Ima mnoštvo izvještaja o čudesima, ali ona kod nekih nailaze na žestoko protivljenje. Jedni sumnjaju u njegovu pravovjernost, a drugi opet, štoviše, napadaju neporočnost njegova života. Jedan biskup tvrdi, da Bernardin uopće nije bio asketa, jer ga je vidio kod svoga stola kako s najboljim tekom jede pečene piliće i kuhanu ribu. Neki drugi je po glasniku, koji je najavljivao zvoncem, dao proglasiti da se pokojnikove slike imaju smjesta spaliti.«

»To mi je poznato«, rekao je Kapistran. »Pisao sam biskupu da može, ako želi, izbrisati sjećanje na Bernardina, a svoju svijeću da može zapaliti pred slikom kakva gusara ili nekog harambaše.«

»U tome prepoznajem žestokog sina Abruzza«, smijuljio se papa. »Ali budi bez brige! Uvjeren sam da ćemo uz Božju pomoć svladati sve teškoće. Uostalom, već sam dao poticaj da se postupak ubrza. Kako ja sudim o slučaju, neka ti pokaže ova slika. To ni u kojem slučaju nije portret nekoga gusara ili nekog harambaše, nego portret tvoga subrata Bernardina.«

»Za svetost svoga subrata sam spreman poći i u vatru«, uskliknuo je Kapistran, plamteći od oduševljenja.

»No, mišljenja sam da takva kušnja neće biti potrebna«, smiješio se papa. »No, reci mi tko će se jednom s tolikom gorljivošću truditi oko tvoga proglašenja svetim?«

»Ja sam grešnik«, odvratio je ponizno franjevac. »Za ovakve kao što sam ja, nisu takve stvari.«

»Tko zna, tko zna?« odgovorio je Nikola V zamišljeno.

Usprkos svim uvjeravanjima postupak se još dugo zavlačio i na veliku kušnju stavio je Kapistranovu strpljivost. Nikola V je za vođenje postupka zadužio najčasnije kardinale, a među njima je bio i učeni Besserion. Osim toga poslao je biskupa grada Rietija, Anđela Capranica, u više gradova u kojima je Bernardin živio i djelovao. Kapistran je kao njegov pratilac

proputovao cijelu Italiju da provjere izvještaje o čudesima koji su stizali sa sviju strana. Iako neki od njih nisu izdržali kritično prosuđivanje, ipak su se mnoga čudesa pokazala nesumnjivima.

Takva su putovanja po žarkom suncu Italije bila naporna, pogotovo zato što je svuda pustošila kuga, a napose je strahovito pohodila ljubljenu Peruđu. Posvuda je apostolske putnike dočekivala zvonjava mrtvačkoga zvona, drndanje mrtvačkih kola koja su na groblje odzvonila žrtve pošasti, ali kuga nije zaustavila ni ono najstrašnije, apokaliptičkoga jahača.

Na Kapistranova leđa je stavljen nov teret, kad je u svibnju 1449. bio ponovno izabran za generalnog vikara provincija svoga Reda koje se nalaze južno od Alpa.

Ta je godina kršćanstvo obdarila velikom radošću. Na Badnjak je Nikola V veličanstvenom svečanošću otvorio novu jubilejsku godinu. Iz sviju zemalja grnule su povorke od desetaka tisuća hodočasnika u Vječni Grad da postignu potpuni oprost i da na grobovima apostola potraže utjehu u svojim tjeskobama i nevoljama.

I Kapistran je pohitio u Rim da samostan Araceli uredi za sklonište hodočasnika. Osam stotina franjevaca vodilo je brigu o hodočasnicima od kojih su mnogi, na smrt bolesni, stigli na cilj svojih želja. Već se doskora samostan pretvorio u bolnicu. Vodstvo je preuzeo španjolski brat laik Diego (Didak) iz Alkale, koji je stotinu godina kasnije imao biti proglašen svetim.

I sam je Kapistran sudjelovao s braćom u njezi bolesnika. Bdio je uz postelje nemoćnika i mnogima je pomagao da sretno završe život. U toj »zlatnoj godini« imala se ispuniti njegova srca. Dana 9. svibnja 1450. u javnom je konzistoriju dovršena Bernardinova kanonizacija. Na Duhove je imala biti svečano proglašena. Bila je neopisiva radost franjevaca koji su učinili sve da se velik događaj dostojno proslavi.

U predvečerje svetkovine Nikola V je k sebi pozvao generalnog vikara opservanata.

»Ti se veoma raduješ sutrašnjem danu«, počeo je oklijevajući.

»Dakako, Sveti Oče!« odgovorio je Kapistran, blistajući od sreće. »On donosi ispunjenje moje najveće želje.«

»Nažalost, još nije sigurno da se ispunja tvoja želja«, odgovorio je papa. »U ovoj stvari još uvijek ima predomišljanja, što zahtijeva nova istraživanja. Morat ćemo kanonizaciju odgoditi.«

Zaprepašten do dna duše, zurio je u vrhovnoga poglavara Crkve.

»To ipak nije moguće, Sveti Oče«, promucao je. »Stotine tisuća hodočasnika iz Italije i cijelog svijeta dođoše u Rim na svečanost. Njih se ne smije tako strašno razočarati.«

»Dakako, dakako! Samo takve stvari ne smiju utjecati na sud Crkve. Iznad svega nam je stalo do istine.«

Generalni vikar je od prevelika bola oborio glavu. Dugo nije mogao prozboriti nijedne riječi, a onda je rekao tihim glasom:

»Vaša mi odluka, Sveti Oče, kida srce. Ali neka bude po vašoj volji!«

Tada je preko produhovljena papina lica prešlo neko svjetlo.

»Upravo sam to htio čuti, moj sine«, nasmiješio se on. »Budi miran, sutra ću Bernardina iz Sijene proglasiti svetim.«

Kapistran je jedan časak stajao kao ukočen, zatim je, plačući od radosti, pao do nogu oca kršćanstva i zapinjući izrekao svoju zahvalnost.

»Sada si, Ivane, bio u velikom strahu«, smijuckao se Nikola.

»Da, Sveti Oče«, uzdahnuo je generalni vikar. »Nikada nisam zbog kanonizacije tako drhtao.«

»Utoliko je sada veća radost, moj sine«, uz blagi smiješak odgovorio je papa.

Slijedećeg se jutra u crkvi sv. Petra tiskalo silno mnoštvo ljudi. Bilo je hodočasnika iz sviju kršćanskih zemalja. Bilo je dvije tisuće franjevaca, koji su išli pjevajući od samostana i crkve Araceli u svetište. Tu su

bili poslanici, zastupnici, knezovi, prelati. Papa je sam, okružen brojnim biskupima i kardinalima, propovijedao o novom svecu, uzvisivao ga je kao apostola Italije, kao velikoga čudotvorca, kao vjernoga sina Siromaška iz Asiza.

Kapistran je od duboka uzbuđenja zateturao, kad je Nikola V pokleknuo pred slikom velikoga franjevca i zvonkim glasom zazvao: »Sveti Bernardine, moli za nas!« Poput snažne oluje zaorilo je iz grla svega naroda po dugim lađama bazilike: »Sveti Bernardine, moli za nas!«

Cijela je Italija sudjelovala u velikom čašćenju čovjeka koji je postao omiljenim svecem kao jedva koji drugi. Napose su u Sijeni i Peruđi održana veličanstvena slavlja. U Akvili, gradu njegova preminuća, sagrađena je njemu u čast prva crkva. Hodočasnici su širom svijeta pronijeli njegovu slavu. Usred teška i mučna vremena kršćanstvo je dobilo novoga sveca, kojemu se u svim svojim nevoljama i tjeskobama, moglo punim pouzdanjem utjecati.

HUSITSKI KALEŽ

KRALJ I NJEGOVE RUŽE

1451

Još je fićukao leden vjetar prostranom ravnicom kad se Kapistran početkom veljače 1451. približavao Bresci, jednom od najvećih i najnapučenijih gradova Lombardije.

»Prošla su već tri desetljeća otkako sam prvi puta propovijedao u Bresci«, rekao je svom pratiocu, mladom Nikoli iz Fare. »Onda sam mogao ukloniti neke zlorabe, dokrajčiti po koju sablazan. Međutim, povratili su se u čisto pometenu kuću đavli gori od onih koje sam protjerao, pokvarenost se ni ovaj put nije zaustavila pred Bogu posvećenim mjestom. U ovom gradu ima dvadeset samostana, ali teško da se u većini njih može naći trag pobožne stege. Sol je obljutavila i ne vrijedi ništa, nego je samo treba zgaziti nogama.«

»Ipak se posljednjih godina nešto popravilo«, podsjeti ga brat. »Samostan Santa Apolonia, nekoć mjesto najtežih poroka, predan je opservantima, i sestre klarise vjerno žive prema Pravilu svoga Reda.«

»To je zasluga našega subrata Alberta iz Sarteana, koji je prije nekoliko godina ovdje misionario. Dao Bog da mi nastavimo što je on započeo!«

»U to, oče, ne sumnjam ni najmanje«, uskliknuo je mladi Nikola, jednako tako sin Abruzza kao i njegov učitelj. »Uspjesi neće biti manji nego što su bili oni u Forliju, Padovi, Vičenci i Veroni kamo sam vas smio

pratiti. U svim tim mjestima narod je vapio za Božjim smilovanjem i po iskrenoj skrušenosti povratio se njegovoj ljubavi. A Gospodin je vaše djelo blagoslivljao bezbrojnim čudesima i ozdravljenjima.«

»Ne govori, Nikola, o tome!« uzvratio je generalni vikar strogim tonom. »Ništa se od svega nije dogodilo mojom rukom. Ti si sam bio svjedokom da je nevolja bježala pred relikvijama svetoga Bernardina što sam ih stavljao na bolesnike. Sam ne mogu ništa. Ja nisam ništa drugo nego samo slabo oruđe kojim se Bog služio u svom neshvatljivom milosrđu.«

Put nastaviše šuteći. A kad su u daljini izronili tornjevi8 Brescije, dojurio je odred konjanika od trista jahača da Božjem glasniku zažele dobrodošlicu.

Kod crkve San Salvatore čekalo ga je golemo mnoštvo naroda i pozdravilo ga gromkim klicanjem te ga otpratilo u samostan Santa Apolonia.

Slijedećeg dana se već tri sata prije izlaska sunca na zatvorskom trgu tiskalo mnoštvo od desetak tisuća, gdje je Kapistran imao održati svoju prvu propovijed. Vođen najvišim službenicima grada i pedesetoricom kopljonoša, prispio je, gotovo zgnječen od uzbuđena mnoštva, uz najveći napor do propovjedaonice, koja mu je bila podignuta na otvorenom. Svatko se htio dotaknuti, velike su komade Brešani odrezivali od njegove redovničke halje.

Govorio je o Božjoj milosrdnoj ljubavi, ali i o velikim nesrećama, s kojima se završila jubilejska godina. Govorio je o kugi, o strahovitoj nesreći na Anđeoskome mostu, u kojoj su stotine hodočasnika izgubile svoj život.

»Usred zlatne godine osjetili smo i Božju pesnicu«, nastavio je snažnim glasom, »i tmasti oblaci nanovo potamnjuju nebeskis vod. Ratovi i krvave razmirice pustaše zemlju, turski sultan Muhamed II, koji se upravo uspeo na prijestolje svog oca, sakuplja vojsku i mornaricu da Bizantu zada smrtonosan udarac. A kršćanstvo, koje bi u krajnjoj pogibelji trebalo biti jedinstveno, mrcvari se u beskrajnim borbama. Kada će se Evropa konačno dići na sveti juriš protiv snaga

tame? Kada će se pokajnički vratiti svom Ocu i djelima pokore otkloniti njegovu srdžbu?«

Sutradan je na trgu bila tolika gužva da je bilo neizdrživo pa su zato propovjedaonicu postavili na velikom sajmištu. Svaki prozor, svaki balkon, čak krovove i gradske zidine zaposjeli su slušatelji. Mladići su se uspeli na drveće čije su se grane lomile pod teretom. Više od osamdeset tisuća ljudi napunilo je široki prostor, a među njima bilo je mnoštvo bolesnika, koji su se dovukli na svojim šatakama ili su bili dovezeni na svojim kolicima.

A kad je Kapistran pokazao relikvije svetoga Bernardina i blagoslivljajući podigao ih iznad mnoštva, prolomilo se klicanje jače od udaranja morskih valova o obalu u vrijeme bure. U to se umiješalo klicanje mnogih bolesnika koji zadobiše čudesno ozdravljenje.

Posljednje je večeri Kapistran našao u samostanu opservanata pismo Svetoga Oca koji mu je naredio da odmah, nakon propovijedi što ih je imao održati u Mlecima, otputuje u Bečko Novo Mjesto na dvor njemačkog kralja Fridriha III da ondje djeluje za obnovu Crkve i samostana i da kao mirotvorac dokrajči žestoke sukobe u državi. Istovremeno je primio pismo kraljevskog tajnika, slavnoga humaniste Eneje Silvija Piccolominija, koji mu potanko razlaže ciljeve njegova poslanja i potiče ga da krene na put čim mu bude moguće.

»To je moj rastanak s Italijom«, uzdahnuo je generalni vikar. »Nikada se više neću povratiti u svoj zavičaj.«

»Hoćete li nalog prihvatiti?« upitao je Nikola iz Fare.

»Svaka papina zapovijed meni je sveta«, odgovorio je Kapistran. »Poslušat ću. Uostalom, i tako sam imao u planu putovati u Ugarsku da obavim vizitaciju opservantskih samostana. Tako je put u Bečko Novo Mjesto samo malen zaobilazak.«

U Mlecima je prijem bio upadno hladniji negoli u svim ostalim gradovima što ih je prije toga posjetio. Proračunati trgovački svijet posvetio mu je malo pažnje.

»Čini se da smo prispjeli u mirniju luku«, rekao je razočarani brat Nikola. »Kako samo, oče, hoćete trošiti svoje vrijeme kod ravnodušnih Mlečana kad vas drugdje željno očekuju?«

Sa podsmjehom na kanale »grada lagunâ« odgovorio je čovjek Božji:

»Što mogu? 'Mnoge vode ne mogu ugasiti ljubavi.'«

Crkva u kojoj je propovijedao bila je poluprazna, a razočaranje njegovih pratilaca bivalo je uvijek veće.

»Tješite se«, odgovorio je Kapistran na njihove ogorčene tužaljke, »sredinom korizme bit će to drugačije! Do onda Gospodin želi primirje.«

Probudilo se veliko zanimanje kad je u četvrtak, 1. travnja, po polaganju njegovih ruku neki njemak ponovno zadobio govor. Nekoliko dana kasnije jedan se, kojemu su bile noge i ruke uzete, digao zdrav sa svoje nosiljke. Na Mlečane je najveći dojam učinilo oslobođenje nekog opsjednutoga u franjevačkoj crkvi dei Frari.

Od tada nijedna kuća Božja nije mogla više primiti mnoštvo ljudi, koje je grnulo na Kapistranove propovijedi. Propovijedao je na otvorenom ispred divne dominikanske crkve Giovani e Paolo; gradska je uprava stavila u pokret gradske stražare koji su mu krčili put kroz nepregledno mnoštvo slušalaca.

U srijedu nakon Uskrsa Kapistran je napustio grad lagunâ, a pratio ga je njegov vjerni brat Nikola s jedanaestoricom ostale subraće svećenika i braće laika. Dok se radovao što će smjeti propovijedati jednom stranom narodu, dobri brat Nikola je jadikovao uza suze:

»Ah, oče, kako mi je teško pri srcu! Italija vas ne bi smjela pustiti da odete dalje.«

»Smiri se, moj sine!« tješio ga je generalni vikar. »Sam Bog mi određuje putove. Kako bih mogao oklijevati da slijedim njegov poziv?«

18. svibnja je mala putnička družba prispjela u Villach, gdje mu je stanovništvo priredilo sjajan prijem.

»To je tako, kao da papa ulazi u ovaj grad!« uskliknuo je Nikola oduševljeno.

Crkva, u kojoj je Kapistran slijedećeg jutra propovijedao latinskim jezikom, bila je ispunjena do posljednjeg kutića, jedan je od njegovih pratilaca bio tumač. Kuća je Božja bila slična lazaretu, tako mnogo bolesnika je doneseno. Neki su bili izliječeni po blagoslovu velikog Božjeg čovjeka. Među tim je bio i vikar Ivan, komu su obadvije noge bile uzete i već godinama nije više mogao prikazivati misu. Izliječeni po Kapistranovoj molitvi su ostavljali svoja nosila i štake crkvi kao zavjetne darove.

Po svim alpskim kotlinama proširio se glas silnog Božjega glasnika i glas o njegovim čudesima. Svuda su prigodom njegova dolaska zvonila zvona. Cvjetni sagovi su pokrivali njegov put. U svečanim procesijama dolazio je gorštački narod u susret papinu poslaniku sa zastavama i svijećama i pred njim se bacao u prah. Dječji zborovi pozdravljali su ga hvalospjevom: »Benedictus qui venit in nomine Domini!« – Blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje!

30. svibnja ušao je u Bečko Novo Mjesto, dan prije nego što se očekivalo.

»Veoma mi je žao što ste u naš dobri grad prispjeli prije vremena«, rekao je kralj Fridrih III koji mu je odmah slijedeći dan u svom sjajnom dvoru omogućio audijenciju. »Kanio sam Božjega glasnika primiti sa svim počastima. Ali mi je ipak drago da sam vas još vidio prije nego što otputujem u Beč gdje me čekaju žurni poslovi. Težak mi je rastanak od moga ljubljenog Bečkog Novoga Mjesta, ali moj mudri savjetnik Eneja Silvije Piccolomini požuruje da dođem u glavni grad.«

Uzdišući je pristupio k prozoru i sjetno promatrao divni park.

»Moje ruže će procvasti i uvenuti, a ja ih neću vidjeti. Ah, oče, radije bih bio vrtlar negoli kralj.«

»I kralj bi morao biti vrtlar«, odgovorio je Kapistran. »I on mora dobar nasad paziti, njegovati i čuvati, čupati korov i spaljivati trnje.«

»U državi ima mnogo korova i trnja. Morate mi pomoći to iskorijeniti da bi ono što je dobro sjelo i raslo. Zato sam vas, časni oče, dao pozvati. Veoma mi je na srcu obnova Crkve. U tom pogledu u našim zemljama nije dobro. Svuda vlada pokvarenost i opadanje dobra ćudoređa, kako u narodu tako i među klerom. Štoviše, i u samostanima je već dosta dugo popustila pobožna stega. I službenici siromaštva s većom revnošću misle na to kako da sakupe što više zemaljskoga blaga, a zaboravljaju na nebeske usluge. Bio bih veoma radostan, ako biste u Austriji otvorili vrata opservanciji.«

»Zahvaljujem vašem veličanstvu za hvalevrijednu nakanu i nadam se da ću vašom pomoći i Božjom milošću ostvariti što želite.«

Kapistran je zamišljeno promatrao kralja koji se spustio u dubok naslonjač i šuteći gledao pred sebe. Dakako, Fridrih bijaše pobožan i bogobojazan čovjek, ali je njegov mutni pogled, njegove umorne kretnje, njegovo produženo, blijedo lice odavalo da mu je nedostajala svrsishodna djelatnost i vatrena odlučnost. Bio bi sposoban za vrtlara pa i da bude dobar otac miroljubiva naroda, ali nije bio za vladara kakav je državi trebao u tako pogibeljnu i uzburkanu vremenu.

Fridrih je ponovo počeo sanjariti o svojim ružama kao ono kad je kao dječak u odjeći od bijela atlasa unišao u sobu, duboko se poklonio pred kraljem i savršenom ljupkošću franjevcu poljubio ruku.

»To je moj štićenik, kraljević Ladislav, posmrće cara Albrehta«, predstavio ga je Fridrih. »On bi jednom imao nositi krunu Češke i Ugarske. Svršetkom godine pratit će me u Rim, gdje će me papa okruniti za cara.«

U dubokim, tamnim dječakovim očima bljesnulo je nešto srdito, ali samo jedan trenutak, onda se ugasila ta bahata vatra.

»Bog te blagoslovio, moj sinko«, rekao je Kapistran i sažalno je promatrao jedanaestogodišnjeg kraljevića koji svog oca nije poznavao, a majku je izgubio

u najnježnijoj dobi. Shvaćao je kako je dječak to gorko osjećao što je njegov staratelj imao umjesto njega nositi carsku krunu.

»Hvala vam, dobri oče«, odgovorio je Ladislav i na kraljev mig se udaljio.

»Teško dijete«, uzdahnuo je Fridrih, »sazrio prije vremena, plašljiv je i zatvoren. Ne nalazim puta do njegova srca.«

»Dječak bez roditelja iziskuje mnogo ljubavi i razumijevanja«, s toplinom je odgovorio franjevac. »Potrebni su mu i čestiti učitelji svjesni odgovornosti, jer ga čeka teška služba, ako bi jednom imao vladati Ugarskom i Češkom. Morat će se braniti od Turaka, a istovremeno i od husita koji su se s Crkvom samo prividno izmirili, a u svojim su srcima još uvijek krivovjerci.«

»Još prije moga putovanja u Rim otići će moj tajnik, biskup Eneja Silvije Piccolomini u Prag da bi se s obzirom na političko i crkveno stanje došlo do nekog sporazuma. Nadam se da će se naći zadovoljavajuće rješenje.«

»Husiti neće biti svladani za konferencijskim stolom«, naglasio je Kapistran, plamteći od revnosti. »Češkoj su potrebni misionari, koji se uz zalaganje svoga života bore za kraljevstvo Božje i za neokrnjenost Zapadne Crkve. Samo jedinstvena Evropa, sjedinjena u vjeri, bit će gospodar strahovite opasnosti, koja joj prijeti od Turaka.«

»Ja hoću mir, a ne rat«, odgovorio je kralj sumorno. »Imam dosta posla s tim da uspostavim mir u unutrašnjosti svoje zemlje i da zlobne knezove i barune prisilim na poslušnost. Na neki rat s Turcima ne mogu pomišljati.«

»Vaše veličanstvo ima pravo htjeti mir«, strastveno je uzvratio Kapistran. »Ali ako je i to dužnost vladara da trgne sablju, zato ne mora država odmah propasti.«

Fridrih je nekoliko dana kasnije otputovao u Beč. Kapistran je obećao da će doći za njim, ali je za sada ostao još u Bečkom Novom Mjestu, gdje se narod na

tisuće tiskao oko njegove propovjedaonice. Nebrojeni bolesnici su se dovlačili k njemu i mnogi su se od njega povratili ozdravljeni.

Kapistran se sve više zanimao za češko pitanje i uvijek mu je bivalo jasnije, da je pozvan da u toj zemlji ponovno uspostavi čistu nauku. Nije doduše zaboravio svoju nakanu da pođe u Ugarsku, ali je u njemu još jače plamtjela želja da najprije posjeti Češku i da ondje propovijeda pravo evanđelje. U žarkim se molitvama borio da bi spoznao volju Božju. Odluku je donio posljednje noći prije svog odlaska u Beč. Jedno snoviđenje mu je pružilo sigurnost da ga Bog šalje u Češku.

S velikom je revnošću preuzeo zadatak što mu ga je nebo namijenilo. Plamtio je od oduševljenja. Kad je svojim drugovima povjerio svoju nakanu, na njihovim je licima pročitao duboko zaprepaštenje. Ali je bio gluh za svaki prigovor i 7. lipnja krenuo je u rano jutro u Beč.

Jedva što je napustio Bečko Novo Mjesto, namjerio se na veliku hodočasničku skupinu koja je dolazila sa zastavama moleći i pjevajući. Na jednoj je poljani oko sebe okupio hodočasnike. Govorio im je, na bolesne je polagao ruke i svojim blagoslovom ih je otpustio.

Uvijek su se nanovo dešavala ovakva zaustavljanja, dok nije konačno stigao u glavni grad gdje mu je uz silni klicanje izrečena dobrodošlica. Sve ulice su bile okićene svježim zelenilom i pokrivene cvijećem.

Tisuće su mu dolazile u susret. Ljudi su se tiskali oko njega, plakali od radosti i ljubili rub njegove redovničke halje.

Odmah, čim je stigao, propovijedao je u minoritskoj crkvi, a zatim je sa svojim suputnicima otišao u susjedni samostan, gdje se nastanio. Gradski je magistrat preuzeo troškove za njihovo uzdržavanje.

Slijedećeg jutra uspeo se na propovjedaonicu stolne crkve sv. Stjepana. Propovijedao je latinski, a svećenik Ivan, koga je ozdravio u Villachu, služio mu je kao prevodilac.

Tako je započelo snažno propovijedanje, grčevita borba za duše napučena grada.

Već se nekoliko sati narod velikoga Beča gurao oko propovjedaonice, koja bijaše načinjena ispred karmelićanske crkve. Mnoštvo se na prostranom trgu tako sabilo da na zemlju ne bi mogao pasti ni listak. Tu se nađoše studenti iz sviju fakulteta u svojim školskim plaštevima pokraj čestitih obrtnika, gostioničara, trgovaca, vozača, kupališnih poslužnika i prosjaka. Bilo je tu ljudi u dronjcima, ali i u skupocjenoj svilenoj odjeći. Muževi, žene, djeca, i još uvijek grnule su iz susjednih ulica skupine radoznalaca te su se umiješale u vrevu koja se talasala. Uporno su se borili za stopu zemlje, koja je omogućavala pogled na govornicu.

Na počasnoj tribini smjestiše se dostojanstvenici Beča, sveučilišni profesori, gradski vijećnici, trgovci i plemići. Nasuprot propovjedaonici sjedio je pod grimiznim baldahinom kralj Fridrih, a pokraj njega njegova majka i mladi kraljević Ladislav usred cjelokupnoga dvorskog osoblja.

Vidjelo se ondje produhovljeno lice sijenskoga biskupa Eneje Silvija Piccolominija. Crkveni knez i diplomat, koji je usprkos svojoj četrdeset i šestoj godini već sasvim posijedio, zamišljeno je bacio svoj pogled na uzbuđeno mnoštvo, koje je nestrpljivo očekivalo Ivana Kapistrana.

»Kakva se to neobična oluja sručila na Beč?« upitao je on učena bogoslovca Tomu Haselbacha. »Čovjek jedva prepoznaje vesele građane ovoga grada. Iz dana u dan priliv oko Kapistranove propovjedaonice biva sve veći. Ustrajno ostaju duge sate i napeto ga slušaju, premda govori latinski, a većina ne razumije ni riječi.«

»Uvijek ima tumača koji naknadno sve prevodi«, primijetio je profesor.

»Dakako! Ali većina ih odlazi prije nego što ovaj dovrši. Oni ne žele slušati tumača, nego redovnika-prosjaka, iako ne razumiju ni jednoga sloga iz njegova izlaganja. To je neshvatljivo!«

»Svaki dan se baš ne može vidjeti sveca! I naši studenti su se sasvim izmijenili. Oni inače u svojim glava-

ma nemaju ništa drugo osim svojih tučnjava i pijanki, a sada slušaju franjevca s takvom pažnjom, od koje bih ja za svoja predavanja želio samo jedan dio.«

Biskup je na dosadna učenjaka bacio pogled prijekora.

»Pripovijedali su mi kako vi već dvadesetak godina čitate istu temu o prvom poglavlju Izaije proroka i još niste prispjeli kraju.«

»Ta tema je upravo neiscrpljiva«, nakašljao se profesor. »U sebi sadrži cijelo bogoslovlje poput orahove ljuske. Ali pazite, eno dolazi Kapistran.«

Podigle su se sve glave, kad se od karmelitskog samostana, praćen gradskim stražarima, probijao prema propovjedaonici. Dugo je trajalo dok se, opirući se o svoju štaku, uspeo preko stepenica i pojavio pred prsobranom koji je bio prekriven ljubičastom tkaninom.

»Kakva li patuljka u sivoj redovničkoj halji!« narugao se student fakulteta umjetnosti. »Suh kao trlica, sama kost i koža.«

»Kažu da si ne priušti nikakav bolji zalogaj, i ne spava više od dva sata«, nadodao je drugi. »To je čudo, odakle mu snaga za propovijedi koje traju satima!«

»Tko je pravi svetac i sam je veliko čudo, većma zapanjuje negoli ozdravljenja koja mu se pripisuju«, kazao je treći. »Gledajte samo njegove oči! One plamte od žara.«

Dugo je trebalo da se slegne žamor. Ali, jedva je Kapistran izgovorio prve riječi, svuda naokolo zavladao je grobni muk.

Toga dana je govorio o slavi Majke Božje. Bio je to blagdan Marijina pohođenja. Govorio je o apokaliptičnoj ženi obučenoj u sunce, kojoj je mjesec pod nogama, a glava joj ovjenčana s dvenaest zvijezda.

Njegovo je naviještanja neprestano bivalo sve snažnije, riječ mu je postajala sve vatrenija dok je nastojao da »veliki znak« zasja u svoj svojoj ljepoti. Glas mu se neprestano mijenjao, jednom je bio snažan poput vihora, silan kao gromka riječ proroka, a onda se opet pretvorio u šapat, pun tople nježnosti. Tako je

njegov govor bio sličan svirci božanskih orgulja, a ljudi su ga slušali s najdubljim uzbuđenjem. I ako netko nije razumio ni jednoga sloga njegove latinske propovijedi, ovaj glas, ovo bljeskanje njegovih očiju, ovo izvanredno živahno kretanje rukama ipak je za svakoga bilo pravo pravcato otkrivenje.

»I sam sam iskusio dobrotu i milosrđe Majke Božje«, uskliknuo je Kapistran, uzbuđen do skrajnosti. »Kao novak bio sam prije mnogo godina na smrt bolestan. Došla je noć za koju su moja braća mislila da je posljednja u mojem životu. Tada mi se ukazala, ne znam da li sam sanjao ili sam bio budan, Presveta Djevica i dala mi da pijem iz nekog srebrnog vrča. Slijedećeg jutra sam se probudio s bistrom sviješću, a smrt je od mene bila daleko. Između dvanaest zvijezda kojima je bila okrunjena njezina glava, mene je osvijetljavala zvijezda crvena poput krvi, zvijezda njezina blagog materinstva koje se smilovalo svom bolesnom djetetu.«

Zatim je opet uzvisivao poniznost nebeske Gospe, njezino čisto službeništvo i Bečkinjama je stavio kao uzor tako divnu krepost. Malo prije govorio je pun nježne dobrostivosti, a sada, jer je udarao po raskošnom odijevanju žene, grmio mu je glas od negodovanja. Bio je oštar i rezak kao da je htio svojim plamenim dahom spaliti sve budalaste ispraznosti kojima su se Bečkinje razmetale.

»Pogledajte nju, poniznu zaručnicu tesarovu!« uzviknuo je. »Pogledajte je u njezinu siromašnu odijelu, s plavim rupcem na glavi, na kojoj ona nosi kući vrč vode sa zdenca! A sada bacite pogled na bečke žene i djevojke! Svojom dugom povlakom na haljini metete zamazane ulice. Moja redovnička halja služi istoj svrsi kao i vaša svila, grimiz i damast. Ne bih je dao za sve te vaše ispraznosti. A vaše bogato nabrane čipkaste ogrlice! Što samo hoćete s njima? One me podsjećaju na pasje bodljikave ogrlice u mojem zavičaju u Abruzzima. One su bile veoma prikladne protiv vučjih grabežljivih zubi. Treba li se možda u ovome gradu bojati grabežljivih vukova? Nešto ću vam predložiti. Molit ću

se Bogu da vas ne požderu vuci, a vi meni dajte svoje čipkaste ogrlice za siromahe, a svoje svilene haljine za crkvu. Iz toga se može posve dobro skrojiti plašt za večernjice ili misnica.«

Pri tom se ponovno izmijenilo njegovo lice, vedar smiješak je preletio preko njegova mršava lica, a val vedrine zahvatio je i one koji su samo naslućivali o čemu se radilo.

»Opaža se škola moga velikog zemljaka svetog Bernardina«, šapnuo je biskup Piccolomini profesoru. »Tako je i on usred ozbiljna naviještanja razvedravao slušatelje, a onda bi nanovo privukao njihovu pažnju.«

Dakako da je i muževe udario onako s boka. Kapistran je njihovim ženama doviknuo:

»A ako bi vam ponestalo tvoriva za haljine, ošišajte svojim muževima duge kose i od njih sebi spredite odjeću! O, vi gospodo, vi većma volite svoju kosu negoli svoje duše. O, kako ludo volite ures svoje glave! Svoju kosu njegujete pomastima, vinom, živom i sam Bog zna čime još. Od svojih žena dnevno uzimate i do dvanaestero jaja da biste je oprali. Na kraju biste za to mogli kupiti konja, jer su vaši izdaci toliko veliki. No, priznat ću vam da sam i ja u mladosti bio budala kao što ste i vi. Moja kosa je bila moj ponos, pogotovo kad inače nisam pokazivao drugih tjelesnih odlika. Upravo sam je ludo njegovao i u tu svrhu sam se služio zlatnom mrežom. Ali je onda Bog dao da sam preko noći oćelavio kao što me pred sobom gledate. Kakva li sam bio budala!«

»Meni se čini da to zapravo ne bi spadalo u propovijed«, primijetio je profesor Haselbach, ali je Piccolomini odgovorio:

»Poznati su mi ovakvi šaljivi umetci. Pazite, on će odmah opet biti ozbiljan!«

»Iznad glave Presvete Djevice vidimo zvijezde«, nastavio je Kapistran, »pogledajte ih u dvanaesterostrukom vijencu njezinih kreposti. Što označuje mjesec pod njezinim nogama? Već sveti Ambrozije u njemu vidi znak moralne i duhovne nestalnosti, koju Marija gazi svojim nogama. A ne moramo li više u ovom svome

tjeskobnom vremenu misliti na one koji na svoje zastave i kule postavljaju svijetao srpasti mjesec? Turci se nalaze pred vratima Zapada, a mi spavamo. Malo marimo za to što su već cijele zemlje izgubljene. Muhamed II upravo sada gradi čvrstu kulu pred vratima Carigrada, a kršćanski ljevači topova otpremaju mu bacače koji odbacuju kamenu tanad tešku šest stotina kilograma. Vjerujete li, dakle, da će se Turčin zaustaviti, ako padne Carigrad, samo zato što je sklopio mir s mletačkim lavom, s Bosnom, Ugarskom i Vlaškom?

Ni dijete ne bi smjelo biti tako kratkovidno pa da vjeruje u takve pričice. Čini se da su knezovi Evrope budalastiji od nejake djece. Kad bi bili složni, nestalo bi polumjeseca i njegova svjetla što sakriva sunce. Umjesto toga oni međusobno podržavaju najbesmislenija neprijateljstva, trguju s nevjernicima, šalju im topove i strojeve za opsjedanje, njeguju ruže i vrtove i igraju se draguljima.«

»Time cilja na moga gospodara, prijatelja cvijeća i dragulja.« Piccolomini je zabrinuto pogledao na drugoj strani kralja Fridriha, koji je rukom prešao preko lica da bi sakrio neugodnost. Ali se kraljević Ladislav nije trudio da sakrije podrugljiv smiješak, jer on svoga skrbnika baš nije volio.

»Dignite se, kršćanska gospodo i knezovi«, uzviknuo je Kapistran snažnim glasom, »budite svjesni strahovite opasnosti! Spasite Evropu od nemani koja je jednaka onom apokaliptičkom zmaju; on Evropi prijeti da će je progutati!«

Propovjednik je mjesec pod Gospinim nogama usporedio s kaležom, znakom husita.

»Vjerujte mi, braćo i sestre, da je ovaj kalež usprkos svim sporazumima još uvijek pun krivovjerja, on skriva otrov, pogibeljan za jedinstvo Evrope; on je čaša, napunjena trpljenjem za Oca kršćanstva. Ili će se Zapad povratiti u jedinstvo vjere, ili strahoti neće biti kraja. A Marija, koja je nadvladala sva krivovjerja, neka nam da snagu za dobar boj protiv sviju snaga tame!«

Napokon je govorio o suncu u koje je Gospa obučena kao u plašt od svijetlih zraka, o suncu istine, pravednosti, ljubavi i milosti.

»Ovo sunce treba da svijetli iznad sviju kršćanskih zemalja, jer pobjeđuje noć naših patnja i tjeskoba, donosi nam dan naše pobjede, jutro nebeske slave u koju je pred nama ušla Majke našega Gospodina.« Na svršetku je glasno molio »Ave Maria« i nadodao onaj završetak koji je u njemačkim zemljama još bio nepoznat:

»Sveta Marijo, Majko Božja, moli za nas grešnike, sada i na čas smrti naše. Amen!«

Kapistran je iscrpljen napustio propovjedaonicu, na koju se zatim uspeo franjevac Fridrih iz Thorna kao tumač. No, prevodilac koji je na njemačkom jeziku sažeo što je bilo rečeno, imao je muke da privoli nazočne da ga slušaju. Svi su se strahovito gurali prema Božjem glasniku. Hromi su, šepajući na svojim štakama, vapili za ozdravljenjem.

»Pomozite mi, sveti čovječe! Pomozi mi! Uzet sam od rane mladosti! – Blagoslovi, oče, moje slijepe oči! – Moli za moje dijete koje umire!«

Sve nevoljnike, bogalje i iznemogle bolesnike Kapistran je doticao kapicom svetoga Bernardina i uvijek nanovo bi usred zapomaganja odjeknuo povik:

»Ja sam ozdravio! – Štake mi više nisu potrebne! Ja mogu hodati! – Ja mogu gledati! Čudo, čudo! – Pobožni me je otac ozdravio.«

U strahovitoj je navali prevodiočevih riječi posve nestajalo. Jedva ga se čulo, većina ih je napuštala mjesto. Ljudi su se nadali da će već nekoga pronaći da im protumači sve što je redovnik rekao. A ako to nisu uspjeli, kako je samo to bio snažan doživljaj slušati sveca, biti blizu čudotvorca!

»Vjeruješ li ti da su svi oni ljudi zaista ozdravili koji to misle?« upitao je neki medicinar svoga kolegu.

»Tko to može reći?« odgovorio je dotični sliježući ramenima. »Kod mnogih može izvanredno uzbuđenje na neki način čudo biti umišljaj, ali nema sumnje da su se zbila prava izlječenja, koja se ne mogu protumačiti naravnim putem.«

U rano je popodne biskup Eneja Silvije Piccolomini unišao u Kapistranovu sobu i rekao:

»Dolazim k vama, velečasni oče, s jednim nalogom svoga gospodara, kralja. Rekao mi je da vam kažem kako ga je vaša propovijed silno potresla usprkos nekim aluzijama koje su ga morale povrijediti.«

»Ja ne smijem ni kralja poštedjeti, ako se radi o kraljevstvu Božjem i istini«, bezbrižno je odgovorio Kapistran.

»No, ipak nije trebalo to učiniti pred cijelim narodom. Ali dosta o tome! Kralj želi da svoj posao na duhovnoj obnovi u njegovu glavnom gradu nastavite i da se prije svega potrudite da u samostanima ponovno uspostavite duhovnu stegu.« Ova obnova može proizlaziti samo iz samostana opservancije, ali u cijeloj Austriji nema do sada ni jednog jedinoga.«

»To je upravo razlog moga dolaska. Čuo sam da ste svojim propovijedima za svoj Red pridobili izvjestan broj mladih ljudi.«

»Više od pedeset, i njihov broj danomice raste. Samo nemamo kuće.«

»Zato čujte! Kralj vam nudi samostan redovnica Svetoga Teobalda što ga nalazi u Laimgrube. Možete ga dobiti kad god htjednete.«

»Time se ispunja jedna od mojih najvrućih želja«, uskliknuo je Kapistran obradovan.

»Vi imate još i drugih?«

»Da, vaša milosti, želio bih poći u Češku, da propovijedam utrakvistima.«

»Hvalevrijedna nakana, iako ima malo nade u uspjeh. No, malo počekajte! Ja sam upravo za to da posjetimo zemaljski sabor u Pragu i da s Česima sklopimo neku nagodbu. Ondje žele da im bude vladarom kraljević Ladislav, ali ga kralj ne pušta ispod skrbništva. On naime dobro zna da se plemići nadaju od okrunjena djeteta dobiti povećanje vlastite moći. Prilike se moraju srediti prije nego što Habsburgovac otputuje u Rim. Ostanite, dakle, ovdje do moga povratka!«

»Dobro, ostat ću!« nakon kratka razmišljanja odlučio se Kapistran. »Međutim, molit ću se Bogu da bi nadahnuo cara kakva dužnost čeka najuglednije knezove kršćanstva.«

»Vi pomišljate na križarski rat?« zapitao je biskup s gorkim smiješkom.

»Mora li zar Turčin stajati pred vratima Beča prije nego postanemo svjesni opasnosti?«

»Opasnost je doista velika. Tko toga nije svjestan? Bit će to katastrofa za cijelo kršćanstvo, padne li grad na Bosporu. Vjerujem da se nesreća neće moći više zadržati. Ali rat s Turcima? Kako smion, kako preuzetan san! Ali samo gledajte cijeli kršćanski Zapad! Francuska ima dosta posla da se oporavi od rana stogodišnjega rata. U Engleskoj se bori York protiv Lancastera, bijela ruža protiv crvene. Njezin kralj Henrik VI je slabić, tjelesno i duševno bolestan čovjek. Kako stoji s Italijom, znate i sami.«

»Imate pravo«, odobrio je Kapistran. »Mleci i Đenova samo misle na svoju trgovinu i pretpostavljaju sklapanje trgovačkih ugovora s Turskom umjesto da se protiv nje bore. Od Napulja se ne može ništa očekivati. U Milanu i Firenci misli se samo na vlastitu moć.«

»Tako je to! Njemački knezovi i gradovi se nalaze u neprestanim razmiricama, a kralj? Sami ga poznate i znate koliko zazire od oružja. To je zaista potresna bilanca! Papa Nikola V je jedini glas koji viče u pustinji! Njegova je moć neznatna. Tako križarski rat ostaje lijep, ali posve nestvaran san.«

»Ipak neću prestati pozivati kršćanstvo na svetu borbu protiv polumjeseca. Evropa mora biti jedinstvena ili će propasti.«

»I vi vjerujete da ćete postići svoj cilj?«

»Ne postignem li ga ja, učinit će to drugi. Usprkos svemu pun sam pouzdanja.«

»Odakle vam to vaše pouzdanje?«

»Iz moje vjere, gospodine biskupe!« Piccolomini je zadivljen dugo promatrao redovnika u njegovoj sivoj redovničkoj halji.

»Vama, časni oče, treba zavidjeti«, rekao je napokon. »Zavidim vam na vašem pouzdanju. Vi nemate ništa drugo osim svoje prosjačke odjeće pa ste ipak po svojoj vjeri bogatiji od sviju nas. Gledam vas kako ste usprkos svojim silnim žrtvama i pokorničkim djelima uvijek mirni i vedri. Odakle vam to trajno vedro raspoloženje?«

»Ne bih bio sin Serafskoga Sveca, kad ne bih imao radosti srca. Ova radost u Bogu daje mi snagu i srčanost pa makar svi oko mene zadvajaju.«

Eneja Silvije, koji je jednom kao papa Pio II imao voditi stado Božje, zamišljeno je napustio siromašnu sobicu.

U nedjelju, 11. srpnja, Kapistran je sa svojom redovničkom subraćom i pedesetoricom mladih novaka, većinom studenata sveučilišta, otišao u novi samostan kod Svetog Teobalda. Olujni pljusak koji je zadesio grad na Dunavu ipak nije mogao ugasiti zanosnu radost koja ga je prožela.

Spomendan svete Magdalene, koji je Kapistran uvijek uvelike svetkovao kao dan svoga duhovnog obraćenja, ddonio je stanovnicima Beča nezaboravan prizor. Na trgu pred stolnom crkvom svetoga Stjepana plamtjela je velika lomača; igraće stolove, posude za kocke, teglice za šminku, štetne knjige i slike, vlasulje i umjetne pletenice oduševljeno su bacali u razbuktalu vatru, a za to vrijeme su brujala zvona stolne crkve. I sama kraljica-majka žrtvovala je svoe kojekakve tričarije na gorućem oltaru.

Tjedan dana kasnije Kapistran se oprostio od Beča, gdje je propovijedao pedeset dana. Uzbudljivim je riječima preporučio sada grad i sve njegove stanovnike Božjem milosrđu i zaštiti Presvete Djevice. Svečano je zahvalio kralju za novoosnovani samostan kao i svima slušateljima za njihovu milostinju što je pružiše njemu i njegovoj subraći.

»Što da vam za sve to uzvratim?« uzbuđeno je na kraju uzviknuo. »Nemam ništa i sam sam jedno ništa. Poklanjam vam, draga braćo i sestre, samoga sebe, svoj život predajem u vaše ruke, a vas sve zatvaram u svoje srce!«

U zoru slijedećega dana dao se sa svojim pratiocima na put u Češku.

RAT PERA 1451

Na jednoj su se tratini nakon naporna putovanja odmarali pod žarkim suncem. Na gorskom su izvoru ugasili žeđ i rashladili svoje izranjene noge. Nekoliko dana nakon odlaska iz Beča nalazili su se već daleko u Moravskoj i bližili su se gradu Brnu.

»Vama je, oče, sada već šezdeset i pet godina«, rekao je mladi Nikola Fara, »pa mi je ipak teško s vama držati korak. Što vas tjera da se tako izvanredno žurite«

Kapistranov je pogled upravo bljeskao od tajnovite gorljivosti.

»Bog mi je povjerio jedno poslanje i to me tjera da ga izvršim.«

»Mislite li na misije među husitima?« upitao je Gabrijel iz Verone.

»Dakako! U Češku već više godina odlaze vojnici i diplomati, a da ništa nisu postigli. A sada Gospodin šalje mene kao misionara krivovjercima da ih povratim u zajedništvo njegova stada.«

»Treba li ih zaista smatrati krivovjercima? Nisu li utrakvisti nedavno sklopili mir s Crkvom?«

»Bio je to truo mir što ga je bazelski koncil sklopio s njima. Praški kompaktati, koje uostalom papa nije nikada priznao, utrakvistima služe samo za to da svoja krivovjerja prekrivaju lažnim plaštem pravovjernosti. Oni još i sada niječu čistilište i oproste, molitve za pokojne smatraju beskorisnima, protive se tome da priznaju papinu vlast kao vrhovnog učitelja kršćanstva. No, najteže su njihove zablude s obzirom na Euharistiju.«

»Objasnite nam to, oče!« zamolio je blagi Krištof iz Varesea.

»Oni niječu da je Krist u svakoj od posvećenih prilika kruha i vina stvarno i bitno nazočan. Zato su pra-

ški vijećnici prije tri godine najstrože zabranili pričešćivanje samo pod jednom prilikom. U isto vrijeme su katolički kaptol stolne crkve kao i svi njemački učitelji i studenti napustili grad, jer nisu htjeli priznati biskupom Rokycana, vođu utrakvista. Tako, tobože, mućni Rokycana grmi sa svoje propovjedaonice protiv Rimske Crkve, a papu nazivlje apokaliptičnom životinjom. Kardinala Ivana Carvajala, koga je Nikola V poslao u Češku, praška svjetina je dočekala s pogrdama i kamenjem. Mesari Novoga grada navalili su svojim sjekirama na njegovu pratnju. Ne, braćo moja, sporazum nije vrijedio ni lule duhana. Utrakvisti ga se nisu nikada držali i stvarno su ga već davno, premda se toliko na nj pozivaju, poderali.«

»Ako je tomu tako, onda ih, dakako, valja smatrati krivovjercima«, uzdahnuo je brat Krištof. »Dao Bog da nađu put prema čistoj nauci.«

Nakon kratka odmora nastaviše franjevci svoje putovanje i navečer stigoše u Brno, čiji građani većim dijelom ostadoše katolici. Oni ih primiše s velikim oduševljenjem.

Kapistran je već slijedećeg dana u augustinskoj crkvi svečano primio u katoličko zajedništvo podrizničara grofovije Moravske baruna Beneša Boškovića. Bio je to sjajan uspjeh koji je u cijeloj zemlji proizveo snažan utisak! Barun je već u Beču, gdje je slušao propovijedi velikoga misionara, odlučio o svom prijelazu i bio je jedan od najgorljivijih njegovih pristalica i pomagača u Moravskoj. Njih sedam stotina je slijedilo njegov primjer.

Bio je to snažan dojam kad je Kapistran posljednji dan svoga boravka u Brnu na čudesan način izliječio trinaest gluhih osoba.

»O kad bi se cijela Moravska oslobodila svoje gluhoće i kad bi se osposobila za pravo slušanje!« oduševljeno je uskliknuo barun Beneš.

Nakon Velike Gospe pošao je Kapistran dalje prema Olmucu. Propovijedao je golememe mnoštvu naroda na otvorenom pred gradskim zidinama, a pomagali su mu jedan češki i jedan njemački tumač, a kroz to

vrijeme je odred oboružanih ljudi bio spreman da mu pruži zaštitu.

Nakon propovijedi upozorio ga je biskup Olmuca, Vilim iz Kolina, da ubuduće prijeporna pitanja obrađuje malo obzirnije.

»Kako bih mogao štedjeti tako đavolsko krivovjerje?« raspalio se Kapistran. »Došao sam da svjedočim za istinu i od nje ne odstupam ni za dlaku.«

»Oče, shvatite me ispravno!« zaklinjao ga je crkveni knez. »Nitko vam neće braniti da naviještate istinu, ali se čuvajte preoštre polemike! Ona bi mogla imati nezgodne posljedice.«

»Dakle, u Ime Božje!« uzdahnuo je Kapistran. »Bit ću ubuduće umjereniji.« Ali je na propovjedaonici zaboravio svoje odluke. Njegova ga je vatrena revnost tjerala te je još neumoljivije napadao krivovjerje.

Dogovor nije trebalo dugo čekati. U obližnjim selima i gradovima uzbunili su se strahovito husiti, osobito kad je gdjekoja Kapistranova izjava jako izobličeno proširena. Tako se netočno tvrdilo da je sve svjetovnjake, koji se pričešćuju pod obje prilike, osudio na najdublji ponor pakla.

Skupinu hodočasnika koji su ga htjeli slušati u Olmucu, napali su građani Kromeriža koji je bio husitsko gnijezdo najkorjenitijega pravca.

Dan prije toga Kapistran je primio prijeteće pismo iz istoga mjesta, a potpisao ga je svećenik Stjepan iz Leskovca. Taj je bio prvak jedne sekte koja je klanjanje Euharistiji i štovanje svetaca smatrala odvratnim idolopoklonstvom.

»No gledajte, kakvo mi je prijateljsko pismo doneseno«, smiješio se Kapistran kad je pokazao pismo svojim pratiocima. »'Glasovitom i lukavom sofisti, rječitom bratu Ivanu koji sada svoje zablude širi u Olmucu.« – Kako ljubezan naslov! – Samo poslušajte kako sam učtivo naslovljen! 'Vražji skot, rep Antikristov, bundžija naroda.' Gospoda me pozivlju na neku raspravu. Pokrajinski upravitelj će odrediti mjesto i vrijeme.«

»O, ti psi!« rekao je dršćući od bijesa barun Beneš. »Cijeli Kromeriž bi trebalo na sve četiri strane potpaliti i uništiti.«

»Nešto tome slično rekli su Zebedejevi sinovi Jakob i Ivan«, smiješio se Kapistran. »Ali gledajte, tu je još jedno pismo od magistra Ivana Borotina.«

»Poznam ga«, potvrdio je barun. »Star čovjek, umjeren utrakvist!«

»Stil je umjeren. Pismo, štoviše, započinje s isprikom. Ne bi me on htio smetati u mojem blagoslovljenom poslu. Onda ide dalje: 'S bolom slušam da sve koji uzimaju kalež smatraš prokletima. Ali ja sam spreman oprostiti i ovo zastranjenje, jer si ti očito melankolik i u glavi nisi sasvim priseban.'«

»Zaboga, posve drugačije zamišljam melankolika!« smijao se barun. »Ja bih vas prije smatrao kolerikom žestoke krvi.«

»S primjesom sangvirika! Magistar je osim toga zabrinut za moj glas pa pita zašto ja, kad propovijedam, tako vičem. No, to sam naučio od svetoga Bernardina. Na jednak prigovor on je običavao odgovoriti da je na sijenskom sajmištu morao nadvikati revanje magarca. I meni se upravo to dešava. I meni se u govor umiješao već gdjekoji magarac.«

»Da li ćete, oče, odgovarati na pisma?«

»Dakako! Ali ću odgovoriti javno. U jednom predavanju ću iznijeti točno što ja u stvarnosti govorim o 'laičkom kaležu'; ne mogu podnijeti da mi se u usta stavljaju lažne izjave, jer bi se inače misije među husitima mogle unaprijed osujetiti.«

Tako nastade Kapistranova husitska rasprava, opširan prikaz njegovih propovijedi u Brnu i Olmucu. Sa svom mogućom jasnoćom izložio je svoju nauku o presvetoj Euharistiji. Gotovo svaki odlomak započinje riječima: »Dixi enim et dico« – »Kazao sam i kažem«. Svaka mu je riječ zamah mača, zublja koju baca u tamu.

Prije svega tu govori o upotrebi »laičkoga kaleža«. Kapistran otvoreno pariznaje da se u prvoj Crkvi pričešćivalo pod obje prilike, ali navodi dvadeset razloga

za promjenu prakse posljednje večere, a pri tom je napose upozorio na opasnost da bi se predragocjena krv mogla obeščastiti.

Za Kristovu nazočnost pod obadvije prilike poziva se na vjeru Crkve, a napose na svetoga Tomu Akvinskoga, koji je svoju nauku o Presvetom Sakramentu razložio u divnom himnu »Lauda, Sion«.

»Sub diversis speciebus,
Signis tantum et non rebus,
Latent res eximiae.
Carlo cibus, sanguis potus,
Manet tamen Christus totus
Sub utraque specie.«

»U dva lika tu se taje
Silne stvari, kojima je
Tek vanjština razlikom.
Tijelo hrana, krv je piće,
Kristovo je ipak biće
Sve pod svakom prilikom.«

Ovdje je jasno i nedvoumno rečeno da je Krist Tijekom i Krvlju pod svakom od obadviju prilika nazočan.

Kapistran nije raspravu upravio na dvojicu koji su mu napisali pismo, nego na pokrajinskoga upravitelja Moravske, priložio je prijepise za magistra Berotina i svećenika Leskovca te je sve predao biskupu Olmuca na daljnje uredovanje.

Možda se crkveni knez malo nadao s obzirom na započeti rat pera ili su pisma možda nesmotrenošću ostala neotposlana, on ih je, međutim, u svakom slučaju ostavio da stoje. Istom su nakon tri godine došla na vidjelo.

Usprkos tome razbuktao se u budućnosti pismeni boj između obadvije stranke, a Kapistran je u njemu osudio praške sporazume (kompaktate) i porekao im svaku valjanost. Time je utrakviste pogodio u najosjetljivije mjesto. Juraj Podjebrad, vlastodržac u Pragu, zabranio mu je da stupi na češko područje.

»Sada je sve svršeno«, jadikovali su njegovi pratioci. »Sada je kraj hustiskoj misiji koja je upravo počela. Bit će najbolje da se vratimo kući.«

»Jana to ne pomišljam«, planuo je Kapistran. »Ja ne popuštam. Sada istom počinje prava borba.« Kako je malo mislio na uzmicanje, vidi se iz pisma što ga je napisao svojoj subraći u bečkom samostanu svetog Teobalda:

»Dobro nam je, Bog nam u svemu pomaže više nego što zaslužuje. Otkako smo otišli iz Beča, pratioci su zabilježili sto i pedeset ozdravljenja. Bog danomice djeluje dalje. A kako je ovdje, možete vidjeti iz toga što je prošle nedjelje propovijedi prisustvovalo sto tisuća ljudi. Domaći su, međutim, morali čuvati grad; mi naime živimo usred krivojeraca. Do danas ih se vratilo u Crkvu tri tisuće i šest stotina, među njima je mnogo baruna, a nekoliko ih pripada i visokom plemstvu, a oni opet sa sobom dovode mnoge druge. S tim sam zadovoljan. U Češkoj se na veliko ogovara. Ali se nadamo da će sve dobro svršiti.«

Prispjelo mu je novo pismo od Borotina. U njemu se stari magistar tuži da na svoje pismo nije primio dogovora. Dalje se unutra kaže:

»Mi uvijek slušamo Isusa i Apostolskoga Gospodina, a spremni smo ga i danas slušati. Ne udaljujemo se od Isusa Krista i njegove istine. Apostolski nas Gospodin ipak od sebe odbacuje, sprečava nam spasenje.«

Sav starčev bijes došao je do izražaja u završetku pisma:

»Za tebe bi bilo bolje da ostaneš u svom samostanu nego što zavodiš ljude. Kolige si već otuđio od pričesti pod obadvije prilike! Ako zaista želiš biti redovnik, zašto se onda naokolo povlačiš po gradovima? Oni su prebivališta mnoštva, a ne samotnika.«

Kapistran je odmah izdiktirao svome vjernom Nikoli Fara pismo za Borotina:

»Spočitavaš mi da ti nisam odgovorio. Dragi moj Ivane – imam jednako ime kao i ti – već sam ti odmah na dan primitka tvoga pisma odgovorio. Ako nisi ništa

primio, to nije moja krivnja. U Olmucu sam ostavio pismo za tebe i za tvoje prijatelje u Kromerižu.«

Odlučno je pobio prigovore utrakvista. Zatim nastavlja pomirljivim tonom:

»Ivane moj, o kad bi htio da se po tebi, jednom Ivanu, u zajednicu sa mnom, koji sam isto tako Ivan, dokrajči ova borba bez povrede katoličke istine! Pročitao sam tvoja pisma, a sada bih volio vidjeti i tvoje lice. Kako bih se radovao kad bih te ovdje u Moravskoj mogao zagrliti!«

Sada se, međutim, u rat pera umiješao Rokycana. Otmjenim tonom pozvao je franjevca na raspravu o prijepornim pitanjima i predložio je u tu svrhu tri mjesta: Moravski Trübau, samostan Pellnitz i Njemački Brod. Kapistran neka jedno od njih izabere i neka odluku preda glasniku. On će se pobrinuti za sigurnu pratnju.

»Tako mi učtivo druginisu pisali kao što mi ti pišeš«, odgovorio je Kapistran istoga dana. Izjavio je da je sporazuman s obzirom na raspravu, ali je zamolio da se pošalju opunomoćenici, s kojima bi mogao utanačiti mjesto i vrijeme. Moralo bi se odabrati mjesto koje bi pružalo sigurnost obadvjema strankama.

Ali do namjeravane rasprave nije došlo napose zato što je Rokycana sada u tu svrhu predložio Kromau, sjedište nekoga fanatičnog husita, a to je Kapistranu bilo nemoguće prihvatiti. Očito se sam vođa utrakvista bojao rasprave, koju su mu njegovi sumišljenici htjeli nametnuti.

Namjesto toga stizala su sada neobuzdana prijeteća pisma. U Moravskom Novigradu sabraše se husitski baruni da se porazgovore o svojoj obrani. U Brnu i Olmucu ljudi su se pribojavali opsjedanja.

U takvim okolnostima Kapistran nije više mogao opstati. Napustio je Moravsku i sa svojom subraćom otputovao u južnu Češku gdje je u tvrđavi Kromau, sjedištu katoličkoga baruna Ulrika Rosenberga, naišao na gostoljubiv prijem.

»Pogledajte, oče, ovo pismo!« viknuo je Ulrik Rosenberg, a njegova je snažna ruka udarila po hrastovu stolu. »Podjebrad mi zabranjuje da vas primim u svoj dvor i prijeti mi se svojom srdžbom, ako se suprostavim njegovoj zapovijedi.«

»A ja sam očekivao popratno pismo državnog činovnika za putovanje u Prag«, uzdahnuo je Kapistran.

»On bi vas loše primio«, grohotom se nasmijao barun. »Prije tri godine moji su konjanici otpratili kardinala Carvajala u češki glavni grad. Svjetina bi ga kamenovala da ga moji sluge nisu zaštitili. Što vam se čini, što bi se istom vama dogodilo u Pragu, kad se ne preza ni pred grimizom?«

»Ne bi bilo tako loše dati svoju krv za Evanđelje«, smiješio se franjevac. »Ne želim vam, gospodine, praviti nikakve neprilike, pustite nas samo jednu noć pod svoj krov, a onda ćemo krenuti dalje!«

»O, dobri oče, zar vi mislite da se Rosenberg boji skorojevića? Neka on samo dođe i neka navali na moju gorsku utvrdu. Na njoj će si slomiti zube. To ne bi bila prva navala kojoj bi tvrđava Kromau odoljela. Trideset i šest godina sam prkosio husitima, opustošili su mi dobra, sela su mi spalili, ali su o moju tvrđavu porazbijali svoje krivovjerske lubanje. Ne, ne, oče! Ostanite ovdje kako dugo hoćete. U mom ste dvoru sigurni kao u krilu Abrahamovu.«

»Tako i ja mislim!« odobrio je Ulrikov sin Henrik, za koga se činilo da je naslijedio vatreni temperamenat svog oca. »Već je krajnje vrijeme da se obračuna s velikim brbljavcem u Pragu. Naš gospodar nije Podjebrad, nego Ladislav, sin Albrehtov. Grom i pakao, želim mu pomoći da dođe do svoga prijestolja.«

»Tada bi konačno Češka ponovno imala katoličkoga kralja«, oduševljeno je uskliknuo Kapistran, »i tako bi se obračunalo sa svim krivovjerjem.«

»I za vas je, oče, stiglo pismo iz Moravskoga Novigrada«, rekao je Ulrik. »Dajte, čitajte!« Kapistran je brzo preletio ono malo redaka i s najvećim ogorčenjem viknuo:

»Moravski baruni mi zapovijedaju – oni meni zapovijedaju, čujete li to – da s Rokycanom moram raspravljati u dvoru Kromau ili neka idem do vraga. Ne znam da li je pametno i dalje oklijevati.«

»Svakako da ne!« smijao se stari barun. »Gospodi nipošto nije stalo toliko do laičkoga kaleža, već strahuju da će morati povratiti ugrabljena crkvena dobra.«

»Mogu li vidjeti pismo?« upitao je dr. Wenzel, Rosenbergov tajnik, a prije nego je protjeran bio je kanonik stolne crkve u Pragu. »Latinština nije loša. Ne vjerujem da baruni imaju takvo znanje. Sigurno im je to Rokycana diktirao u pero.«

»U to sam uvjeren«, složio se Kapistran. »Gospodi ću potvrditi primitak njihova pisma, a u ostalom ću obračunati s Rokycanom. Ni u kojem slučaju ne idem u Kromau.«

Još istoga dana pisao je vođi utrakvista da ni u kojem slučaju ne može prihvatiti predloženo mjesto.

»Zar raspravu toliko omalovažavaš da bi se ona imala održati na nekom seljačkom dvorištu? Ovoj stvari ipak pripada takva čast i značenje da se to mora održati ne samo pred učenim nego i pred iskusnim ljudima. Želiš li svoj duh postaviti da svijetli govedarima i čobanima? Bio sam čvrsto uvjeren da ćeš odabrati koji stari slavni grad kako dolikuje učenjaku. A ti odabireš Kromau. To mjesto ne prihvaćam ni u kojem slučaju. Ako ti je uopće stalo do toga da dođeš, onda barem prihvati Eger! Spreman sam da pođem onamo, ali putovati mogu samo sa sigurnom pratnjom. Otkako sam pročitao Podjebradovo pismo Rosenbergu, više mu nimalo ne vjerujem. Što bi od mene ostalo kad bi me dobio u svoje ruke?«

Kapistran je na odgovor čekao četiri tjedna. Onda je primio pismo u kojem je praški magister odbacio masku uljudnosti i pokazao svoje pravo lice. Nazvao ga je klevetničkom njuškom, redovnikom bez religije,

komedijašem i opsjenjivačem, čija su čudesa jednaka onima egipatskih maga i treba ih pripisati đavlu.

»Ja u Eger ne idem«, nastavio je. »A zašto upravo Eger? Nije li to jednako tako govedarsko mjesto kao i Kromau? Zar možda ima kakvu visoku školu? Misliš li da će se ondje naći više baruna negoli u mjestu što sam ga ja predložio? Uostalom i nemamo o čemu raspravljati. Sveto pismo zapovijeda, u što ne može nitko sumnjati, i pričest iz kaleža, dakle, laički kalež. A ne naučava li sv. Pavao: 'Neka čovjek samoga sebe ispita, a istom onda neka jede od kruha i pije iz kaleža!'«

»Stvar je sada jasna!« uskliknuo je Kapistran kad je iz ruke pustio pismo. »Praški magister uopće ne želi nikakve rasprave. Ustručava se da sa mnom raspravlja. No, on mi neće tako lako umaknuti. Zamolit ću češke barune i praške građane neka se pobrinu da on dođe u Eger. Sam onamo putujem bez oklijevanja.«

»Pogibeljan put!« odgovorio je stari barun sliježući ramenima. »Uzmite najmanje desetak mojih konjanika.«

»Zahvaljujem vam na ponudi, gospodine, odričem se svake pratnje. Neka mi se ne rekne da sam plašljiv kao zec.«

»Kako vam drago, oče! Ali nemojte barem ići putem preko Plzena. Ondje bi vas mogli uvrebati. Putujte preko Bavarske, jer su ceste ondje sigurnije!«

»Već i ne znam koliko puta su me kojekakvi nitkovi htjeli ščepati za vrat«, nasmijao se Kapistran. Do sada sam sačuvao čitavu kožu. Ipak prihvaćam vaš savjet, jer bih svakako htio postići svoj cilj.«

»Zašto zapravo želite baš u Eger?« upitao je mladi Henrik.

»Jer je Fridrih III za 4. prosinca odredio ondje zasjedanje na kojem će papin poslanik kardinal Nikola iz Kuesa s češkim barunima raspravljati o konačnom raščišćavanju crkvenih pitanja.«

»Jako sumnjam da će on onamo doći«, rekao je stari Rosenberg.

»U svakom slučaju idem u Eger«, odlučno je odgovorio Kapistran.

Već slijedećeg jutra rano krenuo je, nakon srdačna oproštaja sa svojim drugovima, na put. Ovo putovanje kroz Bavarsku pretvorilo se u pravi triumf. Narod ga je svagdje primao s gromkim klicanjem. U Passauu su se ljudi, ne našavši više mjesta oko propovjedaonice, uspeli na crkveni krov da bi ga vidjeli i čuli. Regensburg mu je priredio sjajan doček. U Eger je stigao 3. prosinca po oštroj sniježnoj mećavi. Načelnik grada pozdravio ga je sa strahopočitanjem.

»Odvedite me kardinalu iz Kuesa!« zamolio je Kapistran.

»Pa kardinal nije ovdje«, odgovorio je gradonačelnik.

»On nije ovdje?« zapitao je franjevac začuđeno. »Zašto nije došao?«

»Znam samo to da je zasjedanje odgođeno. Možda će vam ovo pismo pružiti pobliže obavijesti.« Tada mu je gradonačelnik uručio pismo s kardinalovim pečatom.

»Da li je ovdje barem Rokycana?«

»Niti je ovdje, niti je najavio svoj dolazak.«

Kapistran je srdito otvorio pismo. Kardinal mu javlja da otklanja svako pregovaranje sa Česima, jer su odbili da ga priznaju papinim poslanikom i da podlože njegovim odredbama u stvarima crkvene stege. Odsad prepušta susjednim njemačkim knezovima da pregovaraju sa češkim pregovaračima. To se ima obaviti u Beyreuthu. Prepušta mu na volju da li će sudjelovati u zasjedanju.

Kapistran se bez odgađanja dao na put. U Beyreuthu je našao na okupu cijeli niz njemačkih knezova i baruna. Među njima su bila i obadva hohenzollernovska markgrofa Ivan i Albreht Achilles, vojvoda Ludvik IX iz Bavarskoga Landshuta i tri donjobavarska kraljevića.

»Kako stoji s pregovorima?« zapitao je markgrof Albrehta Achillesa, gorostasa s brazgotinom na glavi.

»Nema nikakvih progovora. Bez kardinala nećemo stići nikamo. Poticali smo ga da barem dođe u Eger, i

nadamo se da će se odazvati našem pozivu. On je uostalom spreman na opsežne ustupke.«

»Na ustupke?« zapitao je Kapistran. »Što bi se imalo priznati?«

»Kardinal namjerava češkim poslanicima ponuditi u ime njihovih putnih troškova četiri tisuće dukata.«

»Šta to treba?« viknuo je nevoljko franjevac. »Ja putujem bez pare u džepu.«

»Kako to i dolikuje redovniku-prosjaku«, nasmijao se markgrof. »Praška gospoda nisu navikla spavati na slami i svoj kruh isprositi.«

»Onda neka bude! Što je još inače novo?«

»Papa je spreman za Prag imenovati nadbiskupa i Česima dopustiti 'laički kalež'. Crkvena dobra napokon imaju doživotno ostati u rukama onih koji ih sada drže.«

»To nije istina, to ne može biti!« viknuo je Kapistran, tresući se od uzbuđenja.

»Ti, fratriću, sumnjaš u moje riječi?« planuo je markgrof. »Ja sam sâm pregovarao s kardinalom iz Kuesa i pridobio ga za ove ustupke..«

»Zato ste postigli nešto što će Crkvi i papi nanijeti više sramote negoli časti!« zaškripao je franjevac. »Kada bi imalo biti zasjedanje u Egeru?«

»19. ožujka slijedeće godine.«

»Dobro, sudjelovat ću.«

* * *

U jednom je pismu Kapistran molio kardinala da mu objasni ono u što se ustručavao vjerovati.

Malo prije Božića u Egeru se pojavio papinski diplomat Bartol iz Sijene i predao mu pismo pape Nikole V. Drhtavom je rukom Kapistran prelomio apostolski pečat. Papa nije štedio riječi priznanja s obzirom na njegovu djelatnost, ali mu je ipak sveo samo na ono bitno punomoći što ih je imao kao inkvizitor.

»Što to znači?« promucao je Kapistran problijedivši. »Zašto me sada Rim sprečava? Upravo u Češkoj mi je potrebna ona ovlast što mi ju je kao mladu redovniku dao već Martin V.«

»U Rimu se dobro naslućuje da preoštro zahvaćate u pomirljivo poslanje kardinala Kuesa i da biste ga prevelikom revnošću mogli osujetiti«, odgovorio je diplomat smješkajući se. »Uostalom, smijem vam reći da i nakon toga, kao što ste i prije, kod našega Svetog Oca uživate veliku milost.«

»Štá mi koristi milost, ako mi se vežu ruke!« zaškripao je Kapistran. Odgovor štog a je predao glasniku očitovao je njegovu veliku bol s obzirom na papinu odluku.

»Sveti Oče«, stoji u pismu, »vinograd što ga obrađujem tvoj je. Tvoja je njiva koju orem. Tvoje su duše. Onaj ti ih je dao koji ih je stvorio. Pouzdaj se u svoga beskorisnog slugu! Radije bih podnio i smrt nego što bih dopustio da se Apostolskoj Stolici i u najmanjoj mjeri uskrati dužno poštovanje. Ne zahtijevam novca, ni časti ni dostojanstva, ništa drugo nego samo stare ovlasti za obranu katoličke istine.«

Kapistran je u isto vrijeme s velikim zakašnjenjem primio i pismo iz Bečkoga Novog Mjesta što mu ga je Fridrih III upravio još tamo prije svoga putovanja u Rim. Kapistran ga je zamolio da bi pozvao Rokycana da dođe na raspravljanje u Eger. Sada je kralj bez okolišanja otklonio pristanak i upozorio ga da u toj stvari ne poduzima ništa bez pristanka kardinala Nikole Kuesa.

»Kako ću se boriti, ako mi se iz ruku uzima oružje?« uzdahnuo je Kapistran teško razočaran. »To je djelo biskupa Piccolominija. On očito još uvijek vjeruje da se do cilja može doći pregovorima i ustupcima kao da diplomatska vještina nije kod Čeha već davno izvrgnuta ruglu. Tu, naravno, stari Kapistran smeta, jer on baš ništa ne drži do tih tapkanja. Treba dakle, ohladiti tu ludu usijanu glavu.«

»Još vam uvijek, oče, preostaje riječ na propovjedaonici«, pokušao ga je tješiti Krištof iz Verone.

»Kako mogu propovijedati, ako mi se brani pristup u češke gradove?«

U takvoj je zlovolji odgovorio na posljednje Rokycanovo pismo. Ovaj puta je sijevalo i grmjelo među

recima što ih je svojim razbješnjelim rukopisom stavljao na papir. Najprije se osvrnuo na riječi svetoga Pavla što ih utrakvist navodi u prilog upotrebe »laičkog kaleža«, »neka čovjek iskuša samoga sebe, a onda neka jedne od kruha i pije iz kaleža!« Apostol je bez sumnje time mislio na postojeću praksu, a nije imao nakanu zapovjediti da se uzima i kalež. Onda je nastavio:

»Ne opažaš li da samome sebi vlastitim nožem režeš nos s lica? Da li su možda pitanja i nerazumna djeca koaj se ipak prema tvome mišljenju moraju pričešćivati pod obadvije prilike?«

Ton mu je postajao sve žešći, a bijes sve neobuzdaniji.

»Zašto, Ivane, bjesniš, što se toliko uznosiš? Tvoje častoljublje bjesni poradi praške Crkve. Nikada nećeš zakonito doći do nadbiskupstva zbog tvoje krivovjerske pokvarenosti. Provalio si kao najamnik, a nisi unišao kroz vrata. Kad bi ti bar bio pravi i redoviti svećenik! Bez sumnje bi me ljubio kao svoga prijatelja, a ne bi me ružio kao Antikrista, kao bogohulnika i čarobnjaka.«

Prava oluja neobuzdana ogorčenja spustila se kad je počeo braniti čast svoga Reda.

»»Zašto svojim prljavim ustima prezirno govoriš o redovničkom imenu? Ti, hrano crkvi, ti gorivo ognja, ti gomilo gnoja, ti pakleni sužnju, ne budeš li činio pravu pokoru! Oprosti mi! Izazvao si me na dvoboj, zato izdrži uzbode moga koplja! Dođi k meni, dođi na odreknuće, ponizi svoju dušu, spoznaj svoje zablude, pomiri se sa svojom uzvišenom Majkom! Ako dođeš, zagrlit ću te kao svoga najmilijeg prijatelja!

Ni za čim drugim nisam išao, nego samo idem za jedinstvom i slogom naroda Evrope u dužnoj poslušnosti i poštovanju prema svetoj Majci Crkvi.

Poradi tvoga spasenja postao sam nesiguran u ovim krajevima nekoć cvatuće kraljevine Češke. Dođi, dakle, predragi, obrati se! Obrati se da bismo te mogli gledati! Obrati se Gospodinu Bogu svome!«

»To će ubosti u srce«, rekao je Kapistran, kad je dao subratu pismo da ga pročita.

»Da li ćete to zaista poslati?« prestrašeno je upitao mladi Nikola iz Fare. »To će samo prouzročiti novu buru.«

»Možda biste mogli bar one najgrublje izraze malo ublažiti«, savjetovao je blagi Krištof iz Verone.

»Quod scripsi, scripsi!« – »Ostaje što sam napisao«, ljutito je odgovorio Kapistran i zapečatio omotnicu.

Rokycana nije odgovorio na pismo. Namjesto toga je grad Eger primio nalog da protjera »ludo smiona redovnika«.

»Vidite li što se dogodilo?« trijumfirao je Kapistran pred svojom subraćom. »U Pragu me se većma boje negoli trideset tisuća gorostasa. Laž ne može odoljeti istini.«

»Što ćete, oče, učiniti?« zapitao je zabrinuto brat Jeronim iz Udina.

»Ostajem ovdje do zasjedanja, onda ću krenuti dalje prema Pragu. Česi me se neće tako brzo, kao što misle, riješiti.«

Ali je doskora doznao da od zasjedanja ni ovaj puta neće biti ništa. Tako je krajem siječnja napustio grad Eger da najprije propovijeda u susjednoj Saskoj. Zatim je htio u Mostu, koji je od Praga udaljen dva dana putovanja, ponovno prihvatiti borbu s hustima.

OBRAZINA PADA

1452

Mržnja i ljubav su ga tjerale naprijed, mržnja protiv zablude i opakosti, ljubav prema ljudima i njihovim dušama, prema svetoj Majci Crkvi. Njegov apostolat ga je tako snažno tjerao naprijed da je kao ponizan franjevac uvijek putovao pješice ili je u krajnjem slučaju uzeo mazgu, odsada je sa svojim drugovima jahao na konjima. Misije su ga ispričavale od opsluživanja slova Pravila.

Svuda su se ljudi zgrtali uz njegov put. Klečeći bi ga molili da ih blagoslovi, donosili su bolesnike i bogalje. Sve je grnulo k njegovoj propovjedaonici. Svuda je u Saskoj bilo jednako, u Zwickau, Chemnitzu, Freibergu i u svim drugim gradovima. Pekari nisu imali dosta kruha da nahrane sav taj narod. Danomice se moralo iz Dresdena otpremati kola puna životnih namirnica.

Njegova je gromovita riječ budila savjesti. U plamenu lomača spaljivali su kojekakve ispraznosti. Njegovi borbeni govori protiv husita imali su snažan odjek, ali su i ruševine, razorene crkve, uništena svetišta, opustošene kuće i kolibe snažno podsjećale na fanatične seljačke vojske koje su na svojim zastavama nosile kalež.

Onoga je proljeća 1452. kroz Sasku prohujala Božja oluja da pripremi nove Duhove. Već je Dresden očekivao dolazak »pobožnoga oca«. Gradski su sluge i pometačice tri dana uklanjali nečistoću i smeće s velikoga sajmišta gdje je imala stajati Kapistranova propovjedaonica. Već su se pleli vijenci i ukrasi od lišća i cvijeća da se okiti grad, kadli je građane razočarala vijest da toliko žuđeni već ponovno putuje u Češku.

Malo prije Uskrsa Kapistran je svečano unišao u češki grad Most, praćen odredom saskih konjanika. Nastanio se u franjevačkom samostanu što je bio sagrađen na mjestu onoga koji su husiti unutar gradskih zidina porušili. Još se uvijek nadao da će odavle moći otići u Prag.

»Ovu nadu moraš, brate, pokopati«, rekao je gvardijan samostana u Mostu, kad mu je Kapistran, plamteći od revnosti, razvijao svoje planove. »Na Pepelnicu je Podjebrad u javnoj obavijesti podigao tužbu protiv tebe i pape Nikole. Nema sumnje da je Rokycana sam sastavljač toga proglasa. Svi su ti putovi prema Pragu zatvoreni. Ondje te mrze kao utjelovljena đavla. Ulični pjevaju rugalice na račun 'šepavoga patuljka'.«

»Šepavi patuljak se ne da zastrašiti ni od guvernera ni od uličnjaka«, odgovorio je Kapistran. »Uostalom, ja još nisam nikada pokopao nijednu nadu. Na Đurđevo će se čuti moj glas u Pragu.«

»Ti ipak želiš u Prag?« prestrašeno ga je upitao gvardijan.

»Ondje će me se čuti, ako onamo i ne odem! Bog zna, kako mi je omrznulo piskaranje; no ipak ću pisati i moje će se pismo poput oluje pojaviti nad sabornicom.«

Sada je mnogo sati prosjedio u svojoj sobici, ispunjavao je list za listom svojim razjarenim slovima. Kad je pismo dovršio, predao ga je katoličkom barunu Nikoli Lobkowitzu, koji je blizu Mosta posjedovao velika imanja.

»Pročitajte to, gospodine, prigodom đurđevske zemaljske skupštine sakupljenim velikašima!« zamolio ga je.

»Vi ste, dobri oče, potegnuli oštar mač«, rekao je barun, kad je pročitao pismo. »Bojim se da će upravo ovo razjariti gospodu u Pragu.«

»Zar se vi bojite njihove srdžbe?«

»Ovaj Lobkowitz se još nikada nije uplašio. Vaše ću pismo pročitati, iako sumnjam da ćete time nešto postići. U vijećnici će nastati mahnita bura.«

»Ili bura ili ništa! Treba da me ljudi čuju.«

»Zaista bi se moglo vjerovati da je pismo napisano barutom i salitrom namjesto tintom!« nasmijao se plemić. »S magistrom Rokycanom idete vraški pred sud. Ipak želimo čuti kako to glasi!« Čitao je svojim gromkim basom:

»Ako se jednom otkrije cijelo bijedno, nečasno biće toga čovjeka, uvidjet ćete kako je on velik lažljivac. Ništa drugo nisam od njega ni očekivao. Ova zmija i ne može ništa drugo, nego izbacivati otrov. Ne mogu mirovati dok ne suzbijem njegove drske nasrtaje štitom nepobjedive katoličke istine. Punim ga pravom nazivam glavom krivovjeraca. Htio sam ga probuditi iz njegova smrtna sna, a on me prekorava kao bogoubojicu, čarobnjaka i kao Antikrista, mene, koga je Sv. Stolica poslala da iskorijenim njegova krivovjerja, a njega da ponovno privedem u zajedništvo Crkve, ukoliko odbaci svoju vučju narav.

Postavši velik u opačinama i krivovjerjima, usuđuje se kršćanskoj vjeri davati propise. O, vi svijetli

baruni, o vi slavna gospodo slavne kraljevine Češke! Zašto u svojoj sredini trpite ovog opakoga čovjeka na ruglo i sramotu cijele države? Jesu li možda vaši pradjedovi pomrli kao oporbenjaci protiv Rimske Crkve? Naprotiv, oni su većma negoli drugi narodi svjeta ljubili i štovali Crkvu. A gdje su sada nebrojene crkve što su ih oni sagradili? Gdje su samostani, gdje redovnici koji su živjeli od darova vaših pradjedova? Gdje je pobožnost, gdje jedinstvo u vjeri? Već mnogi niječu Kristovu nazočnost u svetoj Hostiji.

Ima ih mnogo tisuća koji nisu kako treba ili uopće nisu kršteni niti su primili svetu potvrdu. Kakve se zlorabe događaju s najsvetijim Sakramentom koji se daje već djeci na dan njihova krštenja! Ona ga iz usta izbacuju! Seljaci idu na pričest bez ispovijedi, kao i na svakodnevni ručak. Rokycana obilazi sa svim ovim stvarima kao da je on neki drugi Gospodin Bog.

Zaklinjem vas, vas gospodo, dajte mislite na svoje pređe koji su uvijek živjeli kao najbolji sinovi svete Crkve! Mislite na svoj posljednji čas kada vam Rokyconovo blebetanje više neće koristiti! Htio bih vam sve ovo radije kazati usmeno nego ovim pismom. Vjerujem da će vas moje riječi potresti. Dajte, dakle, molim vas, Rokycana, toga bijednoga čovjeka, privedite u poslušnost prema Crkvi! Time ćete sebi steći slavu što ste ovu divnu kraljevinu oslobodili od ropstva đavolova.«

Barun Lobkowitz je podigao pogled s papira.

»Za Boga, oče, vi nimalo ne štedite magistra.«

»Ne mogu ga štedjeti!« planuo je franjevac. »Štedi li liječnik gnojnu oteklinu koja truje cijelo tijelo? On spasava život, ako je ispali užarenim željezom. Ja želim spasiti Češku i samoga Rokycana, zato toliko mrzim njegovu zabludu. Pročitajte još samo završnu rečenicu!«

»Kraljevini Češkoj želim mir i pokoj, zato moram Rokycana raskrinkati da bi se svatko mogao čuvati njegova otrova. Konačno treba da njegov zmijski jezik ušuti i prestane na mene siktati. Mučim se za njegovu dušu. Obećajem vam da ću moliti za sve vas, za svakog

pojedinog između vas i za svoga Rokycana – velim za svoga Rokycana. Molit ću za njega da se povrati u poslušnost prema svetoj Crkvi.«

»Vi u njegove rane lijevate ocat i ulje«, rekao je barun smatajući papire.

»Posve ispravno! I zato sam ja milosrdni Samarijac koji bi i ovoga nesretnog čovjeka htio prenijeti u Božje svratište.«

U sabornici je to išlo dakako posve drugačije nego što je Kapistran očekivao. Katolički staleži su se doduše hrabro borili za svoju vjeru. Pošlo im je za rukom ponovno uspostaviti neke katoličke običaje. Izjavili su da su za tzv. kompaktate koje je Kapistran tako odbacivao, a Rokycanu su kao i ostalim utrakvističkim svećenicima osigurali svoju zaštitu. Državnome namjesniku Podjebradu bilo je naređeno da sav nered i krivovjerje ima iskorijeniti. Među ostalim zaključeno je da se pošalju izaslanici na državni sabor u Regensburg koji je imao biti otvoren u lipnju. Nadali su se da će ondje pomoću pregovora s knezovima i papinim legatom kardinalom Cusanusom osigurati konačni mir.

»Što su rekli baruni na moje pismo?« zapitao je Kapistran, kad se Lobkowitz povratio sa zasjedanja.

»Baš ništa! Nisam ga pročitao.«

»Niste pročitali?« promucao je Kapistran, drhteći od uzbuđenja.

»Ne, u mojoj je torbi ostalo neotvoreno.« Barun je izvijestio o pregovorima i nadodao: »Tako se u saboru došlo do nekog sporazuma. U Regensburgu će se dalje raspravljati. Dotle nisam htio vašom strastvenom optužnicom narušavati mir.«

»Vi kažete mir?« zaškripao je Kapistran. »Čemu truli mir! Jeste li priznali i kompaktate? Otkada se paktira s đavlom? Ovamo pismo! Pobrinut ću se da gospoda u Pragu pročitaju što sam napisao.« Bez pozdrava je srdito odšepao opirući se o svoju štaku.

Nije samo u Pragu nego je pismo obajvljeno u cijelom kršćanstvu, ali je imalo različit odjek. Dok su ga jedni odobravali, drugi su ga osuđivali kao pretjerano

i nezgodno. Kapistrana je najviše boljelo što mu je kardinal Cusanus, koji nije dopuštao da se ometa njegova mirovna djelatnost, zabranio da ubuduće Rokycana naziva krivovjercem. U svom je bijesu papinu legatu napisao oštro pismo.

»U pitanjima vjere nisam nikada običavao kolebati«, stoji unutra.

»U četiri bule, što mi ih je papa upravio, on Čehe naziva hereticima. Kako ih onda ja mogu smatrati katolicima? Ako jedan narod mmože oporbom od Crkve iznuditi ustupke, što sve onda neće zahtijevati druge katoličke zemlje? Pazite, gospodine, da ne biste izgubili ostalo kršćanstvo samo zato da dobijete Prag! Tolikom popustljivošću sami sebi ranjavate tijelo. U Rimu sam čuo kad ste rekli da kardinalski šešir niste zato primili da bi drugi pred vama klecali na koljena, nego zato da u Crkvi obavite veliki posao. Dopustite, krivovjercima praviti tolike ustupke ne smatram ničim velikim nego nečim veoma niskim.«

Kapistran je bio spreman na oštar odgovor, ali je umjesto njega primio poziv od kardinala i bavarsko-münchenskoga vojvode Albrechta da dođe na državni sabor.

Za toplih ljetnih dana 1452. grad na Dunavu vrio je od poslovnosti i vesela života. Čega sve nije imalo prilike vidjeti radoznalo mnoštvo! Danomice su sjajno nakićeni jahajući ulazili konjanički zastavnici koji su pratili pojedine državne knezove. Sa svih se strana slijegao narod, bile su prepune ulice i krčme, sve se tiskalo uz viku. Ugledni trgovci u krznom opšivenim ogrtačima, vojnici u slikovitim, divlje rasječenim odijelima, skitnice u crnim studentskim ogrtačima, prosjaci i ništarije, sve se to motalo i guralo preko trga i ulica. Plesalo se i galamilo, cjenkalo se i cincarilo, smijalo i naklapalo kao što to biva prigodom velikih godišnjih sajmova. Ali se uvijek nanovo oklijevalo s otvaranjem sabora.

Međutim je raslo opće uzbuđenje, kad se ubrzo nakon Tijelova saznalo da dolazi propovijedati glasoviti franjevac Ivan Kapistran. A komu nije bio poznat

čuveni misionar o kom su se svuda u državi pripovijedale čudesne stvari! Već su tesari na žitnom trgu načinili veliku tribinu. Kako nije bilo dovoljno vremena da se ulice očiste od blata, mjesto je bilo pokriveno slamom. Obližnji stanovnici su iznajmili mjesta na svojim prozorima uz neku odšetu, jer je ipak svatko htio vidjeti i čuti Božjega glasnika. Tko zna, možda će čovjek iz najbliže blizine doživjeti kakvo čudo, a to je sigurno bilo vrijedno nekoliko srebrnih talira.

Ali je ipak još preostalo vremena i za svjetovna veselja. Hrpimice se išlo na veliku livadu ispred gradskih vrata prema streljani. Glasno se uzvikivalo, ako bi s prečke pala srebrna ptica, ili ako bi se vidio ubod koplja pri veselu turniru. A posebno je bilo zabavno, ako je koji od ponosnih plemića odletio u pijesak te se posramljen udaljio. Bila je, međutim, velika gužva i oko luke sreće, čijom je dobiti grad pokrivao svoje troškove. Pojedina srećka je stajala osam pfeniga, a tko bi se domogao glavnoga zgoditka, dobio je četrdeset guldena.

Ali to je ipak bilo tako daleko. S gradskih zvonika su zvona pozivala na uzbunu. Uz bobnjanje i trubljenje je oglasivač najavljivao da će slijedećeg dana na žitnom trgu propovijedati veoma glasoviti Ivan iz Kapistrana.

Već davno prije sunčeva izlaska se trg ispunio silnim mnoštvom. Ljudi su se tu i tamo podsmjehivali malenom, ćelavom čovjeku u sivoj redovničkoj halji. Očekivali su gorostasa, a došao je čovuljak, koji nije bio mnogo viši od patuljka. No, jedva što bi se Kapistran uspeo na propovjedaonicu, slegla bi se galama i nastala grobna tišina.

»Danas, ako čujete glas moj, nemojte da otvrdnu vaša srca!« odjekivalo je na sve strane. Kapistran je govorio o ozbiljnosti časa, jer se činilo da se država sasvim rasklimala, a Turčin je Zapadu prijetio većma nego ikada. Opisao je duboku provaliju koja je kršćanstvo razdvajala u tako tjeskobnu vremenu, beskrajne razmirice knezova i gradova, smutnju koja je zamračila čistu vjeru. Prikazao je husitsko krivovjerje koje je

obeščastilo Presveti Sakramenat, ono dragocjeno dobro pred kojim su katolici eto upravo na Tijelovo sa strahopočitanjem klečali.

»A što radite vi, braćo moja i sestre, gledajući sve ove nevolje?« uzviknuo je snažnim glasom. »Vi danas živite kao da se ne radi o nevolji kršćanstva, o patnji vaše Majke, svete Crkve. Vi uživate, pijete i smijete se, galamite i tučete se kao ljudi u onim danima kada se potop survao s planina da uništi svaki život. Sjedite naokolo luke sreće kao da o tome ovisi vaše vječno spasenje. Dotjerujete se i šminkate kao da vam već nije nesigurno tlo pod nogama i puštate da vam duše gladuju. Kada ćete konačno ući u sebe poput izbubljena sina i s njim reći: 'Vratit ću se svom ocu i reći mu: Sagriješio sam protiv neba i tebe'?«

Mnoštvo koje se tiskalo na žitnom trgu došlo je da vidi kakav uzbudljiv prizor, a otišlo je potreseno. Uz radosno bančenje regensburških dana plamsale su vatre u kojima su izgarale kojekakve ispraznosti kao nekoć u talijanskim gradovima. Čudesna ozdravljenja su očitovala snagu Božju, u čije ime je govorio čovjek u sivoj halji.

»Nek bude sa saborom što hoće«, rekao je dr Wenzel koji je u Regensburgu zastupao baruna Rosenberga, »vaše propovijedi nisu bile uzaludne. Otvorili ste im oči, a grešne ništavosti ovoga grada ste poput oluje pomeli.«

Napokon stigoše i češki izaslanici iz Sternberga i Smirickyja, a dopratilo ih je dvjesta konjanika. Već odmah, jednoga od prvih dana, potražili su Kapistrana u franjevačkom samostanu i zamolili ga da bi djelovao na kardinala Cusanusa neka bi došao u Prag da ondje sa staležima sklopi crkveni mir.

»Smatrat ćemo se sretnima, ako biste vi, dobri oče, htjeli prátiti legata«, uvjeravao ga je Sternberg. »Možete biti sigurni da ćete biti prijateljski primljeni.« Kapistran je gledao preneraženo.

»No ipak mi, gospodo, recite, zašto mi se mjesecima onamo sprečavao put, zašto mi se prijetilo umorstvom i smrću, zašto vaš dični Rokycana sa svih propo-

vjedaonica protiv mene galami kao protiv skitnice, čarobnjaka i Antikrista, a uličnjaci protiv mene pjevaju rugalice!«

Barun Sternberg stavio je ruku na srce i licemjerno izjavio:

»Mi se preko svake mjere čudimo, časni oče! Sve nam je to posve nepoznato. Mora da se radi o nekim nesporazimima.« Kapistran je uzbuđen iz svoje ladice izvadio nekoliko pisama. Bacio ih je poslaniku i viknuo:

»Sve to dolazi iz Praga. Čitajte pa ćete vidjeti da se ne radi ni o kakvim nesporazimima.«

»Mi smo iznenađeni i zbunjeni«, u neprilici je izjavio plemić. »Neka to stoji kako hoće. Dopremite li nam kardinala, u naš ćete grad dobro doći!«

»Zašto naklapate s šepavim patuljkom, kao što me se rado naziva u Pragu?« promrsio je Kapistran. »Idite sami k legatu i kažite mu što hoćete!«

Kardinal iz mozelskog gradića Kuesa je Čehe primio s učtivom suzdržljivošću.

Koje punomoći donosite sa sobom?« zapitao je.

»Imamo nalog da s vama uglavimo kada i gdje želite sa češkim staležima pregovarati o crkvenim pitanjima. Bilo bi nam najdraže kad biste s nama pošli u Prag gdje bismo se bez daljnjega brzo sporazumjeli.«

»Inače nemate nikakvih punomoći?«

»Žalimo, gospodine kardinale, to je sve«, izjavio je Sternberg. Kao da je neki oblak prešao preko visokoga legatova čela.

»Vi, dakle, ne donosite nikakva jamstva da će se Česi podložiti papinoj odluci u svim pitanjima crkvene discipline?«

»Upravo bo o tom trebalo raspravljati u Pragu«, planuo je Smiricky. »Kako možete govoriti o podlaganju, ako mi uopće ne znamo što se od nas hoće?«

»Tako ste si mogli prištedjeti ovaj daleki put. Rim nije mislio da po drugi puta papinskog legata prepusti praškoj uličnoj svjetini.«

»Nemojte spominjati one nesretne ispade, zbog kojih nam je duboko žao!« molio je uglađeni Sternberg. »Takve se stvari neće ponoviti.«

»Dosta o tome«, odgovorio je kardinal odlučnim glasom. »Imam nalog da češku granicu istom onda prekoračim kad utrakvisti na nedvouman način očituju svoju podložnost Rimu. O tom smo htjeli raspravljati u Regensburgu. Ako nemate drugih punomoći nego samo da mi izručite poziv, put vam je bio uzaludan.« Nije ostavio nikakve nejasnoće o tome da je prozreo dvoličnu igru Čeha i da ga se isto tako malo doimlju otmjene riječi kao i prijašnje prijetnje.

Nekoliko njemačkih knezova, a među njima su bili vojvoda Ludvig Bavarski i markgrof Albreht Achilles, posredovali su u tome da bi se spriječilo posvemašnje osujećenje pregovora. Konačno su postigli to da je odlučeno da se sazove novo zasjedanje u Egeru na kojem su Česi imali iznijeti tražena razjašnjenja. Istom onda, kad bi pokazali svoju podložnost, kardinal bi pod njihovom pratnjom došao u zemlju da naknadno proglasi jubilejski oprost, da obavi posvećenje biskupa i svećenika da zaposjednu dušobrižničke postaje. Poslanici su se obvezali da će nastojati kako bi došlo do vijećanja u Egeru i da će u roku od dva mjeseca obavezno dati odgovor. Budući da je kardinal s njima još samo pismeno saobraćao, regensburški biskup se brinuo za izmjenu diplomatskih nota.

»Česi danas odlaze«, napisao je dr Wenzel u noći 26. lipnja svom gospodaru barunu Ulrihu Rosenbergu. »Veoma su nezadovoljni, jer su legat i Kapistran s njima tako loše postupali. Ono što su im i jedan i drugi kazali bili su udarci koji su dobro pogodili. Vaša će se svjetlost radovati kad čuje kako su sjajno bili otpremljeni.«

Slijedećeg dana je kardinal zamolio Kapistrana da bi došao k njemu i sumornim glasom mu je izjavio:

»Česi su me duboko razočarali. Uvjeren sam da ste ih vi ispravnije prosudili negoli ja. Oni su tako slijepi da ne vide svjetla, tako su nečovječni da ne poštuju ni svoje vlastite Majke. Oprostite mi što sam vas korio zbog vaše revnosti! Sada konačno vjerujem da je vaš

jezik bio ispravan. Čini se da neki drugi ne bi razumjeli.«

»I što bi se sada imalo dogoditi?« zapitao je Kapistan. Nikola iz Kuesa je slegnuo ramenima.

»Što bi se imalo dogoditi? Sada polažem veliku nadu u Eger i zasjedanje ću pripraviti što bude moguće sjajnije. Podlože li se Česi, sve je dobro, a ne učine li toga, bit će sav napor uzaludan.«

»Od pregovora malo očekujem«, uzvratio je franjevac srdito.

»Doista imate pravo«, uzdahnuo je legat. »Djeca bi trebala stajati uza svoju Majku Crkvu, bez obveza i bez pregovora. Ona je ljubezna Majka. Što je za njezinu djecu štetno, nikada neće dopustiti da joj se to iznudi, a što im je korisno, daje im i bez pregovora. Ali sada je ipak zadatak diplomata da pregovara.«

»Moj je zadatak propovijedanje«, odgovorio je Kapistan. »Ponovno odlazim u Češku.«

»Oprostite, oče, što vas moram zamoliti da taj plan napustite. Eger je moja posljednja nada. Bojim se da bi vaša revnost u ovome času mogla većma škoditi negoli koristiti.«

Nekoliko dana kasnije napustio je Regensburg i na žuran poziv je otišao u Nürnberg. Na put je krenuo s dubokim razočaranjem što je u husitskoj misiji tako malo obavio.

NÜRNBERŠKE RAZMIRICE

1452

Nürnberg, ponosni, veličanstveni grad, dočekao je Kapistrana s velikim počastima. U svečanoj povorci su ga u opservantski samostan otpratili vijećnici, građani i svećenstvo.

»Razlog zašto smo vas, dobri oče, zamolili da ovamo dođete, jest naš sukob s markgrofom Albrehtom Achillesom«, objasnio mu je gradski načelnik Schürstab koji ga je potražio u njegovoj sobici. »Upravo je danas prošlo tri godine kako je nakon Večernje kroz Spittlertor ujahao crno-bijelo odjeven glasnik koji

nam je donio izazovno pismo Brandenburgovo. Dvadeset i dva kneza je pridobio da mu budu saveznici, a k tomu i sve franačke vitezove. U nekoliko dana smo primili više od sedam tisuća izazovnih pisama tako da već nismo znali tko još nije postao neprijateljem našeg čestitoga grada. I Podiebrad nas je obavijestio o neprijateljstvu. On drži s Albrehtom, jer je češki neprijatelj, izborni knez saski, stajao na našoj strani.«

Nije načelnik bez lukave namjere spomenuo Podiebrada, jer je znao da je njegovo ime za franjevca bilo crvena krpa.

»Odatle, dakle, potječe Brandenburgovo prijateljstvo s utrakvistima!« progunđao je Kapistran. »No, pripovijedajte dalje!«

»Onda smo mi prihvatili izazov. Nije došlo ni do jedne jedincate bitke osim one kod samostana Pillenreuth gdje je naše konjaništvo porazilo markgrofovo. Albrehtove ratne gomile su se kroz zemlju povlačile kao zatornice. Spalile su stotine sela koja su spadala u naše područje. Robili su, pljačkali i krali, obeščašćivali i ubijali. Vama je dobro poznata Brandenburgova strahovita riječ da je požar ukras rata kao što je »Veliča« – »Magnifikat« – ukras Večernje.«

Gospodin podjarivač je načinio stanku i pustio da se klevetnička izreka što dublje dojmi.

»Ni na jednoj cesti nije bio više siguran nijedan trgovac. Napadali su ih Albrehtovi ljudi, oteli bi im sve njihovo dobro i s cjelokupnim plijenom bi ih odvukli u svoje burgove. Ondje su ih bacali u zatvore bez svjetla i zraka, stavljali ih u klade, mrcvarili ih i mučili da bi tako iznudili što je moguće veću otkupninu.«

»To mi zvuči tako uvjerljivo«, odobrio je franjevac, koji je mislio na svoju vlastitu nevolju u kuli Brufa.

»Uskoro, nakon bitke kod Pillenreutha izjavio je markgrof da je spreman na primirje, koje je bilo sklopljeno u lipnju 1450. u Bambergu. Sada su zaredali sabori jedan za drugim, a da se nije došlo ni do kakva rezultata. Tako nevolja traje sve do danas.«

»Dosada ste mi propovijedali samo o sramotnim djelima svoga protivnika. Nemate li i vi krivnje za taj sukob? Kako je uopće došlo do toga?«

»Kako je do toga došlo? Upravo se knezovima prohtjelo da pljačkaju i da se tuku.«

»Čudnovato!« odgovorio je Kapistran zamišljeno. »Markgrof, s kojim sam se opetovano sastajao, prikazao mi je stvar sasvim drugačije.«

»To me ništa ne čudi«, odvratio je dr Georg Heimburg, pravni savjetnik grada, jedan od najuglednijih odvjetnika u cijeloj državi. »Ne zovu ga uzalud lijom.«

»Uvijek moram saznati što se zaisza dogodilo prije nego što je izbio sukob. Nije li svađa počela kad su Mürnberžani spalili burg Zollern kad je Fridrih, Albrehtov otac, državni kapetan, pošao na husite?«

»To nema ništa zajedničko sa sukobom«, požurivao se ustvrditi dr Heimburg. »Od tada je prošlo već više od dva desetljeća. Pravi razlog sukoba su bili posve neosnovani zahtjevi Albrehtovi s obzirom na sudbenu vlast cijeloga područja, sve do gradskih zidina.«

»To moram posve pouzdano znati, ako bih imao biti posrednik mira«, izjavio je Kapistan. »Sastavite, dakle, spomenicu o sukobu i njegovim uzrocima! U stvar moram imati jasan uvid, ako moram donijeti odluku.«

»U dogledno vrijeme će vam se dostaviti opširan izvještaj«, odgovorio je odvjetnik. Franjevac je iz neodlučna uvjeravanja uvidio da gradskom odvjetniku bijaše malo stalo do toga da se razotkrije cijeli taj spor, jer bi morali jamačno otkriti i mnogo vlastite krivnje.

»Kad sve ispitam, neka bi onda obadvije stranke u mojoj nazočnosti ponovno raspravljale da bi se došlo do pravedne nagodbe«, predložio je Kapistan.

»Nanovo pregovarati?« Gradonačelnik je s čela obrisao znoj. »Kakva bi od toga bila korist? Mi smo mislili da biste vi svim svojim svetim ugledom utjecali na savjest markgrofa i da biste tako dokrajčili sukob.«

»Dosta sam dugo bio sucem te mi je poznato da obadvije stranke valja saslušati da bi se došlo do pravedne presude«, odgovorio je Kapistran. »Zato ostajem kod toga da se u mojoj nazočnosti obavi jedan razgovor.«

»Onda dobro!« uzdahnuo je gradonačelnik. »Vijeće će donijeti zaključak o vašem zahtjevu.«

Ovo vrijeme čekanja Kapistran nije ostavio neiskorištenim. Mjesec dana je danomice propovijedao na trgu pred crkvom Drage Gospe ili s kamenite propovjedaonice na Sebaldusovu groblju. Na tribinama je sjedjelo svećenstvo grada, župnici Sankt Sebalda i Sankt Lorenza, opat Sankt Gilgena, monasi i manja braća, gradski oci, doktori i plemići.

Među njima je zapažen i stari markgrof Jakob Badenski sa sinovima Karlom i Bernardom. Stari je knez bio osobit dobročinitelj opservanata, doznačio im je Pforzheim i sagradio samostan u Fremersbergu. Sa svojim sinovima je spadao među najzapaženije slušatelje velikoga misionara.

Kapistran je započeo niz propovijedi »De Civitate Dei« – »O Božjoj državi« – koji bi se morao obistiniti i u Nürnbergu. Zatim je trgovcima i posuđivačima novca iznosio njihove grijehe. Napadao je lihvare koji su gulili one sugrađane koji su u vrijeme sukoba dospjeli u težak položaj.

»Petnaest, dvadeset, štoviše, i šezdeset posto uzimate i dužnika bacate u zatvor, ako ne može vratiti. Da li je to vaše milosrđe, vaše kršćanstvo? Kako ćete proći, kad vječni sudac zatraži račun o vašem upravljanju? Bacit će vas u krajnju tamu, iz koje nećete izići, dok ne isplatite i posljednji filir.«

Konačno je došao red i na veliku brigu grada, na mir. Pet je propovijedi počeo istim motom: »Ne budeš li spoznao još ovaj dan što je za tvoj mir!«

»Čeznete za mirom«, doviknuo je Nürnberžanima, »svim svojim srcem za njim čeznete. No, mir vas neće dopasti poput srećke u igri. Njega treba steći, izboriti i zaslužiti. A kako možete doći do mira, ako se ne izmirite s Bogom, ako niste voljni izmiriti se sa svojim bližnjima? Nema poretka što ga je Bog postavio kad ne živite kako dolikuje kršćanima, zato bjesne borbe ne samo oko vaših zidina nego i u cijeloj njemačkoj državi, od Majne do Dunava.«

Gramzljivost i zavist je označio kao najdublje razloge okrutna prolijevanja krvi.

»Svatko hoće više prava, više moći, više novca i dobara. Jedan zaviđa drugome, seljak gradskom čovjeku, građanin plemiću, a znajte da je zavist dovela do prvoga bratoubojstva.«

Iz vlastita gorkog doživljavanja je opisivao strahotu građanskog rata, a zatim je nastavio:

»Vi govorite o pravu, o zasluženoj odmazdi, o zaštiti svojih imanja i zbog toga ratujete. Zar ne vidite da gubite sve što želite sačuvati i povećati? Idući putem u vaš grad, vidio sam opustošena polja, spaljena bezbrojna sela, porobljena teretna kola sa slomljenim točkovima, beskrajnu bijedu. Vašega bogatstva nestaje što ga više želite. I sami ste to dosta gorko iskusili, a sada, jer i vama prijeti siromaštvo, jer ste do skrajnosti iscrpljeni od dugogodišnjih sukoba, sada hoćete mir.«

Na primjerima iz prirode je pokazao svojim slušateljima da svaka životinja s pripadnikom iste vrsti živi u miru.

»Lav se igra sa svojom mladunčadi i ne čini im ništa nažao. Nijedan gavran ne kopa oči drugom gavranu. Samo je čovjek neprijatelj svom bližnjemu, vuk je svome bratu. Želite li mir, budite velikodušni kao što vas na to upućuju nerazumni stvorovi! Popustite i oprostite!

Pametnije je pretrpjeti kakvu malu osudu negoli zbog pravdoljubivosti i tvrdoće srca izazvati veliku. Što radite, ako vas napadne kakav oštar pas, kao što se meni više puta desilo na mojim putovanjima? Dobacite mu kakvu kost ili komad kruha. Bolje je da pas ždere vaš kruh negoli vaš list na nozi.

Popustite, pokažite se velikodušnima. Prema Kristovu poticaju činite dobro onima koji vas mrze i imat ćete mir! Nemojte misliti da stojim na kneževoj strani. Njemu govorim isto što i vama. Ne pristajem ni uz koju stranu, ni uz grad ni uz markgrofa. Priklanjam se Božjoj strani, meni je stalo do mira i do vaših duša pa bili vi prosjaci ili plemići. Svi ste vi bez razlike jednaki pred Božjim sudačkim prijestoljem.«

Nakon propovijedi je mladi markgrof Bernardo Badenski zamolio Kapistrana za razgovor.

»I ja sam, oče, svoj mač okrvavio za vrijeme nesretnoga rata svoga šurjaka Albrehta Achillesa protiv građana«, priznao je on. »Bio sam uvjeren da to od mene iziskuje moja viteška čast. A sada su me vaše riječi duboko potresle. Želim zadovoljiti, ukoliko sam pogriješio s obzirom na lažnu čast. Kažite što mi je činiti!«

Kapistran je sa zadovoljstvom promatrao poput drveta visoka kneževa sina u čijim je plavim očima toliko sramežljivosti i skrušenja.

»Ubuduće ne vadite svoga mača poradi isprazne časti, nego ga okrenite protiv zakletoga neprijatelja Božjega i neprijatelja kršćanstva! Prihvatite križ, markgrofe!«

»Tako mi Boga, hoću!« zakleo se knežević.

Ali se svima nisu svidjele mirovne propovijedi. Očekivalo se da će Kapistran svoje munje usmjeriti prema Brandenburgu, da će mu iz vučjih ralja istrgnuti plijen, a da neće građane opominjati na popuštanje. Ipak njegove riječi nisu ostale posve jalove.

Konačno se vijeće izkasnilo da je spremno pregovarati s markgrofom. Sastali su se s njim na ročište u samostanu Pillenreuth na sredini puta između Nürnberga i Schwabacha gdje je boravio Albreht Achilles.

Obadvije su stranke raspravljale u odvojenim prostorijama. Dr Heimburg je sa skupinom gradskih vijećnika zastupao grad, a markgrof je poslao svoje odvejtnike i k tome opata iz Heilbronna, dra Knorra.

Kapistran je dao da mu obadvije stranke podnesu svoj izvještaj. Markgrofovi su predstavnici opširno prikazali povod i razvoj sukoba. Bilo je to odviše dugo za građane koji su čekali. Dr Heimburg se ispričao da zatraženi pismeni izvještaj još uvijek nije dovršen te je iscrpno izložio njegov sadržaj.

Konačno je Albreht Achilles zamolio franjevca da dođe u Schwabach, jer je i njemu stalo do pomirenja. Kapistran se odazvao pozivu i strpljivo saslušao kneza.

»Zamolio sam te, dobri oče, da dođeš ovamo, ali ne zato da ti objasnim pravno stanje«, započeo je knez. »Mišljenja sam da su to moji izaslanici u dovoljnoj mjeri učinili. Želim te upoznati samo sa svojim zahtjevima što ih postavljam gradu. Mogao bih na nj navaliti i pretvoriti ga u ruševine. Ovi kramari nisu ništa drugo zaslužili. Mogao sam načiniti paklenski požar, ali sam poradi tebe spreman na blagost. Ništa drugo ne zahtijevam nego dvadeset guldena za svakoga ubijenog čovjeka, a stotinu za svakoga viteza.«

»Vi biste zar htjeli i na mrtvima zaraditi?« planuo je uzbuđeno Kapistran. »Zar, dakle, odvratna trgovina neće nikada prestati? U samostanu Pillenreuthu mi se toga dosta nabrajalo, otimačina za otimačinu, umorstvo za umorstvo, još i sada mi je glava puna toga. Ako želite zaista trgovati mrtvima, onda prema tome morate odbiti u svom obračunu one koje su pobili vaši ljudi, a Bog zna, ne biste li na kraju vi morali nadoplatiti.«

»Grad se ogriješio o moju kneževsku čast, zato mora proliti krv, ako ne crvenu, a ono barem zlatnu!« uzgalamio se markgrof.

»Vi, gospodine, govorite o viteškoj časti?« zagrmio je Kapistran. »Ponijeli ste se kao neki drumski razbojnik i palikuća. Siromašne, bespomoćne seljake ste posve uništili i košulje ste s njih svukli. Miroljubive trgovce ste odvlačili u svoje burgove, pustili ste ih da u vašim zatvorima trunu, ako vam nisu platili otkupninu. I vi govorite o viteškoj časti?«

»Čuvaj se ti, jer bi lako mogao upoznati moje zatvore«, razgalamio se Brandenburg, sada već sasvim izvan sebe od srdžbe. »Jedan markgrof ne dopušta da mu se vrijeđa dostojanstvo.«

»U vašim zatvorima ne može biti gore nego što je bilo u kuli Brufa. Uostalom, već sam se davno odvikao da se nekoga plašim.«

»Znam, hrabar si čovjek i zato te poštujem usprkos tvojoj smionosti!« rekao je knez blažim tonom. »Ali te nisam pozvao da slušam prijekore, nego da s tobom razgovaram. Daj, sjedi i čuj me!«

Albreht je u svojim zahtjevima ostao nepopustljiv. Konačno je zamolio Kapistrana da upita Nürnberžane

da li su spremni platiti neku naknadu, o čijoj visini bi se morali sporazumjeti. Sam knez se obvezao da će vratiti zaposjednute gradske dvorove i posjede, ako se udovolji njegovim zahtjevima.

S otvorenim protivljenjem su Nürnberžani primili na znanje što je markgrof od njih zahtijevao. »Ni pfeniga palikući!« vikalo se u vijeću. Kapistran se dugo mučio da gospodu osvijesti.

»Ipak morate nešto platiti, jer inače nećete nikada imati mira«, doviknuo im je i predložio razboritu nagodbu. Građani su se konačno izjasnili da su spremni bar pregovarati. Bez kraja i konca, i ovamo i onamo su stizali prijedlozi i protuprijedlozi, a da se nije došlo ni do kakva rezultata.

»Dopustite, tu nema dobre volje«, rekao je Kapistran, koji je pomalo gubio strpljivost, prigodom jedne sjednice. »Osim toga nedostaje vam potrebita otvorenost. Konačno recite svoje posljednje zahtjeve, kažite na što ste spremni pristati, jer inače moram pretpostaviti da u mene nemate povjerenja te ću cijelu stvar preporučiti Bogu. Onda više ništa ne mogu učiniti.«

Nürnberžani su ga doduše uvjeravali o svom dubokom povjerenju, ali su se ustručavali i dalje da svoje karte otvorene stave na stol. Tako je Kapistan sredinom kolovoza napustio grad bolno razočaran, što je njegovo posredovanje ostalo bez uspjeha. Vijeće ga je nerado pustilo da ode, ali su mu se Nürnberžani ipak zahvalili za sve njegove napore te su mu za putovanje poslali nekoliko bačvica staroga vina, rajnskoga i malvazije.

Još malne godinu dana je trajalo natezanje s knezom dok se konačno nije nürnberško vijeće izjasnilo da je spremno u ime predaje njihovih posjeda, koji se nalaze izvan grada, isplatiti zatraženu svotu.

Tako je konačno Kapistranova pomiriteljska djelatnost doživjela uspjeh.

I ROSENBERG JE POKLEKNUO

1452

Erfurt, »njemački Rim«, dočekao je Kapistrana zvonjavom stotine svojih crkava. Gradonačelnik Hartung i gradski rizničar na čelu vijeća u punom sjaju, iziđoše mu u susret i otpratiše ga u njegovo boravište, samostan bosonogih. Već je sutradan misionar propovijedao mnoštvu od više tisuća ljudi na prostranu trgu ispred stolne crkve i crkve servita, čiji su zvonici svojim vrhovima parali nebo.

Sav pod dojmom prethodnoga dana u Egeru, plamteći od svete revnosti, govorio je o husitskom pitanju.

»Na svom sam putovanju kroz Türingiju s dubokim bolom i zgražanjem gledao strahovito opustošenje, spaljena sela, neobrađena polja zarasla korovom, jad i nevolju na svim mjestima, strahoviti tragovi čeških palikuća. Ali je već onaj Vječni podigao svoju ruku da kazni i smrvi zločince. Dosta strašno se najavljuje njegov sud u našim danima. Ili kako bi se drugačije imalo protumačiti ono što je ove godine prigodom Husove proslave izgorjela crkva s čije je propovjedaonice nekoć učitelj krivovjeraca naviještao svoja krivovjerja? Kako drugačije treba objasniti to što je mala skupina taborićana porazila Podiebradove čete i pobila četiri stotine njegovih plaćenika? Dao Bog, dakle, da iskušani uvidi kako više ne udara po ruci Crkvu koja mu se suprotstavlja 16. listopada će se u Egeru pokazati da li je shvatio vrijeme pohoda.«

Kapistran je još jednom pred svoje slušatelje iznio sliku strahota što ih je promatrao putem.

»Obeščašćena je nekoć cvatajuća Türingija. Pogled na nju mi razdire srce, bio sam žalostan na smrt. Istom kad sam unišao u vaš grad, u slavni Erfurt, s njegovim divnim vrtovima i kamenim svjedocima njegove slavne prošlosti, laknulo mi je te sam opet mogao disati. Bilo mi je kao da sam jahao kroz pakao. Tako me je silno potreslo ono što sam naokolo gledao.

Što su češke horde poštedjele, bilo je spaljeno i zgaženo u onom nesretnom ratu što su ga vodili kršćanski knezovi, brat protiv brata, u protuprirodnim svađama, bjesneći protiv vlastite krvi. Kakvo čudo da se iza obeščašćenih zastava dovukla pošast te je djelo uništavanja upotpunila.«

Naočigled svega jada, što ga donijeŝe domaći saski i švarcburški ratovi, iznio je Kapistran idealnu sliku vladara koji kao dobar pastir svoje podložnike pase u razboritosti, pravednosti i blagosti.

»Osnovni preduvjet mudra upravljanja jest svladavanje samoga sebe. Tko nije sposoban upravljati samim sobom, kako takav može biti na čelu naroda, kako može voditi biskupiju, kako vladati kraljevinom? Nasilje uvijek vodi u propast, pravednost i dobrota, naprotiv, najsigurnije su utvrde mira.«

Pred gradsko svećenstvo je stavio moralno ogledalo. Oni treba da budu svjetlo na gori, koje nadaleko svijetli u noći; zdrava sol koja sve životvorno proniče. Upozorio je profesore veoma glasovitoga sveučilišta da svoje učenike vode na izvor prave mudrosti i znanosti, a putem zvijezda da ih vode do prave spoznaje, do poniznosti i straha Božjega.

Narod, koji je grnuo izbliza i izdaleka sve više se gurao oko njegove propovjedaonice. Bolesnici su ozdravljali, uzeti su ustajali, a svoje štake su vješali na vrata stolne crkve. Napokon je i u Erfurtu praskao plamen, u kojem su izgorjele kojekakve ispraznosti.

Kapistran je dalje prenosio sveti požar. U Halleu ga je u nedjelju 1. listopada dočekao nadbiskup magdeburški, grof Fridrih iz Bichlingena, izvrstan, gorljiv natpastir. U njegovoj je nazočnosti glasnik Božji propovijedao o obnovi Crkve, o značenju redovničkoga staleža, o posvećenju života u duhu vjere i ljubavi. Plamteći od oduševljenja uzvisivao je svetu Klaru i Siromaška iz Asiza na njihove blagdane.

U nadbiskupovoj pratnji je nekoliko dana kasnije unišao u magdeburšku stolnu crkvu. Na novom sajmištu je podignuta golema tribina na kojoj su zauzeli mjesta nadbiskup sa svojim kaptolom, cjelokupnim

viteštvom, doktorima i plemićima, dok je Kapistran žestoko i vatreno, kao i uvijek, opominjao vjernike da svoj život oblikuju u duhu Evanđelja.

Bolno se razočarao kad je doznao da se zasjedanje sabora u Egeru neće održati, jer su se Česi tvrdoglavo protivili da ispune zahtjeve kardinala Kuesa. Ali je druga vijest iznova raspirila njegovu nadu.

27. kolovoza se pojavio borbeni Henrik Rosenberg na čelu austrijskih i njemačko-čeških četa pred Bečkim Novim Mjestom i zahtijevao izručenje dvanaestogodišnjega kraljevića Ladislava. Sretno je pošlo za rukom poput medvjeda snažnom Štajercu Andriji Baumkircheru da sa šačicom odvažnih boraca tako dugo brani pristup u grad dok se nisu za njim zatvorila vrata. Ipak je car, koji se netom vratio kući s krunidbe, zazirao od borbe pa je nekoliko dana kasnije izručio svoga štićenika.

Kraljević je trijumfalno odveden u Beč, gdje se na Martinje imalo s Česima pregovarati o njegovoj krunidbi. Do tog vremena ga je grof Ulrih Celjski preuzeo na čuvanje.

Drhteći od duboka uzbuđenja, čitao je Kapistran pismo staroga baruna Rosenberga koji ga je obavijestio o događajima. Mogućnost da bi doskora mogao nositi češku krunu jedan Habsburgovac, ispunila ga je bezgraničnim oduševljenjem. U Kromau je napisao:

»Nemam riječi kojima bih izrazio svoju radost. Čvrsto sam uvjeren da nam je Ladislava dao sam Bog da spasi svoj narod, koji 'čami u tami i sjeni smrtnoj'. Brinite se samo za to da mladi kraljević ne bi utrakvistima učinio nikakvih ustupaka! Pruži li im se prst, uzet će cijelu ruku; dadne li im se jedna riječ, iz nje će načiniti tisuću kao što su to radili i s kompaktatima. Ako Česi bezuvjetno žele raspravljati o vjeri, neka ih se uputi na papu! Ladislav sam ne može ništa obećati.«

Upozorava Rosenberga, neka ne bude kolebljiv u svojoj vjernosti i neka iz obzira prema dobitku ne učini ništa po želji krivovjeraca.

»Obećate li im što žele, okaljat ćete svoje ime, Gospodina Boga ćete veoma teško uvrijediti, a samom

sebi ćete nanijeti sramotu. Mramorkom šutite o sudbini češkog kraljevstva, jer bi njegova vlast onda bila izgrađena na pijesku. Dobro promislite i budite oprezni!«

Odmah sutradan je napustio Magdeburg i odjahao u Leipzig gdje je, da bi bio dobar komad puta bliže češkoj granici, htio pričekati razvoj stvari. Ono što je tu doznao brzo ga je lišilo oduševljenja.

Podjebrad je istoga dana, u koji je Ladislav predan ustanicima, svladao utvrđeni Tabor i krenuo prema južnoj Češkoj da ondje obračuna sa svojim neprijateljima, a prije svega sa starim Rosenbergom. S jakom vojskom je došao pred njegovu tvrđavu koja mu se nezaštićena predala, jer je mladi Henrik sa svojim konjaništvom još boravio u Austriji.

Stari barun je pobjegao u Budweis, a sve dotle ga je progonio češki državni namjesnik. 17. rujna se u češkom taboru pojavio Ulrih Rosenberg koji je htio građane poštedjeti od ratnih nevolja i poklonio se svom starom neprijatelju kao svom gospodaru. On se doduše ogradio da svojim podlaganjem ne priznaje ništa što bi bilo nespojivo s njegovom vjernošću Crkvi i mladom Ladislavu, ali je ipak pokleknuo pred silnikom komu je godinama prkosio.

Vijest o tome je Kapistrana posvema dotukla. Sav zbunjen se zaključao u sobi. Njegova zabrinuta braća više nisu ništa drugo čula nego samo muklo udaranje njegove štake o pod i njegove zlovoljne korake. Cijelu noć je trajala ta nemirna šetnja. Pred jutro je Kapistran sjeo i svom starom prijatelju napisao pismo u kojem je dao oduška svom izmučenom srcu.

»O prokleta li sporazuma, nevjerojatna li pothvata, sotonske li odluke! Gospodin visokoga roda i barun podložio se prostaku, krivovjercu, a na to ga nije nitko prisilio. Vrlo glasovit čovjek se podložio pokvarenjaku, tvrđava vjere sada zaštićuje krivovjerce. Otac tako divnih sinova se pobojao, gdje se nije trebalo ničega bojati. Zar vam božansko veličanstvo nije uvijek pružalo zaštitu i pomoć? Zašto ste sklopili sporazum s krivovjercima, koje ste uvijek mrzili, a da se niste posa-

vjetovali sa svojim sinovima? Uzvišeni gospodine, kakvu ste si sramotu pripravili, a kakvu radost, kakvu pobjedu svojim neprijateljima! Kolike ste slave lišili svoj dom! Vaša stara slava što ste je kroz četrdeset godina mučne borbe stekli, sjaj vašega imena, velike zasluge pred Bogom, sve je to zbog isprazna straha uništeno i pokopano! Vaš sin Henrik je bio već posve blizu; on bi vas oslobodio sjajnom pobjedom.«

Svom snagom svoje rječitosti zaklinje plemića da popravi ono što je učinio.

»Ovaj sporazum vas ne obvezuje pa da ste na nj stavili i deset tisuća pečata. Vi ga se ne smijete pridržavati. Morate ga uništiti. Pazite! Svi knezovi i gradovi, cijela Njemačka govori o vama. Slava Rosenbergove kuće se srozala, bačena je na zemlju bez poteza mača! Sva je nada položena u vaše plemenite sinove, napose u Henrika, koji je pobjedonosnim oslobođenjem kralja Ladislava sebi stekao veliko ime. Savez s krivovjercima morate razvrći i sasvim se povjeriti svojim sinovima. Bolje je da vas prezire nekolicina krivovjeraca negoli cijelo kršćanstvo. Postanite opet ono što ste bili, bedem katoličke vjere, nepobijeđeni zaštitnik, čuvar svakoga dobra, osvetnik zla!«

Njegov jad, njegovo neizmjerno razočaranje, njegova duboka bol s obzirom na Rosenbergovo »izdajstvo« odjekivala je i u propovijedima što ih je držao u Leipzigu. Nakon više godina neumornih putovanja prvi puta se osjetio umornim i poželio tišinu mirne sobice. No, znao je da mu se neće omogućiti počinak, da mora izdržati u svom apostolatu sve do posljednjega daha.

Ali je zato s propovjedaonice dirljivije opisivao ljepotu redovničkoga staleža, evanđeoski život u siromaštvu božanskoga Spasitelja. Njegova je riječ prije svega raspalila studente. Sedamdesetorica velikodušnih mladića napustiše sveučilište i od dobroga oca zamoliše opservantsko odijelo. Radosno ih je primio kao svoje sinove i većinu ih je sa svojim vjernim Krištofom iz Varese poslao u samostane u Nürnberg i u Beč.

Ostale je studente upozoravao da posljednji cilj njihovih nastojanja nije u znanosti, nego u mudrosti. Poticao ih je da nastoje sačuvati poniznost, jer bez nje neće biti drugo nego »mjed koja ječi i praporci koji zveče«.

Međutim su se događaji u Pragu razvijali onako kao što je Kapistran predviđao. Utrakvisti su od kraljevića Ladislava zahtijevali priznavanje kompaktata i da Rokycana bude uzdignut na nadbiskupsku stolicu. Na predviđenom zasjedanju na Martin-dan u Beču Podjebrad se uopće nije ni pokažao. I dalje je ostao državni namjesnik Češke, a Ladislav je uzalud čekao krunu.

Praćen dvadesetoricom novaka, Kapistran je 20. studenoga napustio grad i kroz Lužicu otputovao u Breslau, gdje se nadao da će moći otvoriti samostan opservanata. Njegovim sinovima nije bilo dano da s njim dugo dijele njegov nemirni život.

SMRTNA POGIBAO

1453

Jednim udarcem je na ulicama Breslau-a umuknulo ludo bančenje kad je Kapistran došao na pokladni utorak 1453. Na tratini ispred Nikolaitora ga je usprkos snježnoj vijavici dočekalo silno mnoštvo naroda, pred željno iščekivanim je sve ponizno pokleklo i tiskalo se za njim prema stolnoj crkvi, gdje ga je primio dekan dr Gašpar Weigl uz zvonjavu crkvenih zvona.

»Pobožni je otac« već sutradan održao svoju prvu propovijed u crkvi sv. Elizabete, ali doskora kuća Božja već nije mogla primati veliko mnoštvo slušatelja. Od tada je balkon jedne kuće između velikoga trga i Salzringa služio kao propovjedaonica.

Usprkos oštroj zimskoj studeni narod je dan za danom izdržao na otvorenom i s ganućem je pratio njegove riječi koje su potresale srca. Govorio je o posljednjem sudu, o strogosti onoga koji stoluje na oblacima, ali je govorio i o snazi pokore koja otvara zatvoreni

pristup k Božjem srcu. Držeći u ruci mrtvačku lubanju, dokazivao je prolaznost svega zemaljskoga.

»Pogledajte ovu lubanju od mrtva kostura! Ne znam da li je pripadala nekom knezu, učenjaku, trgovcu ili prosjaku. Znam samo to da je svega nestalo što ju je krasilo, rumenila obraza, bujnosti kose, koja je bila tako brižljivo njegovana, jezika koji je možda psovao i klevetao, očiju koje su gledale svjetlo sunca. Svega je nestalo, ništa nije ostalo osim sive kosti i dvije tamne šupljine. Pomno je promatrajte, ona je vaše ogledalo! Njezina se usta otvaraju i dovikuju vam: Šta sam ja, bit ćete i vi, možda već doskora. Mene je grobar nepažljivo bacio na stranu, kad je kopao novi grob. Možda je to tvoj grob!«

Zatim je podigao pješčanu uru, pustio je da curi pijesak, te je još sumornijim glasom viknuo:

»Jedanput, prije nego što možda mislite, i za vas će iscuriti i posljednje zrnce pijeska, i neće biti ruke koja će staklenu uru preokrenuti. Vrijeme je isteklo, neumoljivo je prošlo. Ura mirno stoji, vaše srce je posljednji puta umorno kucnulo, oči su se mrtvački ukočile, ponovno će se otvoriti istom onda kad budete stajali pred sudom Božjim.«

Na prostranom trgu se nije mogao čuti ni glasak. Sve je obuzela ozbiljnost posljednjih stvari i bilo im je pri duši kao da im je zatornik ljudi na srce stavio svoju hladnu ruku.

Nikada Kapistran nije imao pobožnijih slušatelja nego što su bili ovi u glavnom gradu Šleske. Njegova riječ nikada nije bila primljena s toliko skrušenosti, s ovakvom spremnošću na obraćenje srca. Da mu očituju svoju dobru volju, grad mu je poklonio komad zemljišta između Ketztora i Ziegeltora za gradnju samostana koji je naumio posvetiti svetom Bernardinu. Biskup Petar Novak, vijeće, pokrajinski upravitelj Konrad Eisenreich odvedoše ga u povorci do toga mjesta i uručiše mu darovnicu. I sav je narod pristao na to da se manjoj braći ima najprije pribaviti potrebit stan i neka crkvica.

Grad Breslau je prirastao Kapistranovu srcu. Ugodno se osjećao među šleskim pukom, koji je odvažno odolijevao husitskim navalama i sačuvao svoju vjeru. Djetinja pobožnost, zahvalna privrženost duboko su ga ganule. I usprkos tome je u ovome gradu imao osjetiti blizinu smrti.

Dugo putovanje po strahovitoj studeni, a još više teško razočaranje zbog nepovoljna razvoja prilika u Češkoj, iscrpiše mu snage. Nakon propovijedi na Cvjetnicu skorašnji sedamdesetogodišnjak se slomio, a u Velikom tjednu se borio sa smrću.

Breslau je u tom Velikom tjednu bio sličan kući smrti. Duboka je tišina vladala u gradu, nije se mogla čuti glasnija riječ, nikakva pjesma, ni veseo osmijeh. Narod je u svim crkvama obilazio oltare i vapio Bogu za život »pobožnoga oca«.

Braća su naizmjence bdjela uz bolesnikovu postelju. Riječi što ih je izvikivao u tešku grozničavu bunilu, očitovale su teškoću njegova srca, ali i njegovu neslomljivu volju da dovrši djelo Božje.

»Moram na propovjedaonicu«, jecao je uspravljajući se. »Čekajte, čekajte! Dolazim, dolazim!« Zatim je opet svojim mislima bio u Češkoj, prepirao se s Rokycanom, s Podjebradom, više puta je s nekom gorčinom izviknuo ime Rosenbergovo, a sve je to duboko potresalo Nikolu Faru, koji je uza nj bdio.

Gdjekada bi otvorio oči, a da brata nije prepoznao. Svojom toplom rukom bi posegao za rukom mladog opservanta, snažno bi je stisnuo i promucao:

»Jesi li konačno ovdje, Ulriče Rosenberg? – Zašto si me izdao? – Spasi Češku! – Štiti kralja Ladislava!«

»Mirno, posve mirno, oče!« govorio mu je brat i brisao mu znojno čelo i vlažio usne.

»Kao da me pritišće cijelo brdo!« hroptao je bolesnik i teško dišući se spustio na svoju postelju. Na Veliki četvrtak mu je podijeljeno bolesničko pomazanje, jer su bili uvjereni da mu je blizu svršetak, ali se život, za koji se već činilo da je izgubljen, ipak konačno povratio. Navečer istoga dana vratio se k punoj svije-

sti. Tihim glasom je zaželio da mu dođe brat Fridrih iz Thorna, njegov tumač.

»Sutra moraš namjesto mene propovijedati«, šapnuo mu je. »Sutra je Veliki petak pa ne smijemo pustiti da narod čeka.« Slabim kretnjama lica pokazivao je na neke papire koji su prekrivali stol. »Tu imaš nacrt. Drži se toga! Pokaži im rane moga Spasitelja!«

»Dakako, oče, budite bez brige!« mirio ga je njemački subrat. »Cijeli tjedan sam namjesto vas propovijedao.«

»To je dobro«, uzdahnuo je Kapistran i jako iscrpljen zapade u san koji ozdravljuje.

Bilo je to upravo nevjerojatno, ali se neumorni čovjek na Uskrsni ponedjeljak ipak odvukao na propovjedaonicu. Propovijedao je blijed kao smrt o susretu svoga Gospodina s učenicima iz Emausa i viknuo je takvim glasom koji je sve potresao: »Gospodine, ostani kod nas, jer se spušta večer i dan se već nagnuo!« Uzbuđenim srcem je zahvalio Breslavcima za njihove molitve dok bijaše bolestan.

»Već sam bio na vratima raja, ali ste me vi zadržali. Ne kratim se umrijeti, a ako se tako Bogu sviđa da se i dalje mučim, neka učini sa mnom po svojoj volji!«

Ah, bilo je i previše naprezanja! Nakon propovijedi je, na smrt umoran, legao u svoj krevet. Slijedećih tjedana je bio sad na propovjedaonici, sad opet u bolesničkom krevetu. U neke dane su Breslavci uzalud na nj čekali, ali je zato bila još veća radost kad su mu lice ponovno ugledali.

U to vrijeme ga je jedan događaj ispunio dubokim ogorčenjem. Neki češki magister, koji se nalazio u Breslavi, pismeno ga je u Pragu optužio da je propovijedao protiv utrakvista. Pismo je bilo uhvaćeno i vijeće je u svom bijesu magistra uhitilo i bacilo u zatvor. Juraj Podjebrad, koji je za to doznao, zaprijetio je gradu svojom srdžbom, ako zatvorenik bez odgađanja ne bude pušten. Izrazio je i svoje nezadovoljstvo što su Breslavci tako svečano primili »svadljivca« i što su trpjeli njegove borbene govore protiv utrakvista.

Gradsko vijeće se nije dalo zastrašiti te su nagovorili Kapistrana da mirno ostane u Breslavi. Ali je to Božjega glasnika duboko povrijedilo što ga je mržnja češkoga državnog namjesnika progonila čak i u Šleskoj.

Na treću nedjelju poslije Uskrsa je propovijedao pred gradskim vratima sv. Vinka prigodom čašćenja dragocjenih relikvija, koje se svake godine na taj dan pokazuju narodu. Štoviše, iz Pruske i Poljske nagrnuše hodočasnici da vide čovjeka Božjega i da prime njegov blagoslov.

U ponedjeljak, 30. travnja, oprostio se od grada koji je toliko zavolio kao jedva koji drugi. Još je jednom blagoslovio Breslavce, a novacima je, koji su se međutim bili nastanili u samostanu sv. Bernardina, rekao očinski »zbogom«. Otputovao je u Neisse da ondje naviješta riječ Božju, a otpratio ga je biskup.

Još se jednom vratio u Breslau, ali je ponovno teško obolio. Polagano se oporavljao uz brižnu njegu svoje subraće.

Kad je konačno ozdravio, slavila se u glavnom gradu Šleske veličanstvena svečanost. Izaslanici iz Beča i Krakova su ušli u grad s velikim slavljem. Kao opunomoćeni zastupnici su u stolnoj crkvi obavili zaruke habsburške kneginje Elizabete, sestre mladoga Ladislava, s poljskim kraljem Kazimirom IV. Kapistran je, još blijed i iscrpljen od jedva svladane bolesti, izrekao svečanu propovijed. Svratio je pažnju na husite i na polumjesec, veliku nevolju kršćanstva, i opomenuo knezove da budu složni u času krajnje opasnosti.

Nakon svečanosti poljska su ga gospoda u ime svoga suverena pozvala da dođe u Krakov. Kapistran je bez oklijevanja pristao. Već je nakon dva dana napustio glavni grad Šleske i s poslanicima odjahao u Poljsku, i pošao u susret novim teškim zadacima.

U DVORU JAGELOVIĆA 1453 i 1454

Čovjeku je Božjem u Krakovu priređen zaista kneževski doček. Na mostu na Visli dočekaše ga sa cijelim dvorom Jagelovića Kazimir IV u sjajnom orna-

tu, kardinal-biskup Sbignev Olesnicki sa svojim prelatima, vijećnici, profesori sveučilišta. Uza zvonjavu i zvuke fanfare dopratiše njega i njegovu dvanaestoricu braće u grad, gdje se nastanio u kući ugledna građanina Georga Schwarza.

»Dobro je da ste ovdje«, rekao mu je stari kardinal. »Mi u vama pozdravljamo glasnika Božjega koji je došao da Poljsku probudi oda sna, da uspostavi stegu i ćudoređe. Mnogo je toga loše i kod klera i kod naroda, čak je i u samostanima potrebno temeljito poboljšanje.«

»A kralj?«

»Kazimir je mlad, veseo gospodin koji voli u svom dvoru priređivati raskošne svečanosti, a za obnovu se malo brine. S njim se, na žalost, slabo sporazumijevam. Za moje se opomene ne pokazuje pristupačnim; većma voli ići svojim vlastitim putem.«

»Kako stoji sa sveučilištem?«

»Profesori su dugo vremena bili na strani bazelskoga koncila, ali se ipak ne smije sumnjati u njihovu pravovjernost. U razračunavanju s husitima odlučno su se držali katoličke nauke, štoviše, obvezali su se i zakletvom da neće prihvaćati krivovjerskih naučavanja. Za vašu djelatnost u našem gradu od srca vam želim Božji blagoslov«, na kraju je dodao kardinal.

Kapistran je istom u gradu na Visli primio vijest o padu Carigrada.

»To je kazna za izdaju Grka s obzirom na sjedinjenje«, uzdahnuo je, sav izvan sebe od bola. »Isprava o sjedinjenju u Firenci ostala je samo komad papira. Bizantinci su više nego jedanput kazali da bi u svom gradu radije htjeli gledati sultanov turban negoli mitru kojega katoličkog biskupa. Sada imaju što su željeli. Neka Bog sačuva Zapad! Bit će izgubljen, ako se knezovi ne sjedine u borbi protiv polumjeseca.«

U svojim propovijedima što ih je dan na dan držao pred vratima crkve svetoga Adalberta, govorio je o strahovitoj opasnosti koja prijeti s Istoka.

»Bizant je propao, jer je raskinuo vezu s rimskim kršćanstvom«, zaviknuo je glasom punim bola. »A sada

se oluja valja prema Evropi. Propast će, ustraju li njezini narodi u zavadi i svađi, ne budemo li činili pokoru.«

Svečano je objavio sadržaj bule pape Nikole V, potresan poziv kršćanskim knezovima da poradi spasa kršćanstva budu jedinstveni i da prihvate križ. Na svoju žalost je rijetko kada vidio kralja ispod svoje propovjedaonice, a kad bi se doista pojavio, propovijed bi pratio s malo zanimanja.

Kazimir je ipak odobrio, da pokaže svoju blagonaklonost, osnivanje opservantskog samostana. Na Malu Gospu je kardinal Kapistranu predao komad zemljišta što ga je njegov brat, palatin iz Sandomira, stavio na raspolaganje. Tu je doskora podignut samostan koji je mladim novacima poslužio kao dom.

Međutim je Kapistran s velikom nestrpljivošću očekivao vijest iz Češke. Prvih dana studenoga primio je vijest da je biskup Olmuca kraljevića Ladislava u praškoj stolnoj crkvi okrunio za kralja, ali ga je teško zaboljelo što je mladi knez svoje dostojanstvo iskupio obećanjem da će poštovati »kompaktate« i da će raditi na tome da Rokycana bude potvrđen kao biskup Praga.

Usprkos tomu se Kapistran nadao da mu je sada put u češki glavni grad otvoren, napose, kad ga je Ladislav opetovano pozivao u Beč. Bez oklijevanja je novome kralju izrazio želju svoga srca.

»Često puta sam nazvan neprijateljem Čeha«, napisao je, »ali mi je Bog svjedokom da svoje vlastito spasenje ne želim većma negoli njihovo. Česi su mi tako dragi da ništa toliko ne želim kao to da među njima završim svoje dane.«

Istovremeno se obratio Podjebradu, markgrofu Albrehtu Achillesu, grofu Ulriku Eizingeru i drugoj utjecajnoj gospodi žarkom molbom da potpomognu njegovu želju. Barun Beneš Bošković, moravski podrizničar, primio je cijeli svežanj pisama s pozivom da bi mu pomogao. S grozničavim uzbuđenjem je očekivao poziv iz Praga. Potkraj godine je konačno primio pismo iz kraljevskoga ureda, kojim mu je uljudno objašnjeno da je njegov posjet Pragu u sadašnjem času iz

nekih razloga nemoguć. Mora se strpjeti da to bude kasnije. Kapistran je preneražen pustio pismo iz ruke. Kad je dva tjedna kasnije prispjelo pismo od Podjebrada, bilo mu je jasno tko je bio iza onoga nepovoljnog odgovora. U tom pismu ga je silnik ponovno korio najgrubljim riječima kao smutljivca s kojim ne želi imati nikakva posla.

»Većma se radujemo tvojoj odsutnosti negoli tvojoj nazočnosti«, stajalo je na kraju.

»Nećeš dobiti ni pratnje. Ne kanimo se podložiti tvojoj volji.«

»Tko je napokon kralj u Češkoj, Ladislav ili bijedni skorojević?« zaškripao je Kapistran i srdito odbacio pismo. Beneš ga je obavijestio o stvarnom stanju prilika. Ladislav je potpuno stajao pod utjecajem Podjebradovim. Nije ga samo potvrdio kao češkoga namjesnika, nego ga je imenovao i svojim upraviteljem dvora. Njemu se, dakle, sasvim predao.

»Što mu treba namjesnik, kad on sam nosi krunu?« rekao je Kapistran uzbuđeno. »Zašto se kao katolik predaje u ruke krivovjercima koji ne žele ništa drugo nego samo njegovu propast?«

»Ne zaboravite, Ladislav je star istom trinaest godina«, podsjetio ga je kardinal kojem se izjadao. »Kad odraste, on će već provesti svoju volju.«

»On je ipak kralj«, srdito je odgovorio manji brat. »Moć što je sa sobom donosi kruna imala bi nadomjestiti ono što mu nedostaje po dobi. Ako nema savjesnih savjetnika, zaboga, ja neću biti nijemi pas.«

U svojoj srdžbi je napisao Podjebradu:

»Da sam znao, moj Jurju, da pismo koje mi je uručeno pod tvojim imenom, odgovara tvom uvjerenju, odgovorio bih ti kao što zahtijeva grubost tvoga pisma. A jer u plemića – a ti ipak hoćeš to biti – ne pretpostavljam takvu neodgojenost kao što je sadrži tvoje pismo, potpisano tvojim imenom i tvojim pečatom opečaćeno, odgovorit ću ti blažim tonom.«

Kapistran veli da uopće ne može shvatiti, zašto on koji je u svjetskim stvarima tako sposoban dopušta da ga Rokycana i drugi krivovjerci, koji zlorabe njegovu

nepismenost, sasvim prevladaju i izvrgavaju ruglu i sramoti.

»Zar ti, dakle, ne vidiš kako me oni sile da te pred kraljevima, knezovima i prelatima, pred sveučilištima i cijelim kršćanskim narodom prikazujem kao neobrazovana, neplemenita i krivovjerju odana čovjeka? Ipak ti moram predočiti ono tvoje pismo prepuno laži i pogrda kojim si mi odgovorio na pitanje. Ne znaš li ti da te nitko ne može većma osramotiti nego mali fratar iz Kapistrana, ako samo hoće, na čije propovijedi svi grnu? Bilo bi mi posve lako da ti prišijem neki nadimak koji nikakva voda više neće moći oprati. Zašto dopuštaš da te tvoji vlastiti ljudi izvrgavaju ruglu?«

Piše dalje da s pravom Rokycana i njegova pristalicu naziva krivovjercima, ali dodaje:

»Ja Rokycana i njegove ne mrzim kao što ti misliš, nego mrzim njihove opačine, njihova krivovjerja i zablude. Ako to ne podnose što ih se nazivlje krivovjercima, neka postanu katolici i neka slušaju papu!«

Na kraju je odlučno zatražio da se Podjebrad zbog svoga neuljudnog pisma ispriča, jer će inače svoj stil promijeniti i navaliti s grubljim oružjem.

»Ali je ipak bolje da se među nama sačuva dobar ton.«

Na ovo pismo, koje nipošto nije bilo blago, nego doista oštro, nije Kapistran primio nikakva odgovora. Već je samo podsjećanje na nepismenost moralo Podjebrada nemilo pogoditi. Put u Prag mu je ostao zatvoren.

10. veljače 1454. u krakovskoj stolnoj crkvi je obavljeno kraljevo vjenčanje. Po strahovitoj snježnoj vijavici je dvije tisuće poljskih konjanika otišlo po kraljevnu Elizabetu i njezinu austrijsku pratnju. Građani Krakova nikada prije toga nisu vidjeli takva sjaja. Zlato i srebro se ljeskalo s konjskih podsedlica. Dvorjanici su blistali u baršunu, svili i najfinijim krznima. Na vjetru su se vijorile bogato izvezene zastave.

Pokraj sve te divote posebno se isticala skupina opservanata koji su u gruboj pokorničkoj odjeći bosi gazili dubok snijeg. Oni su ipak većma na sebe svratili

općenitu pažnju nego vitezovi i grofovi u njihovoj raskoši.

»Gospodin Bog sada pripada ovima ovdje«, došaptavali su jedni drugima. »Oni od njega postižu što hoće.«

Kad je svečana povorka stigla do stolne crkve, sa sviju crkava su brujala zvona. Kod portala je kralj prihvatio svoju zaručnicu u ornatu posutu draguljima, a na glavi je imao zlatnu krunu.

Nadbiskup iz Gniezna, primas Poljske, služio je pontifikalnu misu, kardinal Olesnicki je blagoslovio brak. Kapistran je održao propovijed i čestitao mladome paru. Opomenuo je vladara da bude pravedan i dobrostiv otac svoga naroda, a da uz to ne zaboravi na veliku nevolju kršćanstva. Da li je on tada slutio da će iz te bračne veze kao najljepši plod proizići sin, koji će jednom zasjati među svecima Crkve? Godine 1521. je papa Leon X pobožnog i kreposnog kraljevića Kazimira podigao na čast oltara.

Kapistrana je teško zabrinula borba između redovničke države i buntovnih Prusa, koji su poljskom kralju nudili vlast. Činilo se da je Kazimir bio voljan prihvatiti namijenjeno mu dostojanstvo i izboriti ga mačem. Kapistran je odlučno odvraćao od takva nauma, kad je upitan za mišljenje, i kralju je savjetovao da se ograniči na to da protivnike međusobno izmiri i neka zamoli papu da bi donio odluku u toj nesretnoj svađi. Ipak je još iste godine došlo do rata, koji je za Poljake bio posve nesretan. Redovnički vitezovi su ametice porazili njihovu vojsku. Cvijet plemstva je ostao na bojnom polju, Kazimir je samo teškom mukom spasio svoj život bijegom.

U svibnju je Kapistran napustio krunidbeni grad Poljske te se vratio natrag u Breslau, a za to putovanje ga je kardinal Olesnicki obilno opskrbio konjima i ostalim putnim potrepštinama.

NESTAJE SNA

1454

Kapistran je zatekao Breslau u najvećem uzbuđenju. Jedva što se smjestio kod svoje manje braće u samostanu svetog Bernardina kadli ga u njegovoj sobici potražiše vijećnik Johan Meideborg i dr Nikola Tempelfeld, propovjednik u crkvi svete Elizabete.

»Razlog poradi kojega smo vas, dobri oče, potražili, od vrlo velike je važnosti«, rekao je vijećnik. »Zato molimo da nas ispričate što vam nakon tako dugotrajna putovanja nedamo malo vremena da se odmorite.«

»Samo naprijed, govorite!« smiješio se misionar. »Na to sam navikao da me se salijeće. O čemu se radi?«

»O poklonstvu što ga u Pragu zahtijevaju od našega grada.«

»Ne mogu u tomu vidjeti ništa neuljudno«, začuđeno je odgovorio Kapistran. »Vi ne možete nasljedniku Vjeceslavove krune kao svom nasljednom gospodaru uskratiti poklonstva.«

»Sigurno ne! Ali mi to od sebe odlučno otklanjamo da to učinimo u Pragu kao što to od nas zahtijeva Podjebrad. Mi smo uvijek prema starom običaju iskazivali poklonstvo onda kad bi nas kralj pohodio prvi puta. To dolikuje dostojanstvu Breslava, jer je on drugi glavni grad češke države. Poklonimo li se mi u Pragu, onda to isto moraju učiniti i šleski knezovi. Tako bi propao položaj Breslava kao glavnoga grada i propalo bi jedinstvo Šleske.«

»Oče, dobro nas shvatite«, rekao je dr Tempelfeld. »Mi Ladislava priznajemo kao svog nasljednog gospodara i zakonitog baštinika krune, ali želimo zadržati samostalnost Šleske u sklopu čeških zemalja. Samo tako ćemo sačuvati svoj njemački karakter i svoju katoličku vjeru za koju smo u vrijeme husitskih ratova podnosili najveće nevolje. Poklonimo li se u Pragu, sami ćemo sebe predati i tako pribaviti utrakvistima trijumf što im ne smijemo priuštiti.«

»Sada shvaćam«, uskliknuo je živahno manji brat. »Vi imate pravo. Zamolite, dakle, kralja da vas posjeti!«

»To je učinjeno!« dodao je vijećnik. »Jedini odgovor što ga primismo bila je odmjerena zapovijed da se dođe u Prag i ondje izvrši poklonstvo.«

»Što o tome misle šleski knezovi?«

»Oni čekaju i slijedit će naš primjer.«

»A da li je vijeće jedinstveno?«

»Nije, na žalost«, priznao je gospodin Meideborg. »Većina naginje tomu da se ovaj puta popusti da se ne bi izazvala srdžba silovitoga Podjebrada i da bi se grad poštedio od teških vremena.«

»U Pragu se neće ići do skrajnosti«, nagađao je Kapistran. »Na Vltavi će se popustiti, ako grad na Odri ostane čvrst u svom protivljenju.«

»U Pragu je priznata izvjesna nagodba«, rekao je dr Tempelfeld. »Prvih dana svibnja poslano je kraljevsko poslanstvo, u čije smo ruke imali položiti zakletvu odanosti. Gospodi smo dali na znanje da ćemo samo kralju, i to ovdje u Breslau, izraziti odanost, i otpustili smo ih da odu neobavljena posla.«

»To se dogodilo, premda je većina vijeća bila spremna prihvatiti ustupak«, nadodao je Johan Meideborg. »Samo građanstvo se odlučilo na otpor.«

»Pa što se ima sada dogoditi?«

»Došli smo k vama da zamolimo vaš savjet, vaš savjet i vaše posredovanje. Poznato nam je koliko vam je kralj naklon.«

»Dobro, pisat ću mu!« pristao je Kapistran. »U ovoj stvari se nalazim na vašoj strani.«

Već istoga dana je Ladislavu upravio pismo u kojem stoji:

»Ako Česi ostaju kod toga da im priznate njihova stara prava zašto se ona ne bi priznala i Breslavcima? Zar su Česi vjerniji od Breslavaca koji vam nisu nikada uskratili poslušnosti? Ako Česi stoje na tome da Breslavci moraju iskazati poklonstvo u Pragu, prema čemu drugom je to usmjereno nego da se grad podloži krivovjerskom jarmu kad vas jednom ne bude? Dođite doskora u Breslau da bi građani mogli u vaše ruke položiti zakletvu vjernosti!«

Kapistran nije ništa toliko želio nego to da se sam susretne s kraljem da bi možda uz njegovu pomoć još ipak pronašao put do Praga. Na svoje veliko razočaranje je dugo uzalud čekao odgovor. Umjesto odgovora je Breslau primio oštar ukor. Konačno su se u Pragu spremali da grad silom primoraju te su odredili da čete krenu prema šleskoj granici. Breslavci nisu uzmaknuli ni pred ovom prijetnjom, nego su uredili svoje utvrde.

U tolikoj nevolji je biskup Petar Novak sam krenuo u Prag da posreduje. Podjebrad ga je primio s tolikim počastima da su Pražani nezadovoljno mrmljali da bi se jednako tako mogao pustiti i Kapistran, ali u breslavskom slučaju nije ni u najmanjoj stvari popustio.

Sve je to Kapistran doznao iz pisma praškoga dekana stolne crkve Wenzela iz Kromaua, koji ga je osim toga obavijestio i o žalosnu položaju katolika.

Kraljeva je nazočnost u Češkoj samo neznatno umanjila težak položaj Crkve. Kaptol stolne crkve se doduše mogao vratiti u Prag, i kartuzijanci su ponovno dobili svoj porušeni samostan, ali je Rokycana tlačio katolike kao i prije. Radio je tako kao da mu je kralj dao vlast nad cjelokupnim svećeništvom. Ustrajao je u svojim zabludama i s propovjedaonice je bjesnio protiv papine vlasti.

Pisac pisma je usrdno molio Kapistrana da dođe u Olmuc da ga bar ima u svojoj blizini.

»Sada me ništa više ne zaustavlja!« uskliknuo je Kapistran kad je odložio pismo.

18. srpnja je posljednji puta propovijedao na Salzringu i snažnim riječima potaknuo Breslavce na jedinstvenost, jer da će samo pomoću nje nadvladati nevolju. Građani su bili duboko zaprepašteni što ih je misionar nakanio napustiti u tako tjeskobnu položaju. Poslali su mu zastupnike, vijećnike i predstavnike cehova u samostan svetog Bernardina da bi na nj djelovali da ostane, ali se Kapistran ni na njihove usrdne molbe nije dao odvratiti.

»Doskora će se vratiti vaš biskup«, tješio ih je. »Učinite ono što vam on rekne! Ja moram u Moravsku da dovršim misiju koju mi je povjerio Bog.«

Breslavci su ga teška srca pustili da ode.

Kapistran je tek nekoliko dana proboravio u Olmucu kad mu je stiglo pismo češkoga kancelara Prokopa Rabensteina koji je zahtijevao da ostane u Breslavi i da ne ide u Moravsku. Bez uljepšavanja mu je izjavio da će njegova nazočnost samo narušavati mir.

»Sada sam ovdje i ovdje ostajem!« rekao je Kapistran gvardijanu samostana u Olomucu. »Ne pomišljam na to da se uklonim, jer tako hoće gospoda u Pragu.«

Ponovno je danomice propovijedao u moravskom gradu i mnogo je utrakvista obratio na staru vjeru. Iz Breslava je stiglo pismo koje je sličilo jednom jedincatom zajedničkom kriku za pomoć. Nekoliko dana nakon njegova odlaska vratio se biskup Novak sa strogim nalogom da bez odgađanja pošalje u Prag odaslanstvo koje će obaviti poklonstvo. Ako se grad i dalje bude kratio to učiniti, bit će oružanom silom primoran na poslušnost. Vijeće je, suočeno s prijetnjama, popustilo, ali se građanstvo jednodušno suprotstavilo njegovu zaključku i izjavilo da će radije pomrijeti negoli se podvrći češkim vlastodršcima.

»Zbrka je velika«, napisao je dr Tempelfeld.

»Nemojte nas u ovoj tjeskobi napustiti, a ako ne možete doći, časni oče, barem nam dajte neki savjet!«

»Slušajte svoga biskupa, na što sam vas upozorio u svojoj posljednjoj propovijedi!« odgovorio je Kapistran. »Nemoguće mi je sada doći u Breslau, jer su mi ovdje pune ruke posla. Uostalom, još se uvijek nadam da ću putovati u Prag.«

Ovu je nadu čvrsto podržavao i kad je primio pismo biskupa Eneje Silvija Piccolominija koji ga je poticao neka konačno napusti svoj san da će prispjeti u češki glavni grad. Umjesto toga pozvao ga je da dođe u Frankfurt gdje će na Miholje biti otvoren novi državni sabor. Neka bi Kapistran ondje ponovno pozvao knezove u boj protiv Turaka.

»Dakle, u Frankfurt!« uzdahnuo je Kapistran. »Ali još prije toga u Prag!«

»Vi, dakle, još uvijek ne napuštate nadu?« upitao ga je njegov prijatelj Beneš Bošković.

»Zašto bih je morao napustiti? Pisat ću Podjebradu i zamolit ću ga za pratnju.«

»Sigurno nećete ništa uspjeti, budete li mu pisali na svoj uobičajeni način!« smiješio se moravski podrizničar.

»No dobro, trsit ću se da budem uljudan«, smijao se stari borac. »Ako to smatrate uputnim, ispričat ću se, štoviše, i zbog svojih prijašnjih grubih pisama.«

»To bi u svakom slučaju bilo veoma umjesno. Ipak sumnjam da ćete nešto postići.«

»To će se vidjeti!« promrmljao je Kapistran.

Ovo pismo za Prag je, usprkos tonu koji je ovaj puta bio veoma odmjeren, ostalo bez odgovora.

»Ja duže ne mogu čekati«, rekao je Kapistran barunu sredinom kolovoza. »Moram u Frankfurt na državni sabor. Ali ću se ponovno vratiti i neću popuštati dok mi se ne otvore vrata Praga.«

Preko Znojma je putovao kroz Donju i Gornju Austriju u Bavarsku. Iz Münchena je pozvao odlučnim pismom kralja Ladislava da dođe u Frankfurt ili da bar pošalje zastupnika. To je tim potrebnije kad Turci već navaljuju na Ugarsku čiji je on nasljedni kralj. Umjesto da se naokolo tuče sa Sasima, neka radije cjelokupnu svoju ratnu snagu suprotstavi glavnom neprijatelju kršćanstva.

Usprkos tomu što se žurio, ipak je više dana ostao u Augsburgu. U moćnom se gradu oko njega narod toliko tiskao da ga je uvijek pratio odred gradskih stražara, da ga ne bi pognjeli. Među silnim mnoštvom, koje je slušalo njegove propovijedi, stajao je desetogodišnji dječak koji je čvrsto držao svoju sliku na papiru i ugljenu risaljku. Bio je to Toma, sin glasovitoga majstora Hansa Burgkmaira. Prema svojoj skici je kasnije uljenim bojama naslikao propovjednika, njegovo vatreno oko, njegovo odvažno orlovsko lice, njegova odlučna usta, njegove mršave ruke koje su obuhvatile prsobran propovjedaonice.

U ponedjeljak, 23. rujna, na vlasteoskom je dvorištu plamtjela lomača u kojoj su Augsburžani spaljivali svoje ispraznosti, kockarske igračke, kljunaste cipele, haljine s povlakom i druge tričarije. Kapistran je još jednom blagoslovio narod i odjahao. Gradski bilježnik je u svojoj kronici zapisao: »Tada je među narodom provalio velik plač i žalost zbog njegova odlaska.«

Svršetkom mjeseca je Kapistran nakon naporna jahanja prispio na svoj cilj, u grad Frankfurt na Majni, gdje je upravo s velikim sjajem bio otvoren državni sabor.

PROTIV POLUMJESECA

DRŽAVNI SABOR U FRANKFURTU 1454 i 1455

»Što očekujete od državnoga sabora?« zapitao je Kapistran biskupa Eneju Silvija Piccolominija, koga je potražio odmah nakon svoga dolaska u Frankfurt. Carski poslanik je umornim očima promatrao manjega brata.

»Što očekujem? Kratko rečeno, ništa! Ovaj državni sabor će roditi jedan novi, kao što je onaj u Regensburgu rodio frankfurtskoga. I to je sve. Malobrojni njemački knezovi koji se pojaviše, brinu se za sve moguće stvari, ali samo ne za križarski rat. Prigodom javnih sjednica hine oduševljenje za svetu stvar, a potajno se dogovaraju kako bi mogli suziti carevu vlast sebi na korist.«

Biskup sav prozebao držao je svoje sitne ruke povrh posude sa žeravicom.

»Pozvali smo cijeli svijet, talijanske knezove i sinjoriju, njemačku gospodu, kraljeve, francuskoga, engleskoga, češkoga, poljskoga, vladare skandinavskih zemalja, vojvodu burgundskoga. Došli su Albreht Achilles Brandenburg, markgrofovi badenski, izborni knezovi Ditrih iz Meinza i Jakob iz Triera. Ostali državni staleži su većim dijelom izostali, a samo malo njih je poslalo svoje poslanike. Iz Italije je stigao samo papinski legat biskup Ivan Castiglioni iz Pavije.«

»A Filip Dobri burgundski?«

»U Regensburgu je svečano obećao da će na Turke poći sa četrdeset tisuća momaka, ako budu sudjelovali i ostali knezovi. Sada se bori protiv buntovnoga grada Genta te je zamolio da mu se izostanak ispriča.«

»Zašto car nije došao u Frankfurt?«

Biskup se pogladio po sijedoj kosi i uzdahnuo:

»Fridrih III njeguje svoje ruže. On misli da će svijet osvojiti sijeđenjem. Ne, oče, nemojte me pitati što očekujem od ovoga sabora! Najradije bih o tome šutio. Želio bih da moje gledanje stvari bude netočno pa bih tako većma zavrijedio ime lažnoga negoli ime pravoga proroka. Više se ne nadam onome što želim, ni samome sebi ne mogu ništa dobro obećati.«

»Zar je onda sve uzaludno?« uzdahnuo je Kapistran.

»Bojim se da jest! Ipak sutra kanim na javnoj sjednici još jedanput govoriti o križarskom ratu. Htjedne li Bog, mogao bih nešto obaviti. Ipak se većma pouzdajem u vašu riječ negoli u svoju vlastitu. Vi ste jedini čovjek koji umije razbuditi uspavane savjesti.«

»Dao Bog da ne govorim gluhim ušima!« vatrenim je pogledom odgovorio Kapistran.

Sutra ujutro se sabraše državni staleži u rimskoj dvorani koja je bila urešena grbovima. Prvi je uzeo riječ Eneja Silvije. Vatrenom je rječitošću prikazao strahovitu opasnost koja je prijetila cjelokupnom kršćanstvu i cijeloj Evropi od Turaka. Pozvao je knezove da se odlučno suprotstave naslijeđenom neprijatelju. U ime svog carskoga gospodara uvjeravao je da će Fridrih III održati svoja obećanja, ali mu je potrebna pomoć državnih staleža.

»Budite svjesni, svijetla gospodo, ozbiljnosti ovoga časa!« doviknuo je sakupljenima. »Turci su već s velikom vojnom snagom provalili u Srbiju i spremaju se da krenu na Beograd. Ugarska je ugrožena do skrajnosti, ni sama Italija nije izvan opasnosti. Imamo pouzdane vijesti da Muhamed II namjerava umarširati i u moju domovinu, ili preko Kalabrije ili preko Mletaka. Malo on drži do toga što je grad svetoga Marka poradi

prljava dobitka sklopio neki mirovni ugovor što ga cijelo kršćanstvo osjeća kao nepodnošljivu sramotu.«

»Ugarska, Italija!« došapnulo je nekoliko njemačke gospode jedan drugome. »Šta se to nas tiče?« Biskup iz Sijene kao da je razumio šapat, zaviknuo je povišenim glasom:

»Neka nitko ne vjeruje da će njegova kneževina, njegova biskupija, njegov grad ostati pošteđen od Turaka, kad oni jednom budu u Ugarskoj ili u Italiji! Ako Zapad sultanove paklenske čete ne odbaci do granica, sve je izgubljeno. Zaboravite već jednom na svoje sićušne posebne želje, ohrabrite se i prihvatite križ za spas kršćanstva!«

Eneja Silvije sa sve većim uzbuđenjem je govorio dva sata, a zatim ustadoše ugarski odaslanici, bradata gospoda u dugim odorama sa zlatnim gajtanima te su u ime svoga kralja Ladislava zatražili pomoćnu vojsku protiv Osmanlija.

»Do sada smo se branili sami«, rekoše samosvjesno, »no sada nam je potrebna pomoć. Ne pomognete li nam, smatramo se prisiljenima da s Osmanlijama pod svaku cijenu sklopimo mir.«

Potresno je bilo ono što su pripovijedali o nevoljama koje su snašle Srbiju.

»Pola te zemlje su pregazili okrutni konjanici. Potpuno su je opljačkali, a što nisu mogli sa sobom ponijeti, to su spalili. Pedeset tisuća ljudi su kao roblje odvukli u Istambul. Srbi su se u svojim utvrđenim gradovima branili očajničkom hrabrošću. Smederevo se održalo, premda su Turci već osvojili vanjske utvrde grada. Ostrovica je pretvorena u ruševine i prema obećanju, da će stanovnici biti pošteđeni, otvorila je vrata. Ali što za sultanove horde znači zakletva? Njihove sablje krivošije su obarale sve što god im je stajalo na putu, preostale su odveli u ropstvo. Treba li i nas zadesiti jednaka sudbina? I vas, gospodo, nakon nas? Nama treba vojska od kakvih sedamdeset tisuća ljudi, ako i dalje budemo morali pružati otpor.«

Zdvojni vapaj za pomoć nije ostao bez odjeka, ali su se čuli i takvi glasovi koji su tvrdili da je to prikazivanje opasnosti pretjerano.

»Ovo o čemu nas obavješćuju ugarski odaslanici, bilo je prije pola godine«, viknuo je jedan od sakupljenih. »Sultan je, međutim, već davno ponovno u Istambulu gdje podiže mošeje i palače. U najmanju ruku opasnost ovaj čas nije tako velika kao što bi se to moglo misliti.«

»Vi zaboravljate da je Muhamed ostavio jaku vojsku u Srbiji.«

»Nju je Hunjadi, međutim, odvažnim naletom konjaništva porazio.«

»Što znači jedna bitka u ovome ratu? Muhamedove su čete mnogobrojne kao što je pijeska na morskoj obali. On može svakog časa ponovno krenuti na bojno polje. Kakva korist od uspješna sitna okršaja, ako on protiv nas digne svu svoju snagu? Ugarska je, ne dobije li pomoć, propala.«

Rasprava se razvlačila u beskonačnost, a da se nije došlo ni do kakva rezultata. Napokon je jedan od izaslanika nastojao opravdati svoga kneza zbog neaktivnosti tvrdnjom da je papa, doduše, izdao bulu o križarskom ratu, ali da i on sam u tom pothvatu sudjeluje do skrajnosti bezbrižno, jer izdaje silne svote za poljepšanje Rima. Ovome je uzbuđeno protuslovio Castiglioni, papinski legat.

»Kako se usuđujete optuživati Svetog Oca zbog nebrige? Kad biste znali, što je sve Nikola V učinio za dobrobit kršćanstva, od srama biste zanijemili. Do sada još nije bilo pape koji bi bio tako revan. Skenderbegu je poslao pet tisuća dukata, šezdeset tisuća otoku Rodu, četrdeset tisuća je dao za naoružanje ratne mornarice. To je samo nešto malo od svega što je učinio za zajedničko dobro, a sve to, premda je on na smrt bolestan čovjek, koji se zbog svoje kostobolje jedva miče. Da su druge snage žrtvovale samo jedan dio toga što je pridonio Sv. Otac, Turčin bi već davno bio poražen i mi u ovome državnom saboru ne bismo morali potrošiti više u tu svrhu ni jedne riječi.«

Zatim se prekoravalo cara, koga je odlučno uzeo u zaštitu Eneja Silvije.

Nakon beskrajna raspravljanja državni je sabor pristao na dvanaest tisuća konjanika i trideset tisuća pješaka. S obzirom na ispostavljanje četa je odlučeno da se donese zaključak na slijedećem državnom saboru, koji je imao biti otvoren na Svijećnicu u Bečkom Novome Mjestu.

»Veoma sam nezadovoljan s takvim rezultatima«, rekao je plemeniti markgrof Karlo Badenski Kapistranu. »Opet je sve odgođeno. Prije kolovoza slijedeće godine ne može se pomišljati na ozbiljniju pomoć.«

Eneja Silvije se isto tako izjasnio da se u sve to malo pouzdaje.

»Mi ovdje samo gubimo svoje dane«, rekao je ogorčeno. »Knezovi će se svuda naokolo svađati kad sultan bude već pred vratima države.«

»Ni ja ne očekujem baš ništa od tih njemačkih državnih sabora«, bolno je rekao Kapistran. »Ovdje se samo naklapa, svatko nastoji da drugome pod nos stavi kakvu krivnju. Ne dogodi li se čudo, Ugarska će biti poražena ili će sa sultanom sklopiti kakav sramotan mir. A onda, teško tebi, Italijo! Teško tebi, Rime! Teško tebi, Evropo!«

Ni u to vrijeme nije bio bez posla. Dnevno je propovijedao pred golemim mnoštvom na groblju pred crkvom sv. Bartola ili na Rimskom brijegu. Svoje slušatelje je oduševljavao za borbu protiv Turaka tako vatrenim žarom da su mnogi iz njegove ruke primili križ. Ali što su mogli učiniti oni, nenaoružani, kad su car i njegovi knezovi spavali!

Još prije nego što je državni sabor bio dovršen Kapistran je odlučio poći u Ugarsku.

»Rano ujutro krećem na put i idem k caru«, napisao je papi dan prije svoga odlaska. »Prodrmat ću ga da pruži malo veću pomoć. A onda krećem u Ugarsku! Želim spriječiti da se ondje ne bi prebrzo sklopio kakav ugovor s Turcima.«

Nije dopustio da ga se zaustavlja u njegovoj revnosti kad je saznao za nevolju svoje talijanske subraće koja su se ponovno vrlo žestoko zavadila i poticala ga

da se žurno vrati. Sad se radi o važnijim stvarima nego što su teškoće u Redu, tako ih je obavijestio. Javio im je da ovaj čas ne može ništa drugo učiniti nego će ih preporučivati Božjoj dobroti i Božjem namjesniku na zemlji. Protektoru Reda, a to je bio kardinal Capranica, napisao je:

»Sada postaje sve ozbiljnije, sada se ide protiv velike Turske. Siromašne sluge Kristove koji žele vjerno živjeti prema svojim zavjetima, treba pustiti u miru, ne mučiti ih dulje, nego ih valja zaštićivati u njihovim svetim pravima!«

Na kraju je postao zloban. Čuo je, piše on, da je kardinal predbacivao što se nije odvažio da pođe u češki glavni grad.

»Vama će rimska gospodo«, nastavio je, »pohodi li vas veliki Turčin, na glavu staviti nove šešire i skrojiti nove plašteve.

Odlazim u Ugarsku na sveto mučeništvo. Pozivam i vas. A kad jednom dođete, ići ću za vama barem izdaleka. Predbacili ste mi da sam se držao daleko od Praga. Ako ste mišljenja da sam trebao iskušavati Boga, budući da mi je tisuću puta odbijena pratnja, onda ću to učiniti još sada. Za sve sam Vam vječno zahvalan!«

U najvećoj žurbi je krenuo iz Frankfurta. Putem se zaustavljao samo zato da narod pozove u borbu protiv Turaka. U Nürnbergu je primio poziv da dođe u Breslau. Što je grad tako željno očekivao, sada je konačno ostvareno. Prag je napokon popustio. Početkom prosinca je kralj s Podjebradom i sa cijelim dvorom došao u njihov grad da tu primi njihovo poklonstvo. Tako je i Kapistran konačno imao priliku da se suoči s kraljem i s Podjebradom.

»Ne znam što mi je činiti«, tužio se Kapistran svojoj subraći u opservantskom samostanu. Nakon zajedničke večernje molitve zamolio ih je da još raširenih ruku nadodaju tri Očenaša da bi primio božansko svjetlo. Jedno snoviđenje, što ga je imao te noći, protumačio je kao volju Božju, da naime bez odgađanja krene u Ugarsku. Stvar je bila riješena. O Breslavi nema više govora.

»Putujemo u Ugarsku!« doviknuo je braći kod rastanka. Bez oklijevanja je krenuo u Regensburg gdje se s dvadeset osmoricom pratilaca ukrcao na Dunavu. Ledena zimska studen mu se strahovito suprotstavljala, ali je otklonio svaki odmor, jer je toliko čeznuo za tim da konačno stigne na cilj. Samo je u Passau-u kroz tjedan dana prekinuo vožnju da i ondje propovijeda o križu.

Kad je konačno stigao u Beč, ondje ga je dočekalo Piccolominijevo pismo. Biskup ga je odvraćao da ne ide k caru u Bečko Novo Mjesto. Sada još ne može ondje ništa obaviti pa neka bi svoje putovanje odgodio sve do početka državnoga sabora. Eneja Silvije se nemilo tužio na pohlepu knezova i na njihovo zaziranje od žrtve.

»Nijedan se neće podrediti drugome, nijedan neće da na sebe preuzme nikakvu nedaću. Kad bi im bilo moguće spriječiti propast ljudskoga roda time što bi se samo jedan jedincati dan odrekli uživanja, oni toga ne bi učinili.«

Sramotni ugovor, što ga Mlečani sklopiše s Turcima, bio je razlogom da se gorko potuži.

»Moglo bi se kupiti cijelo kršćanstvo, kad bi se našao kakav trgovac. Sve sluša Turčina, samo ako pruža novac.«

Kapistran se teška srca odlučio da ostane u Beču do početka državnoga sabora. Kao što je nekoć mlade akademičare oduševio za redovnički stalež, tako ih je sada pridobio za križarski rat. Nekoliko stotina studenata je primilo križ i obvezalo se da će ići na Turke. Pisao je na sve strane. Pozivao je knezove Njemačke, Italije i Burgundije na sveti rat.

Vijesti s Istoka su bile dosta porazne. Hunjadi je doduše s nekim uspjehom porazio Turke, ali je pretrpio i velike protuudarce. Srpski vojskovođa Nikola Akobalić je u rujnu potukao jednu osmanlijsku vojsku kod Vranja, ali je i on, dva mjeseca kasnije, u jednom sukobu bio pobijeđen, zarobljen i živ nabijen na kolac.

»Tako heroji prolijevaju krv, a knezovi spavaju«, pun gorčine je viknuo Kapistran. »Sultan već kod Sofi-

je sakuplja velike snage da bi zadao Ugarskoj smrtonosni udarac. Već opsjeda Beograd, vrata države, a Hunjadi uzalud vapi za pomoć.«

Što je doznao iz Bečkoga Novog Mjesta, nije ga ništa manje razočaralo. Svijećnica je već bila prošla, a još uvijek nisu bile izvršene nikakve priprave za otvaranje sabora. Nekolicina knezova koji su prispjeli, čekala je dolazak vojvode saskog i ugarskih izaslanika, koji su trebali stići za deset do dvanaest dana.

»U Italiji sve šuti«, piše biskup Piccolomini. »Uvelike se bojim da će ondje biti sve zanemareno, jer na pisma iz Frankfurta još nije stigao nikakav odgovor.«

Konačno se pokaza tračak svjetla! Jednoga od posljednjih dana veljače je u Bečko Novo Mjesto stigao kralj Ladislav, a isto tako i iz Ugarske biskup velikovaradinski Ivan Vitez, kraljevski kancelar.

Tako je napokon sredinom ožujka Kapistran mogao odjahati u Bečko Novo Mjesto. Nadao se da će se ondje dogoditi nešto odlučno, ali se ponovno razočarao. Umjesto da bez oklijevanja započnu razgovore, knezovi i izaslanici su se prepirali oko rasporeda zasjedanja, zatim su iznijeli tisuću razloga koji su ih priječili s obzirom na križarski rat.

Uzalud su Eneja Silvije i biskup Vitez poticali na odlučniji otpor protiv blize opasnosti. Većina knezova je ostala gluha i za Kapistranove vatrene riječi. Samo su Česi obećali da će sve svoje snage baciti protiv neprijatelja, isto tako su se izjasnili za križarski rat markgrofovi Brandenburga i Badena. Ostali knezovi su izjavili da ne mogu priteći Ugarskoj u pomoć, dokle god se u državi ne uspostavi red. Umjesto da razgovaraju o križarskom ratu, iznosili su kojekakve prijedloge za reformu, koji su bili usmjereni protiv cara.

A kad je 12. travnja stigla vijest da je umro papa Nikola, skup je u tome vidio dovoljan razlog da se raziđe i da se stvar ponovno pretrese prigodom slijedećega zasjedanja na godinu.

»Ne mogu vam reći koliko se sramim zbog njemačkih knezova«, rekao je mladi Bernardo Badenski Kapistranu. »Ja sam se odrekao krune u korist svoga

brata Karla da se sav predam ratu protiv Turaka i sada moram doživljavati ovako odvratan prizor, ali neću odustati do posljednjega daha.«

»Nek vas Bog čuva, sine moj!« rekao je Kapistran ganuto. »Kad bi car i njegovi knezovi imali samo iskru vašega žara, Turčin bi već bio poražen. Sam ću otputovati k Ugrima da s njima pođem u nevolju i u smrt.«

GETSEMANSKE URE

1455 i 1456

Predolujna omarina ležala je nad gradom Györom. U daljini je grmjelo. Bljeskanje se sablasno javljalo kroz prozore tvrđave u kojoj su se sastali ugarski baruni i prelati na državni sabor.

Kapistran, koji je prije nekoliko tjedana nakon duga i naporna jahanja stigao u grad, sjedio je u svojoj sivoj, prorešetanoj halji među otmjeno obučenim velikašima i s teškom je zabrinutošću slušao izvještaj junaka u borbama s Turcima, Hunjadija.

»Svima nam je poznato stanje«, rekao je vladar Ugarske prigušenim glasom. »Čega smo se već dugo pribojavali, dogodilo se. Sultan Muhamed II sa svojom cjelokupnom vojnom silom napreduje kroz Srbiju prema našoj granici. Njegov će glavni udar biti usmjeren prema Beogradu. Padne li ova tvrđava na Dunavu, naša će mu zemlja biti otvorena.«

»Moja je već gotovo propala«, prekinuo ga je mrmljajući srpski knez Đurađ Branković, sjedokosi starac. »Turci se već nalaze pred mojim gradom Novim Brdom. Žude za mojim rudnicima zlata i srebra koji mi godišnje donose sto dvadeset tisuća dukata prihoda.«

»Starac samo misli na svoje dukate. Čini se da je malo zabrinut za svoje potlačene podanike«, šapnuo je Kapistran divovskom Bernardu Badenskom koji je u vijećanjima sudjelovao kao carski promatrač. Kraljevićeva je odgovora nestalo u silnom udarcu groma.

Još su sijevale munje oko čvrste tvrđave, kadli stiže glasnik zadihan od oštra jahanja. On je srpskom despotu pružio zapečaćeno pismo, a despot ga je

dršćući otvorio. Oči sviju bile su uprte u starca čije je lice problijedilo i izobličilo se. Jecajući klonuo je na svoje sjedalo i hropćući zajauknuo:

»Novo Brdo je palo. Moji su dragocjeni rudnici propali! Sve moje blago! Sto dvadeset tisuća dukata prihoda godišnje!«

Dok je cijeli skup zaprepašteno šutio, on je ponovno posegnuo za papirom, dršćućim usnama pročitao je pismo do kraja. A nakon toga je, teturajući kao pijanac, napustio dvoranu.

Svi skočiše, okružiše glasnika da bi doznali i za pojedinosti velike nesreće.

»Novo Brdo je četrdeset dana odolijevalo opsjedanju«, prigušenim je glasom rekao glasnik. »A zatim je grad pao kad je u posljednjoj navali posvema razvaljen turskim topovima. Turci su provalili, pljačkali i ubijali. Svi plemići su smaknuti, crkva svetoga Nikole je obeščašćena i oplijenjena. Stotine su mladih ljudi primorane da stupe među janjičare. Gdje je nekoć stajala tvrđava, 'majka gradova', najbogatiji grad u cijeloj zemlji, ništa drugo nije ostalo osim ruševina iz kojih se dimilo. Novo Brdo više ne postoji.«

Ova vijest je porazno djelovala na sabor. Neko se vrijeme nije ništa drugo čulo osim lomljave groma i oluje pomiješane s tučom koja je pljušteći padala na grad i na tvrđavu.

I kad se već nevrijeme stišalo, skupštinari su bili potišteni i šutjeli su. Bili su kao ukočeni od straha, jedan drugom su buljili u blijeda lica. Jedan od velikaša koji je izgubio silna dobra mucao je nesigurnim jezikom:

»Sve je uzalud. Mi moramo pregovarati s Turcima. Samo mir može spasiti Ugarsku.«

Tu i tamo se javio po koji prigovor, ali je bilo očito da većina, iako teška srca, pristaje uz prijedlog. Činilo se kao da je i junačina Hunjadi izgubio hrabrost. Sjedio je sav uronjen u sebe na svom prijestolju i u duboku bijesu brkao je rukom svoju sijedu kosu.

»Progovorite im, oče!« šapnuo je kraljević Bernardo Badenski manjem bratu. Nije ga trebalo dugo

poticati. Skorašnji sedamdesetogodišnjak jurnuo je poput mladića na govornicu, podigao je suhonjavu ruku, zahtijevajući šutnju, i plamteći od protivljenja zaviknuo:

»Došao sam u Ugarsku, jer sam se nadao da ću ovdje naći hrabre ljude, ali mi se čini da se nalazim među kukavicama i ženama. Kako možete govoriti o miru, o pregovaranju samo zato što je pao jedan grad? Zar zato, dakle, mora propasti vaša domovina, vaša država, cijela Evropa i sve kršćanstvo, jer je pala jedna srpska tvrđava? Zar vam se mozak tako sasušio pa mislite da ćete nešto spasiti mirom? Tko vjeruje zakletvama sultana, koji je prekršio već stotinu zakletvi?

»On ima pravo«, moglo se čuti nekoliko glasova. »Sultanu nije vjerovati.«

»Sada se, dakle, dignite, sinovi svetoga Stjepana! Odbacite od sebe malodušnost, koja vam koči ruke i mozgove! Oči cijeloga svijeta uperene su prema vama. Vi ste štit, koji može Zapad zaštititi od đavolskih hordi. Ovaj štit vas je obranio tisuću puta, i sada biste ga htjeli kukavički pustiti iz ruku?«

Ukoliko je još do sada bilo pritajena protivljenja, franjevčeva vatrena riječ ih je sve digla sa sjedala.

»Da se netko drugi usudio nazvati nas kukavicama, tako mi Boga, svoj bih mu mač zarinuo u tijelo«, povikao je jedan od velikaša, ponosan i bahat čovjek. »Dopuštamo samo da nas vi vrijeđate, jer znamo da nam vas je poslao sam Bog. Ali pazite da nas više ne nazivate kukavicama. Tako mi krune svetoga Stjepana, ja bih mogao zaboraviti na vaše posvećenje i na vaše dostojanstvo.«

»Dobro, dakle!« razvedrio se Kapistran. »To je ono što sam želio čuti. Raspravljajmo dalje kao da se nije ništa dogodilo! Uvijek je naime to trebao biti rezultat naših rasprava, da za nas postoji samo jedno rješenje što sam ga ja već odavna usvojio: Ili pobijediti ili umrijeti! Živjela sveta Ugarska, živio Hunjadi, spasilac kršćanstva! S Bogom u pobjedu ili u smrt!«

Dogodilo se čudo. Ugri skočiše na tribinu, trgoše mačeve i povikaše kao u jedan glas: »Pobjeda ili smrt!

Živjela naša sveta zemlja! Živio Kapistran, glasnik neba!«

Hunjadi je pritrčao prema manjem bratu i bez riječi mu stisnuo ruku. Kraljević Bernardo Badenski oduševljeno ga je zagrlio i uskliknuo:

»Hvala, oče! To je bila prava riječ u pravo vrijeme!«

Stari Branković je ponovno došepesao u dvoranu i mrzovoljno zapitao što znači ta galama. On nije mogao shvatiti da je ovaj redovnik u sivoj halji malodušnost ovoga skupa pretvorio u vatreno oduševljenje.

»Tako mi Boga, ovaj nas fratrić posramljuje«, promrmljao je. »Ja sam već sve smatrao izgubljenim, ali sada ću se dalje boriti i paklenskoj ću zvijeri razdrti ralje. Otet ću joj ono, što mi je ugrabila.«

Napokon su pregovori nastavljeni. Hunjadi je razvio ratni plan. »Sam ću na vlastiti trošak naoružati deset tisuća momaka«, izjavio je.

»I ja stavljam na raspolaganje tolik broj«, viknuo je despot srpski.

»Dobro, to je dvadeset tisuća. Kralj Ladislav može isto tako dati dvadeset tisuća, a jednako tako i vojvoda Burgundski. Kralj Alfonz Napuljski i ostali talijanski knezovi moraju poslati barem deset tisuća.«

»A papa?« netko je doviknuo. Na to je odgovorio kardinal-nadbiskup iz Ostrogona, Dionizije Szechy.

»Naš novi Sveti Otac, Kalist III, iz španjolske kuće Borja, usprkos svojoj visokoj dobi silno je oduševljen za rat s Turcima. Svoje osjećanje očitovao je u svečanom zavjetu što ga je potpisao na dan svoga izbora. Smatram umjesnim da se tekst pročita pred ovim odličnim skupom.«

»Ja, papa Kalist III, obećajem i zavjetujem se da ću sam, bude li potrebno, pa i uz žrtvu svoje vlastite krvi, pružiti sve, što stoji u mojim silama da bi se, potpomognut savjetom svoje časne braće, Carigrad ponovno osvojio, da bi se iz zarobljeništva oslobodili kršćani, da bi se promicala prava vjera i da bi se islamska sljedba i na Istoku iskorijenila. Ako bi zaboravio na tebe Jeruzaleme, neka mi usahne desnica, neka mi

se jezik osuši! Tako mi pomogao Bog i njegovo sveto Evanđelje. Amen!«

Državni je sabor u dostojanstvenoj šutnji saslušao zavjet. A kardinal je uzbuđenim glasom nastavio:

»Gospodo, to nisu samo riječi. Papa je spreman pridonijeti i ono posljednje, čak i ukras svojih crkava da bi potlačenom kršćanstvu pritekao u pomoć. Nije on samo izdao svečanu bulu kojom potiče na križarski rat, ne šalje samo svoje glasnike po cijelome svijetu da sakupljaju pomoć, on je pristao da opremi cijelu vojsku i mornaricu. U brodogradilištu Ripa Grande tesari dan i noć rade na galijama. Mirne duše možete od njega očekivati dvadeset tisuća naoružanih momaka.«

U dvorani se prolamalo odobravanje. Hunjadi je izračunao, ako bi se nade ispunile, da bi se moglo raspolagati s ratnom silom od sto tisuća ljudi.

»To je dovoljno da se Turci protjeraju iz Evrope, da se ponovno osvoji Carigrad, da se rat dalje nastavi na azijskom tlu i da se napokon oslobodi čak i Sveta Zemlja. Dakako da nam papa mora osim svoga poziva poslati izaslanika koji će biti snabdjeven potrebnim novčanim sredstvima i postaviti se na čelo križarske vojske. Bit ćemo zadovoljni, ako za to imenuje kardinala iz Ostrogona.«

»Sveti je Otac kardinala Carvajala odredio za delegata Njemačke, Ugarske i Poljske«, odgovorio je natpastir ostrogonski. »On je već u Beču i doskora se očekuje u Budimpešti. Papa nije mogao načiniti bolji izbor.«

Zavladalo je bezgranično oduševljenje. Planovi su se sve više razvijali. Stari se Branković ponudio da će otputovati u carev dvor da ga potakne na pomaganje bez odgađanja.

Nakon one početne utučenosti zasjedanje je dovršeno s ugođajem velikodušnosti.

»Postigli smo što smo htjeli«, kazao je kraljević Bernardo Badenski Kapistranu. »Vaša je zasluga, časni oče, da je sve dobro svršilo.«

»Uvelike se radujem«, odgovorio je manji brat. »iako sumnjam u Hunjadijevo računanje. Papa će

sigurno učiniti ono što može. Čuo sam, štoviše, da je čak i svoje srebrno posuđe unovčio. A da li će knezovi, a napose vojvoda burgundski i kralj napuljski, održati što su svečano obećali, ipak nisam posve siguran. Najbolje je kad se čovjek pouzdaje u svoju snagu i u pomoć Božju.«

Potkraj državnoga sabora Kapistran je napustio grad Győr i krenuo kroz zapadne ugarske županije. Svuda je narod grnuo k njemu, tisuće su iz njegovih ruku primile križ kao znak borbe protiv Turaka. U Stolnom Biogradu tjedan je dana propovijedao silnome mnoštvu. Preko Segedina odjahao je dalje prema Čanadu kroz područje na kojem su se još mogli vidjeti tragovi turskih ratnih pustošenja.

Mnogo ga je zabrinuo pogled na polja u kraju između Dunava i Tise koji je inače veoma plodan. Suša i tuča gotovo svagdje uništiše usjeve i vinograde.

»Bit će u zemlji gladi«, rekao je svojim pratiocima. »Kako će se silna vojska, s kojom računa Hunjadi, opskrbljivati, budu li nedostajale nužne životne namirnice?«

»Jednake brige imaju i oni u Budimpešti«, nadodao je Nikola Fara. »U svakom se slučaju malo čuje o naoružavanju, koje je obećano u Györu.«

»Zato Bog mora načiniti čudo da bi se spasila Ugarska i kršćanstvo.«

U Čanad mu je, kamo je prispio potkraj rujna, stigao potresan vapaj za pomoć od talijanskih opservanata koji su smatrali svoju samostalnost, štoviše, i svoju opstojanost do krajnosti ugroženom. Nedavno izabrani generalni vikar Tagliacorne napisao mu je u velikoj nevolji:

»Gologlavi i klečeći na koljenima molimo te vrati se natrag svojoj osiromašenoj braći! Pomrijet će, ako im ne priskoči u pomoć onaj liječnik, osim kojega nema više drugoga na svijetu. O, oče, kako možeš gledati svoju ožalošćenu obitelj, svoju braću lišenu svake pomoći! Oče moj, vođo naš, upravljaču naš, gdje si? Tko nam te je ugrabio?«

Kapistran je prekrio svoju glavu kada je pročitao pismo. Tjeralo ga je da se vrati u Italiju da bude uza svoju mukotrpnu i napuštenu braću. Proživljavao je prave getsemanske ure. U dubini je duše mnogo trpio. Uzdignutim rukama borio se s Bogom za utjehu i jasnoću.

Na smrt žalostan dovukao se jednoga od tih dana na propovjedaonicu. Dok je tumač prevodio njegovu propovijed, stajao je kao ukočen, a rukama se grčevito držao za prsobran. Toga je časa imao viđenje koje ga je duboko uzbudilo. Vidio je na nebu neobične znakove. Mjesec i zvijezde su se borile sa suncem i čuo je glas koji je dolazio iz najveće visine:

»Mjesec i zvijezde nadvladaše sunce. Božji su sudovi dubok ponor. Ponor izazivlje ponor. Veliki će služiti malenome. Blizu je svršetak!«

Duboko potresen razmišljao je što bi viđenje imalo značiti. Mjesec i zvijezda ne bijahu ništa drugo nego znak Turaka. Muhamed II je naime nakon osvojenja Carigrada stavio na svoje zastave zvijezdu i polumjesec. Zar je, dakle, bilo sve izgubljeno u ovoj smrtonosnoj borbi, u borbi Zapada s Islamom na život i smrt? Da li je on sada, kad se radilo o biti i ne biti kršćanstva, smio misliti na svoj Red?

Tumač je dovršio prevođenje. Svi su čekali da Kapistran nastavi svoju propovijed. Ali je on još stajao kao ukočen i nepokretan. Nije znao što se oko njega događalo. Kad se prenuo iz svoga viđenja, snažnim je glasom zaviknuo:

»Nema sada više ničega drugog osim križa! Neka sve drugo osim toga propadne, neka izgubimo i ono najdraže i najvrednije. Ne preostaje nam sada ništa drugo nego sveti rat protiv Božjih neprijatelja, protiv polumjeseca i zvijezde, koji bi htjeli s neba skinuti sunce.«

Ne, braći kod kuće nije mogao pomoći, ali im je poslao ljubljenog Nikolu Faru. Njega je zvalo drugo bojno polje na kojemu je imao ustrajati do posljednjeg daha.

Teturajući vratio se u svoj stan. Da svoju redovničku subraću ne ostavi bez pomoći, pisao je papi koji je, na njegovu žalost, previše pažnje posvetio protivnicima reforme.

»Mi živimo za reformu«, pisao je drhtavom rukom. »I ako to Bog i vaša svetost dopušta, uvijek želimo ustrajati u opsluživanju svetoga Pravila, što smo ga zavjetovali Svevišnjemu. Svojim zavjetima želimo ostati vjerni do smrti. Ne možemo vjerovati da nas se hoće pravom primorati da se toga odreknemo, bilo da nam se, dakle, nanosi nasilje protiv Boga, protiv svetih koncila i protiv papinskih dekreta. To mi se čini nezamislivim. Što bi rekli kršćanski narodi, kad bi čuli da siromašne sluge Kristove trpe progonstvo i nasilje od onih koji bi ih trebali zaštićivati?«

I kardinalu Capranica, prorektoru Reda, upravio je usrdno pismo. Mirne duše može smatrati istinitim što su opaki jezici natovarili njemu samome, ali neka svoju zaštitničku ruku ne povlači od njegove subraće.

Kapistran je istom kratko vrijeme prije svoje smrti doznao za konačan ishod borbe. Prigodom generalnog kapitula u Asizu došlo je, nakon žučljive borbe, do sporazuma. Opservanti su zadržali vlastite vikare, ali su izgubili mnogo od svoje samostalnosti.

»Ti si nam nedostajao u ovome teškom poslu«, pisao mu je Tagliacarne. »Ah, oče, neka ti Bog oprosti! Naša obitelj nije nikada prošla nešto slično. Osam mjeseci smo morali izdržati u tome mučeništvu.«

Kapistran nije imao više vremena da odgovori. Doskora je tutnjava turskih topova imala potisnuti sve ostale brige.

Činilo se kao da je ostvareno čudo, za koje je molio Kapistran.

U jesen 1455, kad su svi iščekivali Muhamedovu navalu, izbila je u Srbiji kuga koja je iz zemlje protjerala Turke. Sultan se u najvećoj žurbi povukao u Istambul te je iskoristio vrijeme da izgradi jaku mornaricu. Tako je ugroženoj Ugarskoj ono razdoblje predaha išlo u prilog, a njoj je to bilo prijeko potrebno.

Za vrijeme neočekivana razdoblja milosti nije Kapistran bio besposlen. Jedinstvo rascjepanoga kršćanstva bila mu je žarka želja, zato se posvetio obraćanju grčkih pravoslavaca. Po cičoj zimi proputovao je Sedmogradsku i priveo u jedinstvo Crkve više od deset tisuća duša.

Najveći njegov uspjeh predstavlja obraćenje raskolničkoga biskupa Vedike, koga je svečano krstio prema rimskom obredu. I moldavskog kneza Petra potaknuo je na prijelaz, a svi mu se pokušaji izjaloviše kod despota Brankovića.

Stari knez, koji se iz Beča vratio s praznim obećanjima, odlučno se odupro svim Kapistranovim nastojanjima.

Početkom nove godine Kapistran je primio nalog od papinskog legata kardinala Carvajala da bez odgađanja dođe u Budimpeštu, gdje se imao sastati ugarski državni sabor.

Po cičoj zimi je sedamdesetogodišnjak jahao preko zamrzlih stepa. Od njegova prebivališta ga je do Temišvara pratio junak iz turskih ratova Ivan Hunjadi zajedno sa svojim sinom Matijom, kasnijim kraljem Korvinom. Prvih dana veljače Kapistran je nakon nevjerojatnih napora i naprezanja stigao u glavni grad Ugarske.

»SIROMAŠNI, GOLI NAROD«

1456

Španjolski kardinal Huan Carvajal, koji je 6. veljače s kraljem Ladislavom stigao u Budimpeštu, bio je pun nade i pouzdanja.

»Mi ćemo pobijediti«, rekao je Kapistranu, plamteći od svete revnosti. »Mladi kralj je oduševljen za rat s Turcima. On će u svojoj nedužnosti pobijediti nekrst kao što je nekoć David pobijedio Golijata. I grof Ulrih Celjski pokazuje jednako tako najbolju volju. A onda Hunjadi! On je pravi Makabejac našega vremena! Ne, ni malo ne sumnjam u dobar rezultat, pogotovo kad je Sveti Otac pozvao cjelokupno kršćanstvo da našoj svetoj stvari pritekne u pomoć molitvom i pokorom.«

»Iskustvom sam poučen da se treba većma pouzdavati u nebo nego li u knezove«, odgovorio je Kapistran. »I doista nam je potrebna Božja pomoć, jer je do sada naoružavanje slabo napredovalo.«

»O, moj prijatelju«, vatreno je uskliknuo legat, »po cijelom se kršćanstvu propovijeda križ. Borci će hrpimice pridolaziti, bit će ih kao pijeska na obali morskoj. Hunjadi će uostalom morati sam pozvati kršćanske knezove da do srpnja pošalju u Ugarsku svoje čete. Kad svijet istom dozna da on i papinski legat stoje na čelu križarske vojske, toliko će kršćanskoga naroda nagrnuti da će prije nedostajati životnih namirnica nego li boraca.«

»Do srpnja, kažete vi?« upitao je Kapistran krzmajući. »Bojim se da će dotle već biti prekasno. Sultan već sa silnim snagama stoji u pograničnim područjima. Možda treba očekivati juriš na Beograd već prije Uskrsa.«

»Ja nisam tako zabrinut. I jesen će početi prije nego što Turčin pokrene svoje silne vojne snage.«

»Dao Bog da vi, gospodine kardinale, imate pravo!« uzdahnuo je manji brat.

Na državnom su se saboru iz dana u dan izmjenjivale nada i malodušnost. Neprestano su postajale sve očitije napetosti među kršćanskim vođama. Kralj Ladislav je pokazivao nepovjerenje prema Hunjadiju, grof Celjski je jedva prikrivao tešku mržnju protiv junaka iz turskih bojeva. Carvajal se uzalud trudio da zavađene stranke izmiri. Još se nije nikako znalo kako bi se zbog slabih žetava posljednjih godina imala prehraniti vojska koja je, dakako, još bila samo na papiru.

Kapistran je samo rijetko sudjelovao na sjednicama. Bila mu je odvratna svađa u času kad je prijetila strahovita opasnost. Umjesto toga je vatrenim propovijedima pozivao narod Budimpešte u rat protiv Turaka. Više stotina Ugra je iz njegove ruke primilo crveni križ, a među njima je bilo i prelata i baruna.

Na prvu korizmenu nedjelju kardinal je Carvajal silnom Božjem glasniku predao križ što ga je blagoslovio sam papa. Kapistran ga je uzbuđen primio u svoje ruke.

»Branit ću ga svojom krvlju i životom«, zavjetovao se legatu.

Konačno su staleži 6. travnja odobrili potrebna sredstva za rat. Svaka seljačka kuća imala je pridonijeti zlatni gulden, a na svakih sto stanovnika trebalo je dati deset konjanika i dva pješaka. No, trebalo je najprije dočekati žetvu.

Sutradan je, međutim, stigla strahovita vijest da sultan sa silnom vojnom snagom napreduje prema južnoj granici Ugarske. Podaci o veličini njegove vojske isticali su da ima oko sto i četiri stotine tisuća ljudi. Kralj Ladislav je pod dojmom te porazne vijesti odmah digao vojsku. Naredio je da se zaposjednu utvrđeni položaji i da se osiguraju prijelazi preko Dunava. Premda se s Hunjadijem još nije posvema izmirio, ipak mu je prepustio vrhovno zapovjedništvo.

Istovremeno je pismeno zatražio pomoć od pape i od vojvode milanskoga. Carvajal je zaklinjao Kalista III da bez oklijevanja naredi da isplovi mornarica. U Budimpešti se nije ništa znalo o očajnom položaju u kojem se istovremeno nalazio Rim. U Vječnom je Gradu bjesnila strahovita pošast. Ugrabila je na tisuće vojnika iz papinske vojske. Mornari su odbjegli s brodova, a tesari iz brodogradilišta. Kako je papa mogao pomoći kad mu je pošast izbila oružje iz ruke?

Sredinom mjeseca Kapistran je napustio Budimpeštu da u kraju oko Pečuha propovijeda o križu. Svakim je pokretom svoga srca grozničavo išao u susret borbi. Bilo je upravo nevjerojatno kakvu gorljivost je

razvijao taj koštunjavi starac. Ubacivao je vatru svoje gorljivosti među mnoštvo, dobrovoljcima je pričvršćivao križ na grudi, čvrsto uvjeren u to da se spas nema očekivati ni od državnoga sabora, ni od knezova, nego jedino od siromašnoga kršćanskog puka.

Seljaci su sa sobom donosili sjekire i mlatila, obrtnici batove i batine, pastiri svoje štapove. Pustinjaci su napuštali svoje isposnice, monasi svoje ćelije, studenti svoje predavaonice. I iz Njemačke, Austrije i Italije grnuli su dobrovoljci, većinom sirotinja, ničim oboružani osim križem na svojim poderanim surkama, izgladnjeli i iscrpljeni od duga putovanja.

»Čuvajte mi, zaboga, narod!« pisao je Hunjadi Kapistranu. »Nisu nam ni od kakve pomoći, a samo troše naše malene zalihe.« On se još uvijek nadao da će pravovremeno moći Turcima nasuprot postaviti za borbu spremnu i dobro naoružanu vojsku. No, franjevac nije prezirao nijednoga od sviju onih što su se oko njega sakupljali.

»Možemo se veseliti 'vojsci u dronjcima'«, rekao je ljutito. »Ovi siromašni momci, koji dragovoljno nose svoje kože na prodaju, draži su mi nego knezovi i baruni, koji obećaju sve, a ne izvršuju ništa. Mi ćemo s Božjom pomoći tući Turke.«

Lipanj je danomice donosio nove strašne vijesti. U gustim se gomilama približavala osmanlijska vojska Beogradu. Odred brodova – natovaren hranom, streljivom, teškim i lakim topovima – stizao je Dunavom uzvodno iz Vlaške. Zemlja je zadrhtala od udaraca kopita paklenskih konjanika. Novi je strah ulio komet koji se pojavio na ljetnom nebu. Kršćanstvo je svuda zbunjenim pogledom promatralo zvijezdu repaticu, za koju se činilo da naviješta veliku nesreću.

U Budimpešti je strah bio najveći. Kralj Ladislav je noću i po magli sa svojim dvoranima pobjegao u Beč. Baruni i prelati, koji su primili križ, bili su uvjereni da su kraljevim bijegom lišeni svojih obveza. Sveti znak su strgali sa svojih grudi i povlačili se, zabrinuti samo za vlastitu sigurnost, u svoje dvorove i na svoje posje-

de. Uzalud je Hunjadi u Segedinu čekao na pojačanje. Od sviju baruna pokazao se samo jedan jedini sa šačicom boraca.

U tolikoj nevolji kardinal je Carvajal pisao Kapistranu neka bez oklijevanja dovede sve one koji su primili križ. Na to su ga sada zdvojnim pismima poticali i Hunjadi i Silađi, zapovjednik tvrđave Beograda.

»Sada, dakle, ipak trebaju 'vojsku u dronjcima'« promrmljao je Kapistran koji je u Baču primio uzbudljive vijesti. Pet dereglji, što ih je pribavio u najvećoj brzini, natovario je hranom, a djelomično je na njih ukrcao i nešto momčadi, a ostali su morali pješačiti obalom Dunava.

On je sanjao o sjajnoj vojsci pod vodstvom kraljeva i knezova, a tu nije bilo više od nekoliko tisuća smiješno oboružanih ljudi kojima je zapovijedao on, siromašni manji brat. Ali uza sve to nije izgubio pouzdanja. Jedno neobično viđenje što ga je u vrijeme svete mise imao u Petrovaradinu, učvrstilo je njegovu srčanost.

Dok je u vrijeme »mementa« za mrtve zatvorenih očiju stajao kod oltara, vidio je kako s neba leti neka strelica na kojoj je zlatnim slovima bio napisan slijedeći natpis: »Ništa se ne boj, Ivane! Siđi brzo! Snagom ćeš moga Imena i svetoga križa pobijediti!«

Pred svim narodom je objavio s propovjedaonice što je vidio. Znao je da će s predstojećim oružanim sukobom biti dovršen i njegov život. Još se jednom sjetio dana svoga djetinjstva što ih je proveo u Kapistranu u Abruzzima. Poslao je zavičaju posljednji pozdrav.

»Želim svoj život završiti mučeništvom za onoga koji je za nas umro na križu«, napisao je svojoj sestri i ostalim rođacima. »Samo se bojim da nisam vrijedan tolike milosti.« Toplo im je preporučio opservantski samostan u Kapistranu. »Izuzev duhovnih dobara nema ništa drugo što bih većma cijenio u svom životu osim toga samostana.«

Ništa se manje nije trošio kardinal Carvajal u želji da svoj život položi za spas Ugarske i cijeloga kršćanstva. »U prvim vremenima Crkve«, pisao je Kapistra-

nu, »pape su umirale mučeničkom smrću. To bih i ja želio učiniti. Svoju nadu ne polažem u mač. Svojoj sam pratnji zabranio nošenje oružja. Moje pouzdanje počiva na molitvi Crkve. Od nje očekujem naš spas.«

A na čemu je i mogao graditi u ovom očajnom položaju, jer je njegovo pozivanje u pomoć, što ga je slao cijelome svijetu, ostalo neuslišano! Samo ga je kardinal Scrampi, zapovjednik papinskih galija, uvjeravao da će flota uskoro isploviti.

»Prekasno, prekasno!« uzdisao je Carvajal kad je primio pismo iz Rima.

U jutarnjim satima 2. srpnja Kapistran je sa svojim lađama pristao u Beogradu. Dan prije stigoše i ostali križari. Iako je momčad slabo i loše naoružana, ipak je u dunavskoj tvrđavi bila oduševljeno primljena.

S najviše točke tvrđave Kapistran je promatrao silan osmanlijski tabor. Brežuljkasti kraj južno od Dunava sav se bijelio od janjičarskih šatora. Usred njih posebno se isticao na jednoj uzvisini sjajan sultanov šator okićen zelenom Prorokovom zastavom. Prvi topovi su već usmjerili svoja ždrijela i prijetili gradu.

»Sve to oružje dolazi s kršćanskoga Zapada«, rekao je zapovjednik tvrđave manjem bratu s teškim ogorčenjem. »Što briga ratne dobavljače protiv koga će topovi izbacivati smrt i uništenje! Glavno je da njihov posao dobro napreduje! Među onima koji topove poslužuju nema nijednog Turčina. To su Nijemci, Ugri, Bosanci i Dalmatinci koji su na nas upravili cijevi. Nije moguće izbrojiti Evropljane koji za prljav novac stoje u sultanovoj službi.«

Kapistran nije mogao uzvratiti nijednom riječju. Bol nad sramotom kršćanstva stegnula mu je grlo.

Navečer je na prostranom trgu stanovnicima grada propovijedao.

»Ne bojte se!« doviknuo je plašljivima. »Juriš će naših neprijatelja biti osujećen na beogradskim zidinama.« Spustila se noć. Na nebeskom se svodu pojavila repatica koju su općenito tumačili kao da je ona glasnik nesreće.

»Gledajte samo, gledajte!« zagrmio je propovjednikov jaki glas. »Gledajte znak među oblacima! To je Božji plameni mač koji će potisnuti polumjesec. Samo nebo nam dolazi u pomoć.«

Prema Hunjadijevu naređenju Kapistran je imao jedan dio svojih ljudi ostaviti u Beogradu, a s ostalima je imao otići u Kovin, mjesto koje se nalazi sedamdesetak kilometara nizvodno. Zapovjednik se nadao da će ondje moći zadržati malu tursku flotu.

Uzalud je zapovjednik tvrđave zaklinjao manjega brata da odustane od pothvata, jer će samo uletjeti u ruke Turcima. Oko podneva je Kapistran s jednim dijelom momčadi na tri lađe odjedrio nizvodno Dunavom. Sunce je palilo žestoko.

Ali nakon nekoliko sati pojavilo se najednom silno nevrijeme. Nastala je tolika tama da se nije mogao vidjeti ni prst pred nosom. Navalila je silna oluja te su pobješnjeli valovi rijeke prijetili da će brodove potopiti. Nije se moglo ni pomišljati na nastavak plovidbe. S najvećom su se žurbom iskrcali na obali.

Jedva što su križari privezali brodove kadli opaziše u svjetlu munje kako prolaze turske galije. Hunjadi ih je uzalud pokušao zaustaviti u Kovinu.

»Vidite li sada kako je ruka Božja s nama?« okrenuo se Kapistran prema svojim prestrašenim drugovima. »Nevrijeme je došlo u pravi čas. Da smo samo još jednu milju dalje plovili, upali bismo u ralje turske flote.«

Noću se kopnenim putem vratiše u Beograd. U tami su sablasno plamsale vatre u turskom taboru.

Slijedećeg su jutra Beograđani s velikim zaprepaštenjem promatrali brodove pred svojim gradom. Dovezoše tri tisuće navalnih topova, a među njima je bilo dvadeset sedam teških. Svi se od straha zapanjiše. Svakog časa je mogla započeti kanonada.

»Danas očekujemo opsjedanje«, napisao je Kapistran asiškom biskupu, koji je kao Carvajalov zamjenik boravio u Ugarskoj.

»Turci još nikada nisu podigli toliku silu kao sada. Kršćanstvo se nalazi u krajnjoj opasnosti. Hunjadi se

negdje naokolo tuče s Turcima, ali kako bi se mogao ovoj golemoj vojsci suprotstaviti bez strane pomoći?« Manji brat je biskupa usrdno molio da sve upotrijebi kako bi pokrenuo kršćanske vladare da priteknu u pomoć.

»Sada nije vrijeme spavanja, nego je vrijeme da se ustane. Ako kraljevi i knezovi, baruni i prelati ne žele izgubiti sve, moraju doći ovamo ili bar moraju poslati svoje ratne snage, umjesto da čekaju da ih Turčin istjera iz njihovih dvorova. Ovdje se treba braniti, jer će inače Turci postati gospodari na kopnu kao što su već i na vodi.«

Umorni je Kapistran odložio pero iz ruke. Što bi još sada mogla koristiti pisma, jer su se već pred gradom pojavili prvi konjanički odredi? U jednom se času učinilo kao da će potonuti u bezdanu očajanja, ali se opet podigao, jurnuo je na gradske bedeme i hrabrio branioce koji su izobličenih lica zapanjeno gledali prema neprijateljskom taboru.

»Nemojte se, oče, truditi!« uzdahnuo je zapovjednik tvrđave. »Sve je propalo. Ne preostaje nam drugi izbor, nego ili predaja ili smrt.«

»Ni riječi o predaji!« vatreno je viknuo Kapistran. »Ja ću pribaviti pomoć!«

»Pomoć? Odakle ćete donijeti pomoć?« zajecao je Silađi. »Doskora će biti zauzeti svi prilazi te ni miš neće moći u grad.«

»Gornji Dunav je još slobodan!« odlučno je rekao manji brat. »Dopremit ću tako mnogo križara da će se i kršćani i Turci tome čuditi.«

Još je istoga dana s nekolicinom subraće poduzeo vožnju uzvodno. U Petrovaradinu je uredio svoj glavni stan. Ono što ga je čekalo, bilo je veliko razočaranje. I sam nadbiskup Kaloče-Bača Rafael uskratio je svaku vojnu pomoć.

»Zašto bih ja morao svoje ljude tjerati u smrt?« odgovorio je na Kapistranovo oštro pismo. »Beograd je bez daljnjega izgubljen.«

»Hoćete li Hunjadija doista ostaviti sama u ovoj nevolji?« zapitao je manji brat, teturajući od ogorčenja.

»Taj mi gospodin nije nikada bio po volji«, hladnokrvno je odgovorio crkveni dostojanstvenik. »Neka ide u svoju propast! Molit ću za pokoj njegove duše, ali za njim neću plakati.«

Ipak su slijedećih dana iz Ugarske i susjednih zemalja stizali križari u Petrovaradin, većinom, dakako, »siromašni, goli narod« kako ih u svojoj kronici naziva Nürnberžanin Mihael Behaim. Kapistran ih je odveo u Slankamen, gdje se sastao s Hunjadijem.

»S tim ne mogu ništa početi«, promrmljao je vrhovni zapovjednik kad je vidio gomilu odrpanih momaka.*»S takvim se narodom ne mogu boriti. Beograd je izgubljen. Samo još mogu promatrati kako Turci preplavljuju moju domovinu.«

»Je li to Hunjadi, heroj u bezbrojnim bitkama?« uzbuđeno je viknuo Kapistran. »Da li ste vi ikada brojili svoje neprijatelje? Niste li se kod Varne suprotstavili sa šesnaest tisuća ljudi šest puta brojnijoj turskoj vojsci?«

»Ja sam utučen«, sumorno je odgovorio Hunjadi. »Ipak bih učinio sve da se oslobodi Beograd kad bih danas imao šesnaest tisuća dobro naoružanih boraca. Ne, oče, ja više nemam nade. Kad su me svi ostavili na cjedilu, ništa mi više ne preostaje nego da sa sultanom pregovaram.«

»Što o tome misli kardinal-legat?« zapitao je manji brat.

»On me odvraća od borbe koja bi samo mogla dovesti do katastrofe. On se nada da bi se do Velike Gospe mogao naći na bojištu s dobro naoružanom vojskom. Do onda očekuje pomoć od milanskog vojvode Frančeska Sforze. Ali što sve to koristi? Nemoguće je da se Beograd tako dugo održi. Teški se turski topovi čuju sve do Segedina.«

»Imate pravo, mi ne možemo čekati«, složio se Kapistran. »Moramo probiti blokadu i to počevši od Dunava. Ako je rijeka slobodna, može Beograd raču-

nati s opskrbom životnih namirnica i boraca pa bi se možda mogao održati do sredine kolovoza. Inače je grad izgubljen.«

»Gdje ću uzeti brodove? Nemam ništa drugo osim jedne jedincate galije.«

»Za nuždu se mogu u ribarske čamce smjestiti naoružani ljudi. Ipak se odvažite! Ne preostaje nam drugi put, ako ne želimo sramotno podleći.«

»Sve je beznadno«, uzdahnuo je Hunjadi. »Kad bi ovdje bila papinska flota, što ju je obećao Carvajal, mogli bismo se odvažiti na napad, ali tako...!«

Ipak je Kapistranovoj vatrenoj rječitosti pošlo za rukom da staroga borca konačno preokrene. Hunjadi je zaplijenio sva vozila do kojih je mogao doći. Sakupio ih je više od dvije stotine. Većinom su to dakako bili bijedni ribarski čamci koji su samo za to poslužili da preuzmu ljudstvo. On sam zaposjeo je sa svojim ljudstvom galiju koja je bila snabdjevena s nekoliko topova.

Pod zaštitom tame započeo je putovanje prema Beogradu gdje je već dosta prije buknuo strahovit boj.

BITKA NA DUNAVU

1456

Blijedi od užasa, Beograđani su u prvim danima srpnja gledali kako se obruč oko grada sve više steže. Bregovita južna strana pobijelila je sva od turskih šatora kao od svježe palog snijega. Na sjeveru su se na Dunavu vijorile trouglaste zastavice s polumjesecom i zvijezdom na šezdeset i četiri galije i na bezbroj drugih brodova. Cijeli niz vozila, koja su međusobno bila povezana lancima, zatvorio je rijeku kod »ratnog otoka« nasuprot gradu Zemunu.

Neizmjerna kolona kola, tovarnih konja i deva prevozila je ratni materijal, navalno oružje svake vrsti, streljivo i opskrbu. Na poljima su Turci želi pšenicu koja je ugroženom Beogradu bila toliko potrebna. Nije više bilo vremena za žetvu. Grad je bio opskrbljen samo najnužnijim.

Kakvo čudo da su branioci oklijevali! Hrabri su muževi doduše na to podsjećali kako se prije toga šesnaest godina kroz šest mjeseci prkosilo opsadi sultana Murata, dok se nije sramotno povukao. No, drugi su s pravom podsjećali na to kako su onda žitnice bile pune te umalo nisu popucale, a sada su spremišta prazna. Murat je onda imao samo nešto malo oružja, a njegov je sin došao s najvećim topovima i strojevima što ih je svijet ikada vidio.

»Ne gubite srčanosti!« hrabrio je zapovjednik tvrđave one malodušne. »Doskora će ovdje biti Hunjadi s onima, što obećaše Ugri, i Kapistran s križarima.«

»Kako će se probiti u grad?« pitali su se očajnički. »Svi su putovi zatvoreni, i riječni i kopneni!«

I franjevci što ih je Kapistran ostavio u Beogradu nastojali su podići hrabrost branitelja. Uvijek su se nanovo pojavljivali na zidinama. Oni koji su bili smješteni u najvišoj stražarnici zvanoj »Noli timere« – »Nebojša«, ali bez oružja kao što im je naredio njihov Učitelj, obećavali su u ime Božje slobodu i pobjedu.

Ako je išta moglo ove okupljene utješiti i ohrabriti bilo je to ime Kapistranovo, koje je uvijek iznova išlo od usta do usta.

»On je glasnik Božji, velik čudotvorac!« došaptavali su jedni drugima. »Da je on s nama ne bismo zdvajali.«

Trebalo je međutim čekati na otvaranje paljbe. U turskom taboru nije bilo jedinstvenosti s obzirom na to kako treba navaliti na tvrđavu.

Karadža-beg, zapovjednik opsadne vojske, odvraćao je od juriša na Beograd. »Na gradskim su zidinama deseci tisuća prolili svoju krv, kad se tvoj otac odvažio da navali na tvrđavu«, podsjetio je sultana. »Ostavi, dakle, samo jedan jedini korpus janjičara ovdje te najprije pokori područje između Save i Drave, onda će se Beograd, komu će biti svaki dovoz spriječen, predati, a da neće biti potrebno ispaliti ni jedan metak!«

»To je savjet jednoga strašljivca«, rekao je Muhamed. »Moj se otac nije razumio u ratnu vještinu. Ja sam

osvojio Carigrad pa da neću moći savladati ovaj mravlji brdeljak?«

Ostali su se vojskovođe s njime oduševljeno složili.

»Kunem ti se Alahom i Prorokom da ću za dva tjedna ujahati u Beograd«, uskliknuo je sultan. »Onda ćemo večerati u Budimpešti.«

Tako započe pucnjava. Stotina vatrenih ždrijela sipala je danju i noću kamene kugle na grad. Opsadni su strojevi odbacivali metričku centu teške kamene blokove što se čulo kao teška lomljava. Straža u tornju unutrašnje tvrđave upozoravala je građanstvo znakom zvona kad je ovakva grdosija bila bačena.

Jedan ovakav kolos probio je crkveni krov dok je franjevac Ivan Tagliacozzo u crkvi prikazivao misu. Kao nekim čudom nitko nije bio ozlijeđen. Od tada su svećenici većinom služili misu na slobodnu prostoru.

Premda je u ovoj kanonadi pao tek jedan ljudski život, ipak je užasan strah obuzeo građanstvo. Smrt je svoja crna krila raširila iznad grada, mogla je banuti svakoga časa.

Strahovito brzo nestajalo je životnih namirnica, pošast je harala u prenapučenu gradu i tražila mnogo žrtava. Danju i noću su franjevci bili uz bolesnike i umiruće, a i oni su obuzeti strahom čekali svoj svršetak.

»Ja sam žudio za mučeništvom«, priznao je Tagliacozzo svom redovničkom subratu Jeronimu iz Udina, »a sada me obuzima smrtna tjeskoba.«

»Ti se tomu čudiš?« odgovorio je manji brat. »Ta i naš se Gospodin plašio gorčine smrti, kako bismo onda mi, njegovi siromašni sluge, mogli nekako drugačije proći?«

»Da je ovdje otac, manje bih se bojao«, uzdahnuo je Tagliacozzo. Uza sve to izdržali su ovako tjeskobni u svojim djelima milosrđa.

U sutonu 14. srpnja stražari na najvišoj kuli grada opaziše ugarske čamce kako pokušavaju provaliti neprijateljsku ustavu. Ubrzo nakon toga opaziše na obali Dunava vojsku koja je napredovala prema Beo-

gradu. Ispred sviju je stupao Kapistran pod križarskom zastavom koja se vijorila.

»Dolaze, dolaze!« povikaše stražari s vrhunca svoga tornja. »Kapistran i Hunjadi! Tu je spas!«

Plačući od radosti, ljudi su se na ulicama grlili. Nitko se više nije osvrtao na pucnjavu koja je svojom tutnjavom ispunjala zrak. Svi poletješe na zidine i na kule, da vide vlastitim očima čemu se čovjek jedva još mogao nadati.

Desilo se slučajno da je još jedan događaj podigao njihovu srčanost. Golemi kameni blok što ga je odbacila bacačka sprava, zazujao je leteći preko grada te je potopio najljepšu tursku galiju.

»Sada se već sam nekrst uništava!« klicao je narod, koji je toga časa oslobođen tjeskobe počeo računati sa sigurnom pobjedom.

Oko osam sati svećenstvo je među križarima zapjevalo jednu marijansku pjesmu. Juriš započe.

Čamci napunjeni pijeskom i kamenjem, nošeni vodenom strujom rijeke, udarali su strahovitom žestinom u ratnu ustavu kod Zemuna. Lanci popucaše, a među turskim brodovljem nasta užasan metež.

Sa četrdesetak čamaca Beograđani napadoše tursku flotilu odostrag. S gradskih zidina i s ravnih krovova tvrđavski topovi otvoriše vatru na osmanlijsku flotilu, a ona se bespomoćno međusobno zabrtvila te nije mogla ni naprijed ni natrag. Vesla na galijama bila su raskomadana.

S obale su zagrmjeli Hunjadijevi topovi. Ispred sviju stajao je Kapistran s križem u ruci na jednom brežuljku te je raspirivao borbenost križara.

Pet sati je trajalo smrtonosno rvanje. Tada propade osmanlijsko brodovlje. Neke galije su potopljene zajedno s posadom, ostale pak s cijelom svojom opremom padoše u ruke pobjednika. Neznatan ostatak očajno je proreŝetan. Pobjegao je natovaren gotovo samo poginulima i ranjenima. Dunav se rumenio od krvi pobijenih.

Rijeka je očišćena od neprijatelja. Sutradan Hunjadi i Kapistran, okruženi oduševljenim narodom,

uđoše u Beograd. Sa sviju tornjeva brujala su zvona, na krovovima i na tornjevima su se vijorile zastave i zastavice.

Grad nije bio dosta prostran da u sebe primi križarske čete. Glavni tabor je ostao kod Zemuna, na desnoj strani Dunava.

Kapistran je neprestano jahao između tabora i grada sad ovamo, sad onamo. Svagdje je vodio brigu o dobru redu i podjarivao srčanost boraca. Sedamdesetogodišnjak si nije priuštio ni jedan sat počinka. Njegov konj, dar Hunjadijev, skapavao je od iscrpljenosti, zato se vinuo na drugoga i nastavio svoje jahanje. Praćen dvojicom trubača, kasao je kroz tabor, uvrštavao je novodošle u svetu vojsku i vodio brigu o kršćanskoj stezi.

Njegove su oči plamtjele, lice mu je bilo iscrpljeno sve do kosti. Više dana nije imao vremena za jelo. Ništa si nije priuštio osim nekoliko komadića dvopeka i gutljaj vina što je uzimao ili sjedeći na sedlu ili čučeći na zemlji među svojim ljudima.

Tih dana nije sa sebe svlačio odijela. Divljom bradom mu je obraslo suncem isprženo lice. Brijača je odbio riječima: »Brijat ću se nakon pobjede! Sada nema za to vremena!«

Danomice su stizali novi križari, Ugri, Nijemci, Poljaci i Bosanci. Njihov se broj uspeo na četrdeset tisuća. Čak i neki velikaši, koji su dotada zazirali od borbe, sada poslaše svoj doprinos. Kapistran je na očigled neprijateljskom taboru svaki dan prikazivao svetu misu. Borce je sokolio svojim vatrenim propovijedima da budu hrabri i uz cijenu života. Pod dojmom njegovih snažnih riječi boračke gomile, među kojima je vladalo veliko šarenilo, držale su red i stegu.

»Imamo svetoga kapetana«, međusobno su križari upozoravali jedni druge, »zato ne smijemo činiti nikakve nepravde.« Strogim su kaznama kažnjavani i najmanji prekršaji. Nekoga trgovca, koji je preskupo prodavao kruh, umalo da nisu razjareni potopili u Dunavu. Zahvaljujući franjevčevu zauzimanju, otišao je kući, pošto je izbatinan.

U malenom, iscrpljenom manjem bratu križari su štovali poslanika neba. Gledali su ga sa svetim poštovanjem kao živo Božje čudo. Jedva da je tko razumio njegov jezik, a ni tumača nije bilo uvijek pri ruci. Ali, kad je uzdigao svoje ruke zaklinjući, kad je svoje ruke raširio u obliku križa, kad je mahao zastavom, kad je uzdigao križ, kad ih je pogledao svojim plamenim pogledom, svi su znali što je zahtijevao i bez oklijevanja bi ga poslušali.

Većinu su boraca i sada sačinjavali oni između siromašnoga puka. Malo je bilo onih koji su imali jahaćega konja i koji su bili snabdjeveni redovitim oružjem. Tu i tamo je po koji na sebi nosio oklop u kojem se kretao poput Davida u Golijatovoj opremi. Većina ih nije imala drugo nego samo kakvu batinu, kuku, mlatilo ili samoučki načinjenu praćku. Lukovi, strijele i koplja ili, štoviše, puške bijahu rijetki izuzeci. Veliko je čuđenje pobudio prior nekad pustinjačkog samostana, koji je ispod svoje redovničke halje nosio oklop, imao mač, kacigu i štit. Pjevajući na sav glas sa sedmoricom braće uključio se u tabor.

Kapistran se brinuo za to da svatko dođe do svoga prava i da nitko nikoga ne prezire bez obzira na to da li je bio prosjak, ulični svirač ili skitnica. On, koji je žestoko suzbijao svako krivovjerje, sada je u svom taboru podnosio češke utrakviste, grčke raskolnike, pa čak i Židove i strogo je zabranio da ih se napada zbog njihove vjere. Samo je jedno zahtijevao od svojih boraca, da naime uzvikuju bojni poklik: »Isuse, Isuse, Isuse!«

Sveto uzvikivanje snažno je odjekivalo u turskom taboru te se orilo i s one strane Save, odakle je na drugoj obali odzvanjao povik: »Alah, Alah!« Kapistranovo uvjerenje o pobjedi bilo je neslomljivo.

Osmanlije su odgovarale pucnjavom pušaka i nastojali križare zaglušiti bubnjanjem, zvekom praporaca i prodornim zviždaljkama, ali su svojom zaglušnom bukom samo izazivali bučan, podrugljiv smijeh.

Muhamed II je bjesnio od srdžbe zbog poraza na Dunavu. Upotrijebio je sve što se samo može zamisliti

da pokrije sramotu. Njegovi su topovi neprestano rigali vatru prema zidinama i kulama. Na vanjskim su zidinama doskora zjale velike rupe koje je Hunjadi uzalud nastojao sa svojim ljudima zatvoriti. Štoviše, i jake utvrde u gornjem dijelu grada pretrpjele su velike štete. Jedna od glavnih kula bila je malne posve razrušena. Što je danju bilo popravljeno, to bi topovska vatra noću razorila.

Turci su na više mjesta provalili u vanjski obrambeni pojas. Konačno su kršćani predali ruševine i ograničili se samo na obranu prave tvrđave.

Sultan je zbog uporna otpora bio sav izvan sebe. Svaki novi dan donio je nešto protiv njega. U njegovu su taboru životne namirnice bile vrlo odmjerene, a križari su međutim, jer je put do ugarske pozadine bio slobodan, u dovoljnoj mjeri bili opskrbljeni dovozom od nove žetve.

K svemu tome iz azijskih pokrajina stigoše vijesti o neprijateljskim provalama koje su nužno i žurno zahtijevale sultanovu nazočnost. Ali Muhamed nije pomišljao na uzmak. Glasnike nesretnih vijesti dao je posmicati i zakleo se da će jednako tako proći svaki onaj tko se usudi donijeti mu zao glas.

S prigušenim se bijesom pripremao nakon sedmodnevnog opsjedanja na odlučni juriš. Beskonačne kolone ljudi zatrpavale su tvrđavske opkope drvima, kamenjem, pijeskom, drvljem i granjem. 20. srpnja prebjezi su odali Hunjadiju da neposredno predstoji konačan juriš.

Tada je staroga junačinu ponovno napustila hrabrost.

»Beograd je izgubljen«, izjavio je u ratnom vijeću. »Nema više smisla utvrđivati se. Ne preostaje nam ništa drugo nego da grad ispraznimo.«

»Nipošto!« raspalio se Kapistran. »Tvrđavu ćemo držati, a neprijatelja ćemo spriječiti.«

»Zar ste sasvim zaslijepljeni?« zaviknuo je Hunjadi. »Ne vidite li rupe u našim zidinama? Turčin može konjima i kolima prodrijeti. Naše utvrde nisu ništa drugo nego bijedne ruševine. Svi topovi su malne raz-

valjeni. Čime ćemo se onda braniti? Možda s pridošlim narodom, koji nema ništa drugo osim štapova i praćki?«

»Ne bi to bilo prvi puta da jedan div podlegne udarcu pastirske praćke«, odgovorio je manji brat. »I ovaj puta će David pobijediti Golijata. Bog je s nama. On ne broji ni ljude ni oružje.«

Mladi bavarski klerik, Ivan Roth, tajni pisar kralja Ladislava, skoči i postavi se na Kapistranovu stranu.

»Izdržat ćemo!« uskliknuo je, plamteći od žara. »Rupe ćemo ispuniti svojim tjelesima. Ustreba li da pri tome poginemo, to je uvijek bolje i časnije negoli da se kukavički povučemo.«

»Križari su moji, ja sam ih unovačio«, rekao je Kapistran. »Uzmakne li Hunjadi, ja ću sa svojim ljudstvom ostati i branit ću Beograd do posljednjega daha.«

Hunjadi je ipak poduzeo mjere da za slučaj potrebe osigura povlačenje posade. Jedan dio momčadi stavio je na raspolaganje zapovjedniku tvrđave za obranu unutarnje utvrde. Sam se ukrcao na lađu kojom je plovio Savom i Dunavom da promatra daljnji razvoj.

PAKAO U BEOGRADU

1456

Navečer 21. srpnja jednim udarcem umuknula je topovska paljba. U turskom su taboru tutnjili bubnjevi, orile su se ratne trublje. Janjičari su paklenskom vikom jurišali na grad, preko zasutih opkopa prodrli su do zidina. Križari, građani i žene prirediše napadačima topao prijem. Oblak od strelica letio im je u susret, kamenje i trupci su padali uz huku, iz kablova i bačava lijevala je prava poplava vrele vode, vrućega ulja, rastopljene smole, rastaljena olova. Još upotrebljivi tvrđavski topovi grmjeli su, izbacivali su svoje kamene kugle među svjetinu.

Prvi jurišni redovi padoše, uz strahovito zapomaganje otkotrljali su se u opkop. Jedan od prvih, koji je

bio smrtonosno pogođen te je pao, bijaše hrabri Karadža-beg, zapovjednik opsadničke vojske.

Preko mrtvih i umirućih žurile su se nove ratne jedinice, između zubaca uspinjali su se prema zidnom vijencu. Padali su u dubinu poput cijelih grozdova, i povlačili jedan drugoga, pogođeni križarskim sjekirama i željeznim šipkama.

Sada je pokazao »siromašni, goli narod«, što može usprkos svome bijednom oružju. Njegova hrabrost posramila je gdjekojega dobro naoružana vojnika. »Isuse, Isuse!« orio se borbeni poklik te je sasvim zaglušio uzvikivanje Turaka: »Alah, Alah!«

Glavna snaga napadača bila je usmjerena prema probijenim rupama u tvrđavskim zidinama, ali ni tada nisu križari puštali ni pedlja zemlje. U najvećoj je vrevi stajao s golemim mačem u ruci prior pustinjaka i kosio snažnim zamasima što god mu je došlo na put dok nije konačno, pogođen strelicom u grlo, pao.

»Isuse, Isuse!« orio se snažni Kapistranov glas s jednoga humka na obali Dunava. Mnoštvo je strelica dolijetalo prema njemu i razderaše mu halju u krpe. Bilo je to pravo čudo da nije bio ranjen. Nije se maknuo s mjesta, njegova je ruka visoko iznad mnoštva dizala križ.

Neprestano su prema zidinama nadirali novi jurišnici. Na vrhu zidina došlo je do borbe na život i smrt, započelo je nemilosrdno rvanje čovjeka s čovjekom. Ugrizali su jedan drugoga, prijatelj i neprijatelj sunovraćali su se u opkop. Čak su i žene sudjelovale u borbi. Na zidine su dovlačile posude i kablove i na Turke izlijevale vrelu vodu. Djevojke i dječaci odnosili su ranjenike, rukama i zubima izvlačili su strelice iz ranjenih tijela i povezivali rane. Svećenici i redovnici stajali su uz umiruće, odrešivali ih od grijeha i svetim uljem označivali im krvava čela znakom svetoga križa.

Ipak se napokon činilo da je sve propalo. Oko ponoći navališe Osmanlije uzduž cijeloga zida. Već su prve turske zastave lepršale na najistaknutijim mjestima.

U praskozorje se činilo da je sudbina Beograda zapečaćena. Cijele gomile vojske provališe u unutrašnji grad. Budući da nisu nailazili na otpor, provaljivali su u kuće, porobljavajući i pljačkajući. Sve su posrtali ulicama natovareni plijenom. Prije nego što su se mogli ponovno sakupiti, navališe na njih križari koji su se sakrili među ruševinama. Obarali su ih batinama, sjekirama i mlatilima. Na ulicama su se gomilale lešine. Jedan turski jurišni odred prokrčio je put do unutrašnje tvrđave. Zapovjednik tvrđave Silađi, koji nije više vidio spasa, dao je posadi nalog za povlačenje i sa svojim ljudima pobjegao je na Hunjadijev poziv na dunavske lađe koje su spremno čekale. Očajnička je borba još uvijek bješnjela oko zidina. U najvećoj tjeskobi branitelji posegoše za onim sredstvom, pomoću kojega su već godine 1440. izvojštili pobjedu nad sultanom Muratom. Na unutrašnjem vijencu zidina zapališe veliku količinu granja povezana u snopove i natopljena barutom, smolom i sumporom te su to survali na one koji su navaljivali.

Učinak vatrena prepada bio je užasan.

U rasplamsaloj vatri za Turke ukliještene između dvaju zidova nije bilo izlaza, ni naprijed ni natrag. Slični gorućim zubljama borili su se oko rupa probijenih u zidinama. Dim ih je s plamenom zasljepljivao. Jedan do drugoga stajali su na zemlji, provlačili su se kroz strahovitu vatru, dok napokon nisu klonuli. Jedva da je koji izbjegao bijesnome paklu.

I oni koji su provalili u grad isto tako su navaljivali natrag, jer su držali da je cijeli Beograd u plamenu, ali nisu mogli pobjeći. Koga je poštedjela vatra, toga su razmrskale križarske sjekire, kose i toljage. Jedan se bijedni ostatak spasio iza opsadnih topova.

»Pobjeda, pobjeda!« uzvikivali su križari, kad je sunce na dan svete Magdalene bacilo svoje svjetlo na užasni pakao. »Pobjeda, pobjeda! Beograd je slobodan!«

Silađi se sa svojim dobro naoružanim ljudstvom vratio u unutrašnju tvrđavu gdje je primljen s podrugljivim podsmjehom. I Hunjadi se pojavio u gradu.

Usprkos izvojštenoj slavnoj pobjedi nije vjerovao u mir.

»Turčin je dovoljno jak da se odvaži na novu navalu«, izjavio je u ratnom vijeću. »Ovo će puštanje krvi on preboljeti, jer u svom taboru ima još dovoljno četa.« Vrlo žurno je izdao naredbe. Zapovjedio je da nitko ne smije napustiti grad, a beogradskim lađarima strogo je zabranio da prevoze križare koji su se nalazili na drugoj obali Save, jer je juriš na turski tabor smatrao samoubistvom.

»Turci se povlače«, uvjeravao ga je Kapistran. »Zapalili su svoju flotu, da ne bi dospjela u naše ruke.«

»To bi mogla biti neka stupica«, nagađao je Hunjadi. »Muhamed nas hoće uspavati u sigurnosti pa će ponovno navaliti s kopna. Moje zapovijedi u svakom slučaju ostaju na snazi.«

Zveckajući ostrugama, napustio je sobu.

Usprkos zabrani jedna se skupina križara oko podneva prokrala iz grada i s jedne uzvisine otvorila vatru na odred turskih spahija koji su se u divljem bijegu raspršili na sve strane. Ohrabreni takvim uspjehom, nakon onih prvih navalila je kakva tisuća drugih, a da nisu naišli na otpor.

Kapistran je zaprepašten gledao juriš onih odvažnih boraca. Pozvao ih je natrag, jer je bio uvjeren da ih Turci žele primamiti do neke zasjede, ali u zanosnoj vici njegov se glas nije mogao čuti.

»Bože moj, oni su izgubljeni«, uzdahnuo je, »srljaju ravno u smrt!« Požurio je u tabor s namjerom da u takvu položaju usprkos Hunjadijevoj zabrani prebaci posljednje pričuve križara.

Bio je pozdravljen zanosnim oduševljenjem. Svi su izgarali od želje za novom borbom. No, lađari su iz straha pred Hunjadijem odbijali da ih prevoze.

»Onda idem ja sam prijeko!« rekao je Kapistran. Skočio je u malen čamac, poveo je svoju subraću Tagliacozza i Ambrozija iz Akvile, zastavnika, i prevezao se na drugu obalu. Kad su ga razdragani križari opazili s gradskih zidina, saletješe se oko njega.

Turci su bili toliko zastrašeni da su počeli bježati odanle navrat-nanos. Križarima padoše u ruke tri reda vatrena oružja.

»U ime Isusovo, naprijed!« viknuo je Kapistran i zaboravio na svaki oprez. Subraća su uzalud pokušavala da ga zadrže, ali je on bratu Ambroziju iz ruke istrgnuo zastavu te je, upirući se o svoju štaku, zadihano išao iza jurišnika.

Turske su straže bježale kao da ih gone svi đavli. Napustiše velike i male topove. Istom malo ispred tabora križarski je juriš zaustavila tuča metaka, ali su besprimjernom srčanošću zadržali osvojene položaje.

Stojeći na hrpi zemlje, Kapistran je mahao križarskom zastavom i bodrio borce. Snažnim je glasom vapio za pomoć neba. Bijesan od srdžbe, sultan je u borbu bacio svoje pričuve i sam je pojurio usred najvećega meteža, dok nije, pogođen strijelicom u bedro, pao. Janjičari, elitne čete njegove vojske, bili su već posve razbijeni, preostatak je otkazao poslušnost. Njihov zapovjednik Hasan-aga, koga je Muhamed zbog toga oštro napao, očajan je srnuo u bitku i nekoliko časaka kasnije, krvareći iz bezbrojnih rana, pao je mrtav na zemlju.

Šest tisuća osmanlijskih konjanika, koji nasrnuše od Dunava, potisnuše doduše kršćane do druge obrambene linije, ali je veliki gospodar izgubio pouzdanje i kad se spustila noć, izdao je zapovijed za povlačenje. Šatore, topove i raznovrsno oružje Turci ostaviše i pobjegoše glavom bez obzira.

Kapistran se požurio u grad. Uzalud je tražio Hunjadija da ga potakne na daljnje tjeranje Turaka. Zapovjednik tvrđave Silađi odlučno se suprotstavio da pristane uz želju manjega brata.

»To je gonjenje posve besmisleno«, rekao je, »napose zato što nemamo konjaništva.« Gorko razočaran, Kapistran je napustio svoju namjeru. Još iste noći obavijestio je papu o slavnom kreševu koje je spasilo Beograd, vrata Zapada. Svoje je planove razvijao u beskonačnost. Nadao se da će na Božić u crkvi na sv. Grobu u Jeruzalemu moći slaviti svetu žrtvu. Imao je u svojim

planovima ponovno osvajanje Carigrada, štoviše, posvemašnje uništenje neprijatelja.

U cijelom je kršćanstvu zavladalo neopisivo oduševljenje zbog divne pobjede. Papa Kalist III je dan sv. Magdalene 1456. obilježio kao najsretniji dan svoga života. Zvona Rima su navijestila besprimjeran trijumf. Te noći su plamsali krijesovi, svečanim procesijama se Bogu zahvaljivalo za izbavljenje iz najteže nevolje. U svim crkvama kršćanstva odjekivala je zahvalnica »Tebe Boga hvalimo«, a Mleci i Firenca, koji nisu pridonijeli ni najmanju pripomoć, slavili su pobjedu kao da su je samo oni izborili.

U Beogradu su, međutim, razvijani najsmioniji planovi. Hunjadi je snatrio o novim ratnim podvizima. Tjedan dana nakon slavne pobjede stigao je u Beograd kardinal-legat Carvajal s divnom vojskom, ali njegova pomoć nije više bila potrebna.

»Prekasno dolazite, gospodine kardinale«, rekao je Kapistran. »Bitka je već dovršena. Ali još uvijek ima vremena da se ponovno krene na Turke i da se dovrši djelo koje je ovdje istom započeto.«

»Imate pravo«, s punim povjerenjem odgovorio je legat. »Beogradska će pobjeda u cijelom kršćanstvu zapaliti pravi požar oduševljenja. Križari će pridolaziti sa svih strana da Božjeg neprijatelja konačno satru.«

»Ako je Bog s nama, tko nam se može suprotstaviti?« uskliknuo je manji brat, plamteći od oduševljenja.

»To je već drugi puta u mojem životu da sam na dan svete Magdalene osjetio njegovu moćnu ruku. Najprije u kuli Brufa, a sada u beogradskom paklu.«

SVRŠETAK U ILOKU 1456

Slijedeći su tjedni okrutno uništili sve veoma napete osnove.

Dah smrti je preplavio oslobođeni grad. Nepokopana su tjelesa u ljetnoj žegi ispunjala zrak nepodnošljivim zadahom raspadanja. Pošast, koja je izbila već na početku opsjedanja, kosila je živote snažnim zamahom. Cijeli se Beograd pretvorio u golemu bolnicu. Hunjadi se na smrt bolestan povukao u Zemun, uzalud

se nadao ozdravljenju. 11. kolovoza umro je u Kapistranovu naručju.

No, pošast nije poštedjela ni staroga franjevca. Teška glavobolja i jaka groznica bile su znak bolesti. Njegovo se stanje iz dana u dan pogoršavalo, snaga mu je strahovito opadala. Čovjek jake volje nije se doduše ni sada dao slomiti, ali prevelik napor i trpljenje ga iscrpiše. Njegovo siromašno tijelo izgorjelo je sve do moždine. Više nije bilo sumnje da mu se približio svršetak.

Braća su ga njegovala ganutljivom pažnjom. Tjeskobno su ga opominjala da si barem sada priušti malo mira. Skršen žestokom groznicom, ležao je u trošnoj kolibi na siromašnoj rogožini, a pod glavom je imao panj. Kardinal ga je doduše opskrbljivao životnim namirnicama i krepkim vinom, ali bolesni je želudac teško primao hranu i piće. Kapistran je i sada otklanjao lijekove od kojih je uvijek zazirao, bio je uvjeren da će ga Bog ozdraviti, ako bi još za bilo što mogao biti koristan.

Carvajal ga je iz njegove bijedne nastambe preselio u župnu kuću u Slankamen, ali je Kapistran pod prijateljskim krovom ostao samo par dana. Praćen trojicom braće krenuo je prema Iloku u samostan svoga Reda. Ovdje je nekoliko dana ležao viseći između života i smrti.

»Ti mi moraš zaklopiti oči, ako bih ovdje umro«, prišapnuo je Ivanu Tagliacozzu. »Ostani, brate, kod mene!« Zatim će malo nakon toga:

»Uvijek sam se nadao da ću svoj život dovršiti na bojištu. Ne mogu vjerovati da mi kuga donosi smrt.« I sada su njegova srčanost i njegova volja za rad bili neslomljivi. Svaka mu je misao bila usmjerena prema nastavku svetoga rata. Izgarajući od groznice, neprestano je iznova uzvikivao: »Isuse! Isuse! Naprijed u ime Isusovo!«

Sredinom mjeseca stanje mu se malo popravilo tako da su se braća ponovno ponadala.

»Uzmi pero i papir!« naredio je vjernom njegovatelju. »Napisat ćeš pismo papi Kalistu.« Tagliacozzo je

oklijevajući poslušao i pisao što je učitelj diktirao slabim glasom. Nijedne riječi nije rekao o svojoj bolesti, nego je svu svoju rječitost upotrijebio da papu oduševi za križarski rat.

»Došao je čas da se Turci sasvim izbace iz Evrope i da se oslobodi Sveta Zemlja. Zaklinjem Vašu Svetost da pošaljete deset-dvanaest tisuća konjanika. Rat od šest mjeseci bit će dostatan da se na turskom području namaknu ratna sredstva za tri daljnje godine.«

Iscrpljen na smrt klonuo je pošto je vlastitom rukom potpisao pismo, ali si ni sada nije priuštio mira. Teško ga je zabrinulo što je doznao o stanju križarske vojske. Dnevno su doduše pristizale nove čete, ali nije bilo vođa. Nitko nije ljudstvu govorio što treba činiti; tako su se onim krajem naokolo skitali bez reda, bez opskrbe, a mnogi su bili bolesni, obeshrabreni, iscrpljeni.

Kapistran je sam, iako nasmrt bolestan, poštapajući se otišao u jedan od obližnjih vojnih logora te nastojao među pridošlim četama načiniti red, koliko je to bilo moguće, i obamrlim im je glasom propovijedao.

»Njima je potreban vođa«, tužio se kardinalu Carvajalu. »Bez njega će propasti.«

»Nakon Hunjadijeve smrti ostaje nam još samo jedan jedini, a to je vojvoda sedmogradski, barun Nikola Iločki«, odgovorio je poslanik. »Ovaj čas se on nalazi s jednim zadatkom u Bosni.«

»Što, dakle, čekamo?« planuo je uzbuđeno Kapistran. »Odjašimo k njemu! Brzo, brate Ivane! Daj osedlati moga konja!«

»Ali vi, oče, ne možete...« promucao je Tagliacozzo zbunjen do skrajnosti.

»Mogu, jer moram!« Njegova je željezna volja još jednom svladala svu nemoć. Poput kakva mladića bacio se na svoga konja i odjezdio s poslanikom.

Barun Nikola ih je primio s vidljivom radošću. Spremno je obećao da će se brinuti za križare i da će međutim preuzeti vrhovno zapovjedništvo.

»A vi, dobri oče«, okrenuo se prema Kapistranu, »najkraćim putem se vratite u Ilok da vam se pruži potrebita njega!«

»To je svakako i moja želja«, odgovorio je franjevac. »Želim u opservantskom samostanu u Iloku, što sam ga po vašoj dobroti kao posljednji mogao osnovati svojoj redovničkoj obitelji, ako je to Božja volja, završiti svoje dane.«

»Vi govorite o smrti?« začuđeno je upitao velikaš. »Tko vas je vidio kako jašete, rado će vam dodati još desetak godina. Uostalom, kršćanstvo uopće ne može biti bez vas. Vi ste onaj koji će križarsku vojsku povesti prema Carigradu i Jeruzalemu.«

»Sve je to u ruci Božjoj«, uzdahnuo je starac.

»Dat ću vam pratnju za povratak kući«, obećao je barun. Dakako da je svojim ljudima najstrože naložio, jer je dobro znao kakvo je očevo stanje, da redovnika iz Iloka ne puste ni živa ni mrtva. Bila je to najvruća njegova želja da u sjedištu njegove vlasti bude grob glasovitoga muža kojega je cijela Evropa štovala kao sveta čovjeka.

Kapistran se 1. rujna ponovno našao kod svoje braće gdje su ga očekivali s najvećom zabrinutošću. Ipak se činilo da mu je jahanje prijalo. Daleko svježiji negoli prije danomice je prikazivao svetu žrtvu, sa zajednicom je u koru molio časoslov i dolazio na zajedničko blagovanje u blagovaonicu. S velikom je radošću proslavio blagdan Rođenja preblažene Djevice, koju je od svoga djetinjstva štovao srdačnom ljubavlju.

No, te noći stekao je sigurnost da će doskora preminuti.

»Djeco moja, meni se približava svršetak«, rekao je slijedećeg jutra. »Nikada nisam ništa tako vruće želio kao to da za svoga ljubljenoga Gospodina umrem mučeničkom smrću. On je, međutim, odlučio drugačije. Neka je njegova volja blagoslovljena!«

»Ali vi već dugo niste tako dobro izgledali kao sada«, rekao je Ivan Tagliacozzo. »Kako bismo mogli vjerovati da ćete od nas otići?«

»To je ipak tako! Odlazim kući! Bog me zove!« smiješio se otac. I zaista su ga tih dana ponovno priti-

snule stare boli, na koje se u svojoj prezaposlenosti jedva osvrtao. Želudac i jetra su mu pravili teškoće, nanovo ga je počela boljeti i loše sraštena noga. Ni braća nisu mogla prikrivati da je strahovito propadao.

Ipak je na svoj uobičajeni način izdavao naredbe, vlastoručno je napisao mnoštvo pisama i omogućio svakom, tko ga je želio vidjeti, prijateljski pristup, ali ništa manje prosjaku nego velikašu ovoga svijeta. Kralj Ladislav ga je dva puta pohodio s velikom pratnjom. Kapistran ga je primio u svom bolesničkom krevetu.

»Radujem se što vidim vaše veličanstvo«, šapnuo mu je. »Da ste znali koliko sam za tim čeznuo, ne biste pustili da tako dugo na to čekam. O, kako bih rado došao k vama u Prag, ali mi je češki glavni grad ostao zatvoren.«

»Ah, oče, to nije bila moja krivnja«, zbunjeno je odgovorio vladar. »Vi sami znate da ja nisam gospodar svojih odluka.«

»Neka Bog blagoslovi vaše zemlje!« uzdahnuo je starac. »Neka Bog blagoslovi moju dragu Češku, moju milu Ugarsku! Za obadvije sam neizrecivo mnogo pretrpio.« Grofu Ulriku Celjskom, koji je došao u kraljevoj pratnji, prišapnuo je:

»Pazite dobro, plemeniti gospodine! Vi ćete se prije morati pojaviti pred Božjim sudom nego što slutite. Dobro se ispitajte da ne biste iznenada preminuli!«

»Što to govorite o smrti?« upitao je velikaš. »Ja se nalazim još u punoj životnoj snazi.«

»Smrt poput lopova dolazi noću. Vi, gospodine, imate velikih neprijatelja! Čuvajte se, dakle, i ispitajte svoju savjest! I vi, dragi gospodine«, okrenuo se Kapistran kralju, »budite oprezni, jer je Božji čas uvijek tu.«

»Barem jednom šesnaestogodišnjaku jamačno nećete predskazati skorašnji svršetak«, smješkao se kraljević. Kapistran ga je časak promatrao šuteći, a zatim je dodao tiho:

»Bdijte i molite, gospodine! Ne znate ni dana ni časa!«

Njegove su se slutnje doskora ispunile. Nekoliko tjedana kasnije grof Celjski je umoren u beogradskoj tvrđavi. Malne na isti dan, godinu dana kasnije, u Pragu je mladi kralj umro naglom, zagonetnom smrću.

Veliku je radost Kapistranu pripravio posjet izaslanstva nürnberških križara. Potpomagan svojom subraćom primio ga je u samostanskom dvorištu.

»Neka Bog blagoslovi vaš grad koji mi je bio draži od mnogih drugih!« uzviknuo je duboko uzbuđen. »Kod Boga ću se za vas moliti.«

»Mi se još uvijek nadamo da ćete nas voditi protiv Turaka«, odgovorio mu je jedan od kapetana. »Vi ste bili onaj koga smo slijedili u Ugarsku.«

»Dao Bog da niste došli uzalud«, uzdahnuo je bolesnik.

Toplo jesensko sunce još ga je jednom malo živnulo. U neke je dane poštapajući se izlazio van. Svoj je pogled upravljao u daljinu preko široke ugarske ravnice koja je sezala sve do podnožja Fruške gore. Tuđina, za koju se borio ulažući svoje posljednje snage, bila mu je mila i draga, ali je ipak čeznuo za svojim domaćim planinama.

»Kad bih bio u Abruzzima, možda bih ozdravio«, objašnjavao je bratu Jeronimu iz Udina.

»Vratite se s nama u Italiju!« uskliknuo je franjevac. »Mogli bismo biti ondje prije nego što nastupi zima.«

»Zime više neću vidjeti«, smiješio se otac. »Lišće ovoga drveća pokrivat će moj grob. Snijeg će biti moj samrtni pokrivač.«

Pismo Bernarda iz Akvile, provincijskog vikara Abruzza, bijaše posljednji pozdrav iz zavičaja. Kapistran je uvijek iznova čitao pismo, pritiskivao ga je na svoje srce i na usne.

»Pismo odiše dahom mojih planina«, rekao je duboko uzbuđen bratu Jeronimu, koji je u posljednje vrijeme bio njegov vjerni njegovatelj. »Osjećam miris snijega i miris smreka svojih Abruzza.«

Sredinom listopada ponovno su mu se povećale boli. Bolesni je želudac jedva primao po koji komadić

kruha, tvrdokorni je kašalj bolesnika lišavao noćna počinka. Uza sve to ipak nije bio besposlen. Diktirao je veliko mnoštvo pisama, posjete je primao kao i prije.

18. listopada mislio je da mu se svršetak sasvim približio. Dao je pozvati Ivana Tagliacozza te mu je slabašnim glasom prišapnuo:

»Imam, sine moj, za tebe još posljednji zadatak. Talijansku braću odvedi u domovinu! Ponesi sa sobom i moje knjige i dobro na njih pazi! One su mi bile vrednije nego bilo koja zemaljska stvar. Što će biti s tobom kad ja umrem?« dodao je, stavivši subratu nježno svoje ruke na ramena. »Budi vjeran, sine moj, i s ljubavlju se brini za svoju braću!«

Istoga je dana dao u svoju ćeliju pozvati cijelu samostansku zajednicu. Molio ih je da mu oproste njegove slabosti, preporučio im se u molitve i blagoslovio ih. Gvardijanu je napomenuo da mu tijelo sahrani u Iloku.

»Ovdje, u kući što sam je posljednju podigao želim počivati do dana uskrsnuća!« izjavio je snažno uzbuđen.

Dan nakon toga pred Tagliacozzom obavio je ispovijed cijeloga života, o svemu je položio račun što je učinio i što je propustio.

Na koljenima je dočekao najveće Dobro što ga tridesetorica braće samostana dopratiše u njegovu ćeliju. Žarkom je pobožnošću u svoju dušu primio božanskoga Gosta kojem su bile posvećene sve njegove propovijedi, cjelokupno djelovanje i sve patnje. Tada je zamolio braću da započnu molitve za umiruće.

No, njegovo mučeništvo još nije bilo dovršeno. Pet dana su trajale muke. Posljednje je časove proveo u molitvi. Još jednom je blagoslovio kako nazočnu tako udaljenu braću. Tagliacozzo je spomenuo cijeli niz imena provincija, samostana, braće, a umirući ih je sve preporučivao Božjoj dobroti.

»Piši, sine moj!« rekao je napokon. »Piši: Ovo su tri stvari koje treba sačuvati u svakom opservantskom samostanu – gorljivost u službi Božjoj, bratsku ljubav i popravljanje prijestupnika.«

Njegove su posljednje molitve bile upravljene za Crkvu, za njezine vjerne i odvojene sinove, za cijelo kršćanstvo, za evropske zemlje što ih je kao Božji glasnik proputovao.

»Daj, Gospodine, da budu jedno kao što ste ti i Otac jedno!« vapio je glasom koji se gasio.

U noći na 23. listopada uz njegov je odar samostanska zajednica molila molitve za umiruće. »Proficiscere, anima christiana!« – »Putuj, kršćanska dušo!« ponavljao je Kapistran pri punoj svijesti. Istom pred večer izgubio je svijest. Smrt je prekoračila prag. Još jednom je pogledao braću, jednim znakom je zamolio da ga malo usprave. Brat Jeronim mu je ispunio želju. Veliki je Božji čovjek u njegovim rukama izdahnuo svoju dušu. Tagliacozzo je ocu zaklopio oči.

Zaplakana su braća položila na odar u crkvi njegovo tijelo obučeno u siromašnu redovničku haljinu. Narod je međutim čekao pred vratima i prijetio se da će zatvorena vrata razvaliti. Svi htjedoše još jednom vidjeti oca.

Pokojnik je u pokrajnjoj kapeli našao svoje počivalište. Lijes mu bijaše od srebra, a darovao ga je barun Nikola. Bio je osiguran sa četiri brave. Barun Nikola se pribojavao da bi braća mogla odnijeti tijelo i tako bi područje njegove vlasti bilo lišeno najveće slave.

No, ni u grobu nije neumorni borac Božji mogao naći mira. Sedamdeset godina nakon njegove smrti Turci ponovno osvojiše južnu Ugarsku i ugrabiše srebreni lijes. Od tada se svetim moćima zameo trag i nisu više pronađene.

Kapistran je dugo morao čekati da ga Crkva uzvisi. Postupak da bude proglašen svetim vukao se bez kraja i konca; uvijek nanovo odvagivane su sjena i svjetlo. Istom 16. listopada 1690. unio je papa Aleksandar VIII beogradskog pobjednika u popis svetaca.

Kad su podunavske tvrđave nekoliko dana kasnije ponovno pale u turske ruke, cjelokupno je kršćanstvo zavapilo Kapistranu za pomoć. Jamačno treba zahva-

liti njegovu zagovoru što je hrabri kraljević Eugen 16. kolovoza 1717. oslobodio konačno Beograd od turskoga gospodstva.

Ali i u naše vrijeme, kad se nastoji ostvariti želja Kapistranova srca i provesti jedinstvo Evrope i kršćanstva, postoji opravdan razlog da za pomoć molimo Božjeg ugodnika i da častimo njegovu uspomenu.

PREGLED OSOBA

Akobalić Nikola, srpski vojskovođa, koga su Turci pobijedili i nabili na kolac.
Albreht II, njemački kralj od 1438. do 1439, otac Ladislava Posthuma.
Albreht Achilles, markgrof brandenburški, od 1464. izborni knez, rođen 1414, a umro 1486.
Albreht III, vojvoda bavarsko-münchenski, rođen 1401, a umro 1460.
Aleksandar V, protupapa, izabran u Pisi, 1409 – 1410.
Antun iz Mase, generalni ministar Franjevačkog reda

Baglioni, plemićka porodica u Peruđi
Bartol iz Sijene, papinski diplomata
Beccherini, stranka u Peruđi, prvotno pripadnici nižih cehova
Behaim Mihael, pučki pjesnik i seoski starješina, sudjelovao u turskom ratu i opjevao ga u svojoj pjesmi »O turskom caru Mahmetu, 1416 – 1474.
Benedikt XIII, protupapa u Avignonu, 1394 – 1417.
Bergeball Filip, gvardijan jednoga franjevačkog samostana u Španjolskoj
Bernardo Badenski, sveti, markgrof, odrekao se svoje krune da se sasvim posveti pridobivanju boraca za križarski rat. Umro je u Moncalieri od kuge, 1428 – 1458.
Bernardin Albizzeschi iz Sijene, sveti, franjevac, 1380 – 1444.
Bessarion, kardinal, nadbiskup Niceje, 1403 – 1472.
Bichlingen, grof Fridrih, nadbiskup Magdenburga, 1445 – 1464.
Bisticci Vespazijan, knjižar i nakladnik u Firenci.
Bonifacije IX, papa, 1389 – 1404.
Bortin Ivan, magister, utrakvist
Bošković Beneš, barun, podrizničar grofovije Moravske.
Braccio iz Montone, vođa plaćenika iz Peruđe.
Branković Đurađ, knez srpski, umro 1455.
Burgkmair Toma, slikar iz Augsburga, otac slavnoga slikara Hansa B.

Cammermeister Hartung, načelnik grada Erfurta.
Capranica Angelo, biskup Rieti-ja, kardinal, umro 1478.
Capranica Dominik, kardinal, 1400 – 1458.

Carvajal Huan, kardinal, 1400 – 1469.
Castiglione Ivan, biskup Pavije, kardinal, umro 1460.
Cesarini Julijan, predsjedavatelj bazelskoga koncila, poginuo u boju kod Varne 1398 – 1444.
Celjski grof Ulrik, umro 1456.
Colonna, rimska plemićka porodica
Condulmer, Franjo, nećak pape Eugena IV.
Correr Antun, kardinal, 1359 – 1445.

Didak (lat. Didacus) iz Alkale u Španjolskoj, sveti, franjevac, više puta ga naslikao Murillo, umro 1463.
Dietrich iz Erbacha, nadbiskup Mainza, izborni knez, 1434 – 1459.
Döring Matija, franjevac, provincijal saksonske provincije, 1400 – 1469.

Eisenreich Konrad, pokrajinski poglavar Šleske
Eitzinger Ulrik, kraljevski komornik
Elizabeta, žena poljskoga kralja Kazimira IV
Ercolane (Herculanus), sveti, biskup i zaštitnik grada Peruđe, na zapovijed kralja Totile odrubiše mu Istočni Goti glavu godine 547.
Ermanni, plemićka porodica u Peruđi
Este Lionello, gospodar Ferrare, umro 1450.
Este Nikola, gospodar Ferrare, umro 1441.
Eugen IV, papa, 1431 – 1447.

Fortebraccio Nikola, vođa plaćenika
Fridrih III, rođen 1415, njemački kralj 1440 – 1493, za cara okrunjen 1452.
Fridrih iz Thorna, franjevac, Kapistranov tumač i prevodilac
Gabrijel iz Verone, franjevac, Kapistranov pratilac i životopisac
Gattamelata, mletački vođa plaćenika, umro 1443.
Grgur XII, papa, 1406 – 1415.

Hasan-aga, turski časnik, janjičarski zapovjednik, poginuo za opsjedanja Beograda, 1456.
Haselbach Toma, profesor bogoslovlja u Beču
Heimbach Juraj, pravnik, umro 1472.
Henrik VI, engleski kralj, 1422 – 1471.
Hunjadi Janko, vojskovođa u ratovima protiv Turaka, umro 1456.

Vladislav, kralj poljski, 1434 – 1444, kralj ugarski 1440 – 1444.

Weigl Gašpar, dekan stolne crkve u Breslavi
Wenzel iz Krumau-a, kanonik breslavski, tajnik Ulrika Rosenberga

Žiška Jan, husitski vojskovođa, umro 1424.

MANJE POZNATE TUĐICE

bravo (tal. imenica) = plaćeni razbojnik
dispenza (od lat. dispensatio) = izuzimanje podložnika od kojeg zakonskoga propisa vlašću nadležnoga crkvenog poglavara
edikt (od lat. edictum) = naredba, proglas što ga je u prošlosti u pojedinim zgodama izdavao papa ili rimski car
fratičeli (od tal. Fraticelli) = krivovjerska sljedba u srednjem vijeku; bilo ih je više skupina, a živjeli su u samotištima i nosili su odijelo slično franjevačkom; sebe su smatrali jedinom pravom Crkvom, a bili su napose pretjerani u pitanju evanđeoskog siromaštva
fuorušito (tal. fuoruscito) = politički izbjeglica u srednjem vijeku.
gonfaloniere (tal.) = stjegonoša, zastavnik
habit (lat. habitus) = redovnička halja ili kuta
inkvizitor (lat.) = oponumoćeni službenik Crkve koji je u srednjem vijeku pronalazio i kažnjavao krivovjerce
kamera (lat.) = riznica, blagajna crkvena ili državna
kompaktati praški = kompromisna utanačenja crkvenih predstavnika s husitima
kondotjer (tal. condottiere) = vojskovođa, vođa oružane družbe, harambaša
leno (njem. das Lehen) = isto što i »feud« tj. zemaljski posjed što ga je feudalni gospodar u srednjem vijeku uz određene uvjete davao na uživanje uz neke određene obveze
licencijat (lat. licentiatus) = drugi akademski stupanj – između bakalaureata i doktorata
livreja (franc. livree) = uniforma posebna kroja, obično opšivena gajtanima, a nose je dvorski poslužnici i hotelski vratari

magister (lat.) = učitelj, a u srednjem vijeku profesor bogoslovlja

markgrof (njem. Markgraf) = grof pogranična područja
Milvijski most (tal. Ponte Milvio) = most preko rijeke Tibera u Rimu kod kojega je prema legendi car Konstantin Veliki idući s vojskom na neprijatelja vidio na nebu znak križa s natpisom »U ovom ćeš znaku pobijediti!«
Mincio (Minčo) = rijeka što protječe kroz jezero Lago di Garda, na njoj se nalazi grad Mantova
Mleci = stariji hrvatski naziv za Veneciju
opservanti (lat. observantes) = struja u Franjevačkom redu koja je vodila borbu za strogo opsluživanje redovničkog Pravila, a napose s obzirom na opsluživanje redovničkog siromaštva. Jedan od prvoboraca te struje bio je i sv. Ivan Kapistran.
paklina = starija hrvatska riječ, a znači isto što riječi: smola, katran

Poverello (tal.) = Siromašak – među Talijanima veoma čest naziv za sv. Franju Asiškoga koji je bio nedostiživ ljubitelj evanđeoskog siromaštva
prior (lat.) = poglavar samostana u nekih redovnika; prvak u srednjovjekovnim obrtničkim cehovima i političkim strankama
rimska kurija = izraz kojim se često označuju najviši uredi i ustanove katoličke Crkve
sekta (lat.) = sljedba, vjerska kršćanska zajednica koja ne prihvaća cjelovitu nauku Katoličke Crkve
sektaštvo = širenje i podržavanje sekti
simonija = riječ koja ima povijesno-pravno značenje u Crkvi, a načinjena je prema vlastitom imenu Simon; njom se od najstarijih vremena označuje grešno i nedopušteno kupovanje crkvenih službi i časti
sinjorija (tal. signoria) = u 14. i 15. st. su tako u Italiji nazivane kneževine; napose vrlo čest naziv za Veneciju (Mletke)
sutana (tal. sottana) = duga svećenička odjeća koja siže do gležanja, isto što: reverenda ili talar
taborićani = ogranak korjenitih husita; tako nazvan po gradu Tabor u Češkoj
Tedesko (tal. tedesco) = Nijemac
tijara (grč.) = trostruka kruna rimskoga pape

utrakvisti (prema lat. uter) = umjerenija struja husita koja se borila za pričest pod obje prilike
vizir (tal. visiera) = zaštitna mrežica na kacigi srednjovjekovnih boraca i vitezova, zaštićivala je oči
vizitator (lat.) = pohoditelj; prigodna služba u crkvenoj upravi; vizitator pregledava cjelokupno poslovanje, život i djelovanje neke crkvene ustanove

Sadržaj

Protiv polumjeseca

Od istog pisca izišao je već niz knjiga na hrvatskom jeziku. Nedavno je doživjela već treće izdanje vjerojatno našim čitateljima najdraža njegova knjiga »Svećenik prognanika«.

U njoj Hünermann gotovo nenadmašivim perom ocrtava lik i djelo Damjana de Veustera, misionara odbačenih gubavaca na otoku Molokaju. Ljubav koju je taj Flamanac svjedočio prema tim gubavcima zadivila je čitav svijet, ne samo onaj kršćanski. Ta radi se o nečem divnom, nesvakidašnjem, a tako poželjnom u današnjem vremenu u borbi za ljudsko dostojanstvo, za bolji svijet.

Upravo je sreća što se Hünermann prihvatio pera i predstavio nam Damjana i njegovu veličinu na tako zanimljiv i upravo neodoljiv način. Čitatelj ove knjige jednostavno ne može ostati ravnodušan. Htio ili ne htio, u njemu se nešto pokreće u njegovoj najdubljoj nutrini te ga potiče da se i sam zauzme za sretnije i ljepše sutra svih ljudi što se jedino može ostvariti iskrenom i zauzetom ljubavi za čovjeka.

Nedavno je izašla i knjiga »U SJENI GILJOTINE« od istog pisca. Opisuje kršćanske mučenika nakon francuske revolucije.

Od istog pisca izašle su kod UPT-a ove knjige:

- REDOVNIK MEĐU VUKOVIMA
- U SJENI GILJOTINE
- BUKTEĆI OGANJ
- APOSTOL BEČA
- PROSJAK IZ GRANADE.

Od istog pisca izišao je već niz knjiga na hrvatskom jeziku. Nedavno je doživjela već treće izdanje vjerojatno našim čitateljima najdraža njegova knjiga »Svećenik prognanika«.

U njoj Hünermann gotovo nenadmašivim perom ocrtava lik i djelo Damjana de Veustera, misionara odbačenih gubavaca na otoku Molokaju. Ljubav koju je taj Flamanac svjedočio prema tim gubavcima zadivila je čitav svijet, ne samo onaj kršćanski. Ta radi se o nečem divnom, nesvakidašnjem, a tako poželjnom u današnjem vremenu u borbi za ljudsko dostojanstvo, za bolji svijet.

Upravo je sreća što se Hünermann prihvatio pera i predstavio nam Damjana i njegovu veličinu na tako zanimljiv i upravo neodoljiv način. Čitatelj ove knjige jednostavno ne može ostati ravnodušan. Htio ili ne htio, u njemu se nešto pokreće u njegovoj najdubljoj nutrini te ga potiče da se i sam zauzme za sretnije i ljepše sutra svih ljudi što se jedino može ostvariti iskrenom i zauzetom ljubavi za čovjeka.

Nedavno je izašla i knjiga »U SJENI GILJOTINE« od istog pisca. Opisuje kršćanske mučenika nakon francuske revolucije.

Od istog pisca izašle su kod UPT-a ove knjige:

- REDOVNIK MEĐU VUKOVIMA
- U SJENI GILJOTINE
- BUKTEĆI OGANJ
- APOSTOL BEČA
- PROSJAK IZ GRANADE.

Ako je istina da je »povijest učiteljica života«, valja uvijek iznova u nju ponirati, njezinom poukom i porukom svoj život obogaćivati i ispunjavati u suvremenoj stvarnosti.

Ova knjiga predstavlja isječak iz burne povijesti 15. stoljeća kad se Evropom talasahu s jedne strane valovi humanizma i renesanse, a s druge strane nastojanja i borba za slobodnu i jedinstvenu Evropu.

Kao što u svakom povijesnom razdoblju igraju odlučujuću ulogu pojedini velikani – koji svemu daju zamah i usmjerenje – tako se događalo i u 15. stoljeću. Među vodećim velikanima ističe se na posebni način i junak ove knjige – Ivan Kapistran. Svim svojim duhovnim silama zauzimao se za ujedinjenje evropskih zemalja u borbi za obranu od Turaka koji su u to vrijeme uporno nadirali i prijetili da unište kršćanski i slobodarski duh Evrope.

Pisac veoma živo iznosi životno djelo Ivana Kapistrana u tom razdoblju te – nama posebno zanimljivu – njegovu nezamjenjivu ulogu u dramatičnoj borbi i pobjedi nad Turcima kod Beograda 1456. godine. To je bila trijumfalna pobjeda utkana duboko i upečatljivo u povijest našeg naroda u borbi za obranu svoje rodne grude i svoje svekolike kulturne baštine.